

ISSN 1822-5101

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2005

VILNIUS, 2006

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
Published by the Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Autorių kolektyvo vadovė
General Editor

dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė
Scientific Editor

dr. Ramutė Naujokienė

Recenzentas
Reviewer

prof. dr. Mečislovas Treinys

Redakcinė kolegija:
Editorial Board:

prof. Antanas Poviliūnas
dr. Romualdas Zemeckis
dr. Irena Kriščiukaitienė
Albertas Gapšys
Erika Ribašauskienė
Virgilijus Skulskis

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	5
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES BŽŪP KONTEKSTE	7
<i>I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE CONTEXT OF CAP</i>	
1. Žemės ir maisto ūkis naujomis ekonominėmis sąlygomis.	
Rasa Melnikienė	7
<i>1. Agricultural and food sector under new economic conditions</i>	
2. Žemės ir maisto ūkio ištekliai	13
2. Agricultural and food resources	
2.1. Žemės ištekliai ir jų valdymas. Agnė Čiapaitė	13
<i>2.1. Land resources and management</i>	
2.2. Apsirūpinimas žemės ūkio technika. Jonas Liaukonis	19
<i>2.2. Agricultural machinery</i>	
2.3. Kreditai kaimo verslui. Jeronimas Kraujelis, Danguolė Čukauskienė, Rasa Tunaitienė	22
<i>2.3. Credits for rural businesses</i>	
2.4. Žmogiškieji ištekliai ir jų ugdymas. Daiva Kšivickienė, Lina Dubonytė, Veronika Pilipavičienė	29
<i>3.4. Human resources</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE	35
<i>II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET</i>	
1. Prekybos žemės ūkio ir maisto produktais pokyčiai šalies rinkoje.	
Albertas Gapšys	35
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos.	
Tamara Petuchova	39
<i>2. Tendencies for foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Žemės ūkio ir maisto produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose	47
3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets	
3.1. Tradiciniai žemės ūkio ir maisto produktai	47
3.1. Traditional agricultural and food products	
3.1.1. Pienas. Deiva Mikelionytė	47
3.1.1. Milk	
3.1.2. Mėsa. Albertas Gapšys	58
3.1.2. Meat	
3.1.3. Grūdai. Viktorija Dmuhovskaja	75
3.1.3. Cereals	
3.1.4. Rapsai. Linas Grinevičius	82
3.1.4. Rape	

3.1.5. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	87
3.1.5. <i>Sugar beet</i>	
3.1.6. Linai. Linas Grinevičius	91
3.1.6. <i>Flax</i>	
3.1.7. Bulvės. Ingrida Lukošiuūtė	95
3.1.7. <i>Potatoes</i>	
3.1.8. Daržovės. Ingrida Lukošiuūtė	100
3.1.8. <i>Vegetables</i>	
3.1.9. Vaisiai ir uogos. Andžela Armonienė	109
3.1.9. <i>Fruit and berries</i>	
3.1.10. Kiti produktai. Linas Grinevičius, Arina Motova, Viktoras Vaikutis	119
3.1.10. <i>Other products</i>	
3.2. Netradiciniai žemės ūkio ir maisto produktai. Jurgita Būdžiuvienė	125
3.2. <i>Non-traditional agricultural and food products</i>	
3. Ekologinis žemės ūkis ir ekologiški maisto produktai. Virgilijus Skulskis, Erika Ribašauskienė	134
3. <i>Organic agriculture and ecological food products</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI	141
<i>III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Žemės ūkio gamybos struktūra	141
1. <i>Structure of agricultural production</i>	
1.1. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė	141
1.1. <i>Gross agricultural production</i>	
1.2. Bendroji pridėtinė vertė ir pajamos žemės ūkyje. Vaida Šapolaitė	143
1.2. <i>Gross value added and income in agriculture</i>	
2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra. Nijolė Pelanienė, Aldona Stalgienė, Aistė Galnaitytė	151
2. <i>Structure of agro-food industry entities</i>	
3. Ūkių veiklos tyrimo (Ūkių duomenų apskaitos tinklo) rezultatai. Arvydas Kuodys	161
3. <i>Results of farm business survey (FADN)</i>	
4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonės ir jų veiklos rezultatai. Nijolė Pelanienė, Aldona Stalgienė	176
4. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
5. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga	182
5. <i>An overview of the fisheries</i>	
5.1. Jūrų žuvininkystė. Arina Motova	182
5.1. <i>Marine fishery</i>	
5.2. Vidaus vandenų žuvininkystė. Viktoras Vaikutis	185
5.2. <i>Inland fishery</i>	
REZIUMĖ	189
<i>SUMMARY</i>	

PRATARMĖ

Šis leidinys yra septintasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių apie Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrą. Tai analitinė ekonominės žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2005 metai Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui buvo sėkmingi. Galimybė veikti didesnėje ir aktyvesnėje bendrojoje rinkoje bei naudotis Europos Sąjungos (ES) paramos instrumentais davė gerų rezultatų. Išaugo žemės ūkio produkcijos gamybos, supirkimo ir perdirbimo apimtys. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto prekėmis apyvarta per 2005 metus padidėjo net 42 proc. Dėl produkcijos supirkimo apimčių ir kainų augimo bei didesnės finansinės paramos žemės ūkio sektoriaus darbuotojų vidutinės realiosios pajamos padidėjo beveik ketvirtadaliu. Atsirado realios galimybės daugiau investuoti į ūkius, taikyti modernesnes technologijas.

Šiame leidinyje pateikta penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtros rodiklių dinamika, tačiau daugiau dėmesio skirta 2005 metų įvykiams, dokumentams ir rezultatams.

Kaip ir kiekvienais metais, naudojomės išankstiniais 2005 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai rodikliai ir 2005 metų ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) leidiniuose ir kitais metais LAEI išleistoje apžvalgoje.

Leidinyje skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio pasiekimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistas ir mokslininkas, ūkininkas ir verslininkas, dėstytojas ir studentas.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento prie LRV ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją ir patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei pasiūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS BŽŪP KONTEKSTE

I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE CONTEXT OF CAP

1. Žemės ir maisto ūkis naujomis ekonominėmis sąlygomis

1. *Agricultural and food sector under new economic conditions*

Narystė ES Lietuvos žemės ūkiui ir maisto pramonei suteikė naujų galimybių, sukūrė prielaidas sektoriaus konkurencingumui ir pajamų didinimui, gamybos intensyvinimo procesą derinant su aplinkos išsaugojimu. Tačiau tuo pat metu teko prisiiinti ir atviros rinkos iššūkius – konkuruoti su technologiškai pranašesniu, aukštesni produktyvumą pasiekusiu ir didesnę paramą gaunančiu kitų, ypač ES-15 šalių žemės ir maisto ūkiu.

Besirengiant narystei ES buvo išsakyta daug abejonių dėl Lietuvos ūkių ir įmonių konkurencingumo lygio ir jų gebėjimo pasinaudoti teikiama parama. Žemdirbiai buvo ypač aktyviai Lietuvos narystei ES oponuojanti socialinė grupė.

2005-ieji – pirmieji metai po narystės pradžios, kai pradėjo ryškėti eurointegracinių procesų įtaka visai Lietuvos ekonomikai, be abejo, ir žemės ūkio ir maisto sektoriui. Rezultatai leidžia naujai pažvelgti į sektoriaus potencialą ir įvertinti jį, brėžiant politikos gaires 2007–2013 metų programiniam laikotarpiui.

2005 metais Lietuvos žemės ūkis ir maisto pramonė įsitikino, kokį reikšmingą postūmį ekonominiam augimui gali suteikti laisvas prekių, darbo jėgos ir kapitalo judėjimas. Tiesa, ES narystės privalumus Lietuvos žemės ūkis ir maisto pramonė pajuto jau nuo 2004 m. gegužės 1 d., tačiau 2005 metai buvo ypač reikšmingi – išryškino esminius teigiamus pokyčius. Pirma, gerėjo žemės ūkio makroekonominiai rodikliai – augo bendroji žemės ūkio produkcija, didėjo eksportas ir į ES, ir į trečiąsias šalis, didėjo gyventojų pajamos. Antra, kaimą pasiekė tiesioginės išmokos ir struktūrinė parama, sudariusi prielaidas ūkių ir įmonių modernizavimui ir struktūros gerinimui, spartesniam veiklos diversifikavimui ir probleminių regionų raidos skatinimui.

Stabilios sektoriaus plėtros tendencijos pastebimos jau nuo 2000 metų, Lietuvos ūkiui pradėjus atsigausti po Rusijos krizės įtakos. Tačiau 2005 metai pasižymėjo ypač sparčiu sektoriaus augimu. Žemės ūkio bendrosios produkcijos vertė veikusiomis kainomis 2005 metais pasiekė 5181 mln. Lt, o augimo tempai buvo didžiausi per praėjusius 5 metus ir, palyginti su 2004-aisiais, sudarė 8,6 proc. Šis rezultatas yra ypač svarus vertinant jį ES šalių kontekste. Eurostato duomenimis, 2005 metais ES bendroji žemės ūkio produkcija sudarė 94 proc., o ES-15 – 93 proc. 2004 metų lygio.

**1.1 lentelė. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai
2001–2005 metais**

Table 1.1. Macroeconomic indicators of the agricultural and food sector in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Bendrasis vidaus produktas veikusiomis kainomis, mln. Lt / <i>Gross domestic product at current prices, mill. Litas</i>	48563	51948	56772	62440	71084
Bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis, mln. Lt / <i>Total agricultural production at current prices, mill. Litas</i>	4157	4036	4198	4769	5181
Žemės ūkio dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje*, proc. / <i>Share of agriculture in gross value added, %</i>	7,0	7,0	6,3	5,8	5,6
Eksportuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė, mln. Lt / <i>Exports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	2006,8	1935,1	2355,2	2956,4	4213,0
Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame eksporte, proc. / <i>Share of agricultural and food products in total exports, %</i>	11,7	10,1	11,1	11,5	12,8
Importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė, mln. Lt / <i>Imports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	2231,7	2209,7	2381,2	2954,6	3692,7
Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame importe, proc. / <i>Share of agricultural and food products in total imports, %</i>	9,2	8,0	8,1	8,6	8,6

* Įskaitant žemės ūkį aptarnaujančios veiklos sritis ir medžioklę / *Including agricultural services and hunting.*

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Svarbiausiu gamybos apimčių didėjimo veiksniumi tapo laisvo prekių judėjimo principo dėka atsiradusi galimybė be tarifinių apribojimų eksportuoti žemės ir maisto produktus į ES šalis bei parama eksportui į trečiąsias šalis, kurių rinkose Lietuvos įmonės jau turėjo ilgametės patirties. Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais žemės ūkio ir maisto produktų buvo eksportuota už 4213 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, 1,4 karto, o su 2001-aisiais – 2,1 karto daugiau. Importas siekė 3693 mln. Lt, palyginti su 2004 metais, beveik 1,3 karto, su 2001-aisiais – beveik 1,7 karto daugiau. Užsienio prekybos apyvarta, palyginti su 2004 metais, išaugo 34 proc., o teigiamas užsienio prekybos balansas viršijo 0,5 mlrd. Lt.

Žemės ir maisto ūkis – vienas reikšmingiausių sektorių šalies tarptautinei prekybai. Didėja sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė ir žemės ūkio ir maisto produktams tenkanti eksporto dalis. 2002 metais žemės ūkiui tekusi bendrojo vidaus produkto (BVP) dalis sudarė 6,4 proc., o žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė – 10,1 proc. visų eksportuotų iš Lietuvos prekių vertės. 2005-aisiais – atitinkamai – 5,1 proc. ir 12,8 proc.

Toki spartų eksporto į ES šalis augimą lėmė tai, kad per trumpą laikotarpį Lietuvos gamintojai, pasinaudoję SAPARD parama, prisitaikė prie ES reikalavimų ir iš esmės pagerino produkcijos kokybę. 2005 metais ES reikalavimus atitiko visos pagrindinės pieno, mėsos, žuvų ir kitų maisto produktų gamybos įmonės bei jūrų žvejojimo laivai. Lietuviškos produkcijos eksportą į trečiąsias šalis skatina maisto gaminių eksporto gražinamųjų išmokų sistema. 2005 metais išmokų suma už mėsą, mėsos produktus ir gyvus gyvulius buvo apie 32,9 mln. Lt, už pieno produktus – 44,4 mln. Lt.

Suaktyvėjusi šalies ekonomika ir atsivėrusios Lietuvos gyventojams galimybės išvykti dirbti į kitas ES šalis padidino darbo jėgos paklausą. Šalyje sumažėjo nedarbas. Statistikos departamento tyrimo duomenimis, 2005 metais jis siekė tik 8,3 proc. (2001 m. – 17,4 proc.). Pasikeitusi situacija darbo rinkoje sparčiai didino darbo užmokestį. Vien per 2005 metus vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje padidėjo 12,2 proc. ir pasiekė 1289,5 Lt. Augo gyventojų pajamos ir perkamoji galia, o kartu ir kokybiškų maisto produktų paklausa. Aktyvesnė vidaus rinka kartu su žymiai padidėjusiomis eksporto galimybėmis sudarė prielaidas žemės ūkio ir maisto produktų gamybos augimui.

Lietuvai stojant į ES, buvo tikėtasi, kad narystė padės pritraukti tiesioginių užsienio investicijų. Statistikos departamento duomenimis, tiesioginės užsienio investicijos į žemės ir miškų ūkį bei žuvininkystę 2005 metų pabaigoje siekė 160,4 mln. Lt ir sudarė 0,9 proc. nuo visų užsienio investicijų šalyje. Tačiau maisto pramonė užsienio kapitalui pasirodė patrauklesnė. Tiesioginės užsienio investicijos į maisto pramonę tuo pačiu metu sudarė 1515,4 mln. Lt, arba 8,1 proc. visų užsienio investicijų Lietuvoje.

Tačiau ir žemės ūkio subjektų investicinės galimybės pasikeitė. Suaktyvėjusi žemės ūkio ir maisto produktų rinka, pakilusios žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos ir finansinė parama bei palankesnės kreditavimo sąlygos sudarė galimybę patiems žemės ūkio subjektams sukaupti pakankamai kapitalo ilgalaikėms investicijoms. Svarbiausiu investicijų didinimo veiksniu tapo ES struktūrinių fondų parama. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) ketvirtojo prioriteto „Žemės ūkis ir žuvininkystė“ priemonių įgyvendinimui 2004–2006 metams numatyta apie 660 mln. Lt investicinės paramos. Tiesa, investicine parama Lietuvos žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai galėjo pasinaudoti ir aktyviai naudojosi pasirengimo narystei laikotarpiu, įgyvendinant SAPARD programą.

2004–2006 metų laikotarpiu kartu su investicine parama kaimą pasiekia ir Kaimo plėtros plano priemonės bei tiesioginės išmokos, kurios padidino žemdirbių pajamas, pagerino ūkių finansinius rezultatus. Todėl komerciniai bankai ūkininkus ir žemės ūkio įmones jau laiko lygiaverčiais partneriais ir nevengia suteikti ilgalaikes paskolas priimtinomis sąlygomis. Žemės ūkio ir kitoms kaimo verslo įmonėms svarbią finansinę paslaugą teikia UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“ (ŽŪPGF), kuris, neviršydamas Vyriausybės nustatyto limito, teikia garantijas bankams už imančius paskolas ūkio subjektus, kurie neturi pakankamai turto bankui įkeisti.

2004–2006 metų programiniu laikotarpiu prioritetingos priemonės, kurioms skirta daugiausia lėšų, yra: „Investicijos į žemės ūkio valdas“ – 212,6 mln. Lt (32,1 proc. struktūrinės paramos lėšų), „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ – 56,4 mln. Lt (8,5 proc.), „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“ – 104 mln. Lt (15,7 proc.), „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“ – 72,5 mln. Lt (10,9 proc.).

1.2 lentelė. Struktūrinė parama pagal BPD prioritetines priemones 2004–2006 metais
Table 1.2. Structural support under the SPD priority measures in 2004–2006

Nr. BPD prie- dė	Priemonės pavadinimas <i>Title of measure</i>	2004–2006	2004–2005		Prašoma parama, palyginti su skirta, proc. <i>Funds asked compared to funds allocated, %</i>
		Skirta parama, mln. Lt <i>Funds allocated, mill. Lt</i>	Gauta paraiškų, vnt. <i>Number of applications presented</i>	Prašoma parama, mln. Lt <i>Funds asked, mill. Lt</i>	
4.1.	Investicijos į žemės ūkio valdas <i>Investments into agricultural holdings</i>	212,6	824	408,4	192
4.2.	Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas <i>Setting-up of young farmers</i>	56,4	753	62,5	111
4.3.	Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas <i>Improving processing & marketing of agricultural products</i>	104,0	45	112,1	108
4.4.1.	Žemės ūkio vandentvarka <i>Agricultural water resources management</i>	50,9	39	58,2	114
4.4.2.	Žemės sklypų perskirstymas <i>Reparcelling</i>	7,7	-	-	-
4.4.3.	Konsultavimo paslaugos ūkiams <i>Consulting services</i>	25,4	24	37,2	146
4.4.4.	Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas <i>Diversification of agricultural activities & activities close to agriculture</i>	33,7	34	29,5	87
4.4.5.	Kaimo turizmo ir amatų skatinimas <i>Encouragement for tourist & craft activities</i>	72,5	118	104,5	144
4.5.	Miškų ūkis / <i>Forestry development</i>	21,8	85	25,9	119
4.6.	LEADER+ pobūdžio priemonė <i>LEADER+ measure</i>	9,4	92	2,0	22
4.7.	Mokymas / <i>Training</i>	9,2	99	8,5	93
4.8.	Veikla, susijusi su žvejybos laivynu <i>Activity related to fishing fleet</i>	32,4	25	50,3	155
4.9.	Vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse <i>Conservation & development of water resources, fisheries, infrastructure of harbours, fish processing, marketing & fishing in inland waters</i>	21,7	9	14,4	66
4.10.	Kita veikla (susijusi su žuvininkyste) <i>Other activity (related to fisheries)</i>	5,2	56	1,8	36
	Iš viso / Total	662,9	2203	915,3	138

Šaltinis: NMA 2005 m. veiklos ataskaita.

Nors buvo abejonų dėl Lietuvos ūkio subjektų gebėjimų pasinaudoti investicine parama, pareiškėjų aktyvumas pranoko lūkesčius. 2004–2005 metais pateiktose paraiškose prašoma paramos lėšų suma buvo gerokai didesnė nei prognozuota. Bendra prašomos paramos suma rėmimui skirtas lėšas vidutiniškai viršijo 38 proc., tačiau kai kurioms priemonėms skirtumas buvo daug didesnis, o priemonės „Investicijos į žemės ūkio valdas“ poreikis viršijo skirtus finansinius išteklius beveik du kartus.

Nacionalinės mokėjimo agentūros (NMA) duomenimis, 2005 metais pagal BPD priemones buvo pasirašytos 822 sutartys, numatančios 288,5 mln. Lt paramą. Daugiausia pasirašytų sutarčių buvo skirta įgyvendinti šioms priemonėms: „Investicijos į žemės ūkio valdas“ – 251 sutartis (128,8 mln. Lt), „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ – 332 sutartys (27,1 mln. Lt), „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“ – 11 sutarčių (29,6 mln. Lt), „Žemės ūkio vandentvarka“ – 32 sutartys (49,4 mln. Lt).

2005 metais parama žemdirbiams buvo teikiama pagal šešias Kaimo plėtros plano priemones, kuriomis siekiama gerinti ūkininkų amžiaus struktūrą, sudaryti palankesnes ūkininkavimo sąlygas mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, skatinti tausojančią žemdirbystę, padėti modernizuotis smulkiesiems ūkiams. Kaimo plėtros plano biudžete trejiems metams buvo numatyta 1,63 mlrd. Lt, o parama, teikiama nekonkursinėmis sąlygomis kaip negražinama subsidija. Toks paramos pobūdis lėmė, kad laikotarpis nuo paraiškos pateikimo iki paramos lėšų išmokėjimo buvo daug trumpesnis nei įgyvendinant BPD priemones. NMA duomenimis, 2005 metais žemdirbiams buvo išmokėta 388,8 mln. Lt. Daugiausia lėšų buvo išmokėta pagal populiariausias priemones: „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosauginiais apribojimais“ – 239,5 mln. Lt, „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“ – 60,7 mln. Lt, „Standartų laikymasis“ – 53,2 mln. Lt, „Agrarinė aplinkosauga“ – 30,4 mln. Lt. Tik dvi priemonės – „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ ir „Parama pusiau natūriniais ūkiams“ buvo mažiau populiarios tarp žemdirbių.

Svarbiausia žemdirbių pajamų palaikymo priemonė, dariusi tiesioginę įtaką beveik kiekvieno kaimo gyventojų pajamoms, buvo tiesioginės išmokos. 2005 metais, NMA duomenimis, tiesioginėms išmokoms gauti daugiau kaip 225 tūkst. asmenų deklaravo 2,592 mln. ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN) ir pasėlių, šiek tiek daugiau kaip 2004 metais. Dėl tiesioginių išmokų už ŽŪN ir pasėlius administravimo ypatumų didžioji lėšų, skirtų už tam tikrus konkrečius metus, dalis paramos gavėjus pasiekia tik kitais metais po paraiškų pateikimo. 2005 metais buvo baigta atsiskaityti su žemdirbiais už 2004 metus, o metų pabaigoje pradėtos mokėti tiesioginės išmokos už 2005-uosius. 2004 metais tiesioginėms išmokoms už ŽŪN ir pasėlius buvo skirta 489 mln. Lt, o 2005-aisiais – 590 mln. Lt.

ES ir nacionalinio biudžeto paramos priemonių įgyvendinimo eigos analizė rodo investicinės paramos, ypač tiesioginių ir kompensacinių išmokų, teigiamą poveikį sektoriaus raidai. 2005 metais pastebimi teigiami sektoriaus pokyčiai: augančios investicijos, galimybė įsigyti našią žemės ūkio techniką ir diegti modernias technologijas, kylantis darbo našumas, stambėjantys ūkiai, galimybė vyresniojo amžiaus ūkininkams pasitraukti iš ankstyvos ūkinės veiklos ir perduoti ūkį jaunesniems ūkininkams.

2005 metais vienam sąlyginiam darbuotojui (SD) teko 34,7 tūkst. Lt bendrosios žemės ūkio produkcijos ir, palyginti su 2004 metais, darbo našumas padidėjo 14,4 proc., o lyginant su 2001 metais – 42,5 proc. Palyginti su ES šalimis, darbo našumas Lietuvos žemės ūkyje išlieka žemas, ypač palyginus su ES-15 našumo rodikliais. Eurostato duomenimis, ES-15 šalyse vienam SD teko 166,8 tūkst. Lt (48,3 tūkst. eurų) bendrosios žemės ūkio produkcijos, o visoje ES, įskaitant ir naująsias šalis, – 118,4 tūkst. Lt (34,3 tūkst. eurų).

Lietuvos žemės ūkyje vis dar išlieka santykinai didelis dirbančių žmonių skaičius, o jų sukuriama pridėtinė vertė – santykinai maža. Tai rodo, kad darbo našumas šiame sektoriuje atsilieka nuo kitų Lietuvos ūkio šakų našumo. Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais žemės ūkyje vidutinis metinis darbuotojų skaičius buvo 194,3 tūkst., palyginti su 2004 metais, 11 proc. mažiau. Kaip rodo ES šalių patirtis, užimtų žemės ūkyje žmonių skaičiaus mažėjimo tendencija turėtų išlikti ir ateityje. Šio proceso prielaida – darbo našumo augimas. Kita vertus, dėl augančios darbo jėgos kainos žemės ūkio produkcija praranda turėtą santykinį konkurencinį pranašumą, todėl našumo didinimas tampa vienu svarbiausiu Lietuvos žemės ūkio konkurencingumo palaikymo veiksmu.

BPD ir Kaimo plėtros plano priemonėmis siekiama gerinti ūkių struktūrą ir spręsti dvi problemas, susijusias su ūkininkų amžiumi ir ūkio dydžiu. Lietuvoje vyrauja maži, pusiau natūriniai ūkiai, o ūkininkų amžiaus struktūra nepalanki konkurencingam šiuolaikiniam ūkiui plėtoti.

Gilios žemės ūkio tradicijos, žemės nuosavybės gražinimas restitucijos principu, menkos kaimo žmonių investicinės galimybės ir verslumas lėmė tai, kad didelė dalis kaimo gyventojų, ypač vyresnio amžiaus žmonių, pasiliko žemės ūkio versle. 60 proc. ūkininkų yra 55 metų ir vyresni ir tik 14 proc. – iki 40 metų. Aktyvus ūkininkų dalyvavimas Kaimo plėtros plano priemonėje „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, jaunųjų ūkininkų rėmimas ir kitos struktūrinės priemonės teikia vilčių pozityvioms permainingoms.

2005 metais vidutinis registruoto ūkininko, deklaravusio žemės ūkio naudmenas ir pasėlius, ūkis Lietuvoje buvo 22 ha ir per penkerių metų laikotarpį nuo 2001 metų nedaug tepasikeitė. Jis artimas vidutiniam ūkininko ūkiui ES šalyse. Vidutinis ūkininko ūkio dydis neparodo struktūrinės problemos masto šalyje. Juridinių ir fizinių asmenų deklaruotų ŽŪN plotų duomenys rodo, kad 2005 metais vidutinė valda tesiekė 11,5 ha ir Lietuvoje buvo tik 3 proc. ūkių, valdančių per 50 ha, kuriems teko 42 proc. visų deklaruotų ŽŪN ploto. Tuo tarpu, pavyzdžiui, Danijoje didesni nei 50 ha ūkiai turėjo 77 proc., Prancūzijoje – 79 proc. ŽŪN.

Analizuojant Lietuvos ir ES-15 šalių ūkių struktūros ypatumus, išryškėja šie esminiai skirtumai: pirma, Lietuvoje labai maža konkurencingų ūkių dalis, antra, dalis komercinių ūkių disponuoja didžiuliais ŽŪN plotais bei kitais gamybiniais ištekliais ir turi masto ekonomijos pranašumą, konkuruodami dėl investicinės paramos. Siekiant ne tik atskirų ūkių, bet ir viso sektoriaus konkurencingumo, brėžiant 2007–2013 metų finansinės perspektyvos prioritetus, būtina siekti konkurencingų ūkių skaičiaus augimo ir daugiau ūkininkų subjektų apimančios finansinės paramos sklaidos.

2. Žemės ir maisto ūkio ištekliai

2. Agricultural and food resources

2.1. Žemės ištekliai ir jų valdymas

2.1. Land stock and its management

Žemės fondo sudėtis. Lietuvos Respublikos žemės fondas – 6530 tūkst. ha, 60,6 proc. – žemės ūkio paskirties ir 30,2 proc. – miškų ūkio paskirties žemė (1.3 lentelė).

1.3 lentelė Žemės fondo sudėtis 2006 m. sausio 1 d.

Table 1.3. Total land area as 1 of January 2006

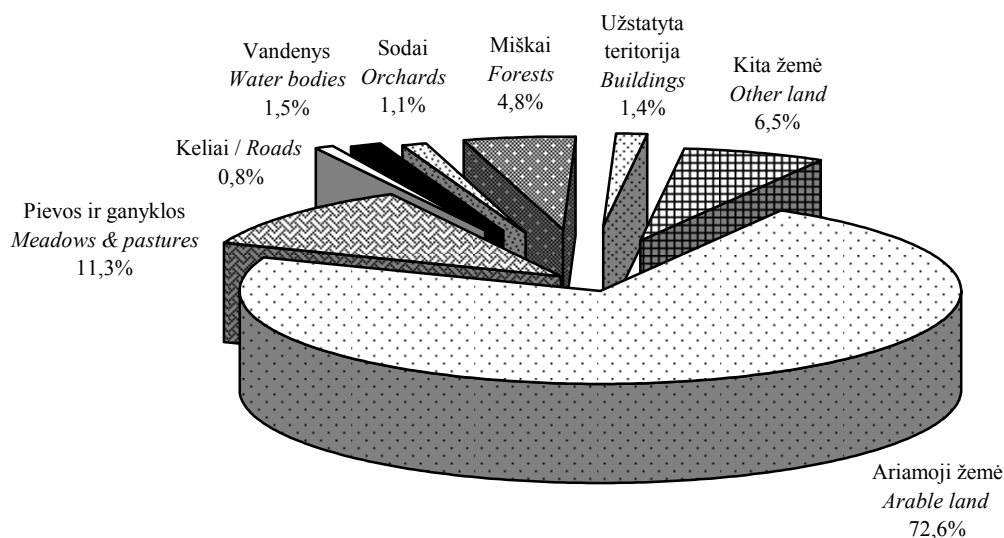
Žemės fondo kategorija / Category of land area	Plotas / Area	
	tūkst. ha / thou. ha	%
Bendras žemės plotas / Total land area	6530	100
iš jo: / of which:		
žemės ūkio paskirties žemė land used for agricultural activities	3954	60,6
miškų ūkio paskirties žemė / land of forestry units	1972	30,2
vandens ūkio paskirties žemė / water stock land	178	2,7
konservacinės paskirties žemė / conservation land	42	0,6
kitos paskirties žemė / other land area	377	5,8
laisvos valstybinės žemės fondo žemė state stock of land	7	0,1

Šaltinis: Lietuvos Respublikos žemės fondas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Registrų centras.

Per 2000–2004 metus žemės sudėtis pagal tikslinę paskirtį kito nežymiai, išskyrus laisvos valstybinės ir vandens ūkio paskirties žemės plotus, kurie sumažėjo 30 proc. Tačiau 2005 metais pokyčiai, naudojant žemės fondą, buvo ryškesni: laisvos valstybinės žemės fondo žemės per vienerius metus sumažėjo daugiau kaip 11 proc., išaugo konservacinės (5 proc.) ir miškų ūkio paskirties žemės plotai (0,6 proc.).

Žemės ūkio paskirties žemės naudojimas išlieka panašus. Palyginti su 2004 metais, 2005-aisiais labiau pakito tik mišku apsodintos žemės plotai (1.1 pav.). Jų padidėjimą paskatino teikiama parama už žemės ūkio paskirties žemės apželdinimą mišku.

Vidutinis ŽŪN našumo balas šalyje – 39,1. Našiausios žemės – Vidurio Lietuvoje, kur žemės našumas kai kuriose savivaldybėse siekia 50 balų, mažiausiai derlingos Rytų ir Pietryčių rajonų žemės.

1.1 pav. Žemės ūkio paskirties žemės naudmenų struktūra 2005 metais

Fig. 1.1. Structure of land used for agricultural activities in 2005

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos žemės fondas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Registrų centras.

Kadangi Lietuva yra drėgmės pertekliaus zonoje, apie 80 proc. žemės ūkio paskirties žemių reikia nusausinti. Pernelyg drėgnų ir užpelkėjusių žemių Lietuvoje yra 3,4 mln. ha, arba 85,9 proc. bendro žemės ūkio paskirties žemės ploto. Be šių žemių sausinimo efektyvi žemdirbystė šalyje negalima. Per 1950–1990 metus nusausinta 3,0 mln. ha žemių, iš jų nudrenuota 2,6 mln. ha. Nusausintose žemėse išauginama 89 proc. visos žemės ūkio produkcijos, o linai, cukriniai runkeliai auginami tik nudrenuotose žemėse. Grūdinių augalų, auginamų nusausintose žemėse, derlingumas yra vidutiniškai 8 cnt didesnis negu nusausintose. Nesausintose žemėse negalima būtų taikyti šiuolaikinių žemdirbystės technologijų.

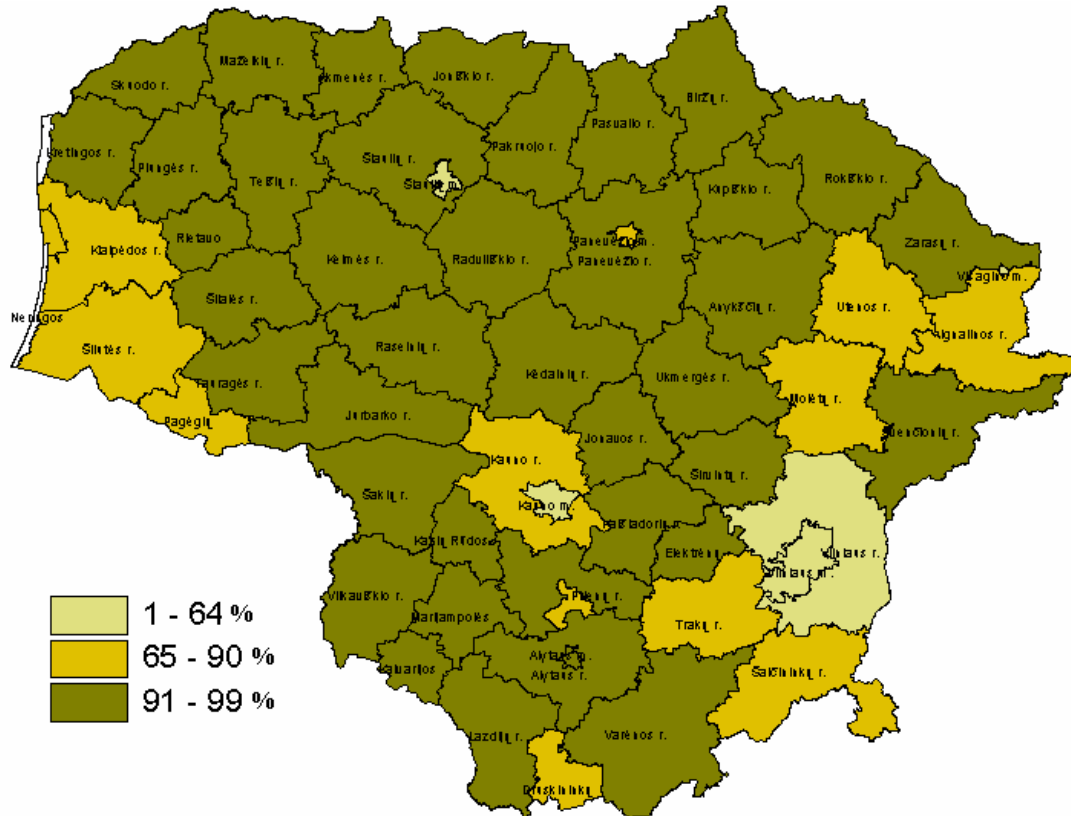
2005 metais iš valstybės biudžeto skirta 45 mln. Lt valstybinių melioracijos statinių priežiūrai ir remontui bei ūkininkų paramai remontuojant ir rekonstruojant drenažą. Dar apie 17 mln. Lt skirta iš ES struktūrinių fondų. Tačiau ši parama problemos neišsprendė, nes melioracijos reikmėms skirtos lėšos padengia tik dalį jų poreikio.

Per 1 mln. ha dirvožemių Lietuvoje yra padidinto rūgštingumo, juos reikia periodiškai kalkinti. Tai esminė rūgščių dirvų gerinimo priemonė, turinti didelės įtakos augalininkystės efektyvumui. Tačiau nuo 1999 metų valstybė tam nebeskiria lėšų. Dirvos sparčiai rūgštėja. Per pastaruosius 10 metų Vakarų Lietuvoje rūgščių dirvožemių padaugėjo 15–21 proc., Rytų Lietuvoje – apie 11 proc.

Melioracijos programoje per 2006–2008 metus iš valstybės biudžeto numatyta skirti 5 mln. Lt melioracijos sistemų rekonstrukcijai ir priežiūrai, rūgščių dirvų kalkinimui, melioruotos žemės savininkų įtraukimui į melioracijos sistemų valdymą, melioracijos mokslinių tyrimų darbams.

Iš ES fondų parama 2006 metams bus skiriama pagal 2004–2006 metų BPD 4 prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ priemonės „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas“ veiklos sritį „Žemės ūkio vandentvarka“, o tolesnis darbų finansavimas numatomas iš 2007–2013 metų Kaimo plėtros plano lėšų pagal 8 priemonę „Kaimo infrastruktūros gerinimas“.

Žemės naudojimas. Tik 2007 metais planuojama baigti 1991 metais pradėtą žemės reformą. Negrąžinta žemė stabdo žemės rinkos funkcionavimą, riboja investicijas, stabdo statybų verslą, ypač miestų teritorijose, kuriose žemės grąžinimas vyksta labai lėtai – nuosavybės teisės atkurtos tik į 41 proc. prašymuose nurodyto ploto. Kaimo teritorijose situacija geresnė – atkurta 93 proc. nuosavybės teisių. Apskritai iki 2005 metų pabaigos 797 tūkst. piliečių atkurtos nuosavybės teisės į 3,8 mln. ha plotą. Tai sudaro 92,5 proc. piliečių prašymuose atkurti nuosavybės teises nurodyto ploto. Lėčiausiai žemės grąžinimas vyksta Vilniaus, Trakų, Šalčininkų, Ignalinos, Klaipėdos ir Pagėgių rajonuose.

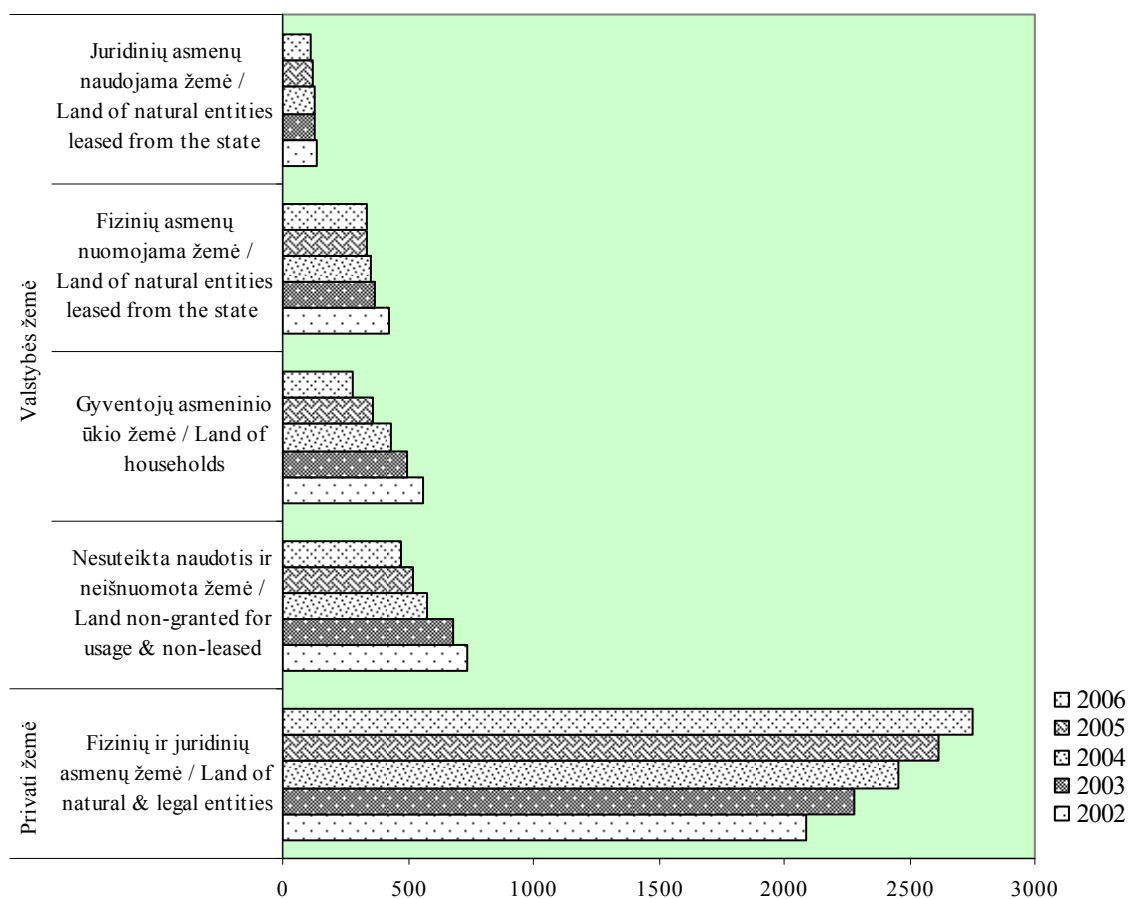
1.2 pav. Nuosavybės teisių į žemę atkūrimas iki 2006 m. sausio 1 d.

Fig. 1.2. Restitution of land property rights in Lithuania as 1 of January 2006

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Registrų centro duomenys.

Žemės restitucija ir žemės pardavimas tik privatiems asmenims turėjo įtakos tik privačių plotų didėjimui, kadangi juridiniai asmenys žemės ūkio paskirties valstybinės žemės įsigyti negalėjo. Tačiau, pasikeitus teisei situacijai, jau 2005 metų pabaigoje iš 69,5 proc. žemės ūkio paskirties žemės, esančios privačioje nuosavybėje, 1,7 proc. (46,7 tūkst. ha) priklausė juridiniams asmenims.

Didžioji dalis valstybinės žemės nuomojama fiziniams asmenims arba suteikta gyventojų asmeniniam ūkiui, tačiau didelė dalis, net 39 proc., apskritai nenaudojama (1.3 pav.). Pastaraisiais metais nenaudojamos valstybinės žemės plotai mažėja, po 5–10 proc. kasmet. Nenaudojamos privačios žemės plotai taip pat mažėja.

1.3 pav. Žemės ūkio paskirties žemė 2002–2006 metų sausio 1 d., tūkst. ha

Fig. 1.3. Land used for agricultural activities as 1 of January 2002–2006, in thou. ha

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos žemės fondas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Registrų centras.

2005 metais deklaruota 2,57 mln. ha ŽŪN, beveik tiek pat kaip ir 2004 metais. ES tiesioginės išmokos motyvuoja žemės naudotojus deklaruoti savo valdas. Kompensacinės išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose vietovėse, nederlingų žemių apželdinimo mišku rėmimas, sparčiai augančios žemės kainos skatina išsigyti ir įdirbti ir mažesnės ūkinės vertės bei dirvonuojančią žemę.

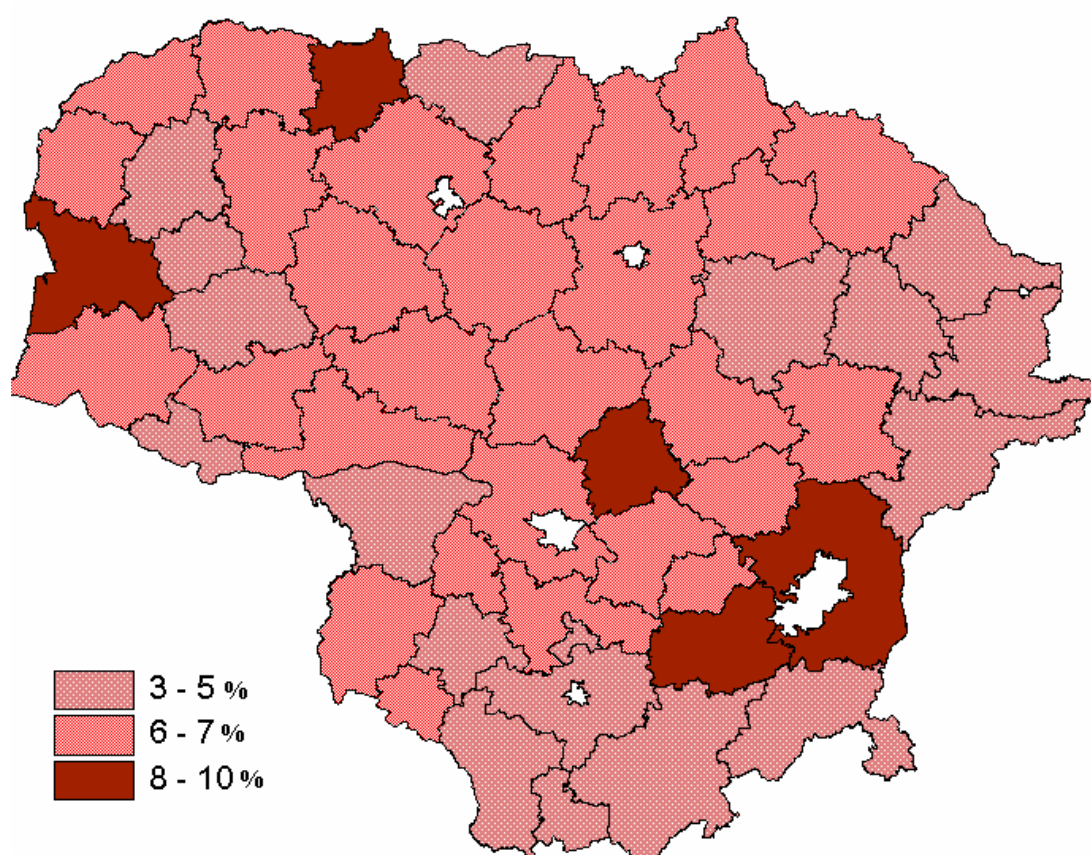
Tačiau efektyviam žemės panaudojimui gerokai trukdo žemės reformos metu susiformavusios labai smulkios privačios valdos. 2006 m. sausio 1 d. Ūkininkų ūkių registre iš viso buvo įregistruota 86 tūkst. ūkininkų ūkių, vidutinis jų dydis – 12,2 ha. Tik penktadalis dirbamos ūkininkų žemės yra nuosava. Ūkiai dažnai susideda iš keleto žemės sklypų, išsimėčiusių dideleje teritorijoje. Žemės naudojimo fragmentiškumą padidina tarp sugražintos privačios žemės įsiterpę laisvos valstybinės žemės plotai. Netinkamos konfigūracijos bei dydžio plotai apsunkina ūkininkavimą, efektyvų technikos naudojimą ir naujų technologijų diegimą.

Situacija turėtų keistis, pradėjus naują žemės reformos etapą – žemės sklypų konsolidaciją (pertvarkymą). Nors konsolidacijai buvo numatytos ES fondų lėšos jau 2004 metais, metodika patvirtinta ir paraiškos paramai priimamos tik nuo 2006 metų. Iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo finansuojama 100 proc. konsolidacijos projekto ir jo įgyvendinimo išlaidų. 2004–2006 metais parama teikiama pagal BPD, nuo 2007 metų ji bus teikiama pagal Kaimo plėtros plano priemones.

Žemės rinka. Lietuvos žemės rinka pradėjo kurtis, atsiradus privačiai žemės nuosavybei. Kol privačios žemės buvo nedaug, rinka vystėsi gana vangiai, tačiau 1995–1997 metais vykęs aktyvus privatizacijos procesas kelis kartus padidino privačių ŽŪN plotą ir įtraukė į rinką vis daugiau pirkėjų ir pardavėjų. Nors dėl įstatymų kaitos jis buvo keletą kartų sulėtėjęs, netgi visai sustojęs, nuo 2003 metų rudens prasidėjęs didelis žemės rinkos aktyvumo pakilimas tęsiasi iki šiol ir ryškiai lenkia daugelį Europos šalių. Nors toks aktyvumas paprastai būdingas ankstyvajai rinkos funkcionavimo stadijai, mūsų šalyje jį pastaruoju metu labai veikia žmonių lūkesčiai ir baimės, susijusios su naryste ES (išmokomis, kainų kilimu, euro įvedimu ir pan.).

Per 2005 metus perleista 170 tūkst. ha, arba 6 proc. visos privačios žemės ūkio paskirties žemės, t. y. 1,3 karto daugiau nei 2004 metais ir beveik 3 kartus daugiau nei 2003-iaisiais. Aktyviausia žemės rinka, kaip įprasta, šalia didžiųjų miestų (1.4 pav.).

1.4 pav. Žemės ūkio paskirties žemės perleidimai 2005 metais, proc.

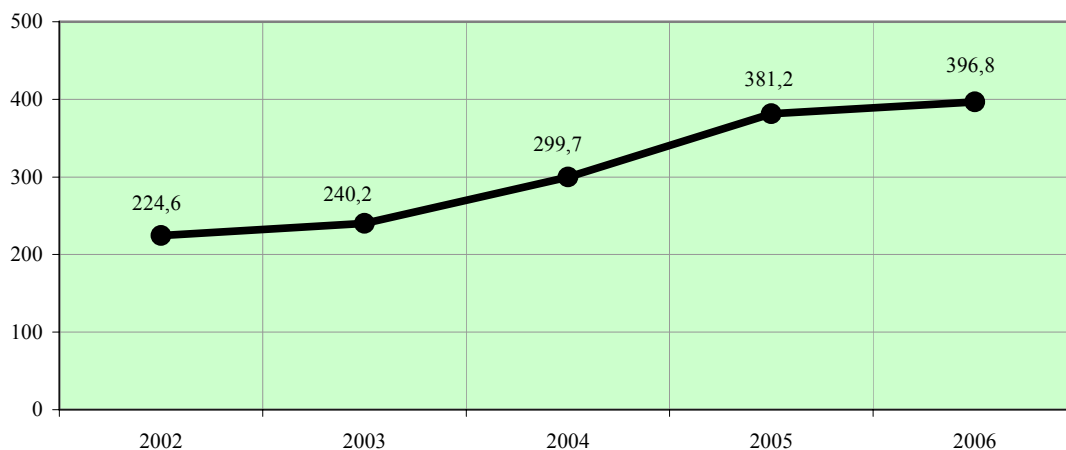
Fig. 1.4. Transfers of agricultural land in 2005, per cent

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Registrų centro duomenys.

Žemės rinkos aktyvumą paskatino ir valstybės parama žemės ūkio paskirties žemei įsigyti. ŽUPGF, be 70 proc. (jauniesiems ūkininkams – 80 proc.), kompensuoja 50 proc. (jauniesiems ūkininkams – 60 proc.) garantuojamos paskolos dalies kredito įstaigai mokamų palūkanų, jei kredito paskirtis – žemės įsigijimas. Perkant valstybinę žemę, už ją galima išsimokėti per 10–15 metų, pradėdant mokėti antraisiais metais ir iš karto sumokant tik 5–10 proc. žemės kainos.

Žemės perleidimų didžiąją dalį sudaro privačios žemės pardavimas (80 proc.). Nagrinėjant perleidžiamų sklypų charakteristikas, galima pastebėti tendenciją, kad prie didesnių miestų bei rekreacinėse teritorijose perleidžiamų sklypų dydis – vidutiniškai 2–3 ha. Tai net kelis kartus mažesnis plotas nei sklypų, perleidžiamų kitose vietovėse (paprastai 6–8 ha). Žemė nedideliais sklypais, šalia didesnių miestų ar rekreacinės ir komercinės vertės turinčiuose regionuose perkama ne ūkininkavimui, o užstatymui ar komercinei veiklai. Dideli sklypai paprastai perkami žemės ūkio veiklai. Nuo 2005 m. sausio 1 d. apskričių interneto puslapiuose ir Nacionalinės žemės tarnybos interneto svetainėje skelbiama informacija apie kadastro vietovėse nustatytus laisvos valstybinės žemės plotus.

Aktyvėjant žemės pirkimui–pardavimui, didėja ir žemės ūkio paskirties žemės nuomos, įregistruotos nekilnojamojo turto registre, apimtys (1.5 pav.). Per kelis pastaruosius metus nuomojamos privačios žemės plotai beveik padvigubėjo. Tačiau ar tai atspindi realią situaciją, spręsti sunku, kadangi didelė dalis pastaruoju metu įregistruotų išnuomotų sklypų anksčiau galėjo būti nuomojami, jų neregistruojant. Tokius pokyčius galėjo paskatinti tiesioginės išmokos už deklaruotus plotus.

1.5 pav. Privačios žemės ūkio paskirties žemės įregistruota nuoma 2002–2006 m. sausio 1 d., tūkst. ha

Fig. 1.5. Registered rent of private land used for agricultural activities as 1 of January 2002–2006, in thou. hectares

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ „Registru centras“ duomenys.

Į didėjantį aktyvumą 2005 metais žemės rinka reagavo išaugusiomis žemės ūkio paskirties žemės pirkimo ir pardavimo bei nuomos kainomis. Daugelyje savivaldybių kainos per 2005 metus padidėjo 30–200 proc. ir pasiekė vidutiniškai 2400 Lt/ha. Prognozuojama, kad 2006 metais kainos toliau augs. Tokių kainų šuolį galėjo lemti masiškas žemės supirkinėjimas, kurį paskatino ES parama žemdirbiams, teikiama nepriklausai nuo vykdomos gamybos. Už hektarą geros agrarinės būklės deklaruotų ŽŪN mokama pagrindinė 140 Lt išmoka. Be to, ir aukštesnis kaimyninių šalių (Lenkijos, Čekijos, Vengrijos) bei aukštas ES-15 šalių, ypač Šiaurės Europos, žemės kainų lygis leidžia daryti prielaidą dėl tolesnio žemės kainų kilimo Lietuvoje.

Labiausiai žemė pabrango ne tik rajonuose prie didžiųjų miestų, bet ir daugelyje rajonų, pasižyminčių nenašiomis žemėmis, kur anksčiau žemės kainos buvo palyginti žemos. Brangiausia išlieka žemė prie didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos), kur

kainas dažniausiai nulemia ne jos tinkamumas žemės ūkiui, bet atstumas iki miesto ir galimybė panaudoti ją komercijai ar rekreacijai. Vidutinė tokių sklypų kaina – apie 70 tūkst. Lt/ha. Brangiausi, esantys prie pat miesto ribos, kainuoja iki 200–900 tūkst. Lt/ha.

Ryškiai išaugo ir žemės nuomos kaina visoje šalies teritorijoje. Vidutinė žemės nuomos kaina 2005 metais buvo 150–250 Lt (dvigubai didesnė nei 2004 m.). Ši nuomos kainų šuolį daugiausia lėmė ES išmokos, dėl kurių pasidarė paklausi ir prastesnė žemė, kurios dirbti be paramos ekonomiškai neapsimokėjo.

2.1. Apsirūpinimas žemės ūkio technika

2.1. Provision with agricultural machinery

Moderni technika užtikrina technologinių operacijų kokybišką atlikimą laiku ir taupų energetinių ir kitų materialinius išteklių naudojimą. Tai lemia aukštą našumą, ūkių pajamingumą ir konkurencingumą. Šalyse, kuriose plėtojamas intensyvus žemės ūkis, pagrindinė pajamų dalis (per 60 proc.) skiriama investicijoms į žemės ūkio techniką. Danijoje traktoriams, kombainams ir kitoms žemės ūkio mašinoms skiriama apie 760 Lt vienam hektarui ŽŪN, Vokietijoje – 540 Lt/ha, Prancūzijoje – 470 Lt/ha. Tuo tarpu Lietuvos žemdirbiai žemės ūkio technikai skiria daug mažiau lėšų (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Investicijos į žemės ūkio techniką 2004 metais

Table 1.4. Investments into agricultural machinery in 2004

Žemės ūkio naudotojas <i>Agricultural entities</i>	Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	ŽŪN, ha <i>Agricultural area, ha</i>	Investicijos, Lt/ha / <i>Investment, Lt/ha</i>			
			traktoriai <i>tractors</i>	kombainai <i>harvesters</i>	mašinos ir transporto priemonės <i>machinery & transport</i>	įrenginiai ir inventoriai <i>equipment</i>
Ūkininkai <i>Farmers</i>	<10	6,6	–	–	–	229,1
	10–20	14,42	15,3	–	17,4	12,1
	20–30	23,43	41,5	–	22,6	23,1
	30–40	32,01	22,5	14,2	9,4	22,3
	40–50	43,37	18,4	8,9	12,4	4,2
	50–100	64,42	122,5	30,3	17,5	129,0
	100–150	116,45	73,2	56,2	31,0	57,0
>150	263,25	107,3	188,9	64,0	108,7	
ŽŪB <i>Agricultural companies</i>	<500	266	40,2	12,9	19,8	22,1
	500–1000	658	148,8	118,0	79,5	28,7
	>150	1844	85,9	51,3	242,4	14,3

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Investicijų dydis priklauso nuo ūkio dydžio. Smulkūs ūkiai, valdantys iki 10 ha žemės, į žemės ūkio techniką neinvestuoja. Ūkininkai, dirbantys per 50 ha ŽŪN, traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms bei įrengimams skiria apie 300 Lt/ha – 1,5–2,5 karto mažiau nei Vakarų Europos šalių ūkininkai. Stambūs ūkininkai, valdantys per 150 ha, žemės ūkio technikai bei įrengimams skiria 469 Lt ha naudmenų, t. y. tiek pat kaip ir Prancūzijos žemdirbiai. Palyginus ūkininkų ir žemės ūkio bendrovių (ŽŪB) investicijas, matyti, kad ūkininkai perka keleriopai daugiau traktorių, kombainų ir kitos žemės ūkio technikos bei įrengimų.

Investicijų žemės ūkio technikai dydis atskirose apskrityse labai skiriasi (1.5 lentelė). Daugiau technikos perkama tuose regionuose, kur dirvos derlingesnės ir kur ūkininkai valdo didesnius žemės plotus (išskyrus Tauragės apskritį). Charakteringiausia yra Marijampolės apskritis. Telšių, Utenos ir Vilniaus apskrityse žemės ūkio technikai skiriamos minimalios lėšos.

1.5 lentelė. Ūkininkų investicijos apskrityse 2004 metais, Lt/ha ŽŪN

Table 1.5. Investments by counties in 2004, in Litas per hectare

Apskritys <i>Counties</i>	Vidutinis ūkio dydis, ha <i>Average farm size, ha</i>	ŽŪN našumas, balais <i>Land quality point</i>	Investicijos į žemės ūkio techniką ir įrengimus <i>Investment into agricultural machinery & equipment</i>
Alytaus	30,46	33,6	155,1
Kauno	56,96	45,3	419,6
Klaipėdos	35,10	36,20	173,0
Marijampolės	60,46	49,6	466,2
Panevėžio	80,46	42,6	172,3
Šaulių	50,71	42,3	208,5
Tauragės	41,46	41,7	607,3
Telšių	36,02	35,5	48,7
Utenos	34,58	34,0	41,1
Vilniaus	42,28	33,6	72,8

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Traktoriai yra pagrindinė žemės ūkio energetinė priemonė. Jų skaičius nuolat didėja. 2006 metų pradžioje šalyje buvo daugiau kaip 118 tūkst. traktorių. Tačiau pagal apsirūpinimą traktoriais šalies žemės naudotojai atsilieka nuo Vakarų Europos ūkininkų. Lietuvoje vienam traktoriui tenka 29,4 ha naudmenų, o Vokietijoje – 8,0 ha, Suomijoje – 11,0 ha, Nyderlanduose – 10,9 ha, Austrijoje – 9,2 ha. Tačiau blogiausia tai, kad šalies žemės ūkyje dirba 88636 traktoriai (75 proc.), pagaminti iki 1994 metų. Šios mašinos yra fiziškai ir morališkai nusidėvėjusios, didelė jų dalis yra techniškai netvarkingos.

Traktorių parko būklę charakterizuoja naujų traktorių pirkimas. 2003–2005 metais gavus ES finansinę paramą, naujų traktorių buvo perkama 2–2,7 karto daugiau. Tačiau, lyginant, pavyzdžiui, su Vokietija, naujų traktorių 2003–2005 metais pirka apie 5–6 kartus mažiau.

Lietuvoje daugiausia perkami NVS gamybos traktoriai. Šiuo metu šalies žemės ūkyje dirba mažiau kaip 3 proc. traktorių, pagamintų Vakarų ir Centrinės Europos šalyse. NVS gamybos traktoriai yra pigesni, jų darbo valandos kaina yra mažesnė už ES gamybos traktorių. Tačiau baltarusiški ir rusiški traktoriai yra mažesnio techninio patikimumo, dažniau genda. Ne visi NVS traktoriai atitinka ES gamtosaugos reikalavimus.

Lietuvai tapus ES nare, šalyje registruojami tik traktoriai, turintys atitikties sertifikatą pagal direktyvos 2000/25 EB nustatytus gamtosaugos reikalavimus. Variklių tobulinimas dėl teršalų išmetimo ribojimo ir kitų gamtosauginių reikalavimų kelia traktorių kainą ir didina investicijų reikmes.

Traktorių poreikiai skaičiuojami pagal priimtas Centrinės ir Vakarų Europos lyginamojo variklių galingumo vidutines reikšmes ir priklauso nuo ūkio specializacijos, laukų dydžio ir kitų veiksnių. Didelių žemėnaudų savininkams traktorių parkas komplektuojamas iš įvairios galios traktorių. Priimta, kad 1000 ha turėtų būti po 2 vienetus 300 AG ir 150 AG galios traktorius bei 6–10 vienetų 90 AG galios traktorių.

Finansinių išteklių stoka riboja ir naujų javų kombainų pirkimą. 2006 metų pradžioje šalyje buvo 14350 javų kombainų. Vienam kombainui vidutiniškai tenka 66 ha javų plotas, panašiai kaip Danijoje ir Prancūzijoje. Tačiau Suomijoje, kurioje gamtinės sąlygos yra panašios į Lietuvos, kombainų sezoninis apkrovimas yra apie 2,5 karto mažesnis. Be to, Lietuvoje vyrauja seni kombainai, pagaminti 1965–1994 metais. Tokios mašinos sudaro apie 94 proc. visų kombainų. Tik 880 javų kombainų pagaminti 1995 metais ir vėliau. Tarybiniais metais buvo perkama 1000–1400 naujų kombainų, o dabar jų įsigyjama daug mažiau (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Kombainų pirkimas 2001–2005 metais, vnt.

Table 1.6 Number of combine harvesters purchased in 2001–2005

Metai / Years	Kombainų skaičius / Number of combine harvesters	
	iš viso / total	iš jų naujų / of which new
2001	335	6
2002	369	40
2003	355	85
2004	366	155
2005	415	179

Šaltinis: Žemės ūkio ministerijos Infrastruktūros skyriaus duomenys.

Praeito amžiaus gamybos kombainai yra techniškai nepatikimi, patiriami dideli grūdų derliaus nuostoliai. Nauji kombainai labai brangūs, ypač iš Vakarų Europos. Mažiausias rusiškas kombainas kainuoja 110 tūkst. Lt, ES gamybos – 220 tūkst. Lt. Apskaičiuota, kad perkant Rusijos gamybos kombainus, būtina kiekvienais metais skirti 90–95 Lt/ha, o perkant ES šalyse pagamintus – 155–170 Lt/ha. Ekonomiškai apsimoka pirkti nuosavą rusišką kombainą, jei javų plotas – 50 ir daugiau ha, Vakarų Europos gamybos – per 100 ha. Todėl būtina skatinti kooperaciją ir serviso įmonių plėtrą nedideliame javų plotui nuimti.

Dėl nepakankamo lėšų kiekio žemdirbiai negali įsigyti ir kitų modernių mašinų: apverčiamųjų plūgų ir plūgų-skutikų, tolygaus trąšų paskleidimo barstytuvų, purkštuvų su papildomu oro srautu, kombinuotų universalių sėjamųjų su lokalinėmis trąšų įterpimo įtaisais, tikslųjų kultivatorių, pievų ir ganyklų priežiūros mašinų, maigytuvinių šienapjovių, daugiafunkcinių transporto priemonių ir kitų. Nedidelių žemėvaldų naudotojai priversti dirbti techniškai ir morališkai pasenusia, nenašia technika. Todėl jų kuro ir darbo sąnaudos didelės, o derlius mažesnis.

Lietuva yra viena iš postkomunistinių šalių, neturinčių žemės ūkio techninio modernizavimo strategijos. Žemės ūkio mechanizavimo problemas sprendžia tiekėjai, savo nuožiūra įveždami techniką ir įrengimus, ne visada atitinkančius šiuolaikinio mechanizavimo ir modernizavimo kryptis.

2.3. Kreditai kaimo verslui

2.3. Credits for rural businesses

Konkurencingiems ir moderniems ūkininkų ūkiams bei žemės ūkio įmonėms sukurti ir ekonominei veiklai kaime įvairinti reikalingi dideli finansiniai ištekliai. Lietuvai tapus ES nare, ypač 2005 metais dėl palankesnių rinkos sąlygų ir ženkliai padidėjusios finansinės paramos žymiai padidėjo ūkininkų ir žemės ūkio įmonių pajamos. Tačiau daugelis ūkių dar negali sukaupti pakankamai nuosavų lėšų investicijoms. ES investicinė parama irgi teikiama kompensaciniu principu – įgyvendinus projektą, kompensuojama dalis faktiškai patirtų išlaidų. Todėl 2004–2005 metais padidėjus investicinei paramai, žemės ūkio produkcijos gamintojų skolinimosi procesai suaktyvėjo. Tai rodo ŽŪPGF atlikta apklausa (1.7 lentelė).

1.7. lentelė. Ūkių subjektų, kurie skolinosi iš kredito įstaigų 2003–2005 metais, skaičius
Table 1.7. Number of economic entities borrowers from credit institutions in 2003–2005

Metai / Year	Gavusių kreditus ūkio subjektų dalis nuo apklaustųjų, proc. <i>Share of borrowers in the total number of respondents, %</i>	
	ūkininkų / farmers	žemės ūkio įmonių <i>agricultural companies</i>
2003	21,5	31,4
2004	39,4	43,0
2005	64,9	62,0

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo apklausa.

Pagrindinės žemės ūkio produkcijos gamintojų kreditavimo institucijos – komerciniai bankai ir kredito unijos. Kredito unijų paslaugomis naudojasi nemaža dalis smulkiųjų ūkininkų, o stambieji ūkininkai ir žemės ūkio įmonės daugiausia skolinasi iš bankų. (1.8 lentelė).

**1.8 lentelė. Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių gauti kreditai žemės ūkio gamybai
2005 metų pabaigoje**

Table 1.8. Credits of farmers and agricultural enterprises for agricultural production at the end of 2005

Rodikliai / Indicators	Iš viso Total	iš jų: / of which:	
		ūkininkai farmers	žemės ūkio įmonės agricultural companies
Kreditų suma, mln. Lt / Credits, total, mill. Lt	553,5	287,2	266,3
iš jų: / of which:			
komercinių bankų / commercial banks, mill. Lt	486,1	220,3	265,8
proc. nuo visų / percentage of total	87,8	76,7	99,8
kredito unijų, mln. Lt / credit unions, mill. Lt	67,4	66,9	0,5
proc. nuo visų / percentage of total	12,2	23,3	0,2

Šaltiniai: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo, komercinių bankų ir Centrinės kredito unijos duomenys.

Pagal ūkininkų ir žemės ūkio įmonių apklausos duomenis 2005 metais skolintos lėšos buvo panaudotos technikai, žemei, įrangai, statiniams ir statybinėms medžiagoms pirkti, apyvartinėms lėšoms papildyti (1.9 lentelė).

1.9 lentelė. Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių kreditų panaudojimo sritys 2005 metais

Table 1.9. Credits of farmers and agricultural companies by purposes of use in 2005

Kredito paskirtis / Credit purpose	Dalis nuo visų pirkimų už skolintas lėšas, proc. / Share in total purchase on borrowed funds, %	
	ūkininkai farmers	žemės ūkio įmonės agricultural companies
Technikai / Technique	41,7	42,2
Žemei / Land	9,0	19,3
Įrangai / Equipment	12,3	18,7
Statiniams, statybinėms medžiagoms Buildings, construction materials	7,8	6,0
Trašoms, sėkloms, augalų apsaugos priemonėms ir kt. Fertilisers, seeds, plant protection measures, etc.	29,2	13,8

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo apklausa.

Susumavus apklausos rezultatus, išryškėjo dar vieno alternatyvaus kreditavimo šaltinio – tiekėjų prekinį kreditų vaidmuo. Tyrimas parodė, kad tiekėjų kreditų apimtys nuolat didėja, ir 2005 metais jau daugiau kaip pusė ūkininkų ir žemės ūkio įmonių gamybos išteklius išsigijo iš tiekimo organizacijų kreditan (1.10 lentelė).

**1.10 lentelė. Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių, pasinaudojusių tiekėjų kreditais
2003–2005 metais, skaičius**

*Table 1.10. Number of farmers and agricultural companies users of suppliers' credits
in 2003–2005*

Metai / Year	Proc. nuo apklaustųjų / Percentage of respondents	
	ūkininkai / farmers	žemės ūkio įmonės agricultural companies
2003	23,8	34,7
2004	36,4	46,3
2005	54,4	70,2

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo apklausa.

Daugiausia kreditan ūkiai įsigyja trąšų, augalų apsaugos priemonių ir kai kurių augalų sėklų. Pokyčius pritraukiant iš šalies daugiau lėšų bei išteklių reikia vertinti teigiamai. Tačiau Lietuvos ūkininkai ir žemės ūkio įmonės, palyginti su kitų šalių ūkiais, dar nepakankamai aktyviai panaudoja kredito įstaigų lėšas gamybos procesams sparčiau modernizuoti ir apyvartiniams ištekliams suformuoti. 2005 metų pabaigoje iš komercinių bankų kreditus buvo paėmę tik 1544 ūkininkai ir žemės ūkio įmonės, o iš kredito unijų žemės ūkio veiklai vystyti buvo pasiskolinę 3203 ūkininkai. Tai nesudaro net dešimtadalio prekinų ūkių skaičiaus.

Didinant kredito lėšų pritraukimą į žemės ūkį ir kaimo verslus, daug prisidėjo kredito garantijos (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. Komercinių bankų išduotų kreditų su garantijomis dalis 2005 metais, proc.

*Table 1.11. Share of credits with guarantees extended by commercial banks in 2005,
in per cent*

Rodikliai / Indicators	Iš viso Total	Ūkininkams Farmers	Žemės ūkio įmonėms Agricultural companies
Suteikta kreditų su garantija / Credits with guarantees	35,3	30,9	52,0
Kreditai su garantija nuo visos kreditų sumos Share of credits with guarantees in total credits	54,4	48,5	58,3

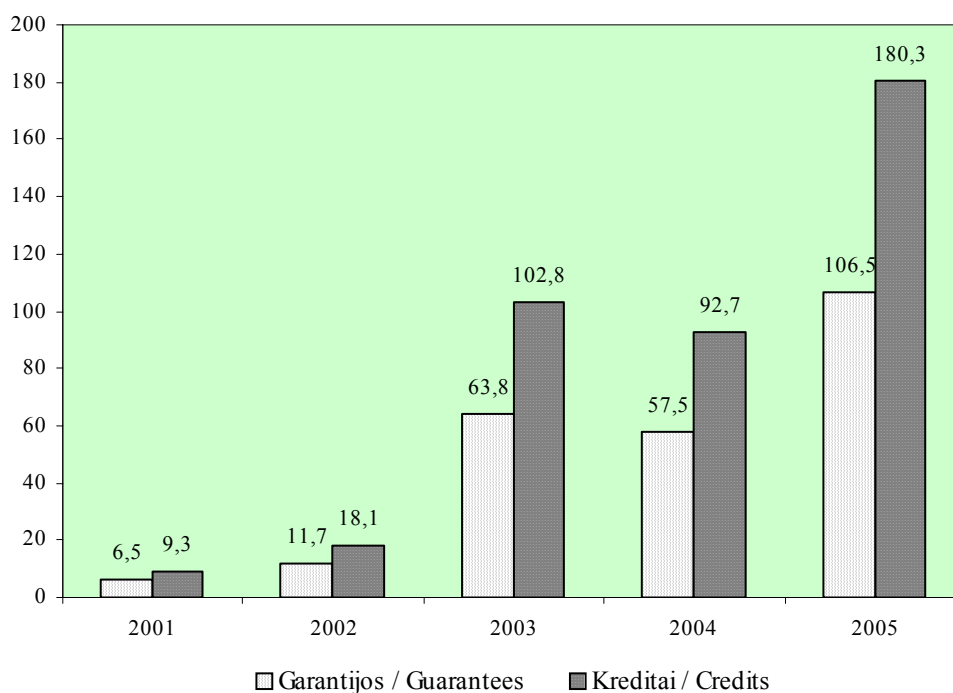
Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Prieš aštuonerius metus įkurtas ŽŪPGF teikia garantijas kredito įstaigoms už jų išduotus kreditus: žemės ūkio subjektams, žemės ūkio produktų perdirbimo įmonėms bei įmonėms, žemės ūkiui teikiančioms gamybos paslaugas, smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms, dirbančioms kaimo vietovėje, VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūrai. Bendrovė taip pat administruoja valstybės paramą garantinio užmokesčio, palūkanų bei įkeisto turto draudimo įmokų kompensavimą garantuotų kreditų gavėjams.

Garantija teikiama už ilgalaikius kreditus, skirtus investiciniams projektams finansuoti bei už trumpalaikius ir vidutinės trukmės kreditus apyvartinėms lėšoms papildyti. ŽŪPGF kredito įstaigoms garantuoja iki 70 proc., o jauniems ūkininkams – iki 80 proc. negrąžinto kredito sumos.

Pastaraisiais metais išduotų kreditų garantijų skaičius nuosekliai augo ir 2005 metais pasiekė didžiausią apimtį per visą institucijos veiklos laikotarpį. 2005 metais ŽŪPGF kredito įstaigoms iš viso suteikė 167,4 mln. Lt garantijų, t. y. beveik 2 kartus daugiau nei 2004-aisiais. Už žemdirbiams, kaimo verslininkams ir žemės ūkio produktų perdirbėjams išduotus kreditus suteikta 106,5 mln. Lt garantijų 1.6 pav.). Už Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūrai išduotus perteklinei žemės ūkio produkcijai supirkti skirtus vidutinės trukmės kreditus – 60,9 mln. Lt garantijų. Tai lėmė teigiami pokyčiai žemės ūkio kreditų rinkoje ir sėkmingai naudojama ES finansinė parama.

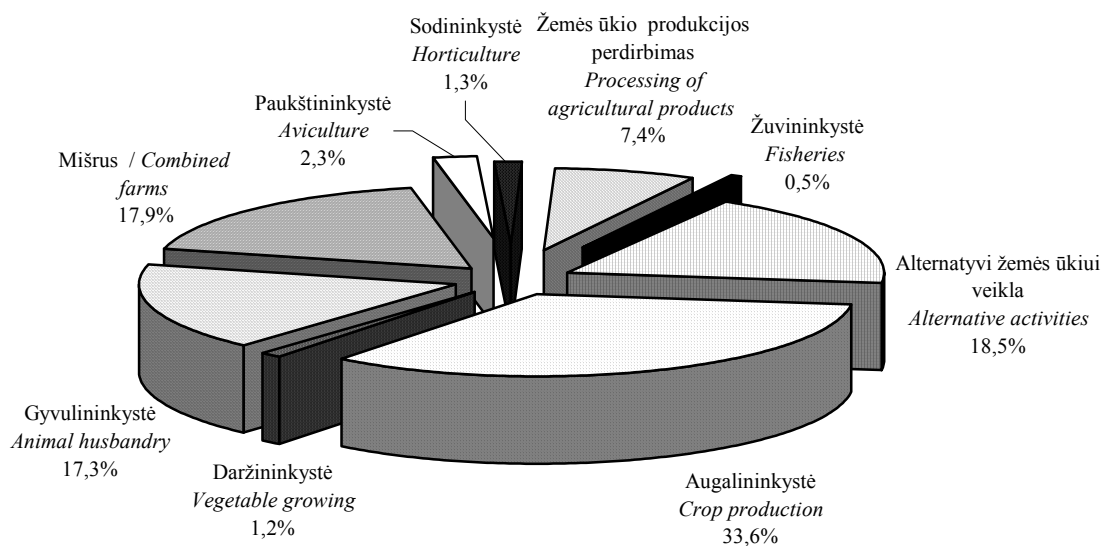
1.6 pav. ŽŪPGF garantijų ir kreditų sumos žemės ūkio produkcijos gamintojams, perdirbėjams ir kaimo verslininkams 2001–2005 metais, mln. Lt

Fig.1.6. RCGF guarantees and credits to producers and processors of agricultural products and to rural business entities in 2001–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Ypač ryškus šuolis pastebimas analizuojant suteiktų garantijų skaičių. 2001 metais žemės ūkio produkcijos gamintojams, perdirbėjams ir kaimo verslininkams buvo suteikta tik 15 kreditų garantijų, 2002 metais – 46, 2003-iaisiais – 123, 2004 metais – 163 garantijos. 2005 metais buvo įvertinti 362 kredito įstaigų pateikti projektai garantijoms gauti, iš jų 335 – teigiamai, t. y. garantijos suteiktos 93 proc. projektų. ŽŪPGF duomenimis, įgyvendinus šiuos verslo projektus, bus sukurta ir išsaugota beveik 1700 darbo vietų kaimo vietovėse.

Analizuojant suteiktas garantijas, matyti, kad pagal veiklos sritis dominuoja garantijos už kreditus, skirtus tradiciniam žemės ūkiui plėtoti (1.7 pav.). Augalininkystės veiklai finansuoti žemės ūkio subjektai skyrė 55 mln. Lt gautų kreditų. Augalininkystei skirtoms paskoloms suteikta 35,8 mln. Lt garantijų (35 proc. visos garantijų sumos). Gyvulininkystės veiklai skirta 17 proc. visų garantijų. Buvo gauti kreditai, kuriuos žemdirbiai skyrė paukštininkystei, sodininkystei, daržininkystei ir kitai veiklai vykdyti. Be tradicinės žemės ūkio veiklos, kredito įstaigų lėšos buvo naudojamos alternatyviems verslams kaimo kurti. 2005 metais suteikta 40 garantijų (19 proc. visų garantijų) už kaimo verslininkų paimtus 32,7 mln. Lt kreditų, skirtų kaimo turizmui vystyti, baldų gamybai, medienos apdirbimui ir kitų alternatyvių verslų plėtrai.

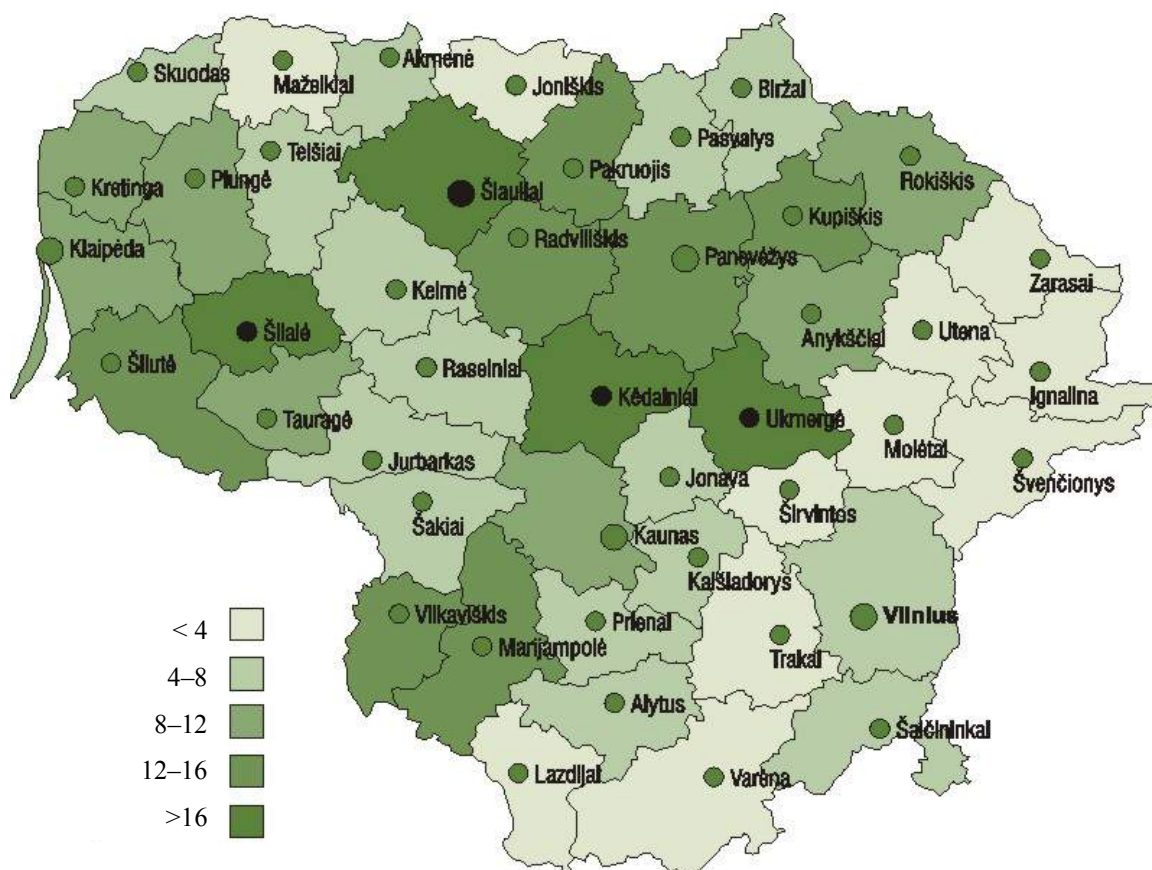

1.7 pav. ŽŪPGF suteiktų garantijų pasiskirstymas pagal veiklos sritis 2005 metais

Fig. 1.7. Distribution of RCGF issued guarantees by activity in 2005

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Beveik visų Lietuvos rajonų žemdirbiai, kaimo verslininkai ir žemės ūkio produktų perdirbėjai aktyviai naudojami skolintomis kredito įstaigų lėšomis. Per 2001–2005 metus aktyviausi buvo Kėdainių, Ukmergės, Šiaulių rajonų žemdirbiai ir smulkūs kaimo verslininkai (1.8 pav.). 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, žymiai daugiau garantijų suteikta Šilutės, Šilalės rajonų žemdirbiams ir žemės ūkio produktų perdirbėjams.

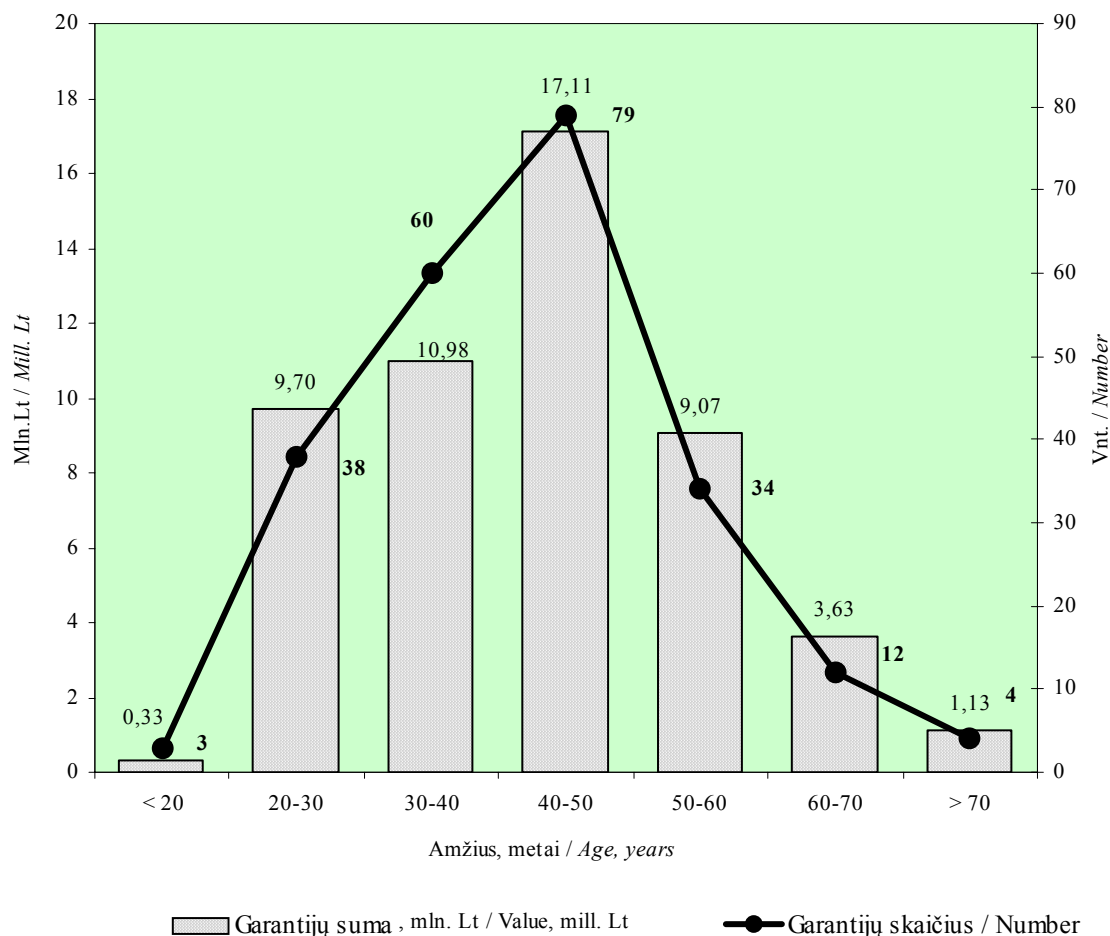

1.8 pav. ŽŪPGF suteiktų kreditų garantijų pasiskirstymas pagal rajonus 2005 metais, vnt.

Fig. 1.8. Distribution of RCGF issued credit guarantees by districts in 2005, in units

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Vis aktyviau iš kredito įstaigų skolinasi jaunieji ūkininkai, matantys savo veiklos perspektyvą kaime (1.9 pav.). Veiklai pradėti, plėsti ar modernizuoti kreditais su garantija 2005 metais pasinaudojo 101 jaunas ūkininkas, beveik 3 kartus daugiau nei 2004-aisiais.

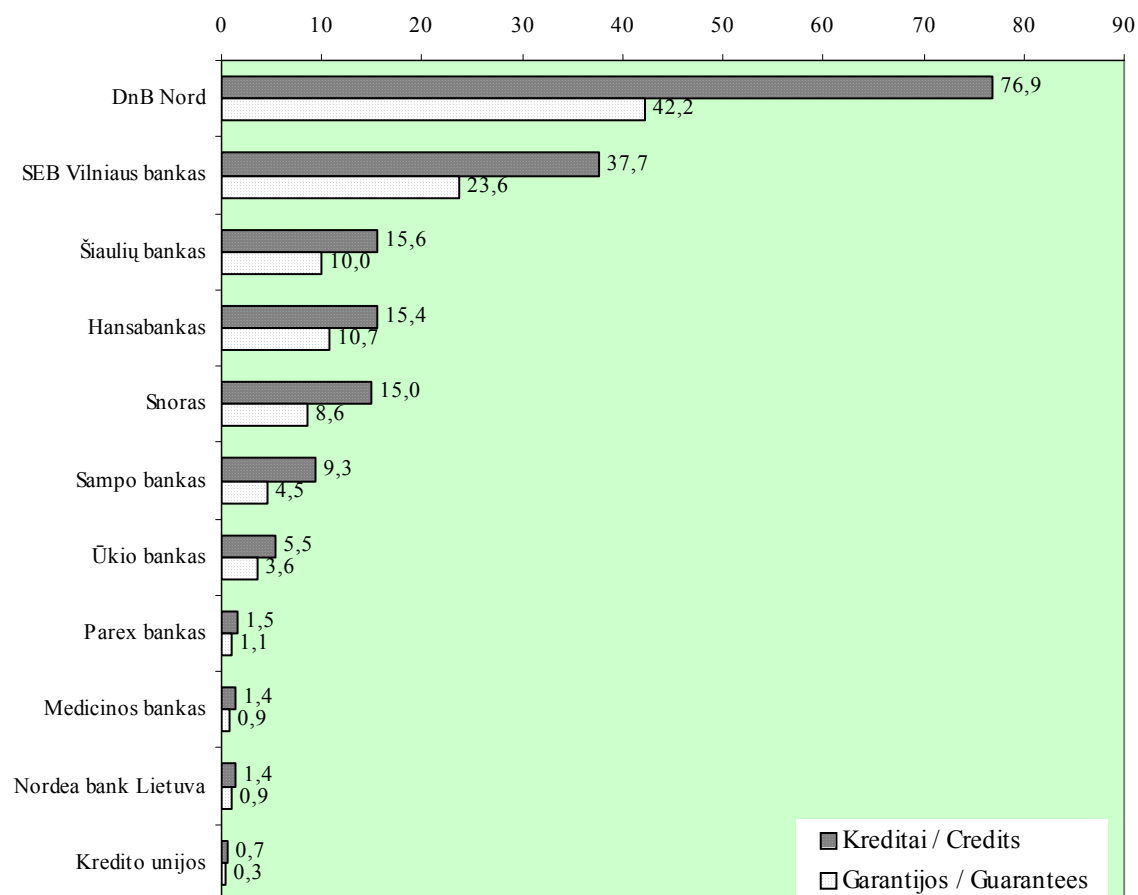
1.9 pav. ŽŪPGF suteiktų garantijų pasiskirstymas pagal ūkininkų amžių 2005 metais

Fig. 1.9. Distribution of RCGF guarantees by farmer's age in 2005

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

ŽŪPGF bendradarbiauja su visais Lietuvoje veikiančiais bankais, o nuo 2005 m. rugsėjo 1 d. garantijos pradėtos teikti ir už kredito unijų išduodamus kreditus.

Ir per visą veiklos laikotarpį, ir 2005 metais daugiausia kreditų su garantijomis žemdirbiams ir kaimo verslininkams 2005 metais išdavė AB bankas „DnB NORD“ (anksčiau – „NORD/LB Lietuva“) – 76,9 mln. Lt, arba 42,6 proc. kreditų, kuriems suteikta ŽŪPGF garantija (1.10 pav.). AB SEB Vilniaus bankas suteikė 37,7 mln. Lt kreditų, arba 21 proc. visų kreditų su fondo garantija.

1.10 pav. Suteiktų kreditų garantijų pasiskirstymas pagal bankus 2005 metais, proc.

Fig. 1.10. Distribution of credit guarantees by banks in 2005, in per cent

Šaltiniai: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo, Lietuvos komercinių bankų, Centrinės kreditų unijos duomenys.

ŽŪPGF darbo patirtis rodo, kad žemdirbiai ir kiti kaimo verslininkai yra patikimi kredito ir garantijų įstaigų partneriai. Per aštuonerius ŽŪPGF veiklos metus iš viso suteiktų garantijų žemdirbiams, kaimo verslininkams bei perdirbėjams blogų garantijų dalis sudarė tik 2,9 proc.

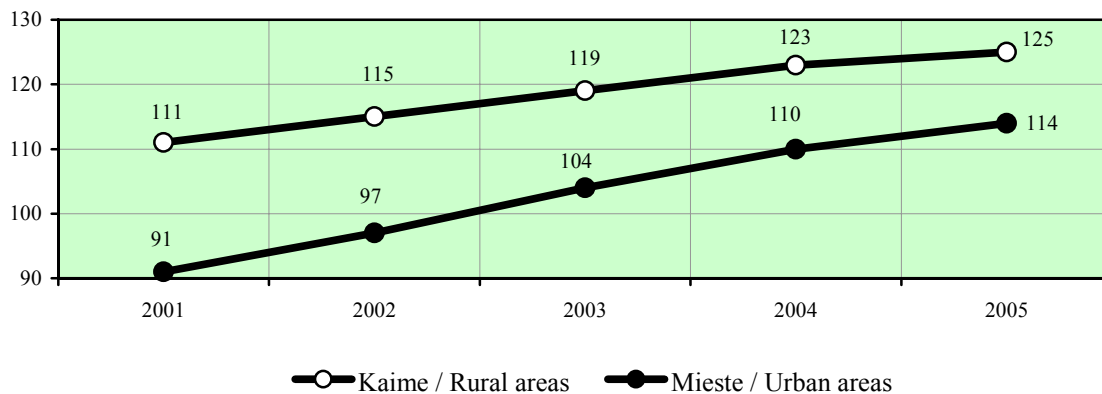
2.4. Žmogiškieji ištekliai ir jų ugdymas

2.4. Human resources

2005 metų pabaigoje Lietuvoje gyveno 3403,2 tūkst. žmonių, t. y. 22,1 tūkst. mažiau negu 2004 metais ir 72,4 tūkst. mažiau negu 2001-aisiais. Kaime gyveno 1134,4 tūkst., arba 33,3 proc. visų šalies gyventojų. Per 2005 metus kaimas neteko 9,5 tūkst. gyventojų.

Sumažėjus gimusiųjų bei padidėjus mirusiųjų skaičiui, kaime susiformavo neigiamas natūralus prieaugis. Kaimo senėjimą lemia ir gyventojų, ypač jaunimo,

migracija į miestus ir užsienį. Tiesa, nuo 2001 metų stebima atvykstančiųjų į kaimą didėjimo tendencija, ypač priemiestinėse zonose. Kas ketvirtas kaimo gyventojas yra 60 ir daugiau metų. Senėjimo procesus rodo senėjimo indekso pokyčiai (kiek 100-ui vaikų tenka 60-mečių ir vyresnių gyventojų) (1.11 pav.).

1.11 pav. Kaimo ir miesto gyventojų senėjimo indeksai 2001–2005 metų pradžioje

Fig. 1. Aging indices of rural and urban population in 2001–2005 (at the beginning of the year)

Šaltinis: Lietuvos gyventojai pagal amžių 2001–2005 m. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

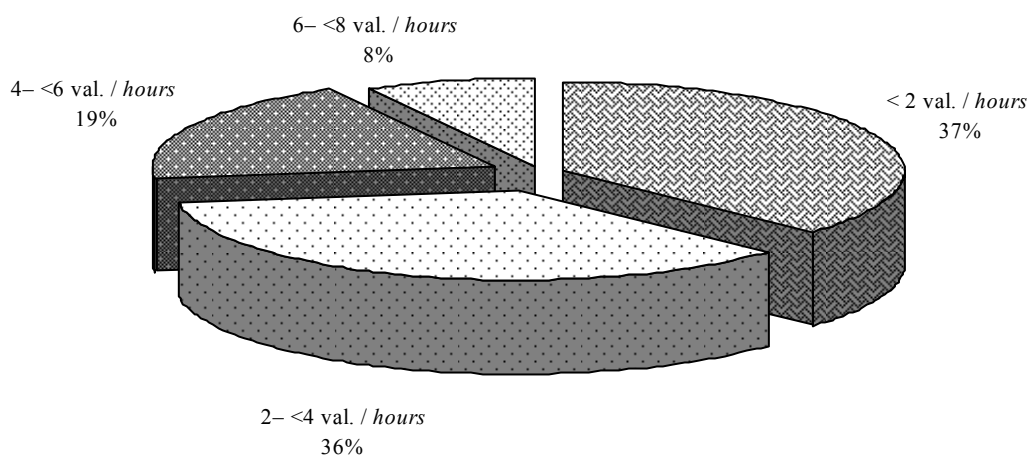
Kaimo gyventojų struktūra lyčių požiūriu mažai kinta. 2005 metų pradžioje moterys sudarė 51,6 proc. visų kaimo gyventojų.

Ryškiausia disproporcija – tarp vyresnio amžiaus gyventojų, 100-ui pensinio amžiaus vyrų teko 206 pensinio amžiaus moterys. Aukštesni vyrų mirtingumo rodikliai lemia didelę vyresnio amžiaus vyrų ir moterų santykio disproporciją. Apskritai mirtingumo lygis kaime yra 1,5 karto didesnis nei mieste. Kaimo gyventojų mirtingumo rodiklis per penkerius metus (2001–2005 m.) padidėjo 7,7 proc.

Didžiausią gyventojų dalį kaime sudaro 15–59 metų amžiaus grupės gyventojai – nuo 2001 metų pradžios iki 2005-ųjų pradžios šio amžiaus gyventojų grupės skaičius kaime padidėjo 2,8 procentiniais punktais ir 2005 metų pradžioje sudarė 57,9 proc. visų kaimo gyventojų. 100-ui minėtos grupės gyventojų teko 73 išlaikytiniai, didesnę jų dalį sudarė 60-mečiai ir vyresni gyventojai. Lietuvos kaimo vietovėse gyventojų senatvės lygis prilygsta demografiškai seniausių Europos šalių lygiui, kur 60-mečiai ir vyresni sudaro apie ketvirtadalį gyventojų, tačiau Lietuva išsiskiria gana dideliu lyčių disbalansu vyresnio amžiaus grupėje.

Kaime vykstantys demografiniai pokyčiai lemia darbo jėgos išteklių struktūrą ir gyventojų galimybes dalyvauti darbo rinkoje. Kaimo gyventojų pajamų iš darbo dalis 2005 metais sudarė apie 66 proc. visų disponuojamų pajamų, socialinės išmokos – 29,3 proc.

Užimtumas žemės ūkyje mažėja, nors šis sektorius vis dar išlieka pagrindinis užimtumo šaltinis kaimo gyventojams. Tačiau įprastą 8 darbo valandų dieną dirba tik 8 proc. ūkininkų ir šeimos ūkiuose dirbančių žmonių, kiti dirba ne visą darbo dieną. Ne visą darbo laiką dirbančių gyventojų struktūroje dominuoja dirbantys iki 4 val. (1.12 pav.). Daugiausia dirbančių ūkininkų ir šeimos ūkiuose ne visą darbo dieną – Kauno ir Vilniaus apskrityse. Taip dirbdami, kaimo gyventojai gauna mažesnes pajamas ir yra priversti ieškoti papildomo užimtumo galimybių.

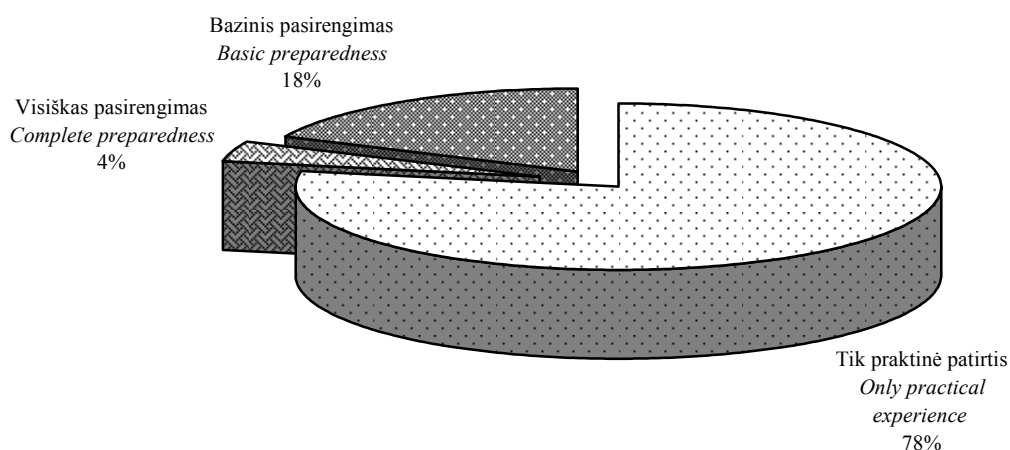
1.12 pav. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose ūkininkaujančių asmenų darbo laiko struktūra, proc.

Fig. 1.12. Working time of the employed in family farms, in per cent

Šaltinis: 2003 m. žemės ūkio surašymas. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Apie 4,5 tūkst. ūkininkų ūkių užsiima papildoma, ne žemės ūkio veikla. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, 2005 metais populiari papildoma ūkininkaujančių veikla buvo mažmeninė prekyba, kurią plėtojo beveik pustrėčio tūkstančio ūkininkų, taip pat miškininkystė, medienos ruošą, transporto veikla.

Visuotinis žemės ūkio surašymas 2003 metais parodė, kad iš 272,1 tūkst. surašytų ūkių visišką profesinį pasirengimą turėjo tik 3,9 proc. ūkių valdytojų, bazinį pasirengimą – 18,1 proc., o didžioji dauguma (78 proc.) ūkių valdytojų turėjo tik praktinės patirties (1.13 pav.).

1.13 pav. Ūkių valdytojų žemės ūkio profesinis pasirengimas

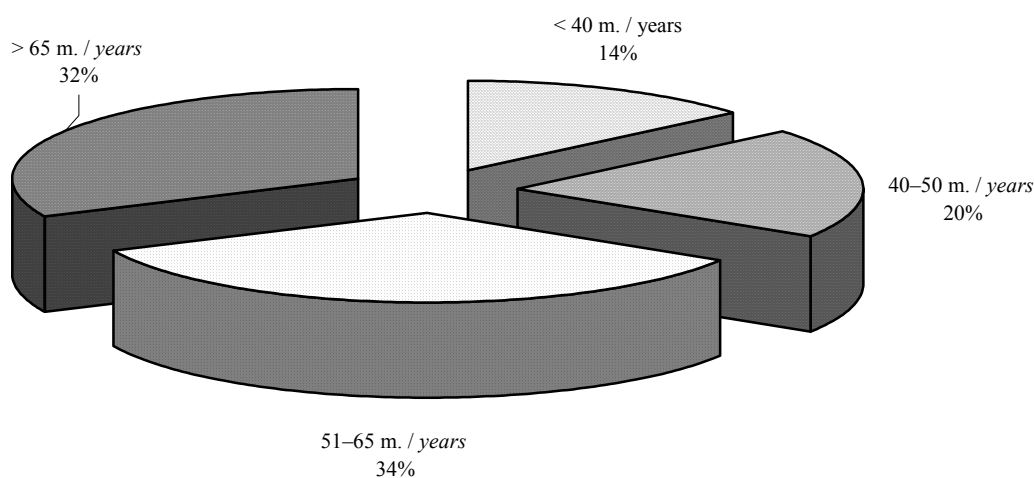
Fig. 1.13. Professional agricultural preparedness of managers

Šaltinis: 2003 m. žemės ūkio surašymas. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Ūkininkai ir kiti kaimo gyventojai 2005 metais švietimui išleido 4 kartus mažiau lėšų nei miestiečiai. Kaime vidutinės vartojimo išlaidos, skirtos švietimui, vienam namų ūkio nariui per mėnesį siekė vos 2,2 Lt.

Žemdirbiai savo žinias gali gilinti dalyvaudami programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centro organizuojamose mokymo programose, o kaimo įmonės – stiprinti personalo kompetenciją, pasinaudodamos žmogiškųjų išteklių plėtrai skirta BPD 2.2 priemone „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“. Šia priemone aktyviai naudojasi stambios įmonės, veikiančios mieste. Kaimiškųjų įmonių darbuotojams aktyvumo trūksta. Ūkininkams ir kitiems kaimo gyventojams reikšmingesnė BPD 4.7 priemonė „Mokymas“. Ji teikia galimybę kelti kvalifikaciją žemės ir miškų ūkio srityje, išmokti ekonomiškai valdyti ūkį, įvairinti ekonominę veiklą, įgyti kooperacijos, buhalterinės apskaitos, informacinių technologijų žinių ir įgūdžių. Tai padeda prisitaikyti prie naujų rinkos pokyčių, griežtų ES aplinkosaugos, gyvūnų gerovės bei maisto saugos reikalavimų.

Ūkininkų amžius – taip pat svarbus veiksnys, turintis įtakos ūkininkavimo sėkmei, gebėjimui prisitaikyti prie pokyčių. 2005 metų pradžioje jaunieji ūkininkai iki 40 metų amžiaus sudarė 14 proc. (1.14 pav.) visų šalies ūkininkų, tai 4 proc. daugiau nei 2001 metais. Aktyvus kaimo gyventojų dalyvavimas priemonėje „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ leidžia daryti prielaidą, kad ilgainiui ūkininkaus daugiau jaunimo. Siekiant ES paramos 2004–2006 metų laikotarpiu minėta priemonė buvo antroje vietoje pagal populiarumą: NMA pateiktos 753 paraiškos.

1.14 pav. Ūkininkų amžiaus struktūra 2005 m. sausio 1 d.

Fig. 1.14. Farmers by age groups as 1 of January 2005

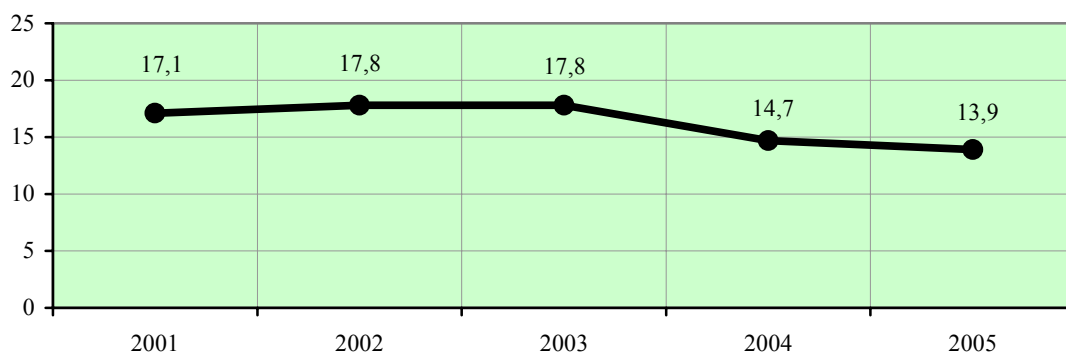
Šaltinis: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

2005 metais nedarbo lygis kaime buvo 7,6 proc., ankstesniais metais – 9,7 proc. Bedarbių skaičius kaime, 2004 metais siekęs 46,3 tūkst., 2005 metais sumažėjo iki 35,5 tūkst. Tai lėmė ne tiek vykdomos nacionalinės užimtumo priemonės, kiek kaimo gyventojų emigracija, lėmusi kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą. Didelė dalis bedarbių neturi reikiamos kvalifikacijos.

Nors nedarbo problema sumažėjo, yra regionų, kuriuose nedarbo lygis išlieka aukštas (Ignalinos, Akmenės, Mažeikių, Joniškio, Pasvalio, Rokiškio ir kt.). Viena iš priemonių kurti naujas darbo vietas aukščiausio nedarbo teritorijose – tai vietinių užimtumo iniciatyvų projektai. Valstybės teikiama parama darbo vietų steigimui – iki 345 tūkst. Lt smulkaus ir vidutinio verslo subjektui. Paramos gavėjas privalo savo lėšomis padengti ne mažiau kaip 35 proc. visų projekto išlaidų. 2005 metais vietinių užimtumo iniciatyvų projektus vykdė 78 įmonės, apie 40 proc. iš jų veikė kaimo gyvenamosiose vietovėse. Įgyvendinamų projektų įvairovė gana didelė: viešasis maitinimas, kaimo turizmas ir žemės ūkio paslaugos, medienos, plastikiniai ir keramikiniai gaminiai, ekologiško kuro gamyba.

2005 metais žemės ūkyje ir miškininkystėje dirbo 14 proc. visų šalies užimtų žmonių. Nuo 2003 metų fiksuojamas ryškus užimtumo žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje mažėjimas (1.15 pav.).

1.15 pav. Užimtų gyventojų dalis žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje 2001–2005, proc.

Fig. 1.15. Employment in agriculture, hunting and forestry in 2001–2005, in per cent

Šaltiniai: Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 1999–2004. V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005; Nedarbo lygio pokyčiai. – V.: Statistikos departamento prie LRV 2006-03-21 d. informacinis pranešimas.

Vyriausybės nutarimu 2000 metais žemės ūkio mokymo institucijos perduotos Švietimo ir mokslo ministerijos reguliavimo sferai, o Žemės ūkio ministerijai ir Žemės ūkio rūmams paliktos socialinio partnerio funkcijos. Žemės ūkio mokymo institucijose buvę pakankami žmogiškieji ir techniniai ištekliai rengti kvalifikuotus darbininkus ir specialistus nebuvo panaudojami. Dėl sumažėjusių galimybių absolventams įsidarbinti ne pagal profesiją labai mažėjo priėmimas į žemės ūkio specialybes.

2005 metais aukštojo neuniversitetinio išsimokslinimo žemės ūkio specialistus – žemės ūkio gamybos technologus rengia tik Marijampolės ir Žemaitijos kolegijos, o kasmetinis absolventų skaičius nesiekia 60. Visiškai išnyko ūkininko, kitos labai aktualios žemdirbiškos, ypač merginoms tinkančios, profesijos. Nemaža dalis pedagogų pakeitė profesinę veiklą, kito ir mokymo techninė bazė.

Dėl prasto žemės ūkio profesijų įvaizdžio ir nepakankamo profesinio orientavimo susidarė situacija, kai pastaraisiais metais, sustiprėjus žemės ūkio ir miškininkystės sektoriui, vidurinėsios grandies specialistų ir ypač kvalifikuotų darbuotojų poreikis yra kelis kartus didesnis, negu jų paruošia profesinės mokyklos ir kolegijos (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Žemės ūkio ir miškininkystės specialistų poreikis 2004–2006 metais
Table 1.12. The needs of agricultural and forestry specialists in 2004–2006

Specialybė / <i>Speciality</i>	Išsilavinimas / <i>Education level</i>		
	universitetinis <i>university</i>	neuniversitetinis <i>non-university</i>	profesinis <i>vocational</i>
Augalininkystė / <i>Crop production</i>	60	80	250
Sodininkystė, daržininkystė, gėlininkystė <i>Horticulture, vegetable growing, floriculture</i>	50	60	200
Gyvulininkystė / <i>Animal husbandry</i>	130	100	300
Žemės ūkio inžinerija, perdirbimas, laikymas <i>Agricultural engineering, processing, storage</i>	130	120	280
Žemės ūkio ekonomika, vadyba, apskaita, finansai <i>Agrarian economics, management, accountancy, finances</i>	150	200	–
Veterinarija ir maisto sauga <i>Veterinary and food safety</i>	150	30	–
Netradiciniai verslai <i>Non-traditional businesses</i>	20	100	540
Žemėtvarka, vandentvarka, aplinkos apsauga, ekologija <i>Land management, water resources management, protection of environment, ecology</i>	130	130	80
Miškininkystė / <i>Forestry</i>	60	50	150
Iš viso / <i>Total</i>	880	870	1800

Šaltinis: Adomonienė R. Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimas Lietuvos žemės ūkyje. – Kaunas: LŽŪU, 2004. – 173 p.

Darbdavių netenkina paruoštų darbuotojų profesiniai gebėjimai. Todėl būtina iš pagrindų keisti mokymo programas ir profesinio praktinio mokymo tvarką ir sudaryti galimybę moksleiviams įgyti praktinių įgūdžių tiesiogiai žemės ūkio gamyboje. Tam tikslui reikia atrinkti ir atestuoti geriausius ūkius, o ūkininkams, planuojantiems vykdyti profesinio mokymo programas, suteikti pedagoginių žinių. Kitas labai svarbus uždavinys – įsteigti regioninius specializuotus profesinio praktinio techninio mokymo centrus.

Specialistų su aukštoju universitetiniu išsilavinimu rengimo srityje yra žymių teigiamų pokyčių. Universitetuose atsirado naujos programos: veterinarija ir maisto sauga, aplinkos apsauga, ekologija, sodininkystė, daržininkystė, gėlininkystė, vadyba ir kt. Visų profesijų specialistų poreikis auga ir sėkmingo įsidarbinimo galimybės didėja. 2003–2005 metų Lietuvos darbo biržos duomenys rodo, kad žemės ūkio aukštųjų mokyklų absolventų, ieškančių darbo, skaičius sumažėjo du kartus, yra įsidarbinę 73 proc. žemės ūkio specialistų.

Ugdant žemės ir maisto ūkio sektoriaus dirbančių gyventojų kvalifikacinius gebėjimus, taikoma gana efektyvi tęstinio mokymo sistema, remiama paramos fondų lėšomis. 2005 metais buvo suorganizuoti 378 tęstinio profesinio mokymo kursai, 1697 seminarai ir konferencijos, dirbantiems žmonėms suteikta per 70 tūkst. konsultacijų. Žmogiškųjų išteklių ugdymas ir toliau išlieka vienas iš žemės ir maisto ūkio plėtros prioritetų.

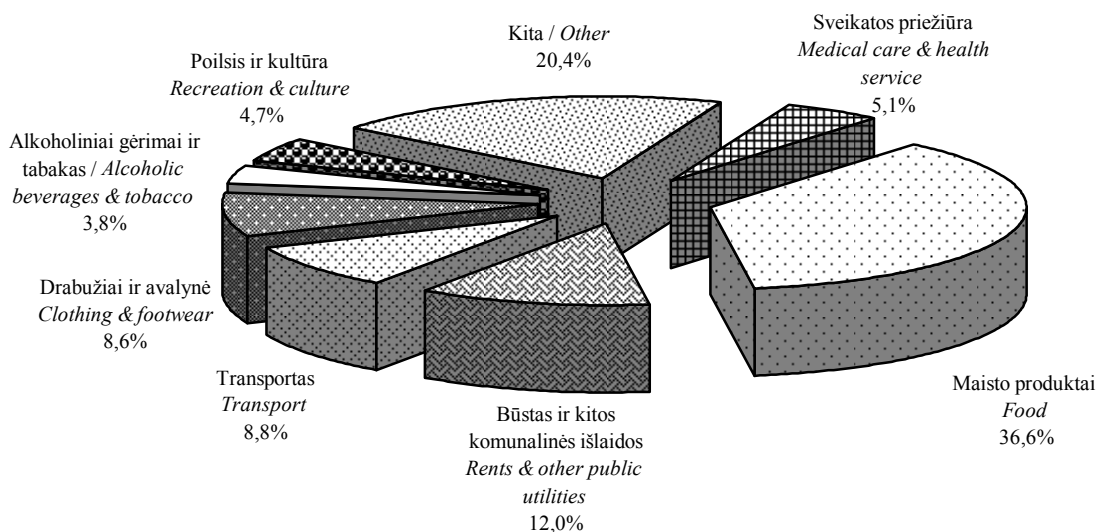
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE

II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

Išlaidos maisto produktams – vienas pagrindinių Lietuvos gyventojų namų ūkių biudžeto išlaidų straipsnių. Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais daugiau kaip trečdalis visų išlaidų buvo skirta maisto produktams įsigyti (2.1 pav.).

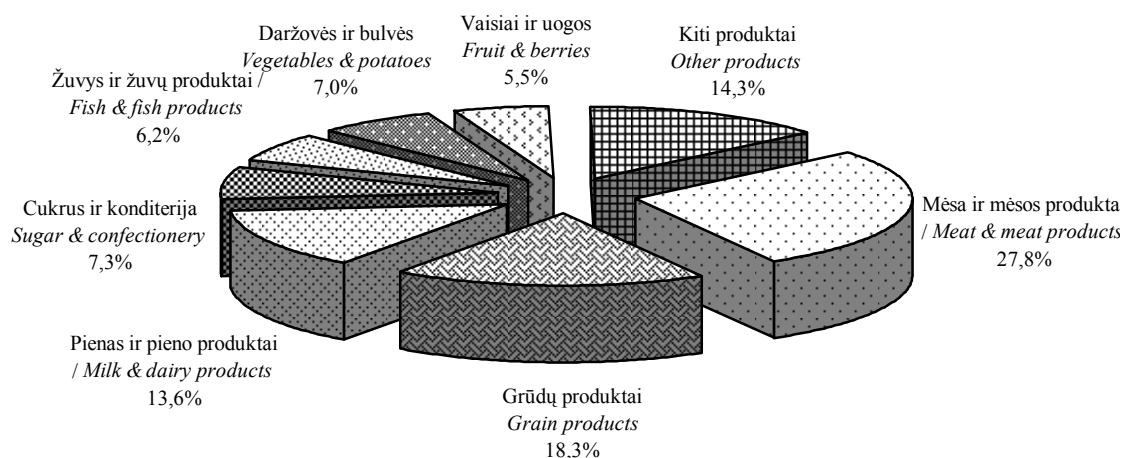

2.1 pav. Vartojimo išlaidų struktūra 2005 metais

Fig. 2.1. Structure of consumption expenditure in 2005

Šaltinis: Informacija apie namų ūkio pajamas ir išlaidas 2005 metais. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Palyginti su 2004 metais, 2005-aisiais šalies gyventojų disponuojamos pajamos išaugo 16,9 proc., o vartojimo išlaidos – 12,8 proc. Vidutinės išlaidos maisto produktams išaugo 6,5 proc., vienam Lietuvos gyventojui per mėnesį 2005 metais jos sudarė 211,8 Lt. Daugiausia išleidžiama mėsai, duonai ir grūdams bei pieno produktams įsigyti (2.2 pav.).

2.2 pav. Maisto produktų vartojimo išlaidų struktūra 2005 metais

Fig. 2.2. Structure of consumption expenditure on food in 2005

Šaltinis: Informacija apie namų ūkio pajamas ir išlaidas 2005 metais. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Vartojimo lygis atspindi gyventojų perkamąją galią, kuri pagal Europos palyginimų programos galutinius 2003 metų rezultatus Lietuvoje buvo 2,2 karto žemesnė nei ES šalių vidurkis. Todėl dėsninga, kad Lietuvos gyventojas daugiau nei vidutinis ES šalių gyventojas suvartoja pigesnių produktų – bulvių, duonos, miltų, kruopų ir kitų grūdų produktų, pieno ir jo produktų, o mažiau mėsos, žuvies, daržovių, vaisių, cukraus (2.1 lentelė).

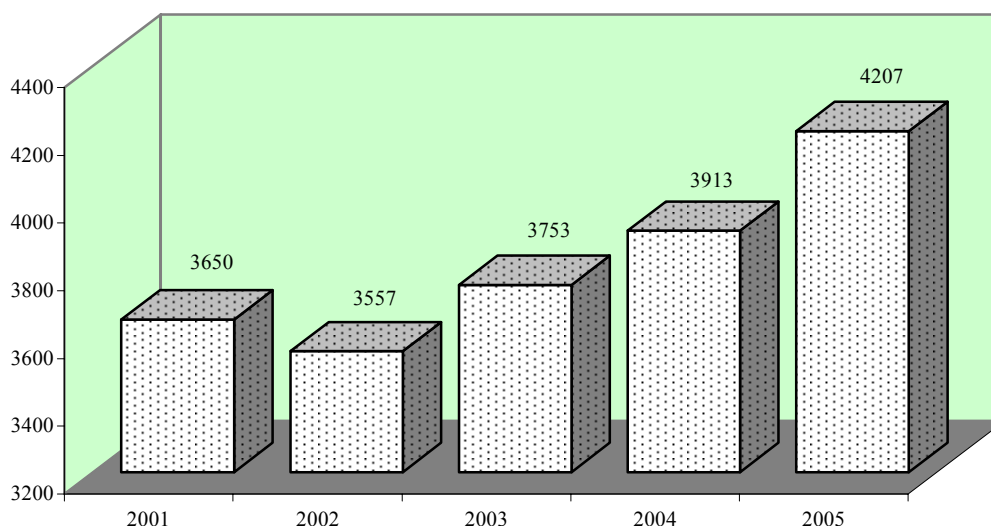
2.1 lentelė. Pagrindinių produktų vartojimas vienam gyventojui 2001–2005 metais, kg

Table 2.1. Per capita consumption of main agricultural products in 2001–2005, in kg

Produktų rūšis Products	2001	2002	2003	2004	2005	ES vidurkis EU average
Grūdai ir jų produktai Cereal & cereal products	131	130	124	125	125	89
Bulvės / Potatoes	130	119	118	122	118	89
Daržovės, arbūzai, melionai Vegetables, watermelons, melons	86	81	95	97	98	120
Vaisiai ir uogos / Fruit & berries	62	62	68	72	73	102
Mėsa ir jos produktai Meat & meat products	44	52	59	70	75	98
Pienas ir jo produktai Milk & dairy products	281	283	287	296	296	146
Kiaušiniai, vnt. / Eggs, pieces	204	216	211	212	...	233
Cukrus / Sugar	32,4	27,5	26,0	26,6	27	38
Žuvis ir jų produktai Fish & fish products	14,4	12,0	14,2	14,5	...	22,0

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Tačiau ir Lietuvos gyventojų perkamoji galia didėja, todėl žmonės gali įsigyti daugiau vertingesnių maisto produktų. Per 2001–2005 metus mėsos vartojimas išaugo 1,7 karto. Daugiau buvo suvartojama daržovių ir vaisių. Tai teigiamai veikė prekybos vidaus rinkos pokyčius. Per 2001–2005 metų laikotarpį maisto produktų pardavimų apimtys vidaus rinkoje išaugo 15 proc.

2.3 pav. Maisto produktų pardavimų apimtys 2001–2005 metais, mln. Lt
 2.3. Sales of food products in 2001–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Augantys vidaus rinkos poreikiai ir didėjančios eksporto galimybės skatino žemės ūkio produktų gamybą bei jų supirkimą (2.2 lentelė).

2.2 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2003–2005 metais, tūkst. t
 Table 2.2. Production and purchase of agricultural products in 2003–2005, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2003	2004	2005	2005, palyginti su 2003, %
Gamyba / Production				
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyvuoju svoriu) <i>Livestock & poultry, slaughtered (live weight)</i>	265	303	320	121
Primelžta pieno / <i>Milk production</i>	1796	1849	1920	107
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. <i>Egg production, mill. pieces</i>	811	863	867	107

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2003	2004	2005	2005, palyginti su <i>compared to</i> 2003, %
Supirkimas / <i>Purchase</i>				
Grūdai / <i>Cereals</i>	1129	1403	1928	171
Rapsų sėklos / <i>Rapeseed</i>	110	173	215	195
Cukriniai runkeliai perdirbimui <i>Sugar beet for industry</i>	881	905	746	85
Bulvės / <i>Potatoes</i>	32	21	22	69
Daržovės / <i>Vegetables</i>	36	34	35	97
Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>	76	14	73	96
Gyvuliai ir paukščiai (gyvuoju svoriu) <i>Livestock & poultry (live weight)</i>	191	200	213	112
Natūralus pienas / <i>Natural milk</i>	1026	1140	1202	117
Pienas (perskaičiuotas į bazinį) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1226	1371	1431	117
Kiaušiniai, mln. vnt. / <i>Eggs, mill. pieces</i>	466	486	488	105

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kai kurių žemės ūkio produktų – kiaulienos, paukštienos, daržovių ir vaisių gamybos augimo tempai buvo mažesni nei vartojimo, todėl didėjo šių produktų importas.

2004 metais gyvulininkystės produktų gamyba bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje sudarė 49,4 proc. Produktyvumo didinimo sąskaita per 2003–2005 metus pieno gamyba padidėjo 17 proc., o mėsos – 21 proc. Didžioji maisto produktų dalis suvartojama šalies viduje, vartojimo apimtys auga. Tai rodo atskirų produktų grupių pardavimo vidaus rinkoje dinamika (2.3 lentelė).

2.3 lentelė. Svarbiausių maisto produktų pardavimo vidaus rinkoje apimtys 2001 ir 2005 metais, mln. Lt

Table 2.3. Sales of main food products in the domestic market in 2001 and 2005, in mill. Litas

Produktų grupės <i>Group of products</i>	2001	2005	2005, palyginti su <i>compared to</i> 2001, %
Mėsa ir jos produktai / <i>Meat & meat products</i>	805,9	1369,2	170
Pieno produktai ir kiaušiniai / <i>Dairy products & eggs</i>	560,0	757,3	135
Miltai, kruopos, makaronai / <i>Flour, groats, macaroni</i>	103,5	155,6	150
Duona, pyrago gaminiai, cukraus saldumynai <i>Bread, pastry, sugar confectionery</i>	731,6	839,3	115

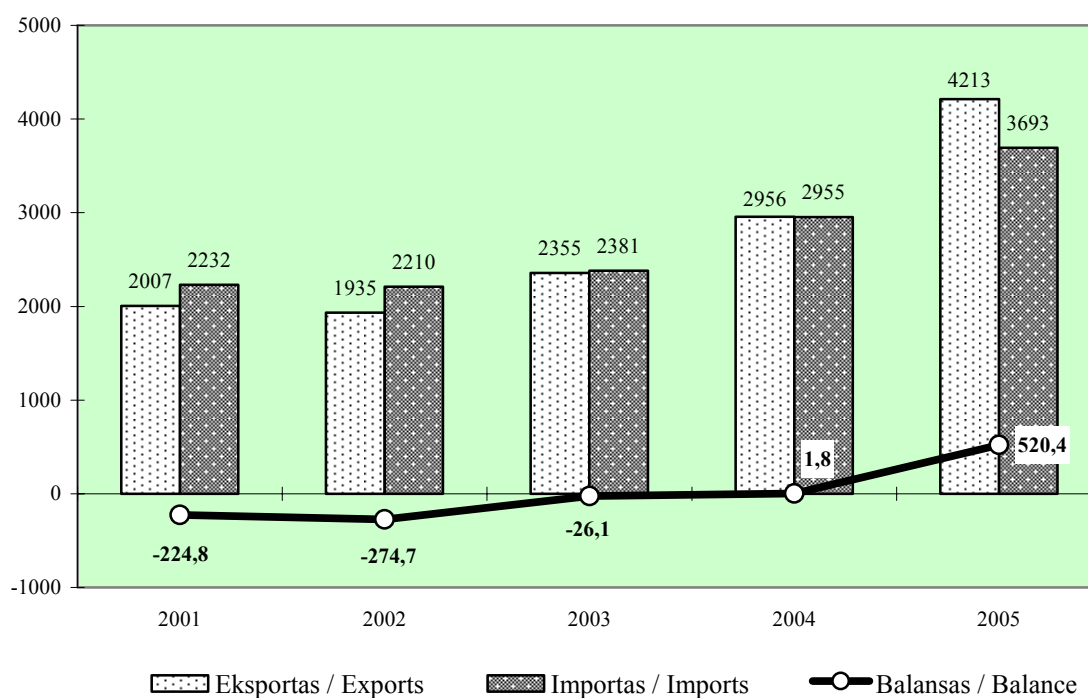
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vidaus rinkos ir gyventojų vartojimo išlaidų struktūra palaipsniui keičiasi. Mažėja išlaidų maistui pirkti lyginamasis svoris, didėja vartojimo išlaidos būstui, laisvalaikiui ir kultūrai, drabužiams ir avalynei. Gyventojų pajamos didėja sparčiau negu išlaidos maistui, tačiau pastarosios kol kas Lietuvos gyventojui išlieka dominuojanti šeimos biudžeto išlaidų pozicija.

2. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos

2. Tendencies for foreign trade in agricultural and food products

Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportuota už 4213 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, 1,4 karto, o su 2001-aisiais – 2,1 karto daugiau. Importas siekė 3693 mln. Lt, palyginti su 2004 metais, padidėjo beveik 1,3 karto, su 2001-aisiais – beveik 1,7 karto. Užsienio prekybos apyvarta, palyginti su 2004 metais, padidėjo 34 proc., o balansas buvo teigiamas ir siekė daugiau kaip 0,5 mlrd. Lt (2.4 pav.).

2.4 pav. Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2001–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.4. Foreign trade in agricultural and food products in 2001–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Prekyba žemės ūkio ir maisto produktais pastaraisiais metais sudaro vis didesnę bendros Lietuvos užsienio prekybos dalį. 2002 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė sudarė 10,1 proc. visų eksportuotų iš Lietuvos prekių vertės, o 2005-aisiais jau siekė 12,8 proc. (2.4 lentelė).

**2.4 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame Lietuvos eksporte
(pagal šalių grupes) 2005 metais**

*Table 2.4. Share of agricultural and food products in the total Lithuania's exports
(by country group) in 2005*

Šalių grupė <i>Group of countries</i>	Visas eksportas, mln. Lt <i>Total exports, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, mln. Lt <i>Exports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame eksporte, proc. <i>Share of agricultural and food products in total exports, %</i>
ES / EU	21458,2	3088,7	14,4
ES-10 / EU-10	7517,4	1106,2	14,7
ES-15 / EU-15	13940,8	1982,5	14,2
Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	11349,1	1124,3	9,9
Iš viso / Total	32807,3	4213,0	12,8

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Importo dalis yra mažesnė, tačiau ir ji nuo 2002 metų didėjo: 2002-aisiais sudarė 8,0 proc., 2003-aisiais – 8,1 proc., 2004 ir 2005-aisiais – po 8,6 proc. (2.5 lentelė).

**2.5 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame Lietuvos importe
(pagal šalių grupes) 2005 metais**

*Table 2.5. Share of agricultural and food products in the total Lithuania's
imports (by country group) in 2005*

Šalių grupė <i>Group of countries</i>	Visas importas, mln. Lt <i>Total imports, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų importas, mln. Lt <i>Imports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame importe, proc. <i>Share of agricultural and food products in total imports, %</i>
ES / EU	25408,5	2875,9	11,3
ES-10 / EU-10	7778,7	1231,7	15,8
ES-15 / EU-15	17629,8	1644,2	9,3
Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	17566,1	816,7	4,6
Iš viso / Total	42974,6	3692,6	8,6

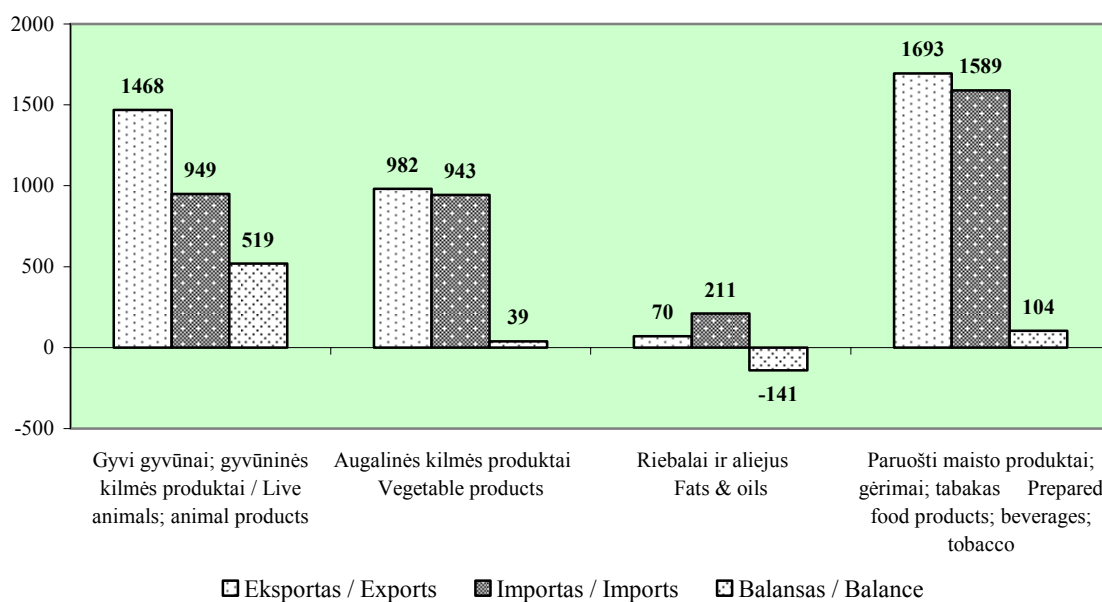
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Didelės įtakos tokiems teigiamiems pokyčiams užsienio prekyboje turėjo Lietuvos narystė ES, kuri atvėrė galimybę laisvai prekiauti bendroje rinkoje. Daugelis įmonių, atitinkančių ES standartų reikalavimus, gavo leidimus prekiauti visose ES valstybėse.

Žemės ūkyje ir maisto pramonėje buvo daromos didelės investicijos, beveik pusė jų – ES fondų parama. Naujos technikos ir technologijų taikymas sudarė sąlygas kelti darbo našumą ir gerinti produktų kokybę, padidėjo gamybos apimtys. Lietuvos gamintojai sugebėjo lanksčiai reaguoti į pasikeitimus rinkoje, daug dėmesio skyrė rinkodaros priemonėms, ieškojo naujų rinkų savo produktams. Antai sūrių gamintojai 2000 metais 49 proc. visų eksportuotų sūrių išvežė į JAV. Pasikeitus prekybos sąlygoms 2005-aisiais, eksporto į JAV dalis sudarė tik 1,5 proc. Tačiau per tą laikotarpį suradę naujas rinkas, sūrių eksportą padidino 1,6 karto.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, gyvų gyvūnų ir gyvūninės kilmės (I grupės) produktų buvo eksportuota 1,3 karto daugiau nei 2004-aisiais, augalinės kilmės (II grupės) ir paruoštų maisto produktų, gėrimų, tabako (IV grupės) – 1,5 karto, riebalų ir aliejaus (III grupės) – 1,2 karto daugiau. Importe daugiausia padidėjo I grupės produktų vertė – 1,6 karto, II grupės produktų vertė išaugo 1,1 karto, IV – 1,2 karto. Importuotų riebalų ir aliejaus vertė išliko tokia pati kaip ir 2004 metais. 2004-aisiais teigiamas buvo tik prekybos gyvais gyvūnais ir gyvūninės kilmės produktais balansas. 2005-aisiais prekybos balansas pagerėjo iš esmės. Neigiamas išliko tik prekybos riebalais ir aliejumi balansas, tačiau ir jis sumažėjo 15 mln. Lt (2.5 pav.).

2.5 pav. Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais pagal produktų grupes 2005 metais, mln. Lt

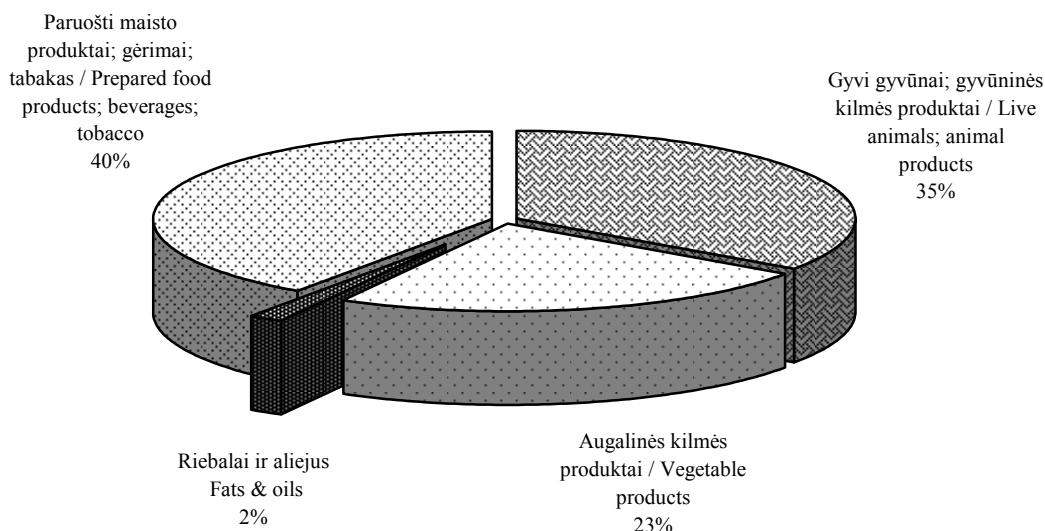
Fig. 2.5. Foreign trade in agricultural and food products by product group in 2005, in mill. Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

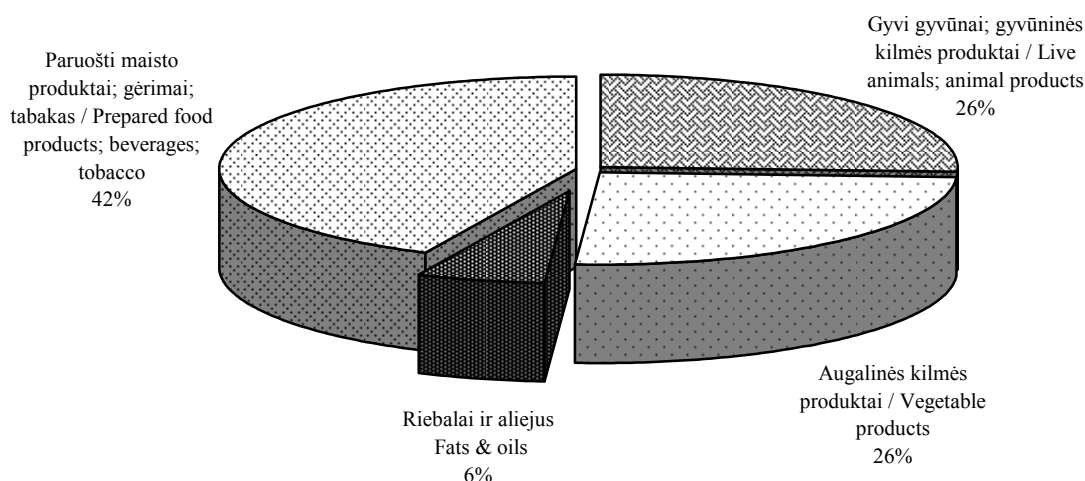
2005 metais produktų eksporto struktūra pagal pagrindines jų grupes, palyginti su 2004-aisiais, pasikeitė nedaug. Didžiausią eksporto dalį 2005 metais sudarė paruošti maisto produktai, gėrimai, tabakas. Palyginti su 2004 metais, jų dalis padidėjo 1,4 procentinio punkto. Nors gyvūninės kilmės produktų dalis sumažėjo 2,6 procentinio punkto, jie išliko antroje vietoje. 1,7 procentinio punkto išaugo augalinės kilmės produktų, 0,3 procentinio punkto sumažėjo riebalų ir aliejų dalis.

Importo struktūra skyrėsi nuo eksporto struktūros, čia ir pokyčiai didesni. Didžiausią importo vertės dalį, kaip ir 2004 metais, sudarė paruoštų maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių grupės produktai, tačiau jų dalis importe sumažėjo 1,1 procentinio punkto. Antroje vietoje – gyvūniniai produktai, jų dalis padidėjo 5,0 procentiniais punktais. Ši produktų grupė 2004 metais buvo trečioje vietoje. 2,4 procentinio punkto sumažėjo augalinės kilmės produktų dalis, 1,6 punkto – riebalų ir aliejaus (2.6 pav.).

Eksportas / Exports

Importas / Imports

2.6 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo struktūra pagal produktų grupes 2005 metais

Fig. 2.6. Structures of exports and imports of agricultural and food products by product group in 2005

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

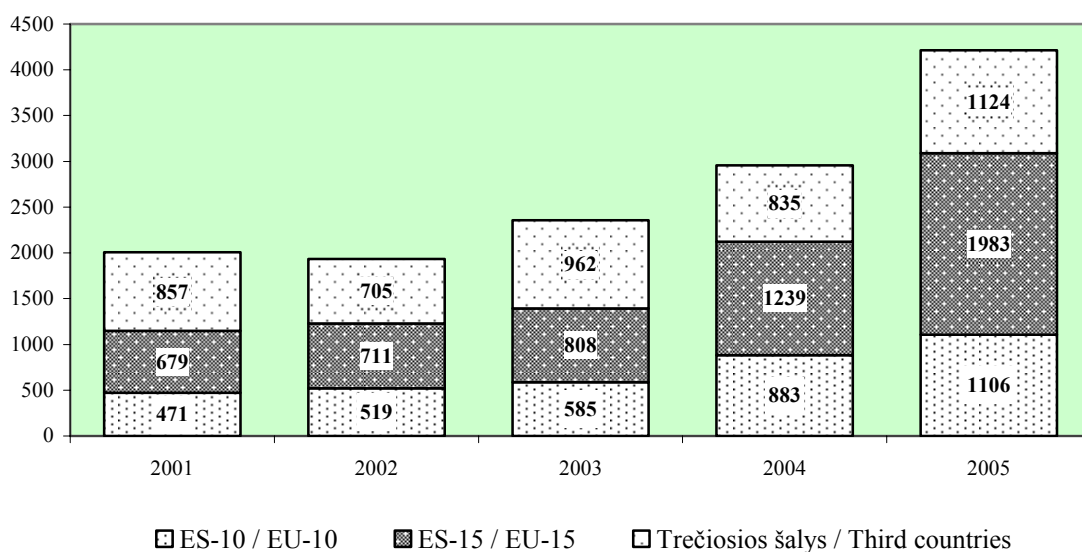
2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo visų 24 grupių produktų eksportas. Didžiausias lyginamasis svoris eksporto struktūroje tradiciškai atiteko pienui ir pieno produktams (apie 21 proc.). Didelę eksporto dalį sudarė grūdai (9,9 proc.), paruošti pašarai gyvūnams (9,1 proc.), tabako gaminiai (8,2 proc.), gaminiai iš mėsos, žuvies (6,8 proc.), žuvis ir vėžiagyviai (6,2 proc.). Per 2005 metus minėtų produktų dalis sudarė 61 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

Daugiausia pieno produktų buvo eksportuota į Rusiją (daugiau kaip 27 proc. viso pieno produktų eksporto), Italiją (atitinkamai 19 proc.), Vokietiją (16 proc.). 84 proc. pieno produktų eksporto į Rusiją sudarė sūriai ir varškė, 11 proc. – išrūgų milteliai. 95 proc. pieno produktų eksporto į Italiją sudarė sūriai ir varškė. Į Vokietiją daugiausia buvo vežama nekoncentruota grietinėlė (21–45 proc. riebumo), jos vertė sudarė 69 proc. visų per metus eksportuotų pieno produktų vertės, pieno milteliai – 19 proc. Grūdų eksporto struktūroje 66 proc. sudarė kviečiai, 31 proc. – miežiai. Daugiausia kviečių išvežta į Ispaniją (45 proc. visų eksportuotų kviečių), Baltarusiją (17 proc.), Nyderlandus (11 proc.), miežių – į Nyderlandus (31 proc. miežių eksporto), Ispaniją (25 proc.), Jordaniją (23 proc.). 75 proc. eksportuotų paruoštų pašarų gyvūnams sudarė kačių ir šunų maistas. Didžiausia jo dalis eksportuota į Jungtinę Karalystę, Vokietiją, Rusiją, Nyderlandus, Italiją.

Importo struktūroje didžiausias lyginamasis svoris atiteko žuvims ir vėžiagyviams (apie 12 proc.). Importuotų vaisių ir riešutų vertė siekė daugiau kaip 10 proc. viso importo vertės, įvairių maisto produktų (21 KN grupė) – 7,9 proc., įvairių gėrimų – 7,8 proc., mėsos – 7,4 proc., riebalų ir aliejaus – 5,7 proc., maisto pramonės atliekų ir produktų, naudojamų gyvūnų pašarams, – 5,3 proc., daržovių – 4,7 proc., tabako gaminių – 4,7 proc. Šių produktų importo vertė sudarė daugiau kaip 65 proc. viso importo vertės.

94 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių importo sudarė žuvų filė ir kita žuvų mėsa (46 proc.), sušaldytos žuvis (35 proc.), šviežios ir atšaldytos žuvis (13 proc.). Daugiausia žuvų importuota iš Norvegijos, Rusijos, JAV, Nyderlandų. Didesnę dalį importuotų vaisių ir riešutų vertės (60 proc.) sudarė produktai, dėl klimatinių sąlygų neauginami Lietuvoje, – citrusiniai vaisiai, bananai, vynuogės, įvairūs riešutai. Daugiausia vaisių ir riešutų (apie 60 proc.) įvežta iš Nyderlandų, Italijos, Ispanijos, Lenkijos, Ekvadoro, Maltos. 56 proc. įvairių maisto produktų (21 KN kodas) importuota iš Vokietijos, Lenkijos, Latvijos, Estijos, Danijos. Daugiausia mėsos buvo įvežta iš Lenkijos, Nyderlandų, Vokietijos, Estijos. Į Lietuvą 2005 metais importuota 30,7 tūkst. t paukštienos, 22,9 tūkst. t kiaulienos, 6,6 tūkst. t subproduktų.

Keitėsi prekybos srautai pagal šalių grupes. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, eksportas į ES-15 šalis padidėjo 1,6 karto, į ES-10 ir trečiajias šalis – beveik 1,3 karto. Eksporto struktūroje pagal šalių grupes ES dalis siekė daugiau kaip 73 proc. (2.7 pav.).

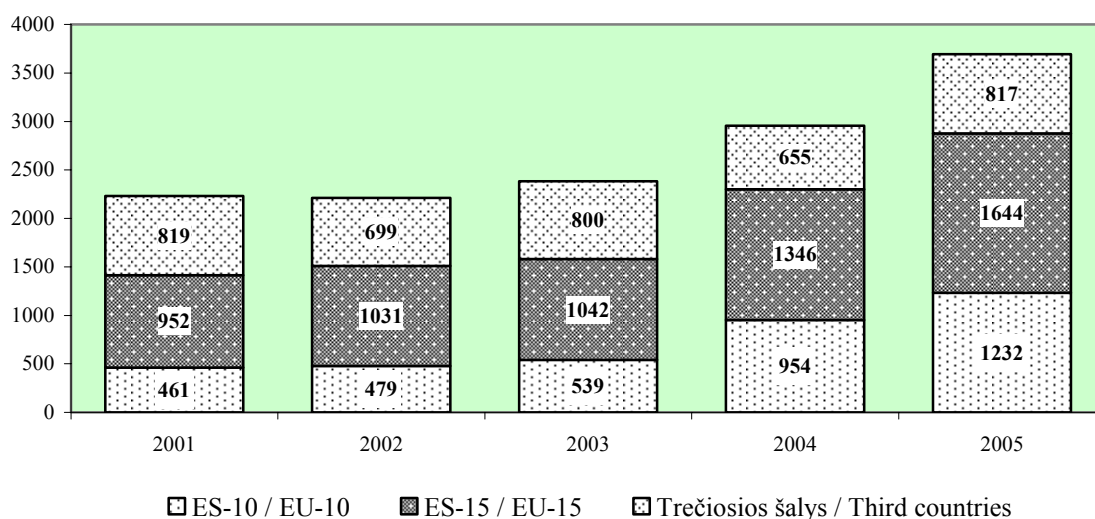

2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas į ES-10, ES-15 ir trečiąsias šalis 2001–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.7. Exports of agricultural and food products to the EU-10, EU-15 and third countries in 2001–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Importas iš ES-10 šalių padidėjo, kaip ir eksportas į jas, 1,3 karto. Importas iš ES-15 ir trečiųjų šalių išaugo po 1,2 karto – mažiau nei eksportas į jas. 2004 metais prekybos su ES šalimis balansas buvo neigiamas ir siekė 178 mln. Lt. 2005-aisiais jis tapo teigiamas – 213 mln. Lt. 2005 metais prekybos su trečiosiomis šalimis balansas irgi buvo teigiamas ir siekė beveik 308 mln. Lt.

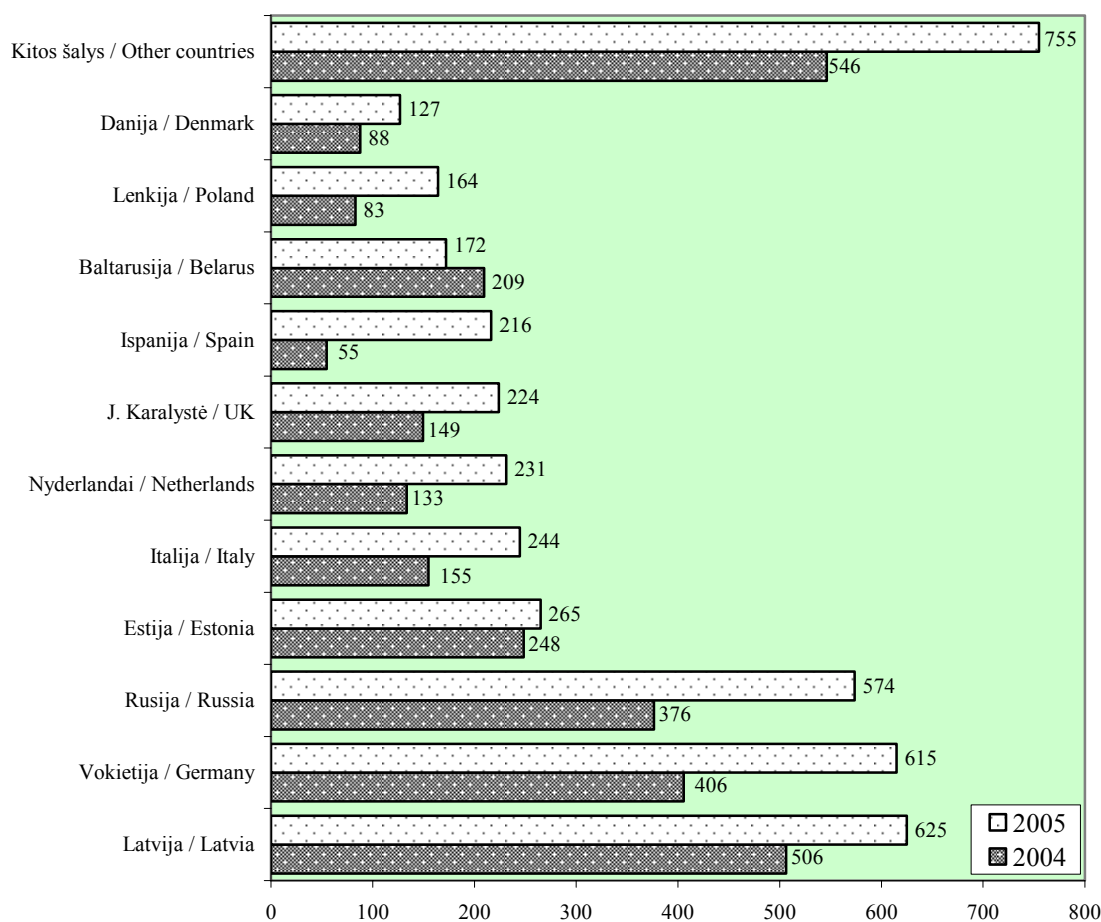
2.8 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas iš ES-10, ES-15 ir trečiųjų šalių 2001–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.8. Imports of agricultural and food products from the EU-10, EU-15 and third countries in 2001–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Daugiau kaip 78 proc. produktų, eksportuotų į ES šalis, išvežta į Latviją, Vokietiją, Estiją, Italiją, Nyderlandus, Jungtinę Karalystę, Ispaniją. Į ES šalis daugiausia eksportuota: sūrių (už 269 mln. Lt), cigarečių (už 246 mln. Lt), kviečių (už 241 mln. Lt), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams (už 239 mln. Lt), gaminių ir konservų iš žuvų (už 217 mln. Lt), rapsų sėklų (už 151 mln. Lt), pieno ir grietinėlės (už 137 mln. Lt), žuvų filė (už 134 mln. Lt). Minėtų produktų vertė siekė daugiau nei 53 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į ES šalis.

Daugiau nei pusė visų produktų, eksportuotų į trečiąsias šalis, buvo išvežta į Rusiją – 51 proc., į Baltarusiją ir Ukrainą – 21 proc. 2005 metais iš Lietuvos į trečiąsias šalis daugiausia buvo eksportuota sūrių (už 209 mln. Lt), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams (už 113 mln. Lt), cigarečių (už 97 mln. Lt), cukraus (už 75 mln. Lt), galvijienos (už 67 mln. Lt), kviečių (už 52 mln. Lt). Šių produktų vertė siekė 55 proc. viso eksporto į trečiąsias šalis.

2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalis 2004–2005 metais, mln. Lt

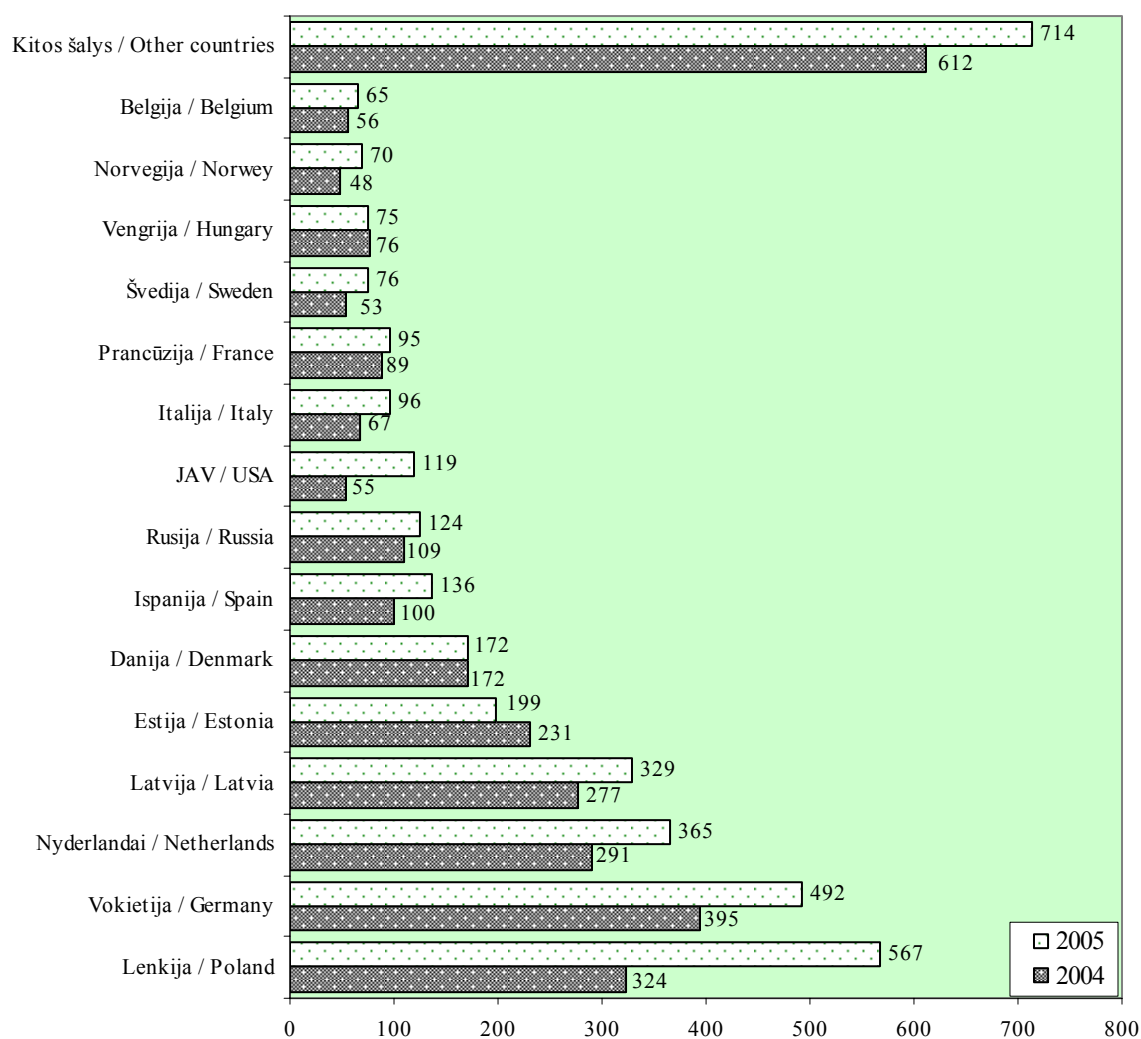
Fig. 2.9. Exports of agricultural and food products by countries in 2004–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Per nagrinėjamą laikotarpį iš ES šalių importuota produktų už 2876 mln. Lt. Daugiausia įvežta produktų, naudojamų gyvūnų pašarams, ir išspaudų (už 157 mln. Lt), įvairių maisto produktų (2106 KN grupė, už 126 mln. Lt), kiaulienos (už 125 mln. Lt), kavos (už 117 mln. Lt), paukštienos (už 106 mln. Lt), mineralinių ir gazuotų vandenių (už 73 mln. Lt), šokolado (už 70 mln. Lt), sojų aliejaus (už 68 mln. Lt).

Iš trečiųjų šalių importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė siekė 1805 mln. Lt. Daugiausia buvo įvežta žuvų filė ir sušaldytų žuvų (už 231 mln. Lt), neperdirbto tabako (už 32 mln. Lt), bananų (už 28 mln. Lt), cukraus (už 28 mln. Lt). Minėtų produktų vertė sudarė 59 proc. visos importo iš trečiųjų šalių vertės.

Daugiausia žemės ūkio ir maisto produktų buvo importuota iš Lenkijos, Vokietijos, Nyderlandų, Latvijos, Estijos, Danijos, Ispanijos (daugiau kaip 61 proc. viso importo vertės) (2.10 pav.).

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas gal šalis 2004–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.10. Imports of agricultural and food products by country in 2004–2005, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Didžiausias teigiamas balansas buvo prekiaujant pienu ir pieno produktais (752 mln. Lt). Teigiamas buvo ir užsienio prekybos grūdais (278 mln. Lt), maisto pramonės atliekomis ir paruoštais pašarais gyvūnams (360 mln. Lt), gaminiais iš mėsos, žuvų (187 mln. Lt), maisto pramonės atliekomis ir gatavais pašarais gyvūnams (187 mln. Lt), tabako gaminiais (174 mln. Lt), aliejinių kultūrų sėklomis (103 mln. Lt), gyvais gyvūnais (43 mln. Lt), cukrumi (3,4 mln. Lt) balansas. Didžiausiais deficitais buvo prekiaujant vaisiais ir riešutais (-221 mln. Lt), įvairiais gėrimais (-201 mln. Lt), žuvimis ir vėžiagyviais (-167 mln. Lt), 21 KN grupės įvairiais maisto produktais (-147 mln. Lt), riebalais ir aliejais (-141 mln. Lt), kava ir arbata (-121 mln. Lt).

2005 metais neigiamas užsienio prekybos balansas buvo tik gegužę (-28,0 mln. Lt), kitais mėnesiais jis buvo teigiamas. Gegužės mėnesio užsienio prekybos deficitui didelės įtakos turėjo neigiamas prekybos vaisiais (-17,6 mln. Lt), gėrimais (-16,5 mln. Lt), žuvimi ir vėžiagyviais (-12,8 mln. Lt), daržovėmis (-12,6 mln. Lt) balansas.

2005 metais prekybos žemės ūkio ir maisto produktais didžiausi teigiami balansai buvo prekiaujant su Rusija (449 mln. Lt), Latvija (296 mln. Lt), Jungtine Karalyste (185 mln. Lt), Italija (149 mln. Lt), Baltarusija (134 mln. Lt), didžiausias deficitas – prekiaujant su Lenkija (-403 mln. Lt), Nyderlandais (-133 mln. Lt), JAV (-87 mln. Lt), Norvegija (-61 mln. Lt), Vengrija (-60 mln. Lt), Danija (-45 mln. Lt).

3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose

3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets

3.1. Tradiciniai žemės ūkio ir maisto produktai

3.1. Traditional agricultural and food products

3.1.1. Pienas

3.1.1. Milk

Lietuvos pieno sektoriuje 2004–2005 metais buvo juntamas teigiamas bendrosios ES rinkos poveikis. Pieno žaliavos paklausa išaugo. Jos negalėjo patenkinti nuo 2001 iki 2005 metų 22 proc. išaugęs pieno supirkimas. 2005 metais 3,2 proc. Lietuvos pieno perdirbimo įmonių perdirbto pieno buvo importuota. Išaugo pieno supirkimo kaina. Tačiau ji išliko pati žemiausia ES dėl vyraujančių smulkių pieno ūkių, kuriems mokama daug žemesnė kaina nei stambiesiems. Pieno produktų kainos taip pat didėjo. 2005 metais įmonių kainos, atitinkančios produktų kokybę ir pripažinimą, jau daugmaž susilygino su kitų ES šalių kainomis. 2005 metais, palyginti su 2001-aisiais, pieno produktų eksportas išaugo 74 proc. Tam didelės reikšmės turėjo buvimas bendrojoje ES rinkoje bei eksporto kompensacijos. Tačiau padidėjo ir pieno produktų importas į Lietuvą.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2005 metais iš viso primelžta 1896,0 tūkst. t pieno, pieninės supirko 1199,3 tūkst. t natūralaus riebumo pieno (2.6 lentelė). Palyginti su 2004 metais, pieno gamyba išaugo 2,6 proc., o supirkimas – 5,2 proc. Pieno

prekingumas, 2001–2003 metais buvęs 55–57 proc., 2005 metais išaugo iki 63 proc. 83 proc. pieno supirkta iš ūkininkų ir šeimos ūkių, likusi dalis – iš ŽŪB ir kitų įmonių.

2.6 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2001–2005 metais, tūkst. t

Table 2.6. Milk production and purchase in 2001–2005, in thou. tons

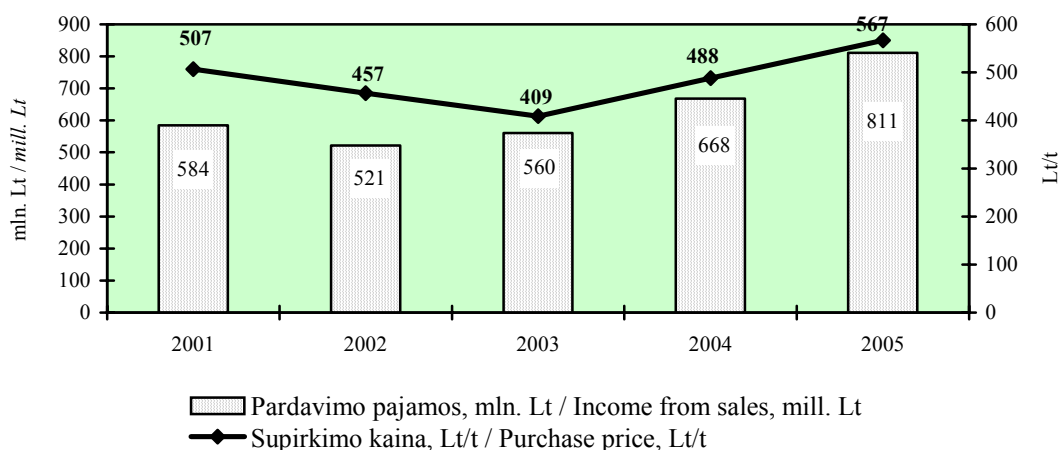
Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005	2005, palyginti su compared to 2001, %
Primelžta pieno / Milk production	1729,8	1770,9	1796,1	1848,7	1896,0	110
Supirkta pieno: / Milk purchase:						
natūralaus riebumo / natural fatness	982,8	970,3	1026,1	1140,0	1199,3	122
bazinio riebumo / base fatness	1153,2	1140,8	1226,0	1370,8	1430,3	124

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2005 m. sausio–gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005; Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Lietuvoje superkamo pieno perdirbimo įmonėms jau nepakanka. Todėl, pasinaudojus bendrosios rinkos galimybėmis 2005 metais buvo importuota 39,9 tūkst. t pieno iš kaimyninių valstybių – 92 proc. iš Latvijos, kita dalis – iš Lenkijos.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvoje superkamas pienas neskirstomas į rūšis, o superkamas tik atitinkantis ES reikalavimus. 2005 metais 93 proc. viso supirkto pieno atitiko reikalavimus. Vidutinis supirkto pieno riebumas buvo 4,1 proc., baltymingumas – 3,3 proc.

2002–2003 metais uždaroje Lietuvos pieno supirkimo rinkoje kainos mažėjo (2.11 pav.). Supirkimo kainą veikė sumažėjusios pasaulinės pieno produktų kainos ir JAV dolerio vertės kritimas euro (atitinkamai ir lito) atžvilgiu. Tai mažino perdirbimo įmonių pajamas, o pastarosios – pieno supirkimo kainas.

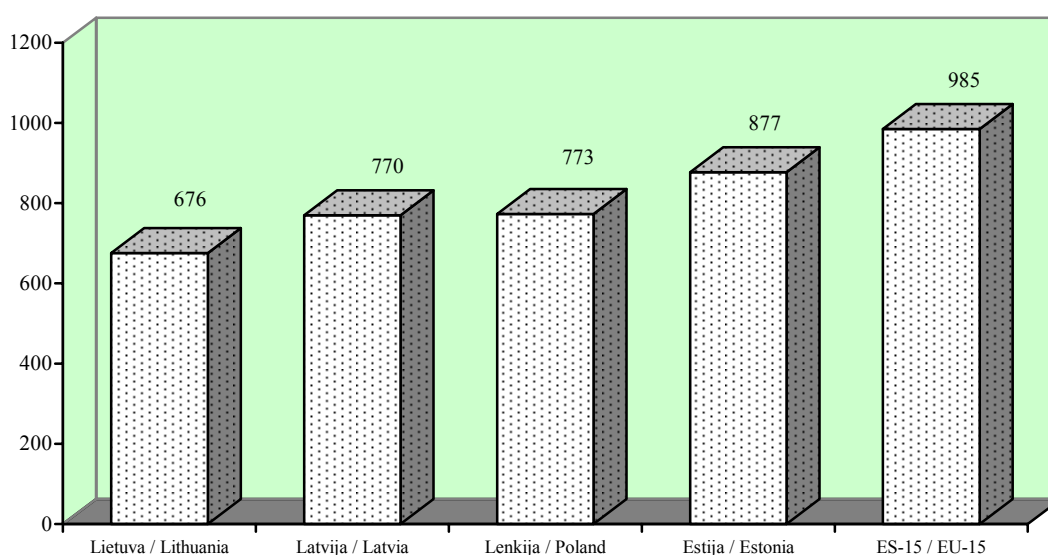
2.11 pav. Pieno (3,4 proc. riebumo) supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2001–2005 metais

Fig. 2.11. Milk (3.4% fatness) purchase prices and income from sales in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005; Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Istojimas į ES pakoregavo pieno supirkimo kainų dinamiką: 2004 metais, palyginti su praėjusiais, vidutinė bazinio riebumo pieno supirkimo kaina padidėjo 19 proc., o 2005 metais – dar 16 proc. Supirkimo kainą kelti perdirbėjus privertė atsiradęs konkurencinis kaimyninių valstybių pieno supirkėjų spaudimas, kadangi pieno supirkimo kaina Lietuvoje buvo mažiausia visoje ES. Tačiau didėjant kainoms ir kaimyninėse valstybėse, Lietuvos vidutinė pieno supirkimo kaina išliko žemiausia (2.12 pav.). 2005 metais kaimyninėse Latvijoje ir Lenkijoje vidutinė natūralaus pieno supirkimo kaina buvo 14 proc. didesnė negu Lietuvoje. Viena pagrindinių to priežasčių – smulkiausias tarp ES šalių Lietuvos pieno ūkis. Lietuvoje vyraujantys smulkūs ir neorganizuoti pieno gamintojai negalėjo apginti savo interesų, kai jiems buvo mokama daug mažesnė kaina nei stambiesiems pieno gamintojams.

2.12 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose ES šalyse 2005 metais, Lt/t

Fig. 2.12. Milk (natural fatness) purchase prices in Lithuania and selected EU countries in 2005, Lt/t

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006; www.csb.lv; www.milkprices.nl; www.stat.ee; www.stat.gov.pl.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis 2003 metais buvo 13 kartų mažesnis už ES-15 šalių ir 5,7 karto – už ES šalių vidutinį. Norėdamas sėkmingai konkuruoti bendrojoje rinkoje, prekinis Lietuvos pieno ūkis turės stambėti ir priartėti prie ES šalių pieno ūkių dydžio. Šis procesas jau vyksta: per penkerius metus nuo 2001 metų vidutinis pieno ūkio dydis išaugo nuo 2 iki 2,7 karvės (2.7 lentelė). 2001–2005 metais net 27 proc. sumažėjo labai mažų, 1–2 karves laikančių, ūkių. Kai kurie jų tapo stambesni, tačiau didžioji dauguma atsisakė pieno gamybos. Sparčiausiai daugėja 20–49 karves laikančių ūkių: per penkerius metus jų skaičius padidėjo daugiau negu 5 kartus. 69 proc. pieno ūkių 2005 metais buvo prekiniai, t. y. turėjo pieno gamybos kvotas.

2.7 lentelė. Pieno ūkiai pagal melžiamų karvių skaičių 2001–2006 metais

Table 2.7. Farms by number of dairy cows in 2001–2006

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	2001-10-01		2003-06-01		2006-01-01*	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>
1–2	175378	236,2	150904	200,8	127909	163,2
3–9	32201	124,2	39521	162,5	32057	138,8
10–19	870	10,8	2210	27,8	3136	40,7
20–29	137	3,1	334	7,7	735	17,4
30–49	91	3,4	197	7,3	432	16,2
50–99	56	3,8	110	7,3	204	13,7
≥100	134	34,8	137	37,7	166	48,1
Vidutiniškai <i>Average</i>		2,0		2,3		2,7
Iš viso / Total	208867	416,5	193413	451,1	164639	438,1

* Visos karvės, įskaitant penimas (be mėsinų veislių) / All cow (beef cows excl.).

Šaltiniai: Gyvulių skaičius 2002–2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV; www.vic.lt.

Didelė dalis smulkių nespecializuotų pieno ūkių, kuriuose pasenusios karvių šėrimo ir laikymo technologijos lemia vidutinį karvių produktyvumą, tesiekiantį 70 proc. ES šalių vidurkio. Pagal šį rodiklį Lietuva su Lenkija dalijasi paskutinėmis vietomis tarp ES valstybių. Tačiau Lietuvos karvių vidutinis produktyvumas nuolat didėja. 2005 metais, išankstiniais duomenimis, iš vienos karvės Lietuvoje vidutiniškai buvo primelžta 4312 kg pieno, 10 proc. daugiau nei 2001 metais (2.13 pav.). Kontroluojamų karvių primilžis buvo 26 proc. aukštesnis už vidutinį – 5395 kg. Kontroluojama 210,3 tūkst. (47 proc.) laikomų karvių.

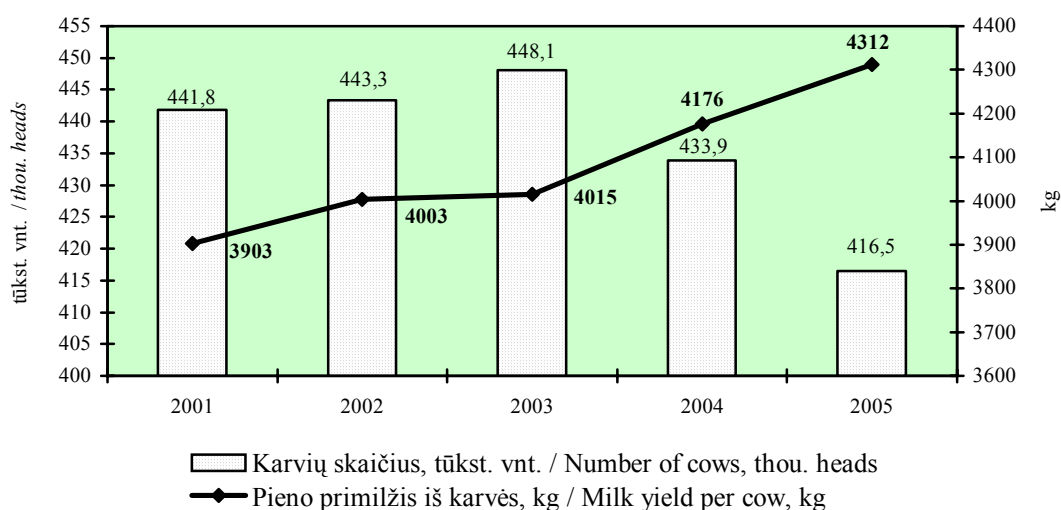
2.13 pav. Karvių skaičius ir pieno primilžis iš karvės 2001–2005 metais (metų pabaigoje)

Fig. 2.13. Number of cows and milk yield per cow in 2001–2005 (at the end of the year)

Šaltiniai: Gyvulių skaičius 2004 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004; Lietuvos statistikos metraštis 2001. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2002.

Karvių produktyvumo didėjimas lėmė, kad pieno gamyba ir supirkimas augo ir po 2003 metų, kai mažėjo karvių skaičius. 2005 metais, palyginti su 2003-iaisiais, karvių skaičius sumažėjo 7,1 proc. Tokia padėtis rodo intensyvų pieno gamybos plėtros pobūdį.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja trys pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“. Šios įmonės 2005 metais gavo apie 80 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. 35 Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarinius ir higieninius reikalavimus ir turi ES sertifikatus, leidžiančius eksportuoti produkciją į ES šalis. 16 pieno perdirbimo įmonių turi leidimus eksportuoti produkciją į Rusiją. 1 įmonei suteiktas leidimas prekiauti tik Lietuvos rinkoje.

2005 metais Lietuvos pieno perdirbimo pramonės įmonės pardavė produkcijos už 1616,9 mln. Lt, 34 proc. daugiau negu 2001-iaisiais. Didžiausias pardavimų šuolis įvyko 2004, įstojimo į ES, metais, kai buvo parduota 25 proc. daugiau produkcijos nei 2003-iaisiais. 2005 metais, palyginti su 2001-iaisiais, 13 procentinių punktų padidėjo užsienio rinkose parduotos produkcijos lyginamasis svoris. Eksportas sudarė 55 proc. visos parduotos produkcijos ir siekė 888,6 mln. Lt (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2001–2005 metais

Table 2.8. Main indicators of the milk processing industry in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises</i>	37	37	36	37	36
Parduota produkcijos, mln. Lt / <i>Sales, mill. Lt</i>	1205,5	1049,0	1188,8	1486,3	1616,9
dalis visuose maisto ir gėrimų pardavimuose, proc. <i>share in total sales of the food industry, %</i>	24,2	21,9	22,9	26,3	25,6
Eksporto pajamos*, mln. Lt <i>Income from exports*, mill. Lt</i>	509,9	559,2	564,5	797,6	888,6
dalis visose pieno pramonės pajamose, proc. <i>share in total income of the dairy industry, %</i>	42	53	47	54	55

* 2001 m. – Muitinės departamento duomenys, 2002–2005 m. – Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2001–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;*
Pramonės darbo rezultatai 2005 m. sausio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;
www.vet.lt.

Per 2001–2005 metų laikotarpį didėjo beveik visų pieno produktų gamyba, išskyrus sviestą ir geriamąjį pieną. Labiausiai išaugo jogurto, pieno konservų, sausu pieno ir išrūgų produktų gamyba (2.9 lentelė). Fiziniu svoriu labiausiai išaugo riebių sūrinių gamyba – 14,5 tūkst. t. Riebūs sūriai užėmė didžiausią lyginamąjį svorį ir pieno produktų pardavimo struktūroje – 35 proc.

2.9 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2001–2005 metais, tūkst. t

Table 2.9. Production of main dairy products in 2001–2005, in thou. tons

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2001	2002	2003	2004	2005	2005, palyginti su compared to 2001, %
Geriamasis pienas* / <i>Drinking milk*</i>	77,6	81,5	74,1	72,6	76,8	99
Grietinė / <i>Cream</i>	1,1	1,4	8,7	26,0*	34,2*	-
Rūgpienis, kefyras / <i>Kefir, sour milk</i>	29,1	31,1	29,7	27,4	29,1	100
Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	6,8	11,7	15,5	15,2	14,6	215
Grietinė / <i>Sour cream</i>	19,1	21,0	21,2	26,8	27,2	142
Varškė / <i>Curd</i>	11,2	11,7	11,1	12,1	13,1	117
Švieži sūriai / <i>Fresh cheese</i>	5,5	5,6	6,4	7,6	7,7	140
Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai <i>Butter and other milk fats and oils</i>	18,3	17,5	17,6	15,6	16,0	87
Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	50,6	49,7	50,4	56,3	65,1	129
Sausi pieno ir išrūgų produktai <i>Dried milk and whey products</i>	17,7	15,7	24,3	28,9	27,7	156
Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	14,1	16,0	14,4	20,7*	22,9*	-
Pieno cukrus (laktozė) / <i>Lactose</i>	5,3	5,1	5,1	4,9	6,4	121
Pieno konservai / <i>Canned dairy products</i>	6,1	8,8	7,7	9,6	11,7	192

* Mln. l / Mill. litres.

Šaltiniai: Gaminų gamyba 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003, 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;

Lietuvos statistikos metraštis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų suvartojimas vienam gyventojui Lietuvoje nuo 2001 iki 2004 metų išaugo 5,3 proc. 2004 metais vienas gyventojas suvartojo 296 kg pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną. Keitėsi vidinė pieno produktų, parduotų per mažmeninės prekybos tinklą, vartojimo struktūra: daugiau suvartota sūrio, raugintų pieno produktų, mažiau – sviesto ir geriamojo pieno (2.10 lentelė). Tokius pokyčius lėmė pieno produktų asortimento išplėtimas, kainų kitimo tendencijos, vartotojų perkamoji galia.

Vidaus rinkos dydžiui neigiamą poveikį daro mažėjantis Lietuvos gyventojų skaičius. Pieno ir jo produktų suvartojimas vienam gyventojui per 2001–2004 metus padidėjo 5,3 proc., o bendras gyventojų vartojimo fondas – tik 4,1 proc. Kitoms reikmėms sunaudoto pieno kiekis beveik nekinta: 2005 metais, palyginti su 2001-aisiais, jis sumažėjo 1,4 proc.

Didžiąją vidaus rinkoje suvartotų pieno produktų dalį pagamina Lietuvos pieno perdirbimo įmonės arba pieno gamintojai, kurie pieno produktus pasigamina ir suvartoja patys. 2004 metais importuota tik 2,0 proc. vidaus rinkoje suvartoto pieno ir pieno produktų, perskaičiuotų į pieną, nuo 2001 metų importo dalis sumažėjo 9 procentiniais punktais. Tačiau per mažmeninės prekybos tinklą parduotų pieno produktų vertėje importo dalis nuolat auga: nuo 3,5 proc. 2001 metais iki 11,3 proc. 2005-aisiais. Ypač importuotų pieno produktų dalis padidėjo 2005 metais – 3,9 procentinio punkto. Tam įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į bendrąją ES rinką. Daugiausia importuojama sūrių ir jogurto.

2.10 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai 2001–2004 metais

Table 2.10. Changes in consumption of milk and dairy products and factors conditioning consumption in 2001–2004

Produktai / Products	2001	2002	2003	2004	2004, palyginti su compared to 2001, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>					
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į piena <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	281	283	287	296	105
Brandinti sūriai* / <i>Matured cheese*</i>	3,7	4,1	4,5	3,9	105
Sviestas* / <i>Butter*</i>	3,2	3,0	2,8	2,8	88
Rauginto pieno produktai* <i>Sour milk products*</i>	15,7	17,6	18,9	19,5	124
Geriamasis pienas* / <i>Drinking milk*</i>	21,6	22,4	22,2	21,5	99
Disponuojamų piniginių pajamų perkamasis pajėgumas, skaičiuojant vienam namų ūkio nariui per mėnesį / <i>Per capita purchasing power of average cash disposable income per month</i>					
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	39	34	34	35	90
Pienas (2,5 proc. riebumo), l <i>Milk (2,5% fat content), l</i>	249	261	237	265	106
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail prices of milk and dairy products, Lt/kg</i>					
Sviestas / <i>Butter</i>	8,94	10,21	11,45	12,14	136
Pasterizuotas pienas (2,5 proc. riebumo), Lt/l / <i>Milk (2,5% fat content), Lt/l</i>	1,39	1,35	1,62	1,61	116
Grietinė (25–30 proc. riebumo) <i>Sour cream (25–30% fat content)</i>	6,60	5,71	6,10	6,66	101
Varškė (5–9 proc. riebumo) <i>Curd 5–9% fat content)</i>	7,85	8,45	9,60	10,13	129

* Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų / *Own produced and consumed products excluded.*

Šaltiniai: *Gaminų gamyba 2002–2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;*

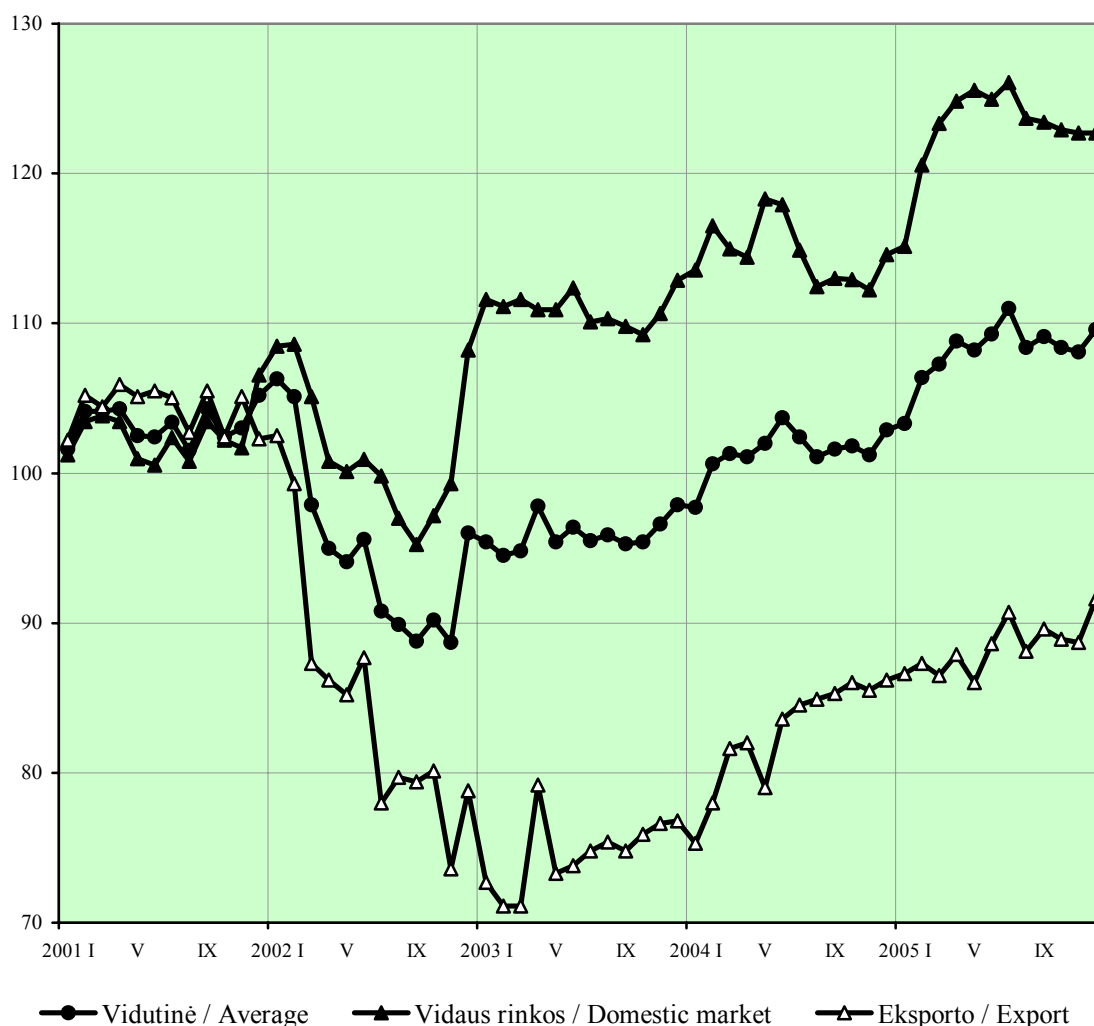
Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004;

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002–2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;

Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2001–2004 m. I–IV. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;

ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Pieno produktų įmonių kainos vidaus rinkoje 2001–2005 metais turėjo tendenciją didėti: 2005 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2000 metų gruodžiu, kainos išaugo 23 proc. (2.14 pav.). Išimtis buvo 2002 metai, kai kritus eksporto kainoms, tarp įmonių užvirė aštri tarpusavio konkurencija dėl vidaus rinkos. Pieno produktų įmonių kainos per šį konkurencijos laikotarpį sumažėjo 9 proc. Vėliau jos kilo. Stiprų postūmį pieno produktų kainų augimui davė ir Lietuvos įstojimas į ES. Įstojimo metu Lietuvos įmonių pieno produktų kainos buvo žemesnės nei kitose ES-15 šalyse, tad 2004–2005 metais bendroje ekonominėje erdvėje vyko kainų lyginimosi procesas. 2005 metų pabaigoje kainos vidutiniškai išsilygino iki tokio lygio, kurį lemia produktų kokybė, prekės ženklas, kilmės šalis ir pan.

2.14 pav. Pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos kainų pokyčiai 2001–2005 metais
(2000-12 = 100 proc.)

Fig. 2.14. Changes in producer prices of dairy products in 2001–2005
(December 2000 = 100 per cent)

Šaltiniai: Gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčiai 2001–2005. – Nr. 1–12. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Pieno produktų eksportas. 2005 metais pieno produktų eksportuota už 888,6 mln. Lt. Eksportas ypač išaugo Lietuvos narystės ES metais: 2005 metais, palyginti su 2003-iaisiais, pajamos iš eksporto padidėjo 57 proc. Eksportuodami savo gaminius, Lietuvos pieno perdirbėjai sėkmingai pasinaudojo narystės ES pranašumais – bendra 25 valstybių rinka ir eksporto kompensacijomis. Eksportuojamų pieno produktų struktūroje 2005 metais didžiausią dalį sudarė sūriai ir varškė (54 proc.), nekoncentruotas pienas ir grietinėlė (15 proc.), koncentruotas pienas ir grietinėlė (12 proc.). Labiausiai išaugo šviežio pieno ir grietinėlės bei varškės sūrių ir varškės eksportas (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Pieno produktų grynas eksportas 2002–2005 metais, mln. Lt

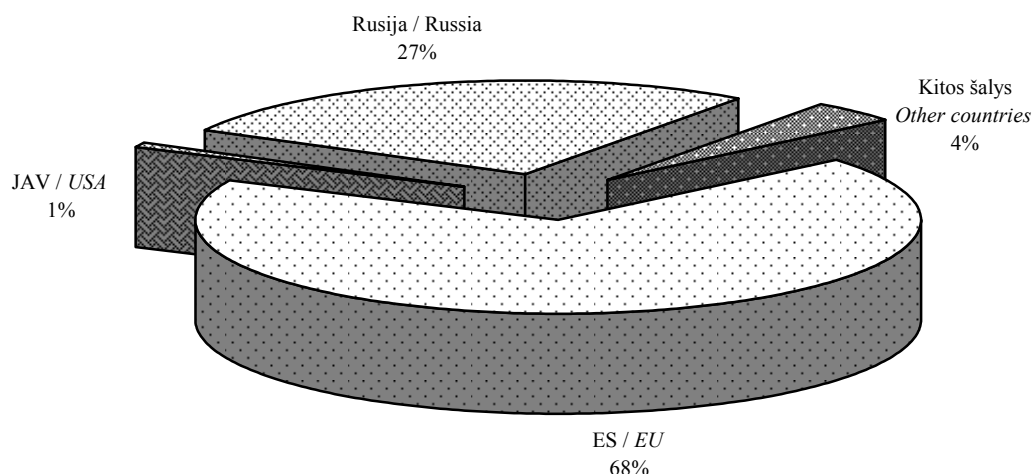
Table 2.11. Net exports of dairy products in 2002–2005, in mill. Litas

KN kodas CN code	Produktai / Products	2002	2003	2004	2005	2005, palyginti su compared to 2002, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	6,4	30,7	105,2	137,0	2141
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	78,1	94,0	110,3	105,3	135
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	50,6	50,6	65,1	71,4	141
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	12,8	23,4	28,8	2,6	20
040291	Kondensuotas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	0,8	1,1	2,5	9,9	124
040299	Kondensuotas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	13,9	18,9	13,9	21,2	153
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	5,2	6,2	11,0	8,0	154
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	0,8	1,0	1,9	1,2	150
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	15,8	17,5	40,7	53,9	341
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai; pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk; dairy spreads</i>	39,4	34,6	50,9	66,4	169
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	378,6	342,5	441,5	477,7	126
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	17,8	26,9	101,6	120,7	678
040690	Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	357,2	312,1	336,8	354,0	99
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	24,6	25,1	19,5	22,9	93
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	4,0	6,8	12,3	8,3	208
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	7,1	7,2	6,3	9,0	127

Šaltiniai: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Eksporto geografinėje struktūroje 2005 metais vyravo ES šalys (2.15 pav.). Į šių šalių rinkas buvo išvežta 68 proc. pieno produktų. Palyginti su 2003 metais, kai Lietuva dar nebuvo ES narė, eksportas į ES šalis padidėjo 26 procentiniais punktais. Tačiau kai kurių produktų nemaža dalis eksportuota ir į trečiąsias šalis – išrūgų miltelių (71 proc.), pieno cukraus (66 proc.), riebių sūrių (55 proc.). Iš trečiųjų šalių svarbi ir auganti lietuviškų pieno produktų eksporto šalis išliko Rusija (27 proc. eksporto 2005 m.), o eksporto dalis į JAV sumažėjo nuo 25 proc. 2003 metais iki 1 proc. 2005-aisiais.

2.15 pav. Užsienio prekybos pieno produktais struktūra 2005 metais

Fig. 2.15. Structure of foreign trade in dairy products in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Eksporto į JAV sumažėjimą lėmė kritęs JAV dolerio kursas, kuris sumažino ir realias parduotos produkcijos kainas. Be to, pagrindinio į JAV eksportuojamo produkto – sūrio – ES neremia eksporto subsidijomis. Aukštesnės kainos atsivėrusioje bendrojoje ES rinkoje ir eksporto subsidijos, mokamos už išvežamą į Rusiją bei kitas trečiąsias šalis produkciją, JAV rinką Lietuvos pieno perdirbėjams padarė nepatrauklią.

Rinkos reguliavimo priemonės. Iki įstojimo į ES pieno gamintojų pajamoms palaikyti iš nacionalinio biudžeto buvo skiriamos tiesioginės išmokos už karves (2002 m. – 19 mln. Lt, 2003 m. – 52 mln. Lt, iki 2004 m. balandžio 30 d. – 48,3 mln. Lt). Pieno perdirbimo įmonėms 2002 metais skirta 11 mln. Lt, o 2003-iaisiais – 56 mln. Lt žaliavinio pieno kainoms palaikyti.

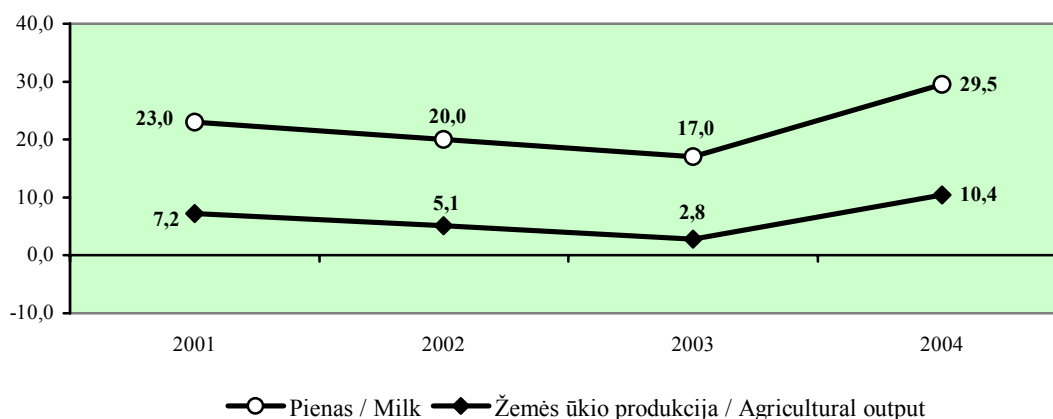
Nuo įstojimo į ES Lietuvoje veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004–2005 kvotos metais buvo įvykdyta 67 proc. Lietuvos išsiderėtos 1647 tūkst. t pieno gamybos kvotos, iš jos pieno pardavimo perdirbti kvotos – 92 proc., tiesiogiai vartoti – 20,4 proc. 2005–2006 kvotos metais įvykdyta 82 proc. pieno pardavimo perdirbti kvotos. 2005 metais buvo išmokėta 48,7 mln. Lt tiesioginių išmokų už parduotą kvotinį pieną, 2006 metais – dar 2,0 mln. Lt (po 48 Lt už kvotinio pieno toną).

Lietuvos ūkio subjektai naudojami dar ne visomis pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonėmis. Populiariausios eksporto kompensacijos. 2004 metais už pieno produktų eksportą pieno perdirbimo įmonėms išmokėta 1,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, 2005 metais – 47,3 mln. Lt. Dvi Lietuvos pieno perdirbimo įmonės – AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Žemaitijos pienas“ – taip pat naudojami parama ilgai nokinamų sūrių privačiam saugojimui. Pagal šią priemonę išmokėta 259,0 tūkst. Lt išmokų. Pagal likusias pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemones – dar 1,9 mln. Lt. Tačiau intervenciniai sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimai 2004–2005 metais pieno perdirbimo įmonių nedomino. Tai lėmė aukšti reikalavimai intervencijai pateikiamiems produktams ir galimybė gauti panašias pajamas, pasinaudojus eksporto kompensacijomis.

Pieno ūkio ekonominiai rodikliai. Pagal respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pienu, vidutinis pelningumas 2004 metais buvo 46,5 proc. Pieno gamyba pelninga ir ŽŪB: 2001–2004 metais rentabilumas svyravo nuo 17 iki 30 proc. Pieno gamyba ŽŪB ir įmonėse yra viena pelningiausių ūkio veikla (2.16 pav.).

2.16 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumas žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2001–2004 metais, proc.

Fig. 2.16. Profitability of milk and all agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2001–2004, in per cent

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003;
Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2003, 2004.

Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2004 metais buvo 463 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu (573 Lt/t natūralaus pieno). 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, pieno gamybos savikaina padidėjo 1,8 proc.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių trijų didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių veikla taip pat pelninga. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių pelningumas 2001–2005 metų laikotarpiu svyravo nuo –0,8 proc. iki 4,9 proc. (2.12 lentelė).

2.12 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynas pelningumas 2001–2005 metais, proc.

Table 2.12. Net profitability of major dairy enterprises in 2001–2005, in per cent

Rodiklis / Indicator	2001	2002	2003	2004	2005
Grynas pelningumas Net profitability	4,4	–0,8	3,3	4,9	3,6

Šaltinis: www.lt.omxgroup.com.

Pelningumas susijęs su pokyčiais pieno produktų rinkoje. 2002 metais krito pasaulinės pieno produktų kainos ir sumažėjo JAV dolerio kursas lito atžvilgiu, o dėl aštrios konkurencijos mažos pieno produktų kainos buvo ir vidaus rinkoje. Dėl to įmonės patyrė nuostolių. 2003 metais jos prisitaikė prie pakitusių sąlygų, be to, gavo nacionalinę paramą pieno supirkimo kainoms palaikyti. 2004–2005 metais didelės įtakos pelningumui turėjo galimybė nevaržomai prekiauti ES rinkoje bei eksporto kompensacijos už į trečiąsias šalis eksportuojamą produkciją.

3.1.2. Mėsa

3.1.2. Meat

Lietuvos gyventojai šeštadalį maistui numatytų išlaidų skiria mėšai ir jos produktams įsigyti. Daugiausia perkama kiaulienos (51 proc.), mažiau paukštienos (25 proc.) ir jautienos (15 proc.). Tokią struktūrą lemia nacionalinės vartojimo tradicijos.

Lietuva nuo seno yra gyvulių auginimo kraštas, tam palankios klimatinės sąlygos. Anksčiau gyvuliai buvo auginami ne tik maistui, jų mėšlas buvo pagrindinė trąša. Laikui bėgant, gyvulių auginimo mastai didėjo, bekonai buvo eksportuojami į Jungtinę Karalystę, o tarybiniais laikais dideli mėsos kiekiai buvo vežami į Rusiją. Dabar šalyje auginama 2–3 kartus mažiau gyvulių negu iki 1990 metų. Jų netgi vietinei rinkai ne visai pakanka ir mėsą tenka importuoti. Pagal gyvulių auginimo apimtį tarp ES šalių Lietuva – 17–18-oje vietoje.

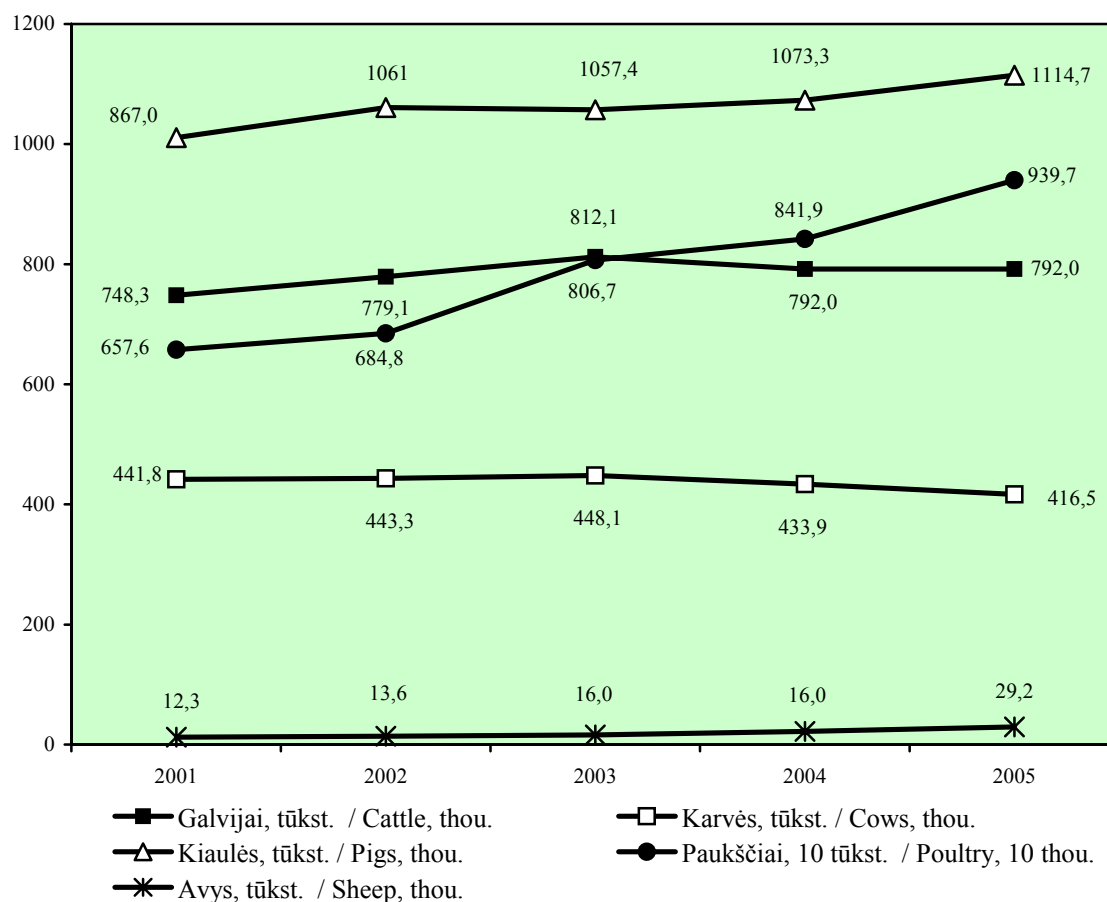
Gyvulių augintojų ir mėsos perdirbėjų įsiliejimas į bendrą ES mėsos rinką buvo naudingas galvijų augintojams. Per paskutinius dvejus metus gyvulių supirkimo kainos išaugo 70 proc. Pajamas didino ir galvijų bei avių augintojams mokamos tiesioginės išmokos. Skiriant ES paramą, gyvulininkystė pripažinta prioritetine šaka.

Atsivėrus ES rinkai, mėsos perdirbėjai kartu pajuto ir didėjančią kitų ES šalių konkurenciją, ypač superkant veršelius. 2005 metais kas ketvirtas veršelis buvo išvežtas iš Lietuvos. Žemdirbių nepasitikėjimas mėsos perdirbimo įmonėmis dėl apmokėjimo už gyvulius pagal skerdienos kokybę ir neaiškumai dėl ateities paskatino galvijų augintojus pardavinėti mažus veršelius. Jų eksportas į kitas šalis gali sužlugdyti ne tik skerdyklų gamybinius planus, bet ir pačias įmones. Jau dabar kai kurių mėsos perdirbimo įmonių, gavusių paramą iš ES fondų, finansinė padėtis sunki, jų išiskolinimai gyvulių augintojams auga.

Labai lėtai didėja mėšinių galvijų skaičius. Tiesioginių išmokų sistema neskatina auginti didelio svorio galvijus, o veislinių galvijų įsigijimo paramos sistema – keisti pieninių veislių galvijus į mėšinius. Kiaulių skaičius taip pat beveik nedidėja (5 proc. per ketverius metus). Sparčiai augant kiaulienos suvartojimui, dalį jos tenka importuoti.

Gyvulių ir paukščių augintojai per 2005 metus pardavė 6 proc. daugiau galvijų ir paukščių negu 2004-aisiais. 2005 metų II-ąjį pusmetį Vakarų Europoje buvo juntamos plintančio paukščių gripo pasekmės. Iš Azijos į Europą atkeliavęs paukščių gripas pakoregavo paukštienos vartojimą. Buvo mažiau perkama paukštienos, daugiau – kitų rūšių mėsos. Lietuvoje atvirkščiai: 2005 metų paskutiniais mėnesiais, palyginti su 2005-ųjų sausiu, paukščių supirkta net trečdaliu daugiau, o galvijų – penktadaliu mažiau.

Viena esminių galvijų auginimo problemų – gerų mėšinių veislių gyvulių stoka. Jiems įsigyti valstybės paramos nepakanka. Taip prarandamas laikas mėšinei galvijininkystei plėsti, o tai atsilieps šio sektoriaus konkurencingumui ateityje.

2.17 pav. Gyvulių ir paukščių skaičius 2001–2005 metais (metų pabaigoje)

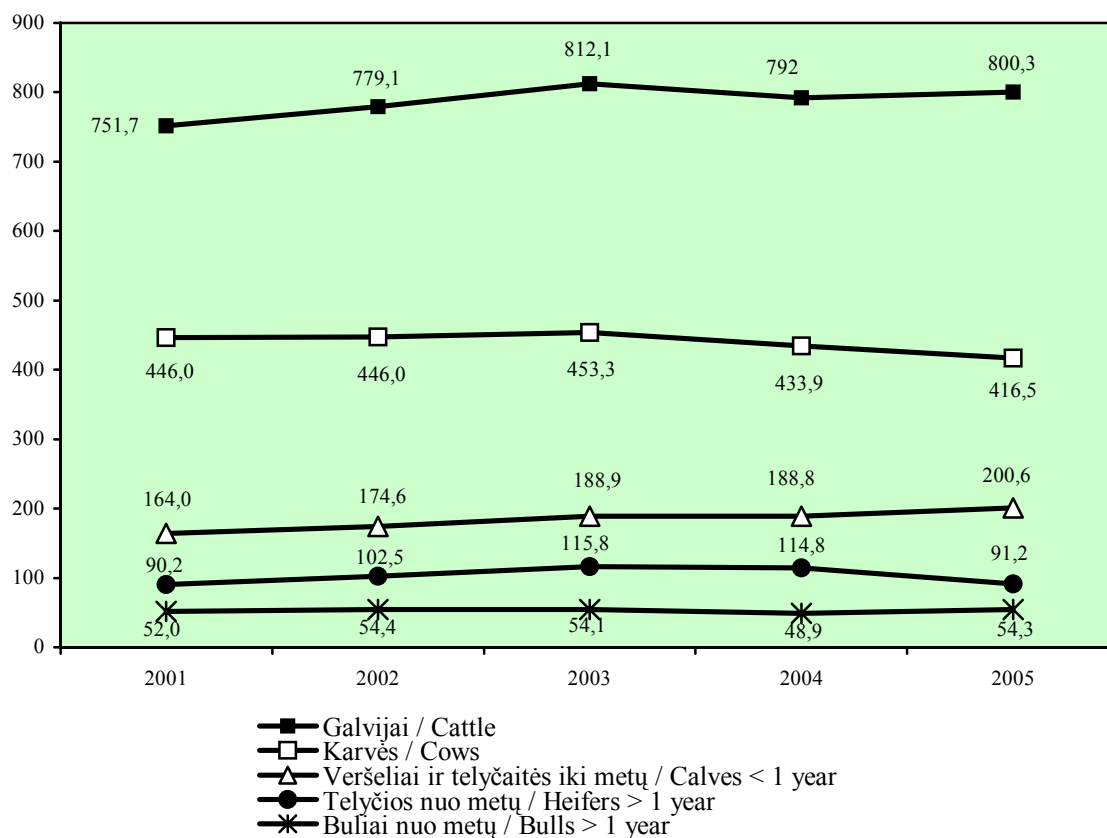
Fig. 2.17. Number of livestock and poultry in 2001–2005 (at the end of the year)

Šaltiniai: Gyvulių skaičius 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Lietuvos žemės ūkis 2003. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Gyvulių auginimas. Lietuvoje daugiausia auginama kiaulių, karvių ir paukščių. Avių, ožkų, triušių ir egzotinių gyvulių auginimas nėra populiarus. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose auginama 87 proc. galvijų, 51 proc. kiaulių, beveik visi triušiai ir 97 proc. avių bei ožkų. Net 78 proc. paukščių auginama ŽŪB ir paukštynuose.

Gyvulius auginantys ūkiai labai smulkūs. Vidutiniškai viename ūkyje auginamos 7 kiaulės (ŽŪB ir įmonėse – per 6 tūkst.), 44 paukščiai (ŽŪB ir paukštynuose – apie 150 tūkst.), 2 galvijų prieaugliai, 14 avių. Pagal gamybos koncentracijos lygį ir specializacijos laipsnį bei gyvulių ir paukščių produktyvumą dar labai atsiliekame nuo ES šalių vidurkio.

Galvijai. 2005 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma apie 416 tūkst. melžiamų karvių – beveik 52 proc. visos galvijų bandos (2.18 pav.). Šiuo metu auginama daugiausia Lietuvos juodmargių (73 proc.) ir Lietuvos žaliųjų (25 proc.) veislių karvių. Kasmet nežymiai žaliųjų mažėja, o didėja mišrinių ir mėsinių veislių karvių skaičius. Per metus bendras karvių skaičius sumažėjo 4 proc.

2.18 pav. Galvijų skaičius 2001–2005 metais (metų pabaigoje)

Fig. 2.18. Number of cattle in 2001–2005 (at the end of the year)

Šaltinis: Gyvulių skaičius 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Statistikos departamento duomenimis, 2005 metų pabaigoje veislei buvo auginama 195,7 tūkst. telyčių ir telyčiaiū bei 17 tūkst. buliukų. Prieauglis (veršeliai, buliai ir telyčios mėšai) metų pabaigoje sudarė tik apie 21 proc. visos galvijų bandos, tačiau per metus padidėjo net 11 proc. Didžiausią prieauglio dalį sudarė veršeliai iki 1 metų – 55 proc., buliai nuo 1 iki 2 metų – 28 proc., vyresni – 5 proc.

2005 metų pabaigoje galvijus augino 190,6 tūkst. ūkių, t. y. 7 proc. mažiau negu prieš metus. Vidutiniškai vienam ūkiui teko tik 4,7 galvijo (ES-15 – vidutiniškai 58 galvijai). Daugiau kaip pusė ūkių (58 proc.) laikė 1–2 galvijus, smulkiuose ūkiuose buvo laikoma 53 proc. visų galvijų. Laikančių 50 ir daugiau galvijų – tik 0,6 proc. ūkių. ES-15 šalyse tokiuose ūkiuose laikoma beveik 81 proc. galvijų. Stambiausi ūkiai ES šalyse yra Danijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose, kur daugiau nei 70 proc. ūkių laiko per 100 galvijų. Lietuvoje daugiausia galvijų auginama Šilalės, Kelmės, Šilutės ir Raseinių rajonuose.

Lietuvoje tradiciškai plėtojama pieno krypties galvijininkystė. Pieninių veislių galvijų prieauglis nėra pakankamai tinkamas kokybiškai jautienai gaminti. Kad pieninių veislių galvijų skerdiena yra kokybiškai prastesnė, rodo 2005 metais atlikti skerdenų vertinimai. Ištyrus 172,3 tūkst. galvijų skerdenų (95 proc. supirktų galvijų), nustatyta, kad jų kokybė yra palyginti žema: R klasės – 3 proc., O klasės – 48 proc. ir P – 49 proc. (2.13 lentelė).

2.13 lentelė. Galvijienos kokybės įvertinimas pagal SEUROP sistemą 2005 metais
Table 2.13. Beef quality according to the SEUROP classification in 2005

Paskersta galvijų <i>Cattle slaughtered</i>			Raumeningumas <i>Conformation</i>			Riebalingumas <i>Adiposity (fatness)</i>		
katgorija / <i>category</i>	vnt. / <i>heads</i>	%	klasė / <i>class</i>	vnt. / <i>heads</i>	%	klasė / <i>class</i>	vnt. / <i>heads</i>	%
A (buliai ≤ 2 m. <i>bulls ≤ 2 years</i>)	74235	43	S	–	–	1 labai žema <i>very low</i>	31828	18
B (buliai > 2 m. <i>bulls > 2 years</i>)	8213	5	E	3	–	2 žema <i>low</i>	80194	47
D (karvės / <i>cows</i>)	58004	34	U	94	–	3 vidutinė <i>average</i>	44023	26
E (telyčios / <i>heifers</i>)	31854	18	R	5802	3	4 aukšta <i>high</i>	13633	8
			O	82579	48	5 labai aukšta <i>very high</i>	2628	1
			P	83828	49			
Iš viso / Total	172306	100		172306	100		172306	100

Parengta pagal VI „Gyvulių produktyvumo kontrolė“ duomenis.

ES vyrauja U ir R klasių galvijų skerdenos. Pavyzdžiui, Vokietijoje 2004 metais bulių U klasės skerdenos sudarė 28 proc., R – 33 proc. (Lietuvoje 2005 m. – atitinkamai 0,08 proc. ir 5 proc.), o karvių U klasės – 6 proc., R – 18 proc., O – 48 proc. (Lietuvoje 2005 m. – atitinkamai 0 proc., 0,4 proc. ir 25 proc.). Esant tokiam mėsos kokybės skirtumui, konkuruoti galima tik parduodant skerdenas mažesne kaina.

Privalomai įvesta galvijų įkainojimo pagal skerdenų svorį ir kiekį sistema dar nėra tas svirtas, kuris skatinantų žemdirbius auginti geresnės kokybės galvijus. Didžiausia šios sistemos pritaikymo problema – augintojo nepasitikėjimas skerdenų įvertinimu ir vėlesniu apmokėjimu, todėl jie mieliau renkasi tuos pirkėjus, kurie sumoka už gyvąjį svorį, atsiskaito iš karto.

Skerdenų kokybę galima pagerinti tik didinant mėsinių galvijų bandą. Pakanka pievų plotų bei skerdyklų gamybinių pajėgumų. Todėl mėsinių galvijų auginimo išplėtimas užtikrintų mėsos perdirbimo įmonėms kokybiškos jautienos gamybą ir didintų eksporto galimybes. Per 2005 metus jautienos eksportas išaugo net 2,5 karto. Tai rodo geras eksporto perspektyvas.

Lietuvoje mažai mėsinių galvijų. Per 2005 metus pokyčių buvo nedaug, metų pabaigoje buvo laikoma apie 7 tūkst. grynaveislių ir mišrūnių karvių žindenių, kurios sudarė tik 1,7 proc. visų karvių skaičiaus. Lėta šios jaunos žemės ūkio šakos plėtra turi nemažai priežasčių. Svarbiausia jų – nepalankios mėsinių grynaveislių galvijų bandos didinimo sąlygos. Grynaveislio mėsinio galvijo išsigijimas ES šalyse brangiai kainuoja – nuo 8 iki 18 tūkst. Lt, o valstybės paramą (iki 50 proc.) riboja ES reglamentai.

Pagal Kaimo rėmimo programą per 2003–2005 metus kasmet visų grynaveislių gyvulių įsigijimo dalies išlaidų kompensavimui vidutiniškai buvo skirta 5,3 mln. Lt, bet tik nedidelė dalis šios sumos teko mėsiniams galvijams įsigyti. 2005 metais ši parama buvo daug didesnė. Minėtais metais buvo nupirkta 615 mėsinių veislių galvijų iš kitų ES šalių. Juos įsigijo 23 ūkio subjektai, kuriems dalis išlaidų buvo kompensuota – išmokėta 2 mln. Lt valstybės paramos. Vidutinė vieno galvijo pirkimo kaina – 7350 Lt (13,04 Lt/kg), valstybės parama sudarė 3496 Lt. Daugiausia veislinių galvijų pirkti iš Prancūzijos (45 proc.) ir Vokietijos (30 proc.).

2005 metais į Europos šalis iš Lietuvos eksportuota daugiau kaip ketvirtadalis (per 83 tūkst.) veršelių, tarp jų net 18 proc. mišrūnų. Jaunų veršelių pardavimas ekonomiškai nuostolingas, tačiau žemdirbius vilioja greitos pajamos. Pardavę šiuos veršelius, žemdirbiai gavo apie 57 mln. Lt, tačiau prarado galimybę juos užauginę (kartu su tiesioginėmis išmokomis) gauti dar 130 mln. Lt.

Kiaulės. Visuotinio 2003 metų žemės ūkio surašymo duomenimis, Lietuvoje beveik 160 tūkst. ūkių augino per 1 mln. kiaulių. 2005 metų pabaigoje – 60 tūkst. daugiau. Vidutiniškai vienam ūkiui teko beveik po 7 kiaules. Beveik 40 proc. kiaulių auginama pusiau natūriniuose ūkiuose (1–9 kiaulės), iš kurių mėsos perdirbimo įmonės paprastai kiaulių nesuperka.

2.14 lentelė. Vidutinis kiaulių skaičius ūkyje kai kuriose ES šalyse 2003 metais

Table 2.14. Average number of pigs per farm in selected EU countries in 2003

Šalys / Country	Vidutinis kiaulių skaičius ūkyje Average number of pigs per farm
Lietuva / Lithuania	7
Vokietija / Germany	255
Prancūzija / France	328
Suomija / Finland	373
Švedija / Sweden	519
Jungtinė Karalystė / UK	455
Danija / Denmark	1166
Nyderlandai / Netherlands	1041
Airija / Ireland	1474

Šaltinis: VIEH UND FLEISCH, ZMP, 2005.

Lietuvoje prekybiniais ūkiais galima būtų pripažinti apie 620 ūkių, auginančių 539 tūkst. kiaulių (vidutiniškai 870 kiaulių ūkyje). Pramoninio tipo ūkių, auginančių vienu metu per 1 tūkst. kiaulių, Lietuvoje tik 65 (0,04 proc.), tačiau juose kiaulių koncentracija didelė (vidutiniškai 7 tūkst.), jie užaugina daugiau kaip pusę realizuojamų kiaulių. Vokietijoje tokių ūkių – 4,9 proc., juose auginama apie 40 proc. kiaulių. Danijoje tokio dydžio fermų yra beveik 40 proc., čia kiaulių koncentracija, skaičiuojant vienam hektarui, yra viena didžiausių Europoje.

2.15 lentelė. Kiaulių koncentracija Lietuvos ir Vokietijos ūkiuose 2003 metais, tūkst. vnt.

Table 2.15. Pig concentration in farms Lithuania and Germany in 2003, thou. heads

Ūkių grupės pagal kiaulių skaičių <i>Group of farms by number of pigs</i>	Lietuva / Lithuania		Vokietija* / Germany*		Ūkių skaičius, proc. <i>Number of farms, %</i>	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	kiaulių skaičius <i>number of pigs</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	kiaulių skaičius <i>number of pigs</i>	Lietuvoje <i>Lithuania</i>	Vokietijoje <i>Germany</i>
1–9	161,2	430,4	32,3	119,8	95,3	31,2
10–49	7,4	119,7	21,3	511,1	4,4	20,6
50–199	0,5	38,5	19,6	2102,9	0,3	19,0
200–399	0,047	12,3	9,9	2844,5	0,03	9,5
400–999	0,051	31,5	14,0	9061,2	0,03	13,5
>=1000	0,065	457,0	6,3	11694,7	0,04	6,1
Iš viso / Total	169,2	1089,4	103,4	26334,3	100,0	100,0

*Be veislinių kiaulių / Pedigree pigs excluded.

Šaltinis: VIEH UND FLEISCH, ZMP, 2004.

Kiaulės šalyje auginamos beveik tolygiai. Du kartus daugiau už vidurkį jų auginama Jonavos, Elektrėnų ir Birštono savivaldybėse. Tankumas – 0,42 kiaulės vienam hektarui ŽŪN – vienas mažiausių Europoje. Didžiausias tankumas – Nyderlanduose ir Danijoje – atitinkamai 5,8 ir 5,0 kiaulės/ha. ES-15 šalių vidurkis – 0,9 kiaulės/ha. Mūsų kaimyninėse šalyse: Latvijoje – 0,3 kiaulės/ha, Lenkijoje – 1,1 kiaulės/ha. Vidutiniškai vienam Lietuvos gyventojui tenka 0,3 kiaulės, o Danijoje – 2,5.

Pagal skerdenų kokybę Lietuva nežymiai atsilieka nuo ES šalių. Beveik visose šalies kiaulių skerdyklose įdiegta vienoda apmokėjimo sistema pagal kiaulių skerdenų masę ir kokybę. Ši sistema leidžia duomenis palyginti su kitomis šalimis (2.16 lentelė).

2.16 lentelė. Kiaulių skerdenų kokybės įvertinimas pagal SEUROP raumeningumo klases 2004–2005 metais

Table 2.16. Pig carcass quality by SEUROP conformation classes in 2004–2005

Klasė / Class	Įvertinimas, proc. / Evaluation, %	
	2004	2005
S	15	20
E	47	46
U	27	25
R	9	8
O	2	1
P	0	0
Iš viso / Total	100	100

Parengta pagal VI „Gyvulių produktyvumo kontrolė“ duomenis.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, S ir E raumeningumo klasių kiaulių skerdenų kokybės lyginamasis svoris išaugo 4 proc., o per paskutinius dvejus metus – net 15 proc. ir atitinka ES vidutinį lygį. Pavyzdžiui, Vokietijoje S ir E klasių skerdenos sudaro 62 proc., o U – 26 proc.

Avys ir ožkos. 2005 metų pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 41,4 tūkst. avių, apie 18 tūkst. ėriavedžių. Per metus jų skaičius išaugo 30 proc. Buvo auginama 6,8 tūkst. ožkų, palyginti su 2004 metais, 16 proc. daugiau. Avis laikė 3,1 tūkst., ožkas – 3,6 tūkst. ūkių. Tai daugiausia smulkūs ūkiai (2.17 lentelė). Daugiausia avių auginama Utenos, Telšių, Rokiškio ir Kelmės rajonuose, ožkų – Jonavos, Pakruojo ir Panevėžio rajonuose.

2.17 lentelė. Avis ir ožkas auginančių ūkių skaičius 2005 metų pabaigoje

Table 2.17. Number of farms raising sheep and goats in 2005 (at the end of the year)

Ūkių grupės pagal avių ir ožkų skaičių <i>Groups of farms by number of sheep & goats</i>	Avys / Sheep			Ožkos / Goats		
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	avių skaičius <i>number of sheep</i>		ūkių skaičius <i>number of farms</i>	ožkų skaičius <i>number of goats</i>	
		tūkst. vnt. <i>thou. heads</i>	%		tūkst. vnt. <i>thou. heads</i>	%
1–2	1239	1755	40,1	3152	3990	86,8
3–5	687	2602	22,2	399	1381	11,0
6–10	411	3140	13,3	60	430	1,7
11–20	329	4854	10,6	14	192	0,4
21–30	144	3598	4,7	1	27	0,0
31–50	151	3778	4,9	2	84	0,1
51–100	80	5390	2,6	1	51	0,0
101–150	24	2856	0,8	1	144	0,0
≥151>	28	13402	0,9	2	477	0,1
Iš viso / Total	3093	41375	100	3632	6776	100

Šaltinis: ŽUMPRIS

Avininkystė – ES remiamas verslas. Už ėriavedžių auginimą mokamos tiesioginės išmokos, teikiama valstybės parama veislinėms avims įsigyti. Mėšinei avininkystei plėtoti per 2005 metus avių augintojai iš užsienio įsivežė 648 ir įsigijo 1053 Lietuvoje išaugintas veislines avis.

ES rinkos poreikiams patenkinti trūksta avių. Visiškai apsirūpina tik Airija, Ispanija, Vengrija, Slovakija ir Lenkija. Lietuvą galima taip pat priskirti prie apsirūpinančių savos gamybos aviena šalių, tačiau ir avienos gamyba, ir vartojimas mūsų šalyje yra vieni mažiausių ES.

Paukščiai. 2005 metų pabaigoje buvo auginama 9,4 mln. įvairių paukščių, iš jų vištų – 98 proc., kalakutų – 1,1 proc., žąsų – 0,5 proc. ir ančių – 0,4 proc. Du trečdaliai paukščių laikoma stambiuose ūkiuose, turinčiuose 50 tūkst. ir daugiau paukščių. Per 2001–2005 metų laikotarpį auginamų paukščių skaičius išaugo net 43 proc. Daugiausia padidėjo kalakutų (2,4 karto) ir vištų dedeklių (20 proc.) skaičius. 2003–2004 metais išaugęs viščių broilerių skaičius 2005 metais sumažėjo dėl Europoje plintančio paukščių gripo.

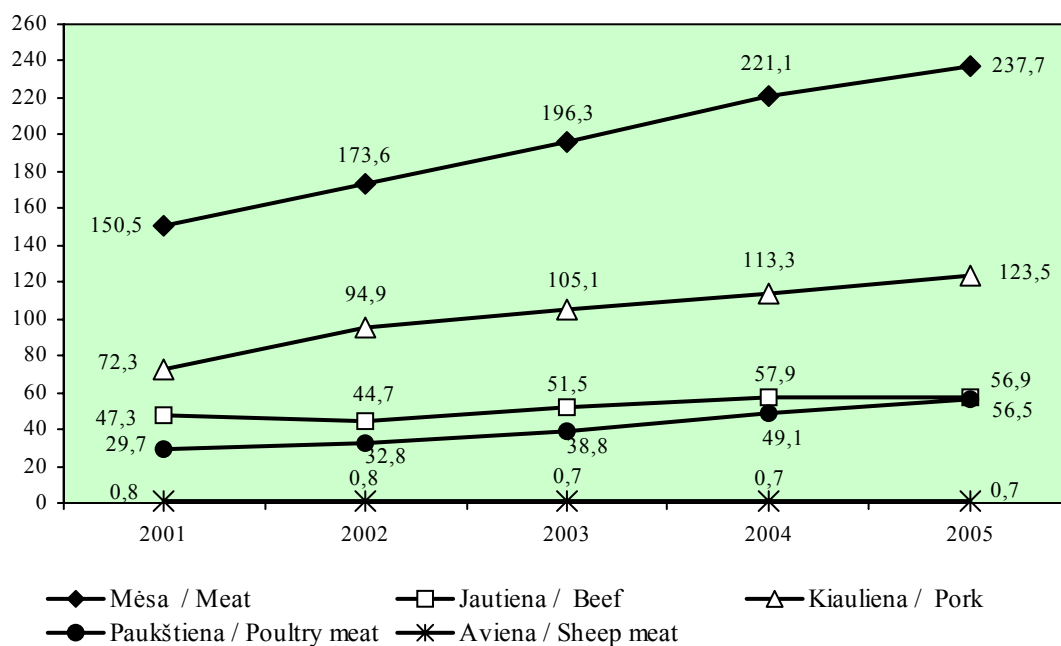
2.18 lentelė. Paukščių skaičius pagal rūšis 2001–2005 metų pabaigoje, tūkst. vnt.

Table 2.18. Number of poultry by kind n 2001–2005(at the end of the year), in thou. heads

Paukščių rūšis / Kind of poultry	2001	2002	2003	2004	2005
Vištos / Chicken	6428,9	6695,7	7867,9	8227,8	9201,3
vištos dedeklės / layers	3658,5	3637,6	3964,8	4219,3	4377,3
viščiukai broileriai / broilers	2770,4	3058,1	3903,1	4008,5	3024,8
Kalakutai / Turkey	43,4	46,0	98,4	93,4	103,0
Žąsys / Goose	52,7	59,0	52,4	51,5	47,9
Antys / Ducks	51,1	47,4	46,8	45,5	41,0
Kiti paukščiai / Other	...	...	1,2	1,2	3,9
Iš viso / Total	6576,1	6848,1	8066,7	8419,4	9397,1

Šaltinis: ŽUMPRIS

Gamyba. 2005 metais buvo pagaminta 237,7 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdienu (su subproduktais), 7,5 proc. daugiau negu 2004 metais (2.19 pav.), 7,6 proc. daugiau jų buvo parduota mėsos perdirbimo įmonėms.

2.19 pav. Mėsos (skerdienu) gamyba 2001–2005 metais, tūkst. t

Fig. 2.19. Meat production (carcasses) in 2001–2005, in thou. tons

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2005 metais pagamintos mėsos pagal pagrindines rūšis struktūra yra tokia: kiaulienos – 52 proc., jautienos – 24 proc. ir paukštienos – 24 proc. Jautienos gamybos apimtys 2005 metais nežymiai sumažėjo, o paukštienos ir kiaulienos 2001–2005 metais kasmet augo.

Galvijų ir paukščių prekingumo lygis jau viršija 80 proc. Tuo tarpu daugiau kaip pusė visų kiaulių skerdiama ne skerdyklose ar mėsos perdirbimo įmonėse (2.19 lentelė).

2.19 lentelė. Gyvulių ir paukščių prekingumas 2001–2005 metais

Table 2.19. Marketability of livestock and poultry in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Galvijai, tūkst. t (gyvuoju svoriu) / Cattle, thou. t (live weight)					
Mėsos gamyba visuose ūkiuose <i>Beef production in all farms</i>	79,9	74,8	86,3	97,6	95,9
Supirkimas / <i>Purchase</i>	50,0	49,3	69,3	74,7	80,3
Prekingumo lygis, proc. / <i>Marketability level, %</i>	62,6	65,9	80,3	76,5	83,7
Kiaulės, tūkst. t (gyvuoju svoriu) / Pigs, thou. t (live weight)					
Mėsos gamyba visuose ūkiuose <i>Meat production in all farms</i>	88,0	116,3	125,5	136,3	148,2
Supirkimas / <i>Purchase</i>	47,7	61,5	78,1	69,9	68,8
Prekingumo lygis, proc. / <i>Marketability level, %</i>	54,2	52,9	62,2	51,3	46,4
Paukščiai, tūkst. t (gyvuoju svoriu) / Poultry, thou. t (live weight)					
Mėsos gamyba visuose ūkiuose <i>Meat production in all farms</i>	38,2	42,0	51,2	67,1	77,2
Supirkimas / <i>Purchase</i>	26,0	26,4	39,2	52,1	62,5
Prekingumo lygis, proc. / <i>Marketability level, %</i>	68,1	62,9	76,6	77,6	81,0

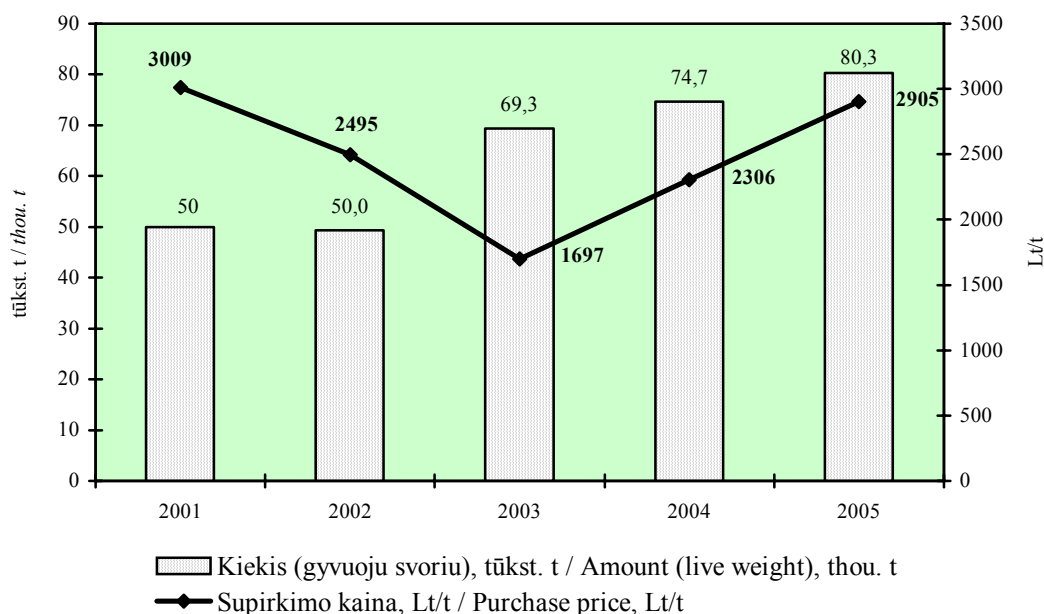
Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2005 metais supirkta 211,8 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvuoju svoriu). Palyginti su 2004 metais, supirkta 1,8 karto daugiau avių ir ožkų, 20 proc. – paukščių, 8 proc. – galvijų, 6 proc. mažiau kiaulių.

Paskersta 337 tūkst. galvijų. Skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 180,8 tūkst. galvijų (5,0 proc. daugiau nei 2004 m.) ir gavo 38,7 tūkst. t skerdienos. Visų galvijų grupių (išskyrus veršelius ir vyresnius nei 2 m. bulius) supirkimo skerdimui apimtys per 2005 metus išaugo. Daugiausia supirkta bulių (42 proc.), tačiau jų vidutinis skerdenos svoris (228 kg) per metus sumažėjo beveik 7 proc. ir yra net trečdaliu mažesnis negu, pavyzdžiui, Vokietijoje (355 kg).

2005 metais augusios galvijų supirkimo kainos skatino ūkininkus ir ŽŪB plėsti galvijų auginimo verslą. Tačiau gana aukštos veršelių eksporto kainos skatino galvijų auginimojį eksportuoti neužaugintus net ir geriausių veislių veršelius. Dėl šios priežasties metų pabaigoje (lapkričio–gruodžio mėn.) buvo supirkta apie 30 proc. mažiau galvijų nei 2004 metais.

2.20 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinės kainos 2001–2005 metais

Fig. 2.20. Purchase of cattle and average prices in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Per 2005 metus vidutinė galvijų supirkimo kaina išaugo 32 proc. (2.20 pav.), o jaunų bulių – net 35 proc. Vis dėl to galvijų supirkimo kainos Lietuvoje dar gerokai atsilieka nuo ES šalių vidutinių kainų (2.20 lentelė).

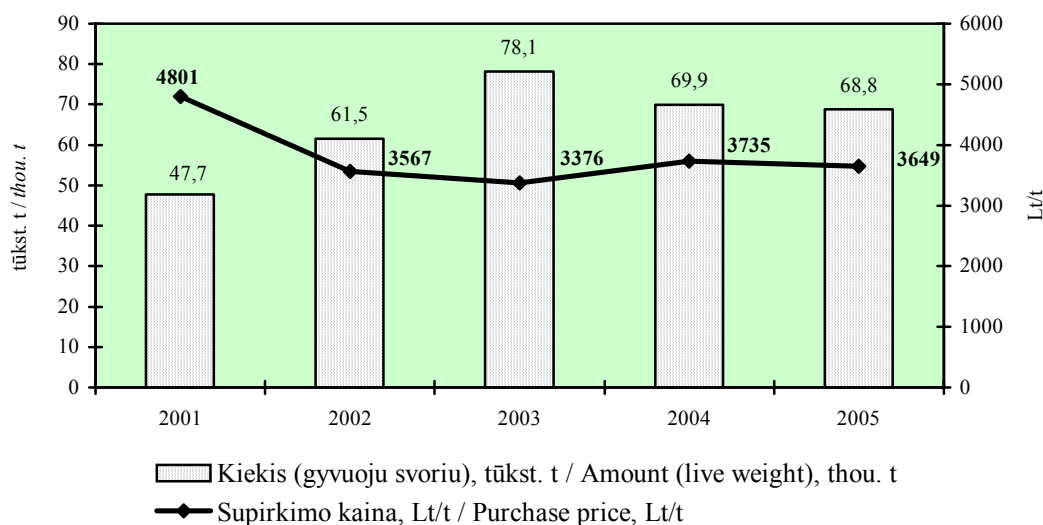
2.20 lentelė. Galvijų supirkimo kainos Lietuvoje ir ES 2005 metų gruodžio mėnesį

Table 2.20. Purchase prices of cattle in Lithuania and EU in December 2005

Galvijų rūšis <i>Kind of cattle</i>	Kaina, Lt/100 kg / <i>Price, Lt/100 kg</i>		Kainos lygis, <i>Price level,</i> %
	Lietuvoje <i>Lithuania</i>	vidutiniškai ES <i>EU average</i>	
Jauni buliai (O2) / <i>Young Bulls</i>	756,4	906,8	83
Karvės (O3) / <i>Cows</i>	530,1	718,4	74
Telyčios (R3) / <i>Heifers</i>	637,5	1017,0	63

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Per 2005 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 49 proc. visuose ūkiuose užaugintų kiaulių (669 tūkst.). Jų buvo superkama mažiau dėl padidėjusio kiaulienos suvartojimo namų ūkyje. 2005 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina buvo 492 Lt už 100 kg – šiek tiek mažesnė nei 2004-aisiais.

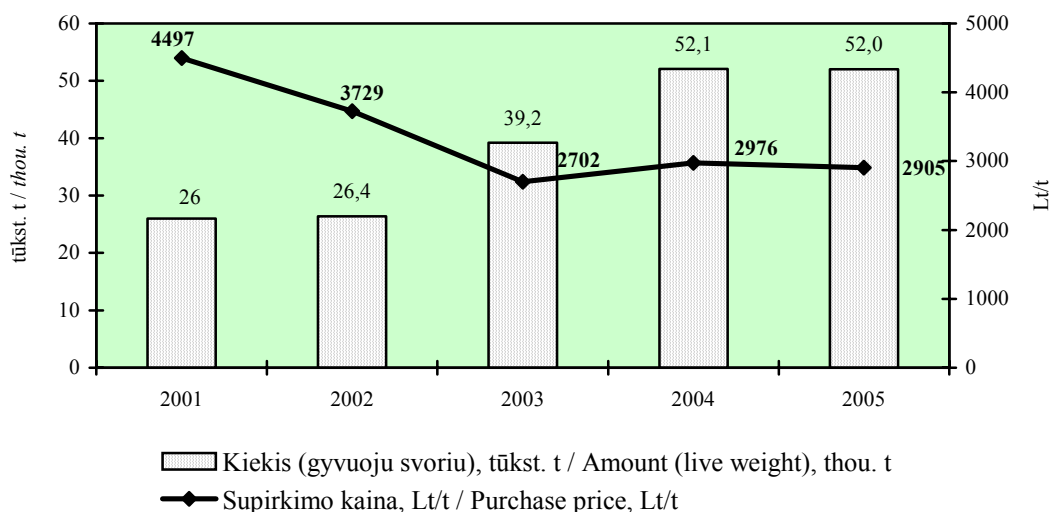

2.21 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinės kainos 2001–2005 metais

Fig. 2.21. Purchase of pigs and average prices in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;
 Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2005 metais paskersta 28,1 mln. paukščių, iš jų 26 mln. viščių broilerių. Palyginti su 2004 metais, paukščių (gyvuojų svoriu) paskersta 20 proc. daugiau. Net 30 proc. daugiau supirkta kalakutienos. Paukščių gripo protrūkis kai kuriose Europos šalyse neturėjo įtakos paukštienos suvartojimo mažėjimui Lietuvoje. Atvirkščiai, dėl didėjančių jautienos kainų augo paukštienos suvartojimas. Daugiausia paukštienos pagaminta gruodžio mėnesį, 30 proc. daugiau nei per tą patį 2004 metų laikotarpį. 2005 metų vidutinė vištų skerdenų kaina (462,2 Lt/100 kg), palyginti su 2004 metais, 6 proc. didesnė, bet apie 10 proc. mažesnė už ES šalių vidurkį.

2.22 pav. Paukščių supirkimas ir vidutinės kainos 2001–2005 metais

Fig. 2.22. Purchase of poultry and average prices in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;
 Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2005 metais supirkta ir paskersta 3,8 tūkst. avių ir ožkų, pagaminta 192 t avienos ir ožkienos, palyginti su 2004 metais, 73 proc. daugiau. Vidutinė supirkimo kaina 2005 metais buvo 18 proc. mažesnė nei 2004-aisiais ir apie 40 proc. mažesnė už ES vidurkį.

Rinkos reguliavimo priemonės. 2005 metais visoje Europoje galvijų supirkimo kainos kilo, o kiaulių bei paukščių – buvo stabilios, todėl ES sukurtų rinkos reguliavimo priemonių – intervencinių pirkimų ir privatus saugojimo – neprireikė. Tačiau ne viena mėsos perdirbimo įmonė, eksportavusi jautieną, pasinaudojo eksporto skatinimo priemonėmis. Per 2005 metus už galvijienos eksportą į trečiąsias šalis išmokėta 32,9 mln. Lt.

Perdirbimas. 2005 metais iš supirktų gyvulių ir importuotos mėsos perdirbimo įmonės pagamino 270,6 tūkst. t mėsos ir jos gaminių – 32 proc. daugiau negu 2004 metais. Sparčiausiai didėjo kiaulienos ir paukštienos gamyba. Jautienos per 2005 metus pagaminta 44 proc. daugiau, 61 proc. jos buvo eksportuota. Trečdalią eksporto sudarė užšaldyta jautiena, o vidaus rinkoje buvo realizuojama tik šviežia ir atšaldyta.

2.21 lentelė. Svarbiausių mėsos pramonės produktų gamyba 2001–2005 metais, tūkst. t
Table 2.21. Production of main meat products in 2001–2005, in thou. tons

Produktas / Product	2001	2002	2003	2004	2005
Galvijiena / Beef	20,1	20,7	27,3	35,3	49,1
Kiauliena / Pork	25,5	35,2	41,6	49,8	76,2
Paukštiena / Poultry meat	15,7	16,7	19,4	31,1	45,8
Dešros ir rūkyti gaminiai Sausages and smoked products	54,2	48,0	51,1	69,6	76,1
Mėsos pusgaminiai Ready-to-cook meat products	7,0	3,9	6,9	9,8	23,4

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuvos mėsos pramonės įmonių realizacinė jautienos kaina per 2005 metus išaugo 31 proc., o mažmeninė – 27 proc. Didėjant įmonių kainoms, pardavimai vidaus rinkoje sumažėjo 13 proc. Mažmeninė I kategorijos jautienos su kaulu kaina Lietuvoje 2005 metais buvo 27 proc. didesnė nei 2004-aisiais. Mėsos perdirbėjai ir prekybininkai per 2005 metus nedidino kiaulienos gaminių kainų.

Per 2001–2005 metus Lietuvoje beveik dvigubai sumažėjo smulkių mėsos perdirbimo įmonių skaičius. Dalis jų nutraukė veiklą, nes nesugebėjo konkuruoti besiplečiančioje rinkoje arba įgyvendinti ES maisto produktų saugos ir kokybės reikalavimų. 2005 metų pabaigoje šalyje veikė 275 mėsos produktų gamybos, perdirbimo ir sandėliavimo įmonės, iš jų 143 turi teisę realizuoti produkciją ES rinkoje (2.22 lentelė).

2.22 lentelė. Gyvulių ir paukščių skerdyklų bei mėsos perdirbimo įmonių skaičius 2001 ir 2005 metais (metų pabaigoje)

Table 2.22. Numbers of animal and poultry slaughterhouses and meat processing enterprises in 2000 and 2005 (at the end of the year)

Įmonės pagal veiklos rūšis <i>Enterprises by activity type</i>	2001	2005	iš jų: / of which:		
			I*	II	III
Gyvulių skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės <i>Livestock slaughterhouses and processing enterprises</i>	406	211	84	5	122
Paukščių skerdyklos ir perdirbimo įmonės <i>Poultry slaughterhouses and processing enterprises</i>	14	14	9	1	4
Sandėliai-šaldytuvai / <i>Storehouses-cold storage</i>	38	47	47		
Žvėrienos įmonės / <i>Game enterprises</i>	2	1	1		
Triušienos įmonės / <i>Rabbit enterprises</i>	0	2	2		

* I – turinčios teisę produkciją realizuoti ES rinkoje / *Approved for intra-community trade;*

II – suteiktas pereinamasis laikotarpis / *Approved for transition period;*

III – galinčios realizuoti produkciją tik Lietuvoje / *Approved for trade in Lithuania.*

Šaltinis: Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenys.

Norėdamos išlaikyti konkurencines pozicijas, mėsos perdirbimo įmonės daug investuoja, vykdo intensyvias gamybos modernizavimo programas. Per 2002–2005 metus investicijos į mėsos pramonės įmones sudarė apie 350 mln. Lt, iš jų per 149 mln. Lt – parama iš ES ir nacionalinio biudžeto. Ją gavo 29 įmonės. 2005 metais remiamus projektus vykdė UAB „Daivida“, UAB „Stragutės mėsa“ ir UAB „Geras skonis“.

Dauguma įmonių įsteigtos kaimo vietovėse, tad jų plėtra ar darbo sąlygų gerinimas tiesiogiai atsiliepia ir kaimo gyventojams. Tačiau sėkminga įmonių veikla labai priklauso nuo santykių su tais pačiais kaimo gyventojais – gyvulių augintojais. Deja, pastarieji vis labiau prekybos partnerių žvalgosi kitų šalių rinkose.

Vidaus rinka. 2001 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 44 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus), o 2005-aisiais – 77 kg (2.23 lentelė). ES-15 šalių gyventojai mėsos ir jos produktų per metus suvartojo 27 proc. daugiau – 98 kg.

2.23 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2001–2005 metais, kg

Table 2.23. Per capita consumption of meat products in 2001–2005, kg

Mėsos rūšis / <i>Meat by kind</i>	2001	2002	2003	2004	2005
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	44	52	59	70	77
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	12,8	10,0	12,9	10,6	9,6
kiauliena / <i>pork</i>	22,0	26,2	27,3	35,9	41,9
paukštiena / <i>poultry</i>	10,6	11,8	11,6	17,4	21,6
I ir II kategorijos subproduktai <i>sub-products, category I and II</i>	...	...	...	5,7	6,9

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Daugiausia šalyje suvartojama kiaulienos. 2005 metais suvartojimas vienam gyventojui jau pasiekė 42 kg lygį, taigi iki ES-15 šalių vidurkio (44 kg) visai netoli. Daugiausia kiaulienos ES suvalgo ispanai (63 kg), danai (58 kg) ir austrai (57 kg).

Paukštienos Lietuvoje suvartojama du kartus mažiau nei kiaulienos. Lyginant su ES-15 šalimis (23,3 kg), paukštienos suvartojama panašiai. Daugiausia jos suvalgo ispanai (34 kg), airiai (31 kg) ir portugalai (29 kg).

Jautienos Lietuvoje suvartojama keturis kartus mažiau nei kiaulienos – 9,6 kg. ES-15 šalyse jautienos suvartojama tik per pusę mažiau nei kiaulienos – 20 kg. Daugiausia jos suvalgo danai (28 kg), prancūzai (27 kg) ir italai (25 kg).

Pagal 2004 metų Lietuvos mėsos balansą apsirūpinimas jautiena buvo 120 proc., kiauliena – 78 proc., paukštiena – 80 proc. (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Kai kurių ES šalių apsirūpinimo mėsa lygis 2004 metais, proc.

Table 2.24. Meat self-sufficiency level in selected EU countries in 2004, in per cent

Šalys / Country	Jautiena / Beef	Kiauliena / Pork	Paukštiena* / Poultry
Prancūzija / France	110	107	136
Vokietija / Germany	127	91	79
Ispanija / Spain	100	121	96
Italija / Italy	66	69	107
Graikija / Greece	27	43	75
J. Karalystė / UK	54	43	98
Nyderlandai / Netherlands	119	232	173
Airija / Ireland	674	159	100
Danija / Denmark	100	599	190
Švedija / Sweden	67	92	80
Suomija / Finland	95	114	104
ES-15 / EU-15	98	109	103
Lenkija* / Poland*	192	157	107
Lietuva / Lithuania	120	78	80
Latvija* / Latvia*	91	64	32
Estija* / Estonia*	93	100	50

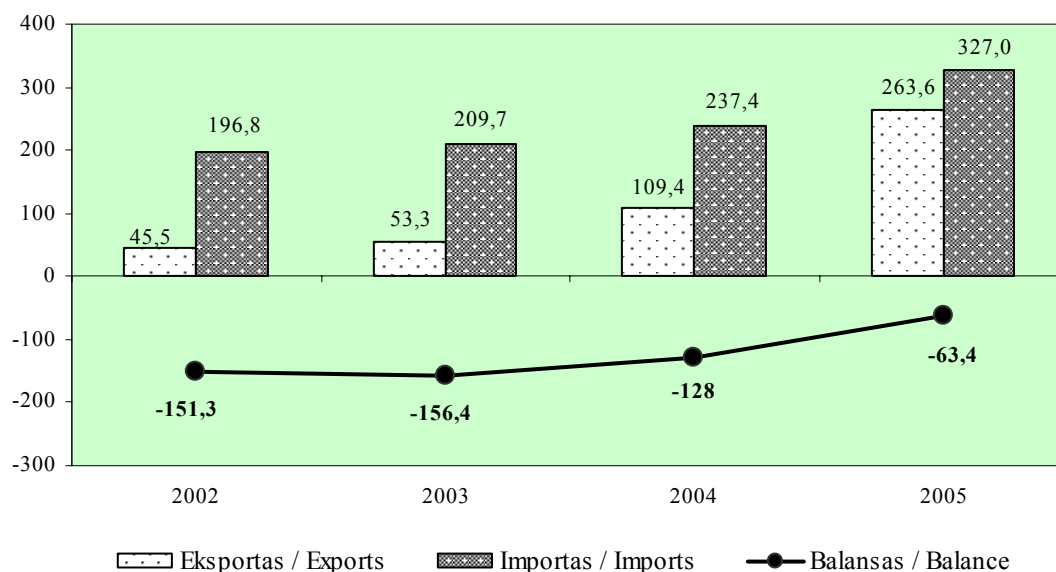
* 2003 m.

Šaltiniai: FAO duomenys;

Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Vieh und fleisch, ZMP, 2005.

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos užsienio prekybos balansas neigiamas, tačiau neigiamas saldo sparčiai mažėja (2.23 pav.). 2002 metais mėsos importas 4,3 karto viršijo eksporto apimtį, o 2005-aisiais – tik 24 proc.

2.23 pav. Mėsos užsienio prekybos balansas 2002–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.23. Meat foreign trade balance in 2002–2005, in mill. Lit

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Daugiausia eksportuojama jautienos. Per 2002–2005 metų laikotarpį jautienos eksporto apimtys išaugo 7 kartus. Ypač spartus eksporto didėjimas įvyko per paskutinius dvejus metus (2.25 lentelė). Daugiausia jautienos išvežta į Rusiją (27 proc.), Vokietiją (13 proc.) ir Nyderlandus (11 proc.). Sparčiai auga gyvų gyvulių eksportas. Per 2005 metus eksportuota apie 88 tūkst. galvijų, iš jų veršelių – 83,6 tūkst. Daugiausia veršelių išvežta į Nyderlandus (34 proc.), Ispaniją (28 proc.) ir Izraelį (19 proc.).

2005 metais eksportuota 45,2 tūkst. gyvų kiaulių ir paršelių. Pusė šio eksporto pajamų gauta iš penimų kiaulių realizavimo į Latviją, 31 proc. – iš paršelių realizavimo į Lenkiją bei 14 proc. – iš grynaveislių paršavedžių realizavimo į Vokietiją.

Paukštienos eksportas per 2005 metus išaugo dvigubai. Daugiausia, beveik pusė, paukštienos eksportuota į Latviją, 22 proc. – į Estiją ir 19 proc. – į Rusiją.

2.25 lentelė. Mėsos eksportas pagal rūšis 2002–2005, tūkst. t

Table 2.25. Meat exports by kind in 2002–2005, in thou. tons

Mėsos rūšis / Meat by kind	2002	2003	2004	2005
Mėsa, iš viso / Meat, total	7,1	10,5	17,3	36,2
iš jos: / of which:				
jautiena / beef	3,0	4,9	9,9	21,7
kiauliena / pork	1,9	2,1	0,9	0,8
paukštiena / poultry	2,1	3,2	5,8	11,8

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Per 2005 metus į Lietuvą buvo įvežta 64,9 tūkst. t mėsos (2.26 lentelė). Daugiausia importuota paukštienos, net 40 proc. daugiau negu 2004-aisiais. 34 proc. įvežta iš Nyderlandų, 27 proc. – iš Lenkijos, 13 proc. – iš Danijos. Į šalį buvo importuojama daug pigesnė paukštiena (347,6 Lt/100 kg) nei eksportuojama (629 Lt/100 kg). Kiaulienos importo kiekiai nedidėjo. Per 2005 metus daugiausia kaulienos įvežta iš Lenkijos (43 proc. viso importo), Estijos (14 proc.), Vokietijos (12 proc.). Importuota 24,5 tūkst. gyvų kaulių, beveik visos – iš Lenkijos.

2.26 lentelė. Mėsos importas pagal rūšis 2002–2005, tūkst. t

Table 2.26. Meat imports by kind in 2002–2005, in thou. tons

Mėsos rūšis / Meat by kind	2002	2003	2004	2005
Mėsa, iš viso / Meat, total	22,6	30,6	54,9	64,9
iš jos: / of which:				
jautiena / beef	0,8	0,7	0,5	0,7
kiauliena / pork	8,6	12,3	21,6	22,8
paukštiena / poultry	12,6	15,1	21,7	30,6

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Avienos ir ožkienos užsienio prekybos balansas nėra didelis, tačiau teigiamas. Per 2005 metus eksporto apimtys išaugo 4 kartus. Iš Lietuvos išvežta per 16 t avienos, daugiau kaip pusė – į Jungtinę Karalystę. ES šalyse avienos poreikiai net 21 proc. didesni už gamybą. Pagerinus avių veisles, gamybos organizavimą ir bendradarbiavimą su skerdyklomis, galima gerokai padidinti avienos eksportą į ES šalių rinkas.

Kvotos ir tiesioginės išmokos. Tiesioginės išmokos karvių žindenių ir telyčių mišrūnių augintojams atvėrė galimybes daugeliui ūkių pasukti mėsinės galvijinkystės keliu. ES skatina ir avininkystės verslą, tačiau plėtojant šią gyvulininkystės šaką, susiduriama su rinkos problema, nes avienos paklausa rinkoje ribota. ES tiesioginės išmokos siejamos su kvotomis, kurių Lietuva toli gražu neišnaudoja (2.27 lentelė).

2.27 lentelė. Gyvulių kvotų vykdymas 2005 metais

Table 2.27. Livestock quota fulfilment in 2005

Gyvuliai / Livestock	Kvota, vnt. Quota, heads	Laikyta, vnt Number of livestock	Kvotos vykdymas, proc. Quota fulfilment, %
Karvės žindenės ir telyčios Suckler cows and heifers	47232	14238	30
Ėriavedės / Ewes	17304	12253	71

Šaltinis: Žemės ūkio ministerijos 2005 metų ataskaita.

Gyvulių augintojų pajamoms palaikyti 2005 metais buvo nustatytos išmokos už mėsinų veislių grynaveisles arba mišrūnes karves, už ėriavedes, už paskerstus arba eksportuotus suaugusius gyvulus galvijus, už 9 ir daugiau mėnesių amžiaus bulius.

2005 metais už 16 009 karves žindenes ir telyčias išmokėta 8,5 mln. Lt (559 Lt už gyvulį), už 12,3 tūkst. ėriavedžių išmokėta 465,6 tūkst. Lt (38 Lt už gyvulį). Per 2005 metus galvijų laikytojams išmokėta 37,8 mln. Lt specialiųjų išmokų už bulius ir 31,7 mln. Lt skerdimo išmokų už paskerstus ar eksportuotus galvijus.

Valstybės parama veislininkystei. Per 2001–2005 metus veislininkystei remti skirta 21,8 mln. Lt (2.28 lentelė). Vertinant paramą už vieną gyvulį ir auginamos bandos dydį, galima teigti, kad daugiausia paramos per paskutiniuosius penkerius metus skirta kiaulių auginimojams. Tuo tarpu mėsinės galvijininkystės sektoriui ji per maža. Siekiant įsitvirtinti konkurencinėje rinkoje, ji turėtų būti žymiai didesnė.

2.28 lentelė. Valstybės parama veislininkystei 2001–2005 metais

Table 2.28. State support for pedigree animals in 2001–2005

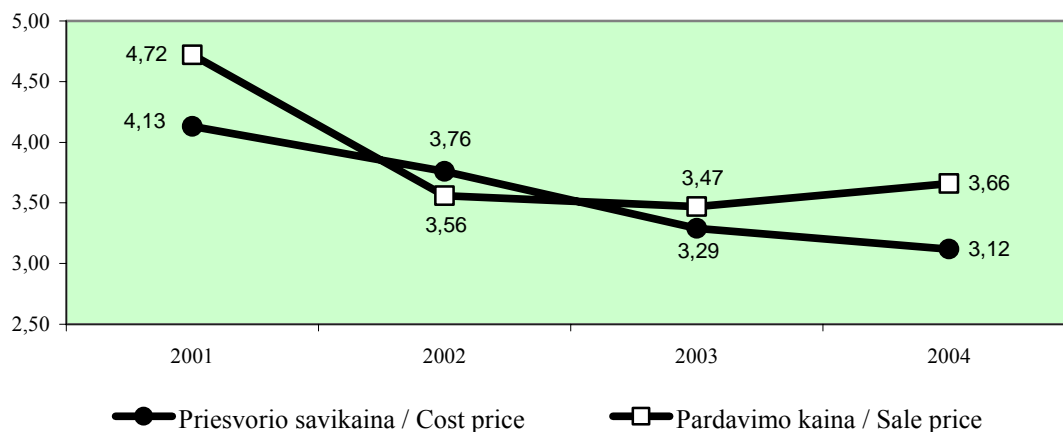
Gyvūnų rūšis <i>Kind of livestock</i>	Pirka Lietuvoje <i>Bought in Lithuania</i>		Pirka užsienyje <i>Bought in foreign countries</i>		Iš viso / Total	
	skaičius <i>number</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, thou. Lt</i>	skaičius <i>number</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, thou. Lt</i>	skaičius <i>number</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, thou. Lt</i>
Galvijai / <i>Cattle</i>	10814	6808,4	2258	4761,2	13072	11569,6
Kiaulės / <i>Pigs</i>	27397	5384,3	552	145	27949	5529,3
Arkliai / <i>Horses</i>	804	1173,2	24	39,6	828	1212,8
Žuvys ir ikrai <i>Fish and caviar</i>	...	656,1	...	313,9	...	970,0
Viščiukai <i>Chicken</i>	–	–	977841	893,7	977841	893,7
Avys / <i>Sheep</i>	3075	510,5	1788	338,6	4863	849,1
Švelniakailiai žvėreliai <i>Furry animals</i>	–	–	13955	786,6	13955	786,6
Ožkos / <i>Goats</i>	243	28,1	–	–	243	28,1
Iš viso / Total		14560,6		7278,6		21839,2

Šaltinis: Valstybinės gyvulių veislininkystės priežiūros tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Ekonominiai rodikliai. 2004 metais didėjant gyvulių supirkimo kainoms, didėjo ir gyvulių auginimo pajamos. Jas didino ir tiesioginės išmokos.

Galvijų auginimu daugiausia užsiima mišrūs ūkiai. Čia auginami ne tik galvijai, bet ir javiai, ruošiami pašarai. Pagal ūkininkų ūkių apskaitos tinklo duomenis Lietuvoje tokių ūkių pelningumas 2004 metais siekė apie 60 proc. Taigi esant dabartinėms galvijų supirkimo kainoms ir tiesioginėms išmokoms už bulių auginimą, skerdimą bei karves žindenes, galvijininkystės ūkiuose galima pelningai auginti galvijus mėesai. Daug sunkiau yra įkurti mėsinų galvijų ūkį, nes tam reikalingos investicijos ne tik pastatams ir technologinei įrangai, bet ir gana daug lėšų veislinei bandai suformuoti.

Kiaulių auginimas nėra tiesiogiai valstybės remiamas, tačiau šis verslas rentabilus. Pagal kiaules auginančių bendrovių finansinių ataskaitų duomenis pelningai kiaulės buvo auginamos net trejus iš ketverių paskutiniųjų metų (2.24 pav.).

2.24 pav. Kiaulių priesvorio savikaina ir pardavimo kaina 2001–2004 metais, Lt/kg

Fig. 2.24. Cost price and sale price of pork in 2001–2004, in Litai per kg

Šaltinis: Žemės ūkio bendrovių ir įmonių metinių oficialiųjų statistikos formų suvestinės.

2001 metais kiaulių auginimo rentabilumas buvo 16 proc., 2004-aisiais – 13 proc. Per 4 metus kiaulių priesvorio savikaina sumažėjo 25 proc. Tiek pat sumažėjo ir pašarų sąnaudos, sudarančios apie 63 proc. savikainos. Mažėjimui didžiausios įtakos turėjo pašarų kokybė.

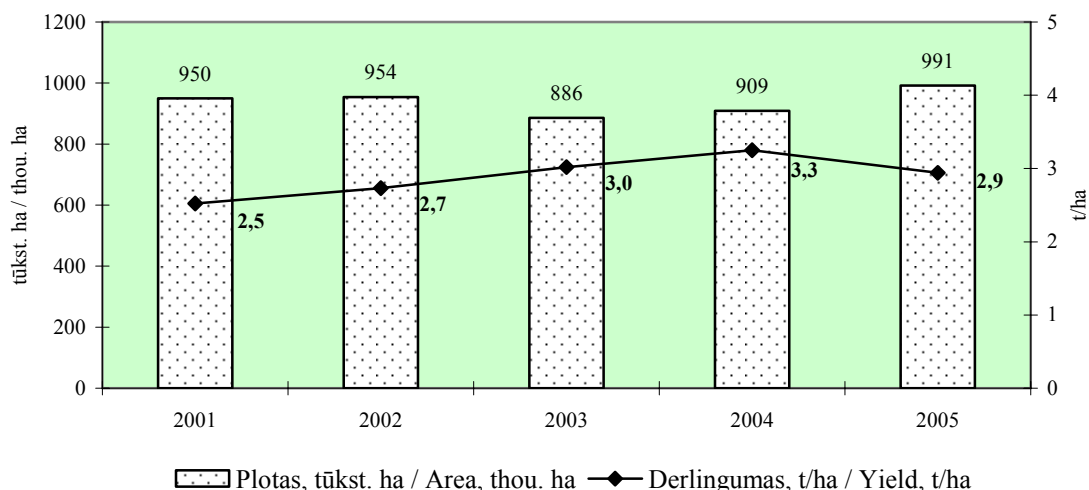
3.1.3. Grūdai

3.1.3. Cereals

Grūdų gamyba bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje 2005 metais sudarė 21 proc. Javai užima apie 55 proc. viso pasėlių ploto, jie auginami beveik kiekviename ūkyje. Dėl bendrosios ES rinkos poveikio 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, grūdų supirkimo kainos sumažėjo 12 proc. Nepaisant didelės grūdų pasiūlos Europos ir pasaulio rinkose, jų eksportas iš Lietuvos vyko ganėtinai sparčiai. 2005 metais eksportuota 1088,7 tūkst. t grūdų (39 proc. viso derliaus), palyginti su 2004-aisiais, eksportas išaugo 2,1 karto. Eksporto augimui nemažos įtakos turėjo eksporto subsidijos.

Auginimas. Iki įstojimo į ES grūdinių augalų pasėlių plotai mažėjo. Tačiau 2005 metais, palyginti su 2003-aisiais, jų plotai padidėjo 11 proc. ir buvo 991,9 tūkst. ha, iš kurių 37 proc. sudarė kviečiai, 35 proc. – miežiai, 8 proc. – kvietrugiai, 6 proc. – avižos, 5 proc. – rugiai, 2 proc. – varpinių augalų mišiniai ir griekiai (2.25 pav.). Javų plotai ir jų struktūra keitėsi priklausomai nuo grūdų paklausos rinkoje ir supirkimo kainų, tiesioginių išmokų, eksporto ir importo politikos.

Žiemkenčiais Lietuvoje apsėjama daugiau kaip 0,4 mln. ha. 2005 metais buvo apsėta: 298,3 tūkst. ha – žieminais kviečiais, 50,9 tūkst. ha – rugiais, 64,2 tūkst. ha – žieminais kvietrugiais, 7,9 tūkst. ha – žieminais miežiais. Žieminių kviečių plotas per 2001–2005 metus mažai kito, tik 2005-aisiais išaugo 5 proc., o rugių plotai sumažėjo daugiau nei 54 proc. Mažėja rugių plotai ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, kur už juos mokamos didesnės išmokos. Tai nulėmė mažėjusios jų supirkimo kainos ir menka paklausa užsienio rinkoje. Žieminių kvietrugių ir žieminių miežių plotai turi tendenciją didėti.

2.25 pav. Grūdinių augalų plotai ir derlingumas 2001–2005 metais

Fig 2.25. Crop area and yield of cereals in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004;

Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2001, 2003, 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Vasariniai javai bendroje grūdinių augalų pasėlių struktūroje 2005 metais sudarė 54 proc. Per pastaruosius penkerius metus jie padidėjo 8 proc. Vasarinių pasėlių struktūroje didžiausią dalį sudarė miežiai. Jų plotai nežymiai didėjo ir 2005 metais buvo 341,5 tūkst. ha. Vasarinių kvietrugių plotai, per 2001–2005 metus sumažėjo 39 proc. iki 11,0 tūkst. ha. Vasarinių kviečių plotai šiek tiek padidėjo, 2005 metais jais buvo apsėta 71,2 tūkst. ha. 2005-aisiais šalyje buvo auginama 59,6 tūkst. ha. avižų, 21,3 tūkst. ha varpinių augalų mišinių, 35,8 tūkst. ha ankštinių javų, 28,4 tūkst. ha grikių, 1,6 tūkst. ha kukurūzų grūdams.

2005 metais 81 proc. visų grūdinių augalų buvo pasėta ūkininkų ir gyventojų asmeniniuose ūkiuose (771,4 tūkst. ha), o likusi dalis – ŽŪB ir įmonėse (180,0 tūkst. ha). Palyginti su ankstesniais metais, grūdinių augalų pasėlių plotas ŽŪB išaugo 13 proc.

Lietuvoje 2005 metais vidutiniškai buvo prikulta 2,9 t/ha grūdų. Didžiausias grūdų derlingumas buvo Marijampolės apskrityje – 3,7 t/ha, Kauno, Šiaulių – 3,3 t/ha, Panevėžio – 2,9 t/ha. Gamtinės sąlygos 2005 metais buvo itin nepalankios javų vegetacijai, palyginti su 2004-aisiais, grūdų derlingumas sumažėjo 10 proc. (2.29 lentelė). Labiausiai – apie 14–16 proc. nukrito žieminių javų derlingumas.

2.29 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2001–2005 metais, t/ha

Table 2.29. Average yield of grain crops in 2001–2005, t/ha

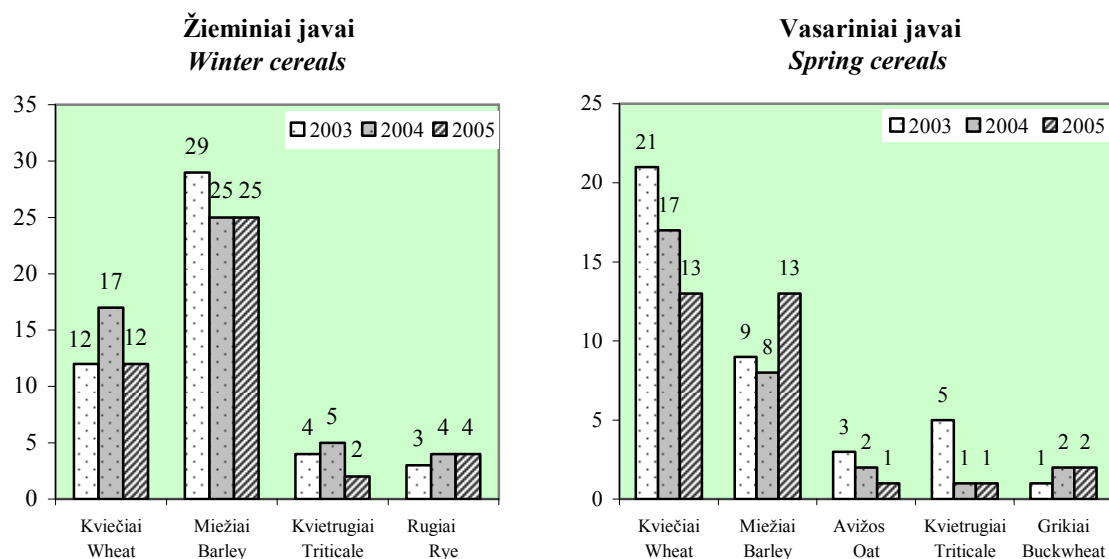
Grūdinių augalų rūšys <i>Kinds of grain crops</i>	2001	2002	2003	2004	2005
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	2,52	2,73	3,02	3,21	2,89
javai / <i>cereals</i>	2,56	2,77	3,04	3,25	2,94
žieminiai javai / <i>winter cereals</i>	2,93	3,42	3,28	3,76	3,46
kviečiai / <i>wheat</i>	3,32	3,84	3,61	4,12	3,85
kvietrugiai / <i>triticale</i>	2,57	2,82	2,75	3,18	2,73
rugiai / <i>rye</i>	2,09	2,28	2,46	2,54	2,12
miežiai / <i>barley</i>	2,60	3,02	2,67	3,78	3,24
vasariniai javai / <i>spring cereals</i>	2,25	2,28	2,81	2,75	2,53
kviečiai / <i>wheat</i>	2,64	2,82	3,40	3,45	3,24
miežiai / <i>barley</i>	2,34	2,37	2,93	2,93	2,70
kvietrugiai / <i>triticale</i>	2,04	1,99	2,64	2,72	2,33
avižos / <i>oat</i>	1,77	1,77	2,38	2,23	1,92
grikliai / <i>buckwheat</i>	0,75	0,60	0,90	0,59	0,55
varpinių augalų mišiniai / <i>mixed cereals</i>	1,79	1,49	2,0	2,08	1,83
kukurūzai / <i>grain maize</i>	...	2,85	3,17	2,20	3,08
kiti javai / <i>other cereals</i>	3,25	2,85	0,99	0,91	1,44
ankštiniai augalai grūdams / <i>dried pulses grain</i>	1,51	1,74	2,24	1,18	1,64

Šaltiniai: Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2002–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Kai kurie augalininkystės ūkiai, daug investavę į gamybos modernizavimą ir efektyvinimą, jau pasiekė ES šalims būdingą derlingumą. Tačiau vidutinis derlingumas, palyginti su ES šalimis, yra žemas. 2005 metais grūdinių augalų derlingumas Lietuvoje buvo 45 proc. mažesnis už vidutinį derlingumą ES-15 šalyse, 2,6–3,0 karto – nei Nyderlanduose, Belgijoje ir Jungtinėje Karalystėje, 2–2,5 karto – nei Vokietijoje, Prancūzijoje, Danijoje, Airijoje ir Austrijoje. Tačiau mūsų šalyje vidutinis javų derlingumas buvo didesnis nei kaimyninėse Baltijos šalyse.

Javų derlingumui didelės reikšmės turi sėklos kokybė. Europos sėklų asociacijos duomenimis, iš vieno kilogramo aukštos kokybės sertifikuotos kviečių sėklos galima gauti iki 70 kg derlių, kukurūzų – iki 500 kg, rapsų – iki 1000 kg. Lietuvoje javų veislių pasirinkimo galimybės didžiulės – tinkamiausių veislių sąrašas – 36 žieminių kviečių, 17 vasarinių kviečių, 10 žieminių rugių, 5 žieminių miežių, 8 vasarinių miežių, 30 salyklinių miežių, 11 žieminių kvietrugių, 3 vasarinių kvietrugių, 17 avižų veislių. Labai svarbu pasirinkti ne tik pačias tinkamiausias veisles, bet ir sėjai paruošti kondicinę sėklą – gerai išvalytą, daigią ir beicuotą.

2003–2005 metais tik 10–15 proc. javų plotų buvo užsėta sertifikuota sėkla, o, pavyzdžiui, Danijos ūkiuose – apie 90 proc. Blogiausia tai, kad Lietuvoje 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo sertifikuota sėkla užsėtų plotų, ypač vasariniais javais (2.26 pav.).

2.26 pav. Sertifikuota sėkla užsėtų pasėlių dalis bendrame pasėlių plote 2003–2005 metais, proc.

Fig. 2.26. Share of the area under certified seed crops in total crop area in 2003–2005, in per cent

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Eurostato duomenimis, 2005 metais ES nuimtas 259 mln. t grūdų derlius, mažesnis nei 2004 metais. 2005 metais Lietuvoje buvo prikulta 2811 tūkst. t grūdų, t. y. 3 proc. mažiau nei 2004-aisiais (2.30 lentelė). Lietuvos grūdų bendrasis derlius sudarė 1 proc. viso ES grūdų derliaus.

2.30 lentelė. Grūdų derlius ES ir kai kuriose kitose šalyse 2003–2005 metais

Table 2.30. Harvest of grain crops in EU and some other countries in 2003–2005

Šalis / Country	Derlius, mln. t / Harvest, in mill. tons			2005, palyginti su 2004, %
	2003	2004	2005	
ES-15 / EU-15	187,2	226,0	196,5	87
ES-25 / EU-25	232,2	290,3	259,0	89
Lietuva / Lithuania	2,6	2,9	2,8	97
Lenkija / Poland	23,4	29,6	26,9	91
Latvija / Latvia	0,9	1,1	1,3	118
Estija / Estonia	0,51	0,61	0,76	125
Čekija / Czech Republic	5,8	8,8	8,1	92
Slovakija / Slovakia	2,5	3,8	3,6	95
Rusija / Russia	65,6	76,2	76,3	100
Ukraina / Ukraine	19,7	41,0	37,2	91
Baltarusija / Belarus	5,1	6,6	5,9	89

Šaltiniai: Eurostato, FAO, COCERAL duomenys.

Perdirbimas. 2005 metais šalies grūdų perdirbimo įmonės pagamino 223,8 tūkst. t miltų, 32,3 tūkst. t kruopų, 364,4 tūkst. t kombinuotųjų pašarų. 2005 metais grūdų perdirbimo apimtys išaugo. Palyginti su ankstesniais metais, pagaminta daugiau kruopų – 17 proc., kombinuotųjų pašarų – 2 proc. (2.31 lentelė). Tik miltų gamyba sumažėjo 6 proc.

2.31 lentelė. Grūdų perdirbimo pramonės produkcija 2001–2005 metais, tūkst. t

Table 2.31. Output of the grain processing industry in 2001–2005, in thou. tons

Produktai / Products	2001	2002	2003	2004	2005
Miltai / Flour	211,5	215	205,5	237,8	223,8
kvietiniai / wheat	158	164,5	158,6	180,7	177,8
ruginiai / rye	53,2	49,1	44,7	48,0	42,0
Kruopos / Groats	16,8	14,7	14,9	19,4	32,3
manų / semolina	2,2	2,0	1,9	2,4	2,0
grikių / buckwheat	2,7	2,9	4,6	3,2	5,9
Kombinuotieji pašarai / Compound feed	254	277	282	357,5	364,4

Šaltiniai: Lietuvos perdirbimo pramonės produkcija 2005 m. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Lietuvos statistikos metraštis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

ES pašarų gamybos pramonė yra pagrindinė grūdų naudotoja. ES šalyse 2005 metais pagaminta 139,0 mln. t kombinuotųjų pašarų, palyginti su 2004-aisiais, kombinuotųjų pašarų gamyba sumažėjo 2,5 proc. ES-15 narėms tenka 88 proc. visos gamybos. Didžiausia kombinuotųjų pašarų gamintoja yra Prancūzija, mažai nuo jos atsilieka Ispanija ir Vokietija. ES-10 šalyse 2005 metais buvo pagaminta 17,4 mln. t pašarų, t. y. 4 proc. daugiau negu 2004-aisiais.

Lietuvoje 2005 metais buvo pagaminta 364,4 tūkst. t kombinuotųjų pašarų. Didžiausia pašarų gamybos įmonė yra AB „Kretingos grūdai“. Joje gaminami pašarai kiaulėms, paukščiams, galvijams, kailiniams žvėreliams ir žuvims. Dalį produktų įmonė eksportuoja į Rusiją, Ukrainą ir Baltarusiją.

Lietuvos miltų rinkoje dominuoja dvi stambios įmonės: AB „Malsena“ ir AB „Kauno grūdai“.

Balansas. 2000–2004 metais buvo išaugintas pakankamas šalies vidaus poreikiams patenkinti grūdų derlius (2.32 lentelė). Grūdų suvartojimo struktūros analizė rodo, kad vienas imliausių rinkos segmentų – gyvulininkystė. 2000–2004 metais apie 54 proc. šalies ūkiuose išaugintų grūdų buvo skirta pašarams. Ryškėja grūdų sunaudojimo gyvulininkystėje didėjimo tendencija. Tuo tarpu duonos ir grūdų produktų suvartojimas mažėja. Statistikos departamento duomenimis, 2004 metais Lietuvoje, skaičiuojant vidutiniškai vienam gyventojui, buvo suvartota 125 kg duonos ir kitų grūdinių produktų – 8,8 proc. mažiau nei 2000 metais. Tai susiję su didėjančiomis namų ūkių pajamomis ir galimybe įsigyti įvairesnių maisto produktų.

2.32 lentelė. Grūdų gamyba ir suvartojimas 2000–2004 metais

Table 2.32. Grain production and consumption in 2000–2004

Rodikliai / Indicators	2000	2001	2002	2003	2004
Bendras derlius, tūkst. t <i>Total production, thou. t</i>	2730,7	2397,5	2602,0	2680,3	2916,9
Gamyba vienam gyventojui, kg <i>Production per capita, kg</i>	780	689	750	776	846
Suvartojimas, iš viso, tūkst. t <i>Total uses, thou. t</i>	2423,7	2352,1	2486,5	2296,1	2498,9
iš jų: / of which:					
pašarams / animal fodder	1408,2	1424,8	1571,0	1429,3	1570,5
maistui / human consumption	478,2	454,8	450,5	426,7	429,5
Suvartojimas vienam gyventojui, kg <i>Consumption per capita, kg</i>	137	131	130	124	125
Importas, tūkst. t / Imports, thou. t	151,2	121,3	186,7	271,7	206,5
Eksportas, tūkst. t / Exports, thou. t	138,2	453,3	254,4	608,9	582,8
Apsirūpinimas, proc. / Self-sufficiency level, %	113	102	105	117	117

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Atskirų rūšių grūdų balansai rodo, kad Lietuva nepakankamai apsirūpina rugiais ir ankštinių augalų grūdais (2.33 lentelė). Tai lemia mažėjantys rugių ir ankštinių augalų pasėlių plotai.

2.33 lentelė. Grūdų gamyba ir suvartojimas pagal rūšis 2004 metais

Table 2.33. Grain production and consumption by sort in 2004

Rodikliai / Indicators	Javai, iš viso <i>Total cereals</i>	iš jų: / of which:				Ankštiniai augalai, iš viso <i>Total dried pulses grain</i>
		kviečiai <i>wheat</i>	rugiai <i>rye</i>	miežiai <i>barley</i>	avižos <i>oat</i>	
Bendras derlius, tūkst. t <i>Total production, thou. t</i>	2859,4	1430,2	140,6	859,8	117,7	57,5
Suvartojimas, iš viso, tūkst. t <i>Total uses, thou. t</i>	2439,8	1019,9	155,7	778,4	114,2	59,1
iš jų: / of which:						
pašarams / animal fodder	1534,7	530,3	50,9	571,4	83,2	35,8
maistui / human consumption	419,2	349,3	51,6	6,0	3,2	10,3
Suvartojimas vienam gyventojui, kg <i>Consumption per capita, kg</i>	122	102	15	1,7	0,9	3
Importas, tūkst. t / Imports, thou. t	203,3	63,3	13,4	47,8	1,9	3,2
Eksportas, tūkst. t / Exports, thou. t	579,0	407,0	10,9	145,6	1,8	3,8
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	117	140	90	110	103	97

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Rinka. 2005 metais Lietuvoje buvo supirktas 1982,3 tūkst. t grūdų, t. y. 43 proc. daugiau nei 2004-aisiais, daugiausia kviečių – 1352,6 tūkst. t, tačiau iš jų tik 10 proc. maistinių. Miežių Lietuvoje superkama vis daugiau, vien per 2005 metus beveik

1,6 karto daugiau. 2005 metais buvo supirkta 510,7 tūkst. t miežių – 25,9 proc. viso 2005 metais supirkto grūdų kiekio. Maistinių miežių dalis – 18,7 proc. Apsirūpinimas savos gamybos miežiais Lietuvoje pakankamas ir kasmet didėja. 2004 metais jis siekė 110 proc. 2005 metų grūdų supirkimo struktūroje rugiai sudarė tik 2,4 proc. Buvo supirkta 47,6 tūkst. t rugių. Jų supirkimas 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 65,5 proc. Kvietrugių supirkimas 2005 metais padidėjo iki 48,1 tūkst. t., avižų – iki 8,3 tūkst., o kukurūzų supirkta perpus mažiau nei 2004-aisiais, tik 1,7 tūkst. t.

2005 metais dėl nepalankios javapjūtės labai nukentėjo grūdų kokybė – pablogėjo maistinės savybės, ypač kritimo skaičius, sumažėjo miežių daigumas – pablogėjo salyklinės savybės. 2005 metais didelė dalis avižų buvo netinkama kruopų gamybai.

Dėl lietingos javapjūtės javų augintojams teko papildomai išleisti nemažai lėšų grūdų džiovinimui. Ūkiuose nepakanka džiovyklų ir sandėlių su aktyviaja ventilacija. Todėl dauguma grūdų augintojų buvo priversti grūdus parduoti tuoj pat nuėmus derlių. Tai lėmė grūdų kainų mažėjimą.

2001–2003 metais buvusi gana aukšta grūdų supirkimo kaina per 2004–2005 metus sumažėjo ir 2005 metais tesiekė 301 Lt/t (2.34 lentelė).

2.34 lentelė. Grūdų supirkimas ir vidutinės supirkimo kainos 2001–2005 metais

Table 2.34. Grain amounts purchased and average purchase prices in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Supirkta, tūkst. t / Purchase, thou. t	668,3	697,9	1112,8	1390,4	1982,3
Išmokėta, mln. Lt / Paid amount, mill. Lt	250,6	269,1	419,8	474,8	596,4
Vidutinė kaina, Lt/t / Average price, Lt/t	376	385	377	341	301

Šaltiniai: Augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos supirkimas 2001–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2005 metais, palyginti su 2002-aisiais, grūdų eksportas padidėjo daugiau kaip keturis kartus ir pasiekė 1088,7 tūkst. t. Daugiausia eksportuota kviečių ir meslino – 780 tūkst. t. Lietuvos eksporto partneriai 2005 metais buvo Ispanija, į kurią išvežta 345,4 tūkst. t kviečių ir meslino, taip pat Baltarusija (124 tūkst. t), Nyderlandai (93,5 tūkst. t), Latvija (58,1 tūkst. t), Danija (52,5 tūkst. t).

Grūdų importas mažėja. 2005 metais į Lietuvą importuota 14,2 tūkst. t kviečių ir meslino. Pagrindinės importo partnerės buvo Latvija, iš kurios įvežta 9,9 tūkst. t kviečių ir meslino, taip pat Lenkija (4,0 tūkst. t) ir Vokietija (0,2 tūkst. t).

Rinkos reguliavimo priemonės ir parama. Įstojus į ES, Lietuvos grūdų rinkos reguliavimui taikomos tokios pat priemonės, kaip ir kitose ES šalyse: intervencinių pirkimų sistema, tiesioginės išmokos, importo ir eksporto reguliavimo priemonės.

Lietuvoje grūdai į intervencinį fondą perkami lapkričio–gegužės mėnesiais ir pristatomi į intervencinius sandėlius. Intervencinė kaina yra vienoda visose ES valstybėse (101,31 euro/t). Siekiant ūkininkams kompensuoti dalį sandėliavimo išlaidų, mokamas priedas prie intervencinės kainos: po 0,46 euro/t.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra į intervencinius sandėlius superka grūdus pagal griežtas taisykles: patvirtintas superkamų kultūrų sąrašas, nustatyta intervencinė kaina, intervencinis laikotarpis, minimalus vienos partijos kiekis, taikomi griežti kokybės reikalavimai. 2005 metais tiesioginėms išmokoms už pasėlius ir ŽŪN gauti buvo pateikta 226,6 tūkst. paraiškų. Deklaruotas

žemės plotas – 2,6 mln. ha. Tiesioginėms išmokoms už ŽŪN ir pasėlius iš ES ir nacionalinio biudžeto 2005 metams skirta 590,9 mln. Lt. Buvo patvirtinta didžioji dalis paraiškų, kurių bendra suma – 571,3 mln. Lt (2.35 lentelė).

2.35 lentelė. Paraiškos tiesioginėms išmokoms gauti už pasėlius ir žemės ūkio naudmenas 2005 metais

Table 2.35. Applications for direct payments for crops and agricultural land in 2005

Apskritis County	Paraiškų skaičius, iš viso Total number of applications	Patvirtintos / Authorised applications		
		skaičius / number	%	tūkst. Lt / thou. Lt
Alytaus	17355	17355	100,00	26,2
Kauno	29951	29951	100,00	88,1
Klaipėdos	18992	18992	100,00	39,0
Marijampolės	18962	18961	99,99	62,6
Panevėžio	25679	25658	99,92	89,7
Šiaulių	25908	25908	100,00	110,7
Tauragės	17968	17967	99,99	37,4
Telšių	15527	15527	100,00	34,7
Utenos	23549	23549	100,00	32,4
Vilniaus	32770	32768	99,99	50,5
Iš viso / Total	226661	226636	99,99	571,3

Šaltinis: NMA duomenys.

ES grūdų importas reguliuojamas taikant importo mokesčius ir importo licencijas. Grūdų eksportas reguliuojamas, taikant eksporto kompensacines išmokas – subsidijas, t. y. kompensuojant susidariusį skirtumą tarp augintojo ir pasaulinės kainų. Kompensacijų dydį nustato Europos Komisija. Norintys eksportuoti grūdus eksporto licenciją (leidimą) gali gauti konkurso būdu. Iš viso ES numatoma subsidijuoti 2 mln. t kviečių eksportą į trečiąsias šalis.

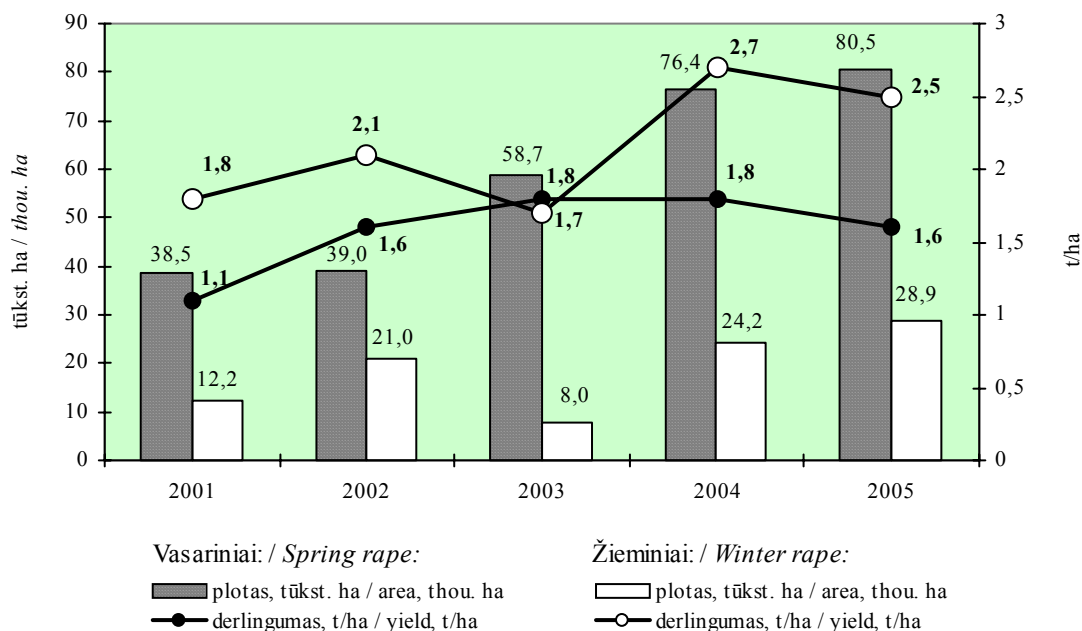
3.1.4. Rapsai

3.1.4. Rape

Didžiausia rapsų augintoja yra ES – čia išauginti grūdai sudaro 34 proc. visos pasaulinės gamybos. Daug rapsų išaugina Kinija – apie 12 mln. t, Kanada – 7,7 mln. t, Indija – 6,6 mln. t ir Australija – 1,4 mln. t. Auganti biokuro paklausa užsienio rinkose bei narystės ES išsipareigojimai skatina ir mūsų šalies žemdirbius auginti daugiau rapsų. Lietuvoje rengiamasi plėsti rapsų perdirbimo pramonę, kuri jau 2007 metais bus pajėgi perdirbti 540 tūkst. t rapsų per metus.

Auginimas. 2005 metais rapsų pasėlių plotai Lietuvoje užėmė 109,5 tūkst. ha, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 9 proc. (2.27 pav.). Tačiau dėl sumažėjusio derlingumo gautas 201,2 tūkst. t derlius – 2 proc. mažesnis negu 2004 metais. Nagrinėjamu laikotarpiu rapsų derlingumas ūkininkų ir gyventojų asmeniniuose ūkiuose

sumažėjo 13,3 proc., o ŽŪB ir įmonėse – 6 proc. 2005 metais derlingiausi rapsai buvo Tauragės apskrityje – 2,2 t/ha. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose išauginta 68 proc. (2004 m. – 70 proc.) visų rapsų (2.36 lentelė).

2.27 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2001–2005 metais

Fig. 2.27. Rape crop area and yield in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2002;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai 2005. – Statistika departamentas prie LRV, 2006.

Lietuvoje daugiau auginama vasarinių rapsų, jie sudaro 76 proc. visų rapsų pasėlių. 2005 metų rudenį žieminių rapsų buvo pasėta 49 proc. daugiau nei 2004 metais.

2.36 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas pagal ūkių kategorijas 2004 ir 2005 metais

Table 2.36. Rape crop area, harvest and yield by farm category in 2004 and 2005

Rodikliai Indicators	2004			2005		
	visi ūkiai all farms	ūkininkų ir gyventojų asmeniniai ūkiai family farms & households	ŽŪB ir įmonės agricultural companies	visi ūkiai all farms	ūkininkų ir gyventojų asmeniniai ūkiai family farms & households	ŽŪB ir įmonės agricultural companies
Plotas, tūkst. ha Area, thou. ha	100,6	71,9	28,7	109,4	77,9	31,5
Derlius, tūkst. t Harvest, thou. t	204,7	142,4	62,3	201,1	137,0	64,1
Derlingumas, t/ha Yield, t/ha	2,03	1,98	2,17	1,84	1,76	2,04

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2005 metais Lietuvoje supirktą 203,3 tūkst. t rapsų – 18 proc. daugiau negu 2004-aisiais (2.37 lentelė). 2005 metais perdirbta apie 15 proc. supirktų rapsų, o likusi dalis eksportuota. Vidutinės rapsų supirkimo kainos 2005 metais buvo 21,5 proc. mažesnės nei 2004-aisiais. Dėl didėjančios paklausos Vakarų rinkose rapsų kainos artimiausiu metu turėtų didėti. Prognozuojama, kad iki 2008 metų rapsų poreikis šalyje išaugs beveik 3 kartus.

2.37 lentelė. Rapsų supirkimas 2001–2005 metais

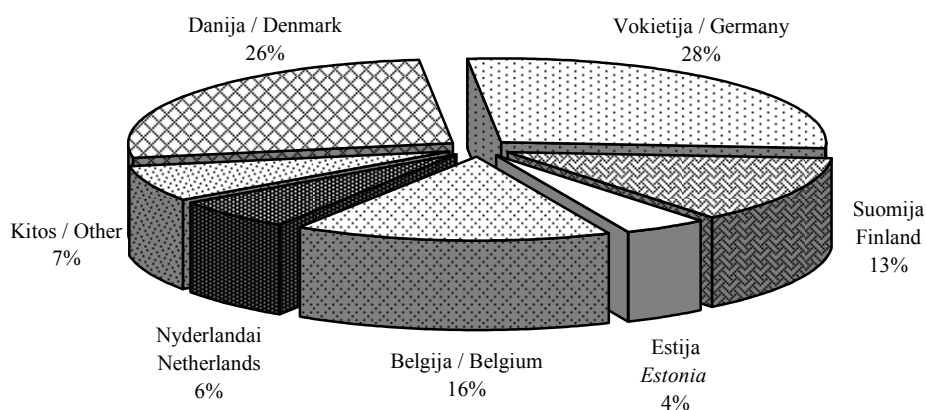
Table 2.37. Purchase of rapeseed in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Kiekis, tūkst. t Amount purchased, thou. t	41,4	96,3	89,4	172,6	203,3
Kaina, Lt/t / Price, Lt/t	691	745	755	661	519

Šaltinis: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Vidutinės rapsų supirkimo kainos kitose ES valstybėse 2005 metais buvo daug aukštesnės nei Lietuvoje: Lenkijoje – 716 Lt/t, Estijoje – 656 Lt/t, Vokietijoje – 651 Lt/t, Slovakijoje – 634 Lt/t, Lietuvoje – 519 Lt/t. Tokią žemą kainą Lietuvoje lemia tai, kad 70 proc. rapsų superkama rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais, kai rapsų pasiūla yra didžiausia ir augintojai neturi tinkamų sąlygų jiems sandėliuoti.

Užsienio prekyba. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, iš Lietuvos eksportuota 2,1 karto daugiau rapsų sėklų (KN 1205) – 211,8 tūkst. t, daugiausia į Vokietiją, Daniją, Belgiją ir Suomiją (2.28 pav.). 2005 metais vidutinė eksportuotų rapsų kaina, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 11 proc., buvo 715 Lt/t. Per penkerius metus rapsų eksportas išaugo beveik 3 kartus, o vidutinė kaina sumažėjo 12 proc.

2.28 pav. Rapsų eksportas 2005 metais

Fig.2.28. Exports of rapeseed in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2005 metais į Lietuvą buvo importuota 1040,6 t rapsų, iš jų: sėklai – 389,6 t (vidutinė kaina – 16676 Lt/t), perdirbimui – 651 t (vidutinė kaina – 582 Lt/t). Sėklai skirtų rapsų daugiausia įvežta iš Vokietijos (59 proc.), perdirbimui visas kiekis importuotas iš Latvijos ir Estijos.

2.38 lentelė. Rapsų eksportas 2001–2005 metais*Table 2.3. Exports of rapeseed in 2001–2005*

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Quantity, thou. t	Kaina, Lt/t Price, Lt/t	Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt
2001	85,5	732	62,6
2002	72,0	816	58,8
2003	103,8	863	89,6
2004	101,8	804	81,8
2005	211,9	715	151,4

Šaltiniai: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Lietuva maistinio aliejaus įsiveža iš užsienio šalių. 2005 metais daugiausia aliejaus importuota iš Estijos (50 proc.), Baltarusijos (25 proc.) ir Latvijos (9 proc.). 2005 metais į Lietuvą įvežta 23,5 tūkst. t rapsų aliejaus, t. y. 17 proc. daugiau nei 2003 metais. Vidutinė importuoto aliejaus kaina per tą laiką sumažėjo 7 proc. ir buvo 1872 Lt/t (2.39 lentelė).

2.39 lentelė. Rapsų aliejaus importas ir eksportas 2001–2005 metais*Table 2.39. Imports and export of rapeseed oil in 2001–2005*

Metai Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t		Kaina, Lt/t Price, Lt/t		Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt	
	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export
2001	22,6	1,4	1759	2077	39,8	2,9
2002	17,4	0,7	2004	2341	34,9	1,6
2003	20,1	1,6	2021	2292	40,5	3,6
2004	22,6	2,9	1986	2400	44,9	7,0
2005	23,5	2,8	1872	2163	44,0	6,0

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Nuo 2004 metų iš Lietuvos eksportuojama apie 3 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus, daugiausia į Latviją (36 proc.), Lenkiją (23 proc.) ir Estiją (22 proc.). Vidutinė eksportuoto rapsų aliejaus kaina 2005 metais buvo 2163 Lt/t, t. y. 10 proc. mažesnė nei 2004-aisiais.

Perdirbimas. Šiuo metu biodyzeliną gamina UAB „Rapsoila“, 2005 metais ji pagamino 8 tūkst. t biodyzelino (2004 m. – 2,2 tūkst. t). „Rapsoilos“ gamybos pajėgumus 2006 metais numatoma padidinti iki 30 tūkst. t. Planuojama, kad nuo 2007 metų veiks dar trys stambūs biodyzelino gamybos objektai – Klaipėdoje, Širvintų r. ir Vilkaviškyje. Jų pajėgumas bus 150 tūkst. t.

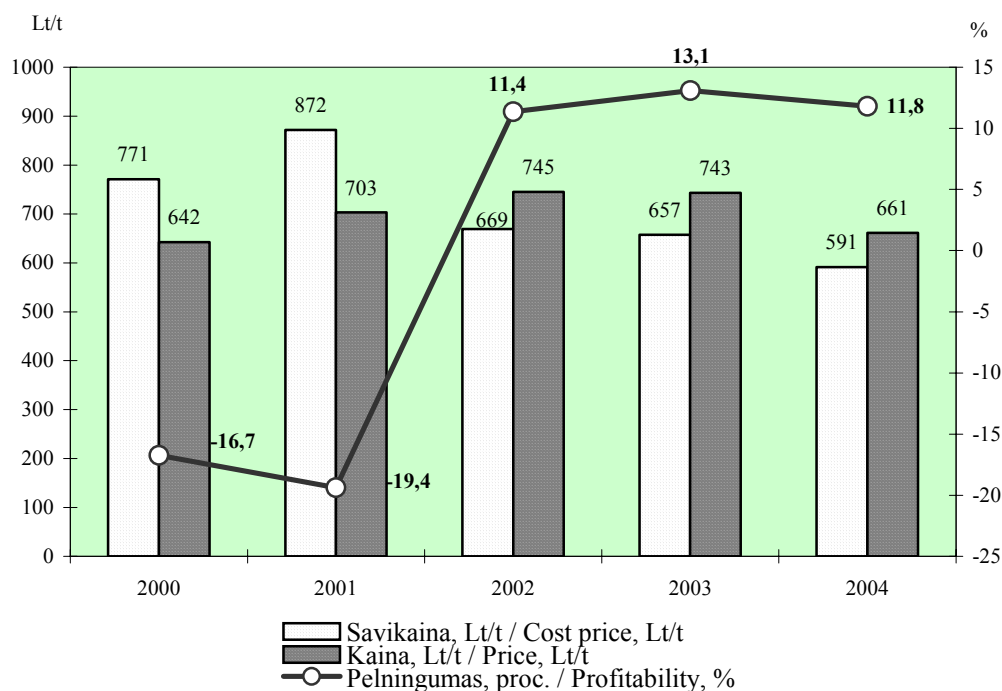
2005 metais ES šalyse biodyzelino pagaminta 3,2 mln. t, palyginti su 2004-aisiais, 65 proc. daugiau. Daugiausia jo pagamino Vokietija (1,67 mln. t), Prancūzija (0,49 mln. t) ir Italija (0,39 mln. t). Lietuvoje pagaminto biodyzelino kiekis sudarė 0,5 proc. bendros ES gamybos.

2005 metais iš ES fondų buvo gauta apie 6 mln. Lt paramos, skirtos rapsų perdirbimo pramonės plėtrai. Šia parama pasinaudojo UAB „Pasvalio agrochemija“ ir UAB „Arvi cukrus“. 2006 metais biodegalų ir rapsų aliejaus gamintojams numatyta 13,6 mln. Lt parama.

Parama. 2005 metais už deklaruotų rapsų pasėlių hektarą buvo mokama 334,75 Lt tiesioginė išmoka (pagrindinė – 139,95 Lt, papildoma – 194,80 Lt). 2004 metais ši išmoka buvo 308,29 Lt/ha (pagrindinė – 112,14 Lt, papildoma – 196,15 Lt). 2005 metais buvo remiami ir rapsų aliejaus, skirto rapsų metilo esterui gaminti, gamintojai, jie gavo 160 Lt/t paramą.

Rapsai, ypač žieminiai, – viena rizikingiausių kultūrų, auginamų Lietuvoje. Rapsų pasėlių vidutinė draudimo įmoka 2005 metais buvo: už vasarinius – 70 Lt/ha, už žieminius – 150 Lt. Valstybė nuo 2005 m. rugsėjo 30 d. dengė 50 proc. draudimo įmokos sumos (iki to laiko – 40 proc.).

Ekonominiai rodikliai. Per 2000–2004 metų laikotarpį rapsų auginimo sąnaudos ŽŪB mažėjo, o pelningumas didėjo. 2003 metais rapsų auginimo pelningumas siekė 13 proc., tačiau 2004 metais dėl sumažėjusių supirkimo kainų pelningumas sumažėjo iki 11,8 proc. (2.29 pav.).

2.29 pav. Vidutinė rapsų savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas žemės ūki bendrovėse 2000–2004 metais

Fig. 2.29 Average cost price, purchase price and profitability of rapeseed in agricultural companies in 2000–2004

Šaltinis: Žemės ūki bendrovių ir įmonių metinių oficialiosios statistikos formų suvestinės.

Mažėjančias sąnaudas ūkiuose lemia naudojamos pažangesnės auginimo ir derliaus nuėmimo technologijos. Tai padeda užtikrinti Lietuvoje auginamos produkcijos konkurencingumą vidaus ir užsienio rinkose.

3.1.5. Cukriniai runkeliai

3.1.5. Sugar beet

ES cukraus režimas. Lietuvai įstojus į ES, taikomos ES cukraus režimo nuostatos. Nuo 2006 m. liepos 1 d. jos bus keičiamos, atsižvelgiant į Pasaulio prekybos organizacijos reikalavimus. Bus mažinamos subsidijos ir subsidijuojamo cukraus eksporto apimtys. ES cukraus rinka taps atviresnė.

2004–2005 metais ES cukrinių runkelių plotai sudarė 1,7 mln. ha, skaičiuojant vienam hektarui, pagaminta beveik po 10 t cukraus, veikė 198 cukraus fabrikai. Iš viso Europoje pagaminta 28,4 mln. t cukraus (Vokietijoje – 4,7 mln. t, Prancūzijoje – 4,6 mln. t, Lenkijoje – 2,2 mln. t). Daugiausia cukraus pagamina Brazilija (28,3 mln. t), Indija (14 mln. t) ir Kinija (10,3 mln. t). Iš viso pasaulyje buvo pagaminta 142,5 mln. t žaliavinio cukraus: iš cukrinių runkelių – apie 36 mln. t, iš cukranendrių pusfabrikačio – apie 107 mln. t.

Lietuva apsirūpina cukrumi iš šalyje išaugintų ir vietos fabrikuose perdirbtų cukrinių runkelių. Importuojami tik maži kiekiai tokios rūšies cukraus, kuris Lietuvoje negaminamas.

Auginimas. Lietuvoje yra susiformavę pastovūs cukrinių runkelių auginimo arealai. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, o jų našumas leidžia pasiekti 45–50 t ir didesnę derlingumą iš hektaro.

2.40 lentelė. Cukraus gamybos rodikliai 2001–2005 metais

Table 2.40. Sugar production indicators in 2001–2005

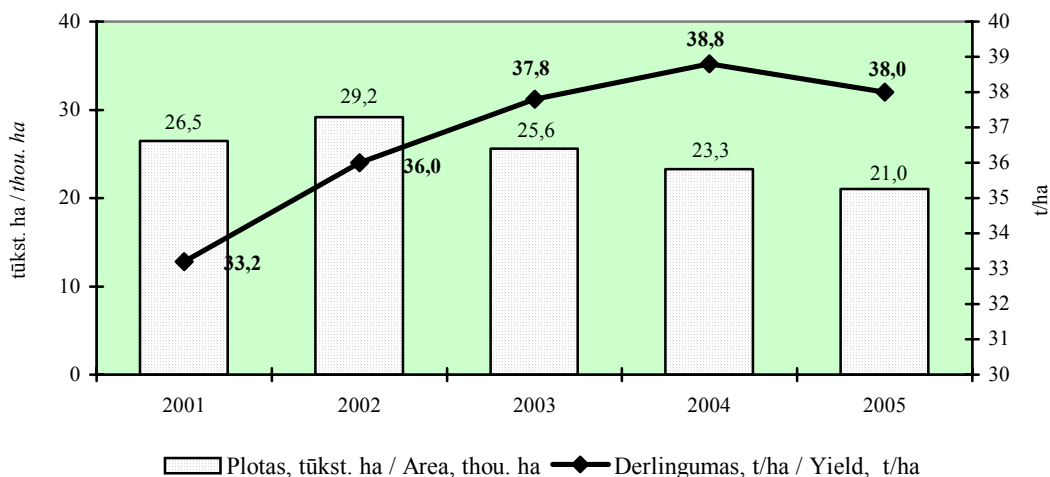
Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Išauginta cukrinių runkelių, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet, thou. t</i>	880,4	1052,4	977,4	904,9	798,5
Supirktas cukrinių runkelių, tūkst. t <i>Purchased sugar beet, thou. t</i>	879,9	1051,5	881,4	904,9	746,0
Runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet, %</i>	14,97	17,43	17,18	16,50	18,5
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	108,7	138,3	131,5	132,9	124,7
Cukraus išeiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	12,34	14,77	14,92	14,68	16,70
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	4,10	4,74	5,10	5,67	5,94
Cukraus kiekis importuotuose maisto produktuose ir gėrimuose, tūkst. t / <i>Sugar import in processed goods, thou. t</i>	22,2	6,2	13,3	10,3	...
Cukraus kiekis eksportuotuose maisto produktuose ir gėrimuose, tūkst. t / <i>Sugar export in processed goods, thou. t</i>	9,1	5,9	7,5	4,4	...
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui, per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	32,7	27,5	26,0	26,6	...

Pastaba. 2003 m. už Lietuvos ribų parduota 96 tūkst. t, 2005 m. – 52 tūkst. t cukrinių runkelių.

Šaltiniai: Cukraus fabrikų, Statistikos departamento prie LRV, Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Per 2001–2005 metų laikotarpį Lietuvoje cukrinių runkelių plotas mažėjo nuo 29,2 tūkst. ha 2002 metais iki 21 tūkst. ha 2005-aisiais. O jų derlingumas didėjo (nuo 33,2 t/ha 2001 m. iki 38,8 t/ha 2004 m.), tik šiek tiek sumažėjo 2005 metais (2.30 pav.). Iš cukrinių runkelių pasėlių hektaro vidutiniškai buvo gaunama po 3,79–5,94 t cukraus. Tai mažiau negu daugelyje ES šalių: ES – vidutiniškai 8,61 t, Prancūzijoje – 11,02 t, Belgijoje – 9,89 t cukraus, Nyderlanduose – 9,69 t, Jungtinėje Karalystėje – 9,61 t, Danijoje – 9,40 t, Švedijoje – 7,89 t. Mažiau už Lietuvą cukraus iš hektaro pagamino Latvija – 4,77 t ir Slovakija – 5,89 t.

2.30 pav. Cukrinių runkelių (pramonei) pasėlių plotas ir derlingumas 2001–2005 metais
Fig. 2.30. Crop area and yield of sugar beet (for industry) in 2001–2005

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2000–2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;
 Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Šalyje palaipsniui didėja cukrinių runkelių augintojų, turinčių didesnius pasėlių plotus. Vidutinis cukrinių runkelių plotas 2005 metais buvo beveik 9 ha. Mažesni nei 5 ha plotai tesudarė 2 proc. visų šalies cukrinių runkelių pasėlių. 56 proc. plotų buvo nuo 20 iki 100 ha ir didesni. Į šią grupę, kuriai priklauso ūkiai, galintys naudoti galingą techniką, patenka beveik 92 proc. visų šalies cukrinių runkelių plotų.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos. Vakarų Europos šalyse cukrinių runkelių vegetacijos periodas trunka 160–220 dienų, Lietuvoje – 136 dienas. Didelės reikšmės turi veislės ir agrotechnika. Lietuvoje cukrinių runkelių derlingumas mažesnis nei Danijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir kitose ES-15 valstybėse. Tačiau pastaraisiais metais šalyje jis gerokai išaugo. Gerėja kokybės rodikliai, ypač šaknų cukringumas.

Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje. 90 proc. pasėlių plotų yra Kėdainių, Marijampolės, Panevėžio, Radviliškio, Šiaulių, Vilkaviškio, Šakių, Joniškio ir Pakruojo rajonuose, kur tam tinkamiausios dirvos. Visi cukrinių runkelių plotai apsėjami derlingų, geros kokybės veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių. Vis plačiau naudojama moderni technika – kombinuotosios tikslios sėjamosios, tarpueilių kultivatoriai su juostiniais purkštuvais, cukrinių runkelių kombainai, runkelių krautuvai-valytuvai.

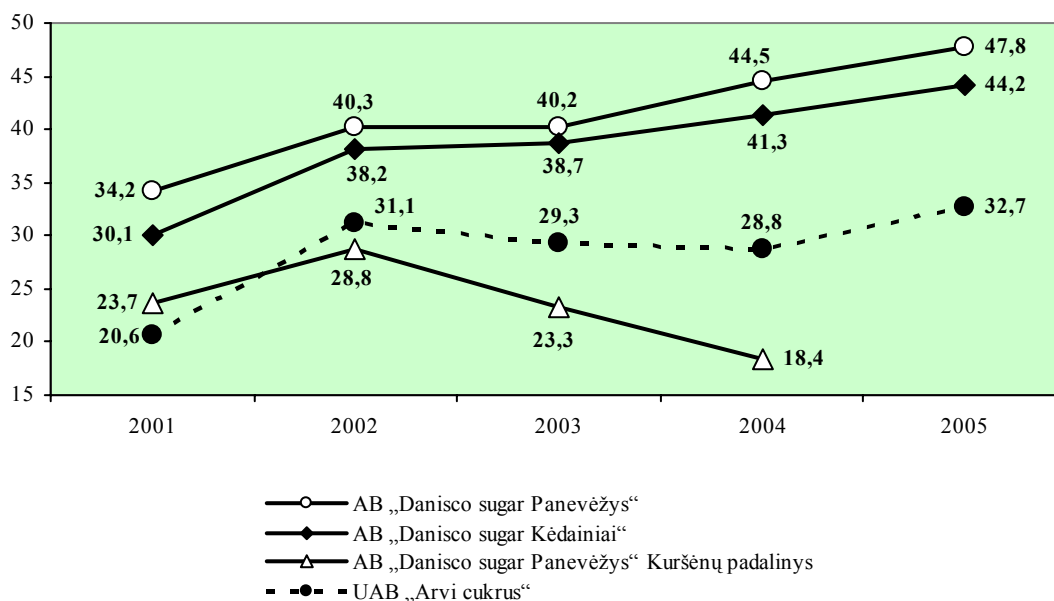

2001 metais auginti cukrinius runkelius sutartis su fabrikais buvo sudarę 3479, 2005-aisiais – 2216 ūkio subjektai (ŽŪB ir įmonės bei ūkininkų ir kitų gyventojų ūkiai). Jų skaičius kasmet mažėja. Tai lemia pasėlių koncentracija, išaugęs cukrinių runkelių derlingumas ir šaknų cukringumas. Stojant į ES, buvo suderėta cukraus gamybos kvota, kurią Europos Komisija 2005–2006 metams mažino ir Lietuvai, tik mažiau nei kitoms ES valstybėms. Gerėjant cukrinių runkelių kokybės rodikliams ir derlingumui, cukraus gamybos kvotai įvykdyti runkelių plotai dar turėtų mažėti.

Perdirbimas. 2006 metų pradžioje Lietuvoje veikė trys cukraus fabrikai: AB „Danisco sugar Panevėžys“, AB „Danisco sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“. 2005 metais buvo uždarytas AB „Danisco sugar Panevėžys“ priklausęs Kuršėnų cukraus fabrikas.

2001–2005 metais visuose fabrikuose per metus buvo pagaminama nuo 108,6 iki 126,4 tūkst. t cukraus. LRV nutarimais fabrikams buvo nustatoma cukraus gamybos kasmetinė kvota. Stodama į ES, Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t kvotą, atitinkančią šalies cukraus poreikį. Europos Komisija Lietuvai cukraus gamybos kvotą 2005 metais sumažino 2,6 proc., 2006 metais – dar 6,7 proc.

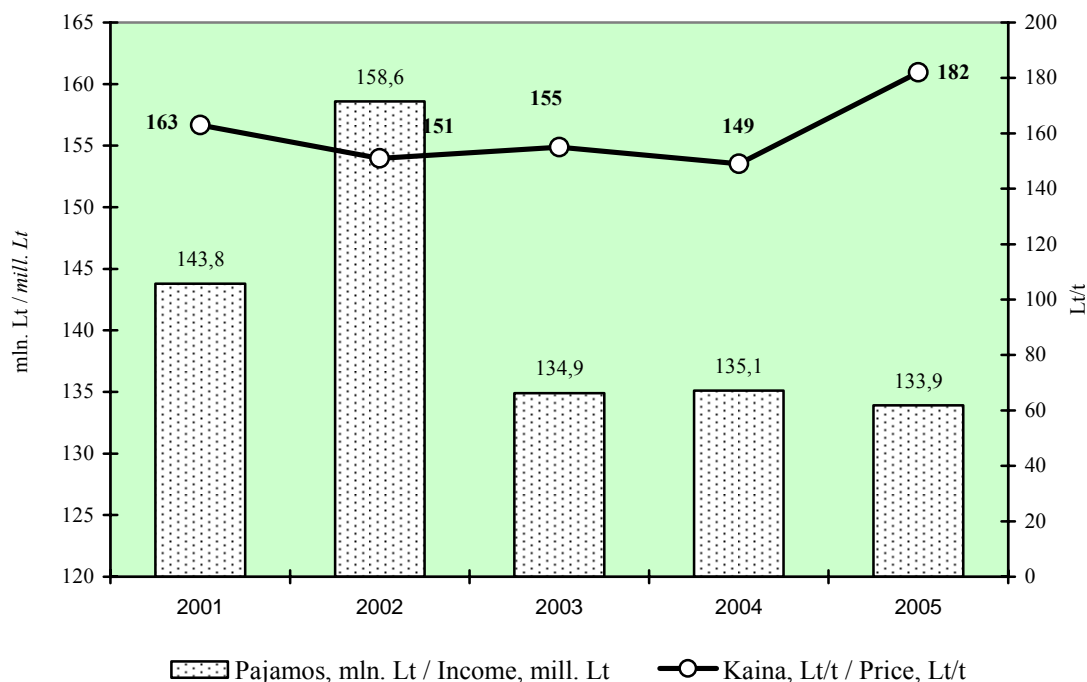
Lietuvos cukraus fabrikai buvo modernizuojami, siekiant didinti cukraus išėigą, gerinti cukraus kokybę, mažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtosaugos problemas. Sutrumpėjo cukrinių runkelių perdirbimo laikotarpis. Fabrių pajėgumai padidėjo, tačiau visų fabrių našumas liko gerokai mažesnis už vidutinį ES fabrių našumą. Vienas cukraus fabrikas ES vidutiniškai per parą perdirba daugiau kaip 8 tūkst. t cukrinių runkelių, o Lietuvoje visi fabrikai – 9 tūkst. t. Per 2005 metų sezoną Lietuvos fabrikai pagamino po 32,7–47,8 tūkst. t cukraus (2.31 pav.). Tuo tarpu vidutinis ES šalių cukraus įmonių našumas – daugiau nei 120 tūkst. t.

2.31 pav. Cukraus gamyba iš cukrinių runkelių 2001–2005 metais, tūkst. t
 Fig. 2.31. Sugar beet sugar production by refineries in 2001–2005, in thou. tons

Šaltinis: Cukraus fabrių duomenys.

Ekonomika. Vidaus rinkoje pastaraisiais metais parduodama 96–100 tūkst. t cukraus, taigi cukraus gamybos kvota patenkina baltojo cukraus vidaus rinkos poreikį. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač jų daug auginantiems ūkiams.

2.32 pav. Cukrinių runkelių vidutinė kaina ir augintojų pajamos už cukrinius runkelius 2001–2005 metais

Fig. 2.32. Average price of sugar beet and income from sugar beet in 2001–2005

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

ŽŪB ir kitų įmonių suvestinių ataskaitų duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas aukštas – vidutiniškai iki 68 proc. 2002 metais ŽŪB ir kitose įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 118 Lt, realizacijos kaina – 156 Lt. 2003 metais vidutinė savikaina buvo 92,63 Lt, realizacinė kaina – 124 Lt, 2004 metais atitinkamai – 96,39 Lt ir 149 Lt, 2005-aisiais – 112,97 Lt ir 167 Lt.

Atvėrus rinką pigesniai iš cukranendrių pagamintam cukrui ir siekiant išlaikyti cukraus konkurencingumą, visose ES šalyse mažinama kvotinių standartinės kokybės cukrinių runkelių supirkimo kaina.

Vykstant rinkų globalizacijai, toliau aštrės konkurencinė kova su kitų šalių ir žemynų cukraus žaliavos ir cukraus gamintojais. Lietuvos cukraus sektoriui tenka spręsti esminę išsilaikymo rinkoje problemą.

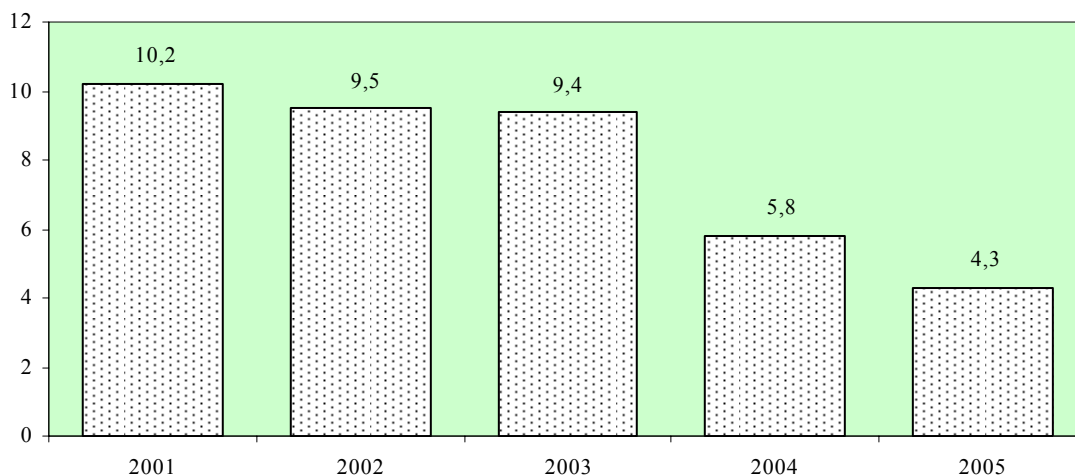
3.1.6. Linai

3.1.6. Flax

Lino gaminių, taigi ir linų pluošto paklausa nuolat auga dėl didėjančio lininių audinių populiarumo ir naujų linų pritaikymo sričių atsiradimo. Dėl savo ypatingų savybių linas naudojamas labai įvairiems gaminiams: drabužiams, dekoratyviems ir baldų audiniams, techninei tekstilei. Linai yra svarbūs ir aplinkosauginiu požiūriu – turi antibakterinių savybių, pagerinančių dirvožemį.

2005 metais ES buvo auginama 134 tūkst. ha linų. Gautas apie 700 tūkst. t pluošto derlius. Daugiausia pluoštinių linų auginama Prancūzija – apie 80 tūkst. ha, Belgija – 14,2 tūkst. ha ir Vokietija – 10,7 tūkst. ha. Lietuva tarp ES linų augintojų pagal užimamą pasėlių plotą buvo 7 vietoje. Didžiausias derlingumas pasiektas Prancūzijoje (6,7 t/ha) ir Belgijoje (6,0 t/ha). 2005 metais vidutinis linų šiaudelių derlingumas Lietuvoje buvo 1,83 t/ha, 35 proc. mažesnis nei ES šalių vidurkis.

Auginimas. Nuo 2001 metų linų pasėlių plotai šalyje sumažėjo daugiau kaip 2 kartus. Tai iš esmės lėmė beveik 3 kartus sumažėjusi parama linų sektoriui. 2005 metais Lietuvoje buvo auginama 4,3 tūkst. ha linų, 24 proc. mažiau nei 2004-aisiais (2.33 pav.). Pluoštinių linų plotai užėmė 3,8 tūkst. ha, palyginti su 2004 metais, 26 proc. mažiau. Sėmeninių linų plotai 2005 metais išaugo 2,6 karto (užėmė 0,6 tūkst. ha). Bendroje pasėlių struktūroje linai sudarė 0,4 proc. (2004 m. – 0,5 proc.).

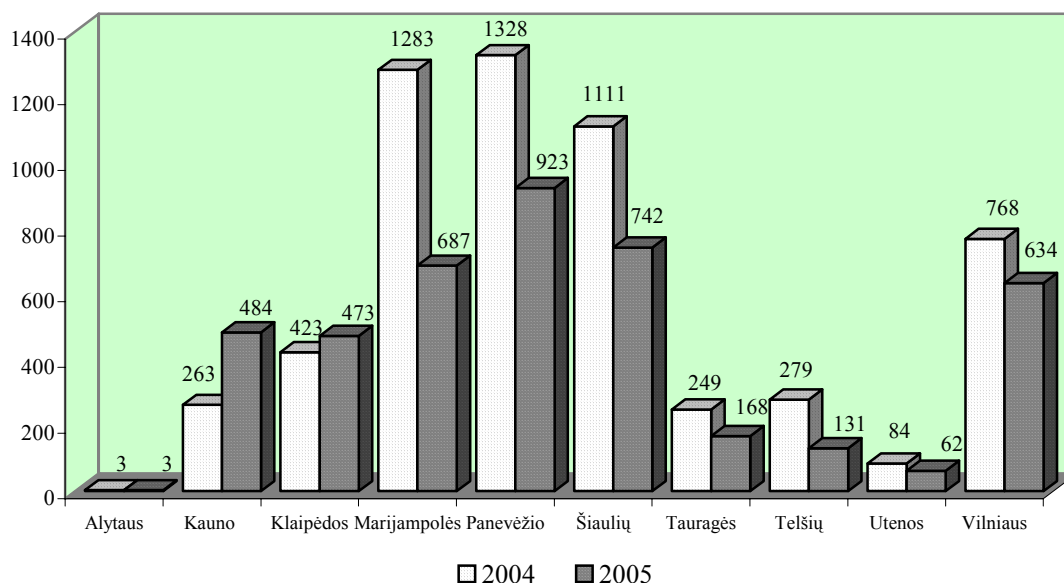

2.33 pav. Linų pasėlių plotas 2001–2005 metais, tūkst. ha

Fig. 2.33. Area under flax crop in 2001–2005, in thou ha

Šaltiniai: Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2001–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2005 metais daugiausia linų auginama Panevėžio (28 proc.), Marijampolės (16 proc.) ir Šiaulių (15 proc.) apskrityse (2.34 pav.). Vidutinis pluoštinių linų plotas ūkyje buvo 17 ha, palyginti su 2004 metais, daugiau kaip 2 kartus didesnis. Augintojų skaičius 2001–2005 metais Lietuvoje sumažėjo nuo 793 iki 245. Tai rodo, kad linų ūkiai stambėja bei specializuojasi ir taip siekia išlikti konkurencingi ES rinkoje.

2.34 pav. Linų pasėlių plotas apskrityse 2004–2005 metais, ha

Fig. 2.34. Area under flax crop by counties in 2004–2005, ha

Šaltinis: Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2005 metais Lietuvoje gautas 48 proc. mažesnis linų pluošto derlius nei 2004-aisiais (2.41 lentelė). Derliaus sumažėjimą iš esmės lėmė sumažėję pasėlių plotai ir 14 proc. mažesnis derlingumas. Tuo tarpu sėmenims auginamų linų derlingumas padidėjo. Iš daugiau kaip 2,5 karto didesnio nei 2004 metais sėmeninių linų pasėlių ploto 2005 metais gautas per 3,5 karto didesnis sėmenų derlius.

2.41 lentelė. Linų derlius ir derlingumas 2003–2005 metais

Table 2.41. Flax harvest and yield in 2003–2005

	Derlius, tūkst. t Harvest, thou t			Derlingumas, t/ha Yield, t/ha		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Linų pluoštas / <i>Flax fibre</i>	9,9	5,8	3,4	1,11	1,04	0,89
Linų sėmenys: / <i>Linseed of:</i>	2,7	1,8	2,0	0,58	0,59	0,78
pluoštinių / <i>fibred flax</i>	2,2	1,6	1,3	0,54	0,55	0,64
sėmeninių / <i>seeded flax</i>	0,5	0,2	0,7	0,95	1,20	1,29

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Supirkimas ir kainos. 2005 metais supirkta 7,4 tūkst. t linų šiaudelių, t. y. tik 45 proc. 2004-ųjų kiekio; supirkimo kaina buvo 244 Lt/t, 25 proc. žemesnė (2.42 lentelė). Lietuvoje ilgojo pluošto pagaminama mažai – tai ir lemia mažą vidutinę supirkimo kainą. Be to, linų augintojai yra priversti konkuruoti su pigia iš Rytų Europos importuojama žaliava.

2.42 lentelė. Linų supirkimas ir kainos 2003–2005 metais*Table 2.42. Amounts purchased and prices of flax in 2003–2005*

	Kiekis, t / Amount, t			Kaina, Lt/t / Price, Lt/t		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Linų šiaudeliai <i>Flax straw</i>	36045	16339	7398	255	326	244
Linų pluoštas <i>Flax fibre</i>	9925	4566	2043	924	1165	883

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Perdirbimas. Linų perdirbimas yra vienintelė tekstilės šaka Lietuvoje, naudojanti vietinę žaliavą, turinti seniausias tradicijas ir dideles eksporto galimybes. Šalyje veikia 7 linų šiaudelių perdirbimo į pluoštą ir 3 lininių audinių įmonės. Panevėžio AB „Linus“ yra užbaigto gamybos ciklo įmonė, didžiausia Baltijos šalyse. Ji pagamina apie pusę visų šalyje išaudžiamų lininių audinių ir apie 70 proc. lininių audinių bei siuvinių eksportuoja. Lietuvos linų perdirbimo įmonės tik iš dalies apsirūpina šalyje pagaminta žaliava, didžioji dalis pluošto importuojama.

Užsienio prekyba. 2005 metais Lietuva importavo 18,9 tūkst. t linų pluošto, t. y. 21 proc. mažiau nei 2004 metais. Daugiau kaip pusė Lietuvos tekstilininkams reikalingos žaliavos importuojama iš Ukrainos (27 proc.) ir Baltarusijos (26 proc.). Iš šių šalių įvežamos žaliavos kaina 2005 metais buvo 1350–1380 Lt/t. Vidutinė importuoto linų pluošto kaina nagrinėjamu laikotarpiu sumažėjo 4,4 proc. ir buvo 3343 Lt/t (2.43 lentelė).

2.43 lentelė. Linų pluošto importo apimtys ir vidutinė kaina 2001–2005 metais*Table 2.43. Amounts imported and average prices of flax fibre in 2001–2005*

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t <i>Amount, thou t</i>	Kaina, Lt/t <i>Price, Lt/t</i>	Vertė, mln. Lt <i>Value, mill. Lt</i>
2001	10,9	4067	44,5
2002	21,0	3439	72,1
2003	17,3	4376	75,5
2004	23,9	3496	83,6
2005	18,9	3343	63,1

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2005 metais Lietuva eksportavo 16 tūkst. t linų pluošto, t. y. 31 proc. mažiau nei 2004 metais, daugiausia – į Japoniją (22 proc.), Prancūziją (17 proc.), Ispaniją (14 proc.) ir Italiją (12 proc.). Vidutinė eksportuoto linų pluošto kaina, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 3,6 proc. (2.44 lentelė).

2.44 lentelė. Linų pluošto eksportas 2001–2005 metais*Table 2.44. Exports of flax fibre in 2001–2005*

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou t	Kaina, Lt/t Price, Lt/t	Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt
2001	12,6	2955	37,3
2002	18,3	2769	50,6
2003	17,9	2950	53,0
2004	23,3	2899	67,4
2005	16,0	2794	44,7

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Lietuvos tekstilininkams reikalingas aukštos kokybės pluoštas, skirtas kokybiškiems tekstilės gaminiams, įvežamas iš Italijos, Prancūzijos, Belgijos ir Prancūzijos. Pigi žaliava perdirbėjams tiekama iš Ukrainos ir Baltarusijos.

2005 metais daugiausia linų sėmenų importuota iš Baltarusijos ir Rusijos – atitinkamai 58 ir 31 proc. (vidutinė kaina – 855 Lt/t). Aukštos kokybės linų sėmenys, skirti sėklai, importuojami iš Nyderlandų, Prancūzijos ir Lenkijos. Jų vidutinė kaina 2005 metais priklausomai nuo šalies svyravo nuo 3780 iki 4350 Lt/t.

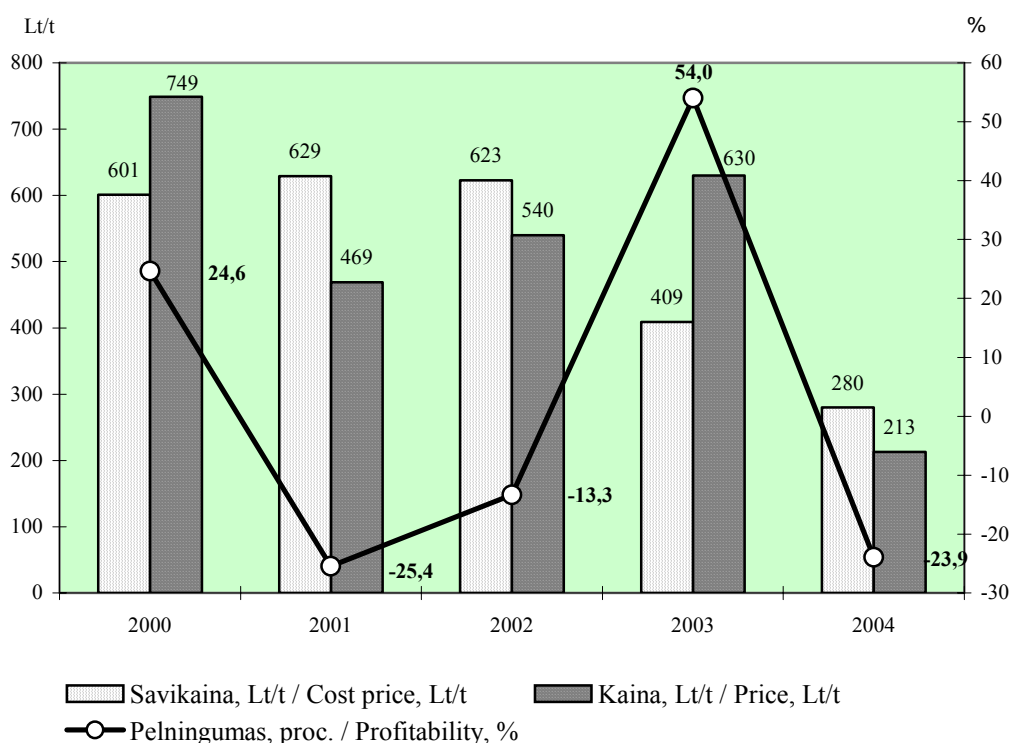
2.45 lentelė. Linų sėmenų importas ir eksportas 2001–2005 metais*Table 2.45. Imports and exports of linseed in 2001–2005*

Metai / Year	Importas / Imports			Eksportas / Exports		
	kiekis, t amount, t	kaina, Lt/t price, Lt/t	vertė, tūkst. Lt value, thou Lt	kiekis, t amount, t	kaina, Lt/t price, Lt/t	vertė, tūkst. Lt value, thou Lt
2001	33,9	4900	166,1	143,8	1695	243,8
2002	313,1	3420	1070,9	153,7	1186	182,3
2003	99,4	4715	468,7	868,8	989	859,1
2004	68,4	2782	190,3	1580,0	1045	1651,3
2005	858,0	1186	1017,2	791,7	1235	978,0

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Parama. 2005 metais už deklaruotų pluoštinių linų pasėlių hektarą buvo mokama 569,85 Lt tiesioginė išmoka (pagrindinė – 139,95 Lt, papildoma – 429,90 Lt; 2004 m. – 574,41 Lt/ha). Linų pasėlių vidutinė draudimo įmoka buvo 100 Lt/ha, valstybė nuo 2005 m. rugsėjo 30 d. dengė 50 proc. draudimo įmokos sumos (anksčiau – 40 proc.). Numatyta parama perdirbėjams 2005 metais siekė apie 2,3 mln. Lt (552 Lt/t – už ilgąjį pluoštą, 311 Lt/t – už trumpąjį). Tai dvigubai mažiau negu iki įstojimo į ES.

Ekonominiai rodikliai. 2000–2004 metais linų šiaudelių supirkimo kainų, gamybos ir realizavimo sąnaudos bei pelningumas ŽŪB ir įmonėse labai smarkiai svyravo (2.35 pav.).

2.35 pav. Linų šiaudelių vidutinė savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas žemės ūkio bendrovėse 2000–2004 metais

Fig. 2.35. Average cost price, purchase price and profitability of flax straw in agricultural companies in 2000–2004

Šaltinis: Žemės ūkio bendrovių ir įmonių metinių oficialiųjų statistikos formų suvestinės.

Per nagrinėjamąjį laikotarpį ŽŪB ir įmonėse linų šiaudelių gamybos ir realizavimo sąnaudos turėjo tendenciją mažėti. 2004 metais, palyginti su 2000-aisiais, jos sumažėjo daugiau kaip 2 kartus – iki 280 Lt/t. Tai rodo, kad dėl padidėjusio derlingumo ir pradėtų naudoti pažangesnių linų auginimo technologijų susidarė prielaidos pagaminti linų pluoštą daug mažesniais gamybos sąnaudomis. Nors 2004 metais linų pluošto savikaina sumažėjo, 66 proc. sumažėjusi linų šiaudelių vidutinė supirkimo kaina ir sumažėjusios tiesioginės išmokos lėmė tai, kad linų auginimas buvo nuostolingas (nuostoliai siekė 67 Lt/t).

3.1.7. Bulvės

3.1.7. Potatoes

Reikšmė. Bulvės – tradicinis, vienas pagrindinių lietuvių mitybos produktų. Lietuvoje jas augina dauguma žemės naudotojų. Pasėlių struktūroje 2005 metais bulvės sudarė 4,2 proc., ES – apie 3,7 proc. Didžiausi bulvių plotai auginami Lenkijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose ir Prancūzijoje. 2005 metais jų pasėliai atitinkamai sudarė 30, 14 ir 8 proc. bendro ES bulvių ploto. Daugiausia bulvių ES užauginama Vokietijoje ir Lenkijoje, atitinkamai apie 20 ir 18 proc. viso ES bulvių derliaus, Lietuvoje – 1,5 proc.

Auginimas. Per 2001–2005 metus bulvių pasėlių plotai dėl mažėjančios bulvių paklausos rinkoje Lietuvoje sumažėjo 28 proc. (2.46 lentelė). Pasėlių plotas sumažėjo ir daugelyje kitų ES šalių. Lietuvoje 99,2 proc. bulvių buvo pasodinta smulkiuose ūkiuose, o 0,8 proc. – ŽŪB ir įmonėse. Dauguma bulvių augintojų yra smulkūs – apie 97 proc. visų ūkių bulves augina mažesniuose kaip 1 ha plotuose.

2.46 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2001–2005 metais

Table. 2.46. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Pasėlių plotas, tūkst. ha / Crop area, thou. t	102,2	99,2	93,6	79,3	74,0
Bendras derlius, tūkst. t / Total harvest, thou. t	1054	1531	1445	1021	895
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	10,3	15,4	15,4	12,9	12,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Bulvėms auginti 2005 metai nebuvo palankūs: šaltas vėlyvas pavasaris, drėgmės perteklius vasarą. Dėl mažesnio ploto (7 proc.) ir sumažėjusio derlingumo (6 proc.) 2005 metais bulvių derlius buvo 12 proc. mažesnis. Negana to, daug bulvių supuvo saugyklose. Tai lėmė nepakankamas bulvių, reikalingų tiekti į prekybos tinklus, atsargas ir palyginti didelį importą.

Didžiausia šalies bulvininkystės problema – labai menkas bulvių derlingumas. 2005 metais vidutiniškai prikasta 12,1 t/ha. Šiek tiek didesnis derlingumas 2005 metais buvo Šiaulių (15,0 t/ha) ir Kauno (14,4 t/ha) apskrityse. Tiesa, 2005 metais visoje Europoje bulvių derlingumas buvo menkas, tačiau Lietuvoje – pats mažiausias tarp ES šalių: daugiau kaip 2 kartus mažesnis nei ES šalių vidurkis, 3,5 karto mažesnis negu Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, 3,3 karto – negu Danijoje.

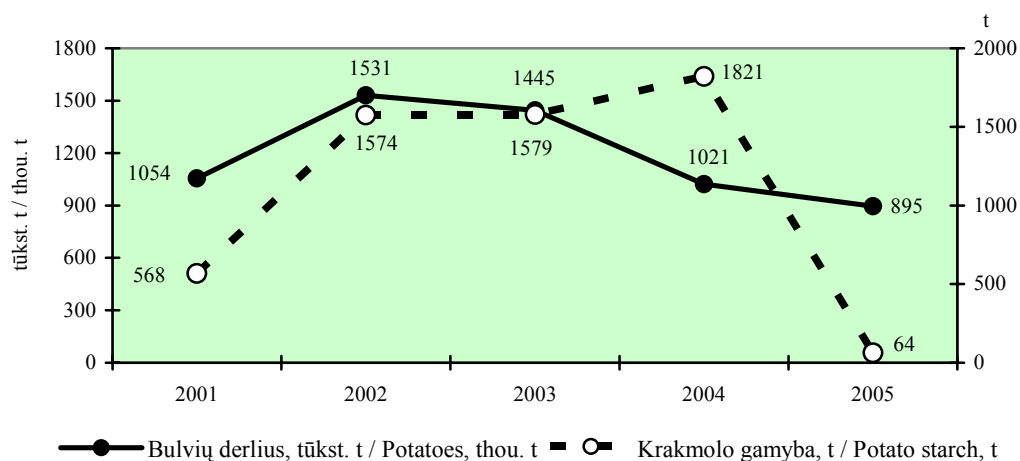
Bulvininkystei reikia didelių investicijų sudėtingai technikai įsigyti ir saugykloms įrengti. Lietuvoje vyrauja smulkūs ūkiai, auginantys mažus bulvių plotus. Jie nepajėgia apsirūpinti naujomis technologijomis, trūksta modernių saugyklų.

Bulvių derliui ypač didelės reikšmės turi sėkla. Nors už įsigytą sertifikuotą sėklą teikiama parama, sertifikuotų bulvių sodinama labai mažai. Selekcininkai, žvelgdami į perspektyvą, tobulina bulvių veisles. Valstybinė augalų veislių vertinimo komisija yra patvirtinusi tinkamiausių Lietuvoje auginti naujų veislių sąrašą, kuriame įrašytos septynios naujos bulvių veislės: labai ankstyvos olandiškos ‘Derby’ ir vokiškos ‘Presto’, vidutinio ankstyvumo – vokiškos ‘Meridian’ ir olandiškos ‘Platina’ bei ‘Remarka’. Vėlyvasias veisles ‘VB Rasa’ ir ‘VB Aisa’ išvedė Lietuvos žemdirbystės instituto Vokės filiale dirbantys selekcininkai. Jos ne tik atsparios augalų ligoms, brandina gerą derlių, bet ir yra puikių maistinių savybių.

Perdirbimas. Europoje šviežių bulvių vartojimas mažėja, o perdirbtų bulvių suvartojama vis daugiau. Lietuvoje taip pat plečiasi bulvių perdirbimas, iš jų gaminami bulvių milteliai, sušaldyti kulinariniai gaminiai, bulvių traškučiai, bulvių krakmolos ir kiti produktai. Didžiausios bulvių perdirbimo įmonės yra AB „Kraft Foods Lietuva“ įmonė „Estrela“, gaminanti bulvių traškučius, AB „Ambraziškių krakmolos“, gaminanti krakmolą.

2005 m. birželio 30 d. LR žemės ūkio ministras patvirtino 2005–2006 ir 2006–2007 prekybos metams bulvių krakmolo gamybos 1211 t dydžio kvotos dalį AB „Ambraziškių krakmolos“. 2005-aisiais, bulvių nederliaus metais, bulvių krakmolo buvo pagaminta ypač mažai – tik 3,5 proc. 2004-ųjų metų pagaminto kiekio (2.36 pav.).

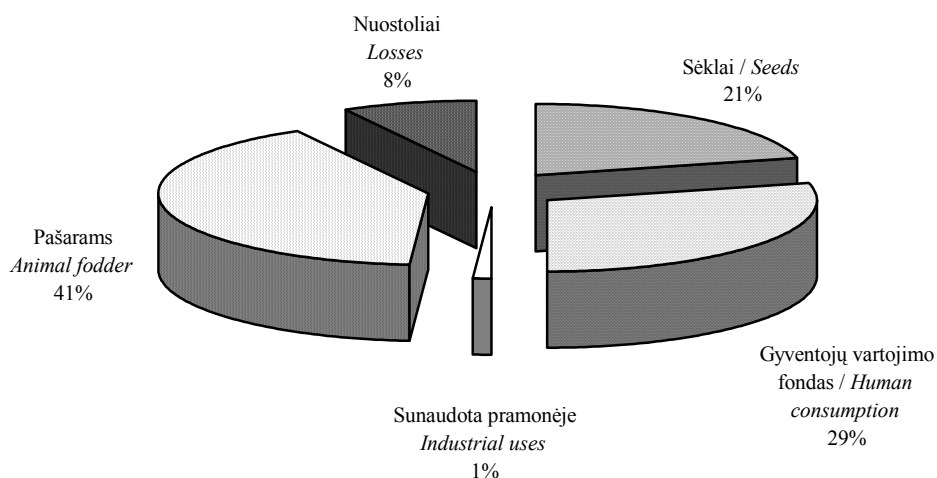
2.36 pav. Bulvių derlius ir bulvių krakmolo gamyba 2001–2005 metais

Fig. 2.36. Potato harvest and production of potato starch in 2001–2005

Šaltiniai: Pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006; Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Sumažėjusią krakmolo gamybos apimtį Lietuvoje lėmė ir tai, kad AB „Strumbras“ uždarė krakmolą gaminusį padalinį Marijampolės rajone, Antanave.

Vartojimas. Pasaulyje bulvių auginama ir suvartojama vis mažiau. Lietuvoje taip pat. Daugiausia Lietuvoje išaugintų bulvių sunaudojama gyvulių šėrimui, mažiausia – pramoniniam perdirbimui (2.37 pav.).

2.37 pav. Bulvių suvartojimo vidaus reikmėms struktūra 2004 metais

Fig. 2.37. Structure of domestic uses of potatoes in 2004

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Bulvių maistui Lietuvoje, kaip ir Lenkijoje, Latvijoje, Airijoje bei Jungtinėje Karalystėje, tarp ES šalių suvartojama daugiausia – daugiau negu 120 kg vienam gyventojui. 2004 metais, skaičiuojant vienam gyventojui, Lietuvoje suvartota 122 kg. Maistui Lietuvoje suvartojama apie 40 proc. šalyje išaugintų bulvių.

Rinka. Bulvių rinkos pokyčiams įtakos turi besikeičiantis požiūris į mitybą, greitai paruošiamų produktų paklausos augimas. Rinkoje gali išsilaikyti tik augintojai, kurie sugebės išauginti kokybiškas, stambias bulves, pateikti jas prekybai didesniais kiekiais gerai paruoštas (išrūšiuotas, nuplautas, sufasuotas). 2005 metais bulvių supirkta 1,7 karto mažiau negu 2004-aisiais, o jų supirkimo kaina išaugo 1,9 karto (2.47 lentelė).

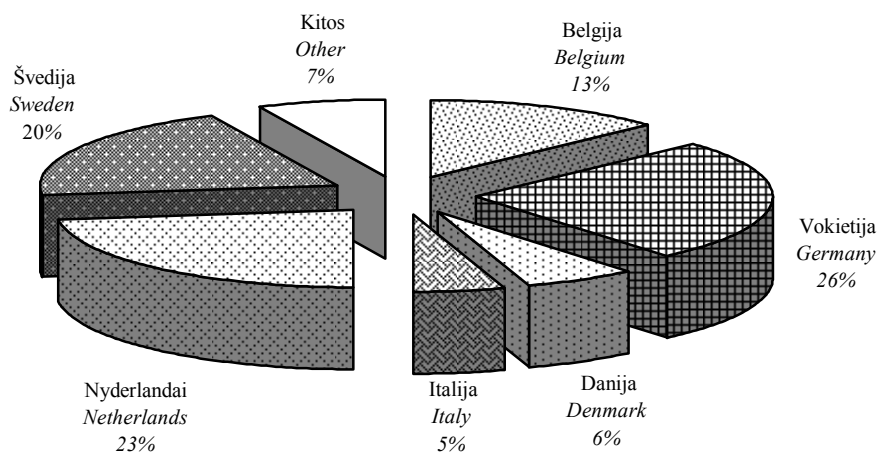
2.47 lentelė. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina 2001–2005 metais

Table 2.47. Amounts purchased and average price of potatoes in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	7,8	15,8	31,4	20,4	12,1
Kaina, Lt/t / Price, Lt/t	432	275	245	259	483

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2005 metais bulvių prekybos balansas buvo neigiamas. Į Lietuvą įvežta 16,8 tūkst. t bulvių, beveik 6 kartus daugiau nei 2004-aisiais. Daugiausia jų importuota iš Vokietijos – 4,5 tūkst. t (po 623 Lt/t), Nyderlandų – 3,8 tūkst. t (po 519 Lt/t) ir Švedijos – 3,3 tūkst. t (po 566 Lt/t) (2.38 pav.).

2.38 pav. Bulvių importas 2005 metais

Fig. 2.38. Import of potatoes in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2005 metais Lietuva iš viso eksportavo 931 t bulvių, t. y. 1,8 karto mažiau nei 2004-aisiais. Bendroji bulvių eksporto vertė 2005 metais sudarė 568 tūkst. Lt. Daugiausia bulvių eksportuota į Latviją – 415,4 t (po 540 Lt/t), Rusiją – 389,3 t (po 509 Lt/t).

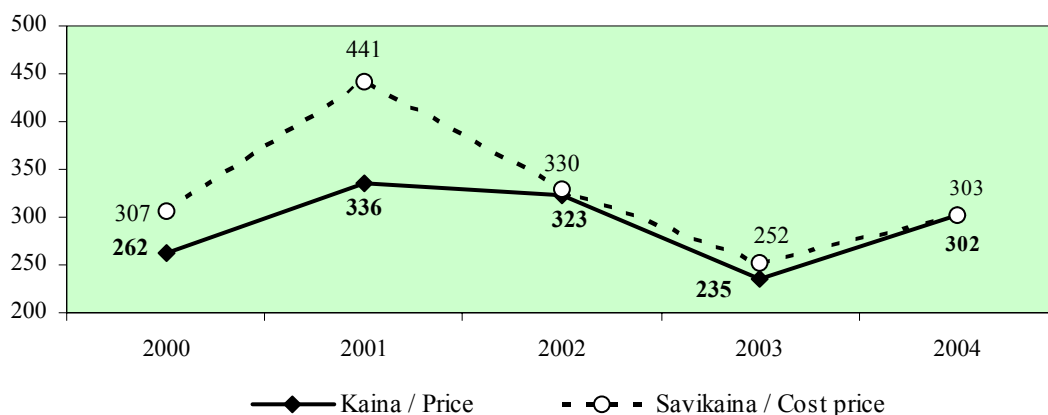
2006 m. sausio 1 d. baigėsi mūsų šaliai skirtas Europos Tarybos direktyvos dėl bulvių žiedinio puvinio kontrolės įgyvendinimo pereinamasis laikotarpis ir Lietuvos bulvių augintojams atsivėrė ES bendroji rinka.

2005 metais beveik dvigubai išaugo bulvių krakmolo importas. 2005 metais bulvių krakmolo prekybos balansas buvo neigiamas – eksportas (74,1 t) sudarė vos 1 proc. importo (6975,1 t). Didžiausi bulvių krakmolo importo srantai buvo iš Latvijos ir Lenkijos.

Rinkos reguliavimo priemonės. Atsižvelgiant į didelę dauginamosios medžiagos kokybės reikšmę žemės ūkio augalų derlingumui ir produkcijos konkurencingumui, šios medžiagos išauginimo sudėtingumą, remiami bulvių sertifikuotos dauginamosios medžiagos naudotojai. Už įsigytą ir pasodintą sertifikuotą sėklą skiriama parama: už superelitinės sėklos toną – 500 Lt, už elitinės – 450 Lt, už sertifikuotos kategorijos pirmos reprodukcijos – 300 Lt. Parama teikiama tik už veislių, kurios įrašytos į Nacionalinį augalų veislių sąrašą, sertifikuotą dauginamąją medžiagą.

2005 metais už bulvių, skirtų maistui, pasėlius buvo nustatytos 139,95 Lt/ha tiesioginės išmokos, už bulvių, skirtų perdirbti į krakmolą, plotus, be pagrindinės išmokos, buvo nustatyta papildoma – 194,80 Lt/ha (ES lėšos – 100,93 Lt/ha, bendrojo finansavimo – 25,23 Lt/ha; iš valstybės biudžeto – 68,64 Lt/ha).

Ekonominiai rodikliai. Vidutinė bulvių savikaina ŽŪB ir įmonėse 2000–2004 metais buvo didesnė už vidutinę supirkimo kainą (2.39 pav.). Bulvių realizavimas per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo nuostolingas. Nuostolingiausi 2001 metai, 2002-aisiais bulvių auginimo nuostolingumas buvo – 2,1 proc., 2003 metais – 6,7 proc., 2004-aisiais kaina beveik padengė savikainą.

2.39 pav. Bulvių vidutinė supirkimo kaina ir savikaina žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2000–2004 metais, Lt/t

Fig. 2.39. Average purchase price and cost price of potatoes in agricultural companies and enterprises in 2000–2004, in Litai per ton

Šaltinis: Žemės ūkio bendrovių ir įmonių metinių oficialiosios statistikos formų suvestinės.

Didėjant gamybos sąnaudoms, augant prekybininkų ir vartotojų reikalavimams bulvių kokybei ir jų prekiniam paruošimui, prekine bulvininkyste turėtų užsiimti tik stambūs ūkiai, pajėgiantys įdiegti naujausias auginimo ir laikymo technologijas bei naudoti sertifikuotą bulvių sėklą.

3.1.8. Daržovės

3.1.8. Vegetables

Reikšmė. Didėjant poreikiui sveikai maitintis, daržovės gyventojų mityboje tampa vis svarbesnės. Lietuvos bendrojoje žemės ūkio augalų pasėlių struktūroje 2005 metais daržovės sudarė 1,2 proc. ES šalyse stambiausios daržovių augintojos yra Italija ir Ispanija. Kiekvienoje jų užauginama daugiau kaip 20 proc. ES daržovių derliaus, Prancūzijoje – apie 10 proc., kaimyninėje Lenkijoje – 8 proc., Lietuvoje – tik apie 0,5 proc. ES daržovių derliaus.

Auginimas. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, lauko daržovių pasėliai padidėjo 1,5 proc. (2.48 lentelė). Didžiausią dalį lauko daržovių pasėlių struktūroje sudarė šakninės daržovės (morkos, svogūnai, burokėliai) – 55,8 proc., kopūstai – 31,3 proc., agurkai – 3,8 proc., lapinės ir stiebinės daržovės – 2,9 proc., pomidorai – 1,9 proc. 2005 metais Lietuvoje labiausiai padidėjo kopūstų (4,8 proc.), o daugiausia sumažėjo svogūnų (63,3 proc.) plotai. 2005 metais pastarieji sumažėjo visose ES šalyse.

2.48 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2001–2005 metais, tūkst. ha

Table 2.48. Crop area of vegetables grown in the open field in 2001–2005, in thou. ha

Daržovių rūšis / Vegetables	2001	2002	2003	2004	2005
Daržovės, iš viso <i>Vegetables, total</i>	21,1	20,7	27,1	20,4	20,7
iš jų: / of which:					
kopūstai / <i>cabbages</i>	5,7	6,1	8,3	6,2	6,5
agurkai / <i>cucumbers</i>	1,2	1,1	0,8	0,7	0,8
pomidorai / <i>tomatoes</i>	0,8	0,6	0,5	0,3	0,4
burokėliai / <i>beetroots</i>	3,9	4,0	5,9	4,3	4,0
morkos / <i>carrots</i>	4,0	3,8	6,5	4,7	4,8
svogūnai / <i>onions</i>	2,6	2,5	2,3	3,0	1,9

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2005-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, 99 proc. viso lauko daržovių derliaus buvo išauginta ūkininkų ūkiuose. Vyrauja smulkūs ūkiai – daugiau kaip 99 proc. ūkių daržovės augina mažesniuose negu 1 ha plotuose. Tokie ūkiai dėl nedidelio pajamų srauto yra nepajėgūs vykdyti būtinų investicijų, diegti naujų technologijų. Be to, kaime jaučiamas darbo jėgos trūkumas ir jos kainos didėjimas. Stambieji daržovių augintojai gali sau leisti derliui nuimti išigyti kombainus, kurie pakeičia kelias dešimtis darbininkų, tačiau smulkieji tokių investicijų daryti nepajėgia. Išigyti modernią daržovių auginimo ir sandėliavimo įrangą gali tik stambieji augintojai. Tuo tarpu smulkieji, išstumti iš savo tradicinių rinkų, negauna pakankamai pajamų ir nebeįstengia modernizuoti ūkių, todėl kai kurie keičia gamybos sritį.

Norint ištisis metus aprūpinti šalies vartotojus kokybiška lietuviška produkcija, daržovių auginimojams reikia kooperuotis, steigti gamintojų organizacijas. Tik sujungę savo pajėgas, daržininkai gali apsirūpinti daržovių saugyklomis su šaldymo kameromis, modernizuoti esamus sandėlius. Smulkūs ūkiai turi silpną derėjimosi galią dėl kainų, jiems sunkiau diegti kokybės gerinimo programas, kelti darbuotojų kvalifikaciją, išaugintą produkciją tinkamai paruošus pateikti vartotojui. Nekooperuotiems daržininkams ypač sunku daržoves prekybos tinklams ar perdirbimo įmonėms pateikti dideliais kiekiais.

Dėl permainingų ir nepalankių oro sąlygų 2005 metais daržovių derlingumas, palyginti su 2003–2004 metais, buvo mažesnis atitinkamai 15,7 proc. ir 4,2 proc., tačiau didesnis negu 2001 ir 2002-aisiais (2.49 lentelė). Esant tokiam nestabiliam derlingumui, būtina įgyvendinti priemones, leidžiančias sumažinti oro sąlygų įtaką derlingumui (laukų drėkinimo/sausinimo sistemų atnaujinimas ar įrengimas).

2.49 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2001–2005 metais, t/ha

Table 2.49. Average yield of vegetables grown in the open field in 2001–2005, in tons per ha

Daržovių rūšis / Vegetables	2001	2002	2003	2004	2005
Daržovės, iš viso <i>Vegetables, total</i>	14,1	12,6	19,1	16,8	16,1
iš jų: / <i>of which:</i>					
kopūstai / <i>cabbages</i>	21,1	16,2	25,8	22,1	22,1
agurkai / <i>cucumbers</i>	6,9	7,5	8,7	7,7	7,0
pomidorai / <i>tomatoes</i>	5,5	6,9	8,4	8,2	5,7
burokėliai / <i>beetroots</i>	16,4	15,9	19,9	18,6	16,3
morkos / <i>carrots</i>	15,6	13,0	20,1	16,5	17,2
svogūnai / <i>onions</i>	8,7	9,2	12,7	11,3	11,5

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005 – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Pagrindinių Lietuvoje auginamų lauko daržovių derlingumas mažesnis nei ES šalyse senbuvėse. Lietuvoje auginamų kopūstų derlingumas 2005 metais buvo daugiau kaip 3 kartus mažesnis nei Nyderlanduose, apie 3 kartus – nei Prancūzijoje ir apie 2,4 karto – nei Austrijoje. Lietuviškų morkų derlingumas, palyginti su kitų ES šalių, vienas mažiausių – mažesnis tik Latvijoje. Didžiausias morkų derlingumas tarp ES šalių buvo Belgijoje, Jungtinėje Karalystėje (apie 4 kartus didesnis negu Lietuvoje). Burokėlių derlingumas mažesnis negu Lietuvoje buvo tik Estijoje, Latvijoje ir Slovakijoje, o svogūnų – tik Estijoje ir Latvijoje.

Daržovių derliui didelės reikšmės turi sėkla – tai įrodė mokslas ir praktika. Todėl svarbu naudoti geros kokybės sertifikuotą sėklą. Už įsigytą sertifikuotą sėklą teikiama valstybės parama. Deja, Lietuvoje tokia sėkla apsodinama tik nedidelė daržovių pasėlių dalis.

Dėl derlingumo sumažėjimo 2005 metais daržovių užauginta 2,8 proc. mažiau negu ankstesniais metais (2.50 lentelė). Mažesnis daržovių derlius 2005 metais buvo gautas ir daugelyje kitų Europos šalių, Rusijoje. Tačiau Lietuvoje 2005 metais dėl išaugusių kopūstų, agurkų ir morkų pasėlių plotų gautas didesnis šių daržovių derlius.

2.50 lentelė. Lauko daržovių derlius 2001–2005 metais, tūkst. t

Table 2.50. Harvest of vegetables grown in the open field in 2001–2005, in thou. tons

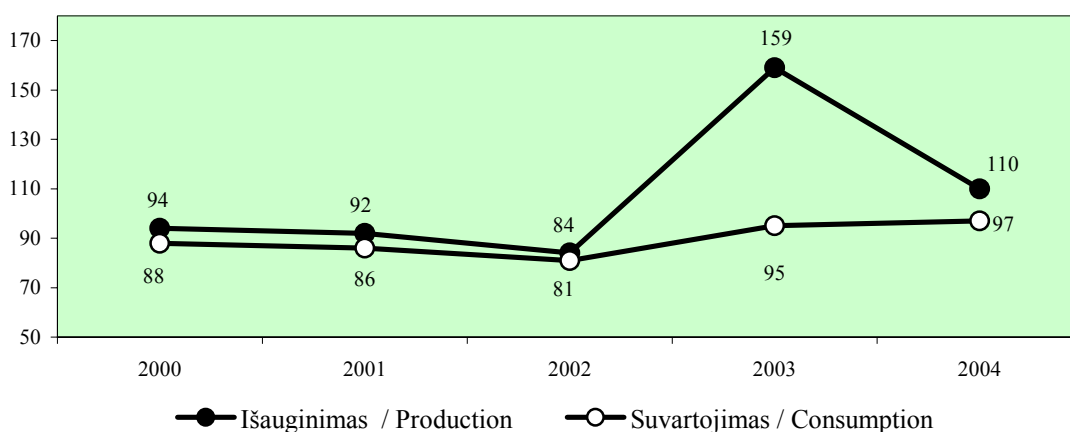
Daržovių rūšis / Vegetables	2001	2002	2003	2004	2005
Daržovės, iš viso <i>Vegetables, total</i>	296,7	261,0	516,9	342,8	333,3
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	121,3	98,4	214,2	136,2	144,5
agurkai / cucumbers	8,0	8,3	7,3	5,2	5,9
pomidorai / tomatoes	4,4	4,4	4,1	2,4	2,1
burokėliai / beetroots	64,2	63,2	117,7	80,1	66,0
morkos / carrots	61,6	48,9	129,7	77,5	82,6
svogūnai / onions	22,7	22,7	28,8	33,4	22,3

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Vartojimas. 2004 metais Lietuvoje, skaičiuojant vienam gyventojui, daržovių išauginta 31 proc. mažiau negu 2003 metais, tačiau atitinkamai 31 proc. ir 20 proc. daugiau negu 2002 ir 2001 metais.

2004 metais vienas Lietuvos gyventojas vidutiniškai suvartojo 97 kg daržovių per metus, t. y. 2 kg daugiau negu 2003-iaisiais ir 16 kg daugiau nei 2002-aisiais (2.40 pav.).

2.40 pav. Daržovių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2000–2004 metais, kg

Fig. 2.40. Per capita production and consumption of vegetables in 2000–2004, in kg

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Lietuvos apsirūpinimo šalyje išaugintomis daržovėmis lygis 2000–2002 metais mažėjo (nuo 86 iki 81 proc.), 2003-iaisiais dėl gausaus derliaus jis labai išaugo (iki 114 proc.), tačiau 2004-iaisiais vėl sumažėjo iki 78 proc. 2004 metais gyventojai maistui suvartojo vidutiniškai apie 69 proc. vidaus reikmėms suvartojamų daržovių, sėklai – 2,6 proc., pašarams – 13,6 proc., o nuostoliai sudarė 15,3 proc.

Vidaus rinka. Daržovių rinkos pokyčiams įtakos turi besikeičiantis požiūris į mitybą – daržovių suvartojama vis daugiau. Lietuvos daržovių augintojams svarbu išsaugoti turimą rinką ir išsikovoti didesnę jos dalį. Tam pasiekti reikia auginti daugiau geros kokybės produkcijos. Be to, augintojai privalo rūpintis daržovių prekinio paruošimu, sandėliavimo sąlygomis.

Per 2001–2003 metus daržovių supirkimo apimtys didėjo, o 2004–2005 metais vėl matomas sumažėjimas. 2005 metais, palyginti su 2004-iaisiais, daugiau buvo supirktas svogūnų, agurkų ir burokėlių (atitinkamai 35, 5,5 ir 8 proc.).

2.51 lentelė. Daržovių supirkimas 2001–2005 metais

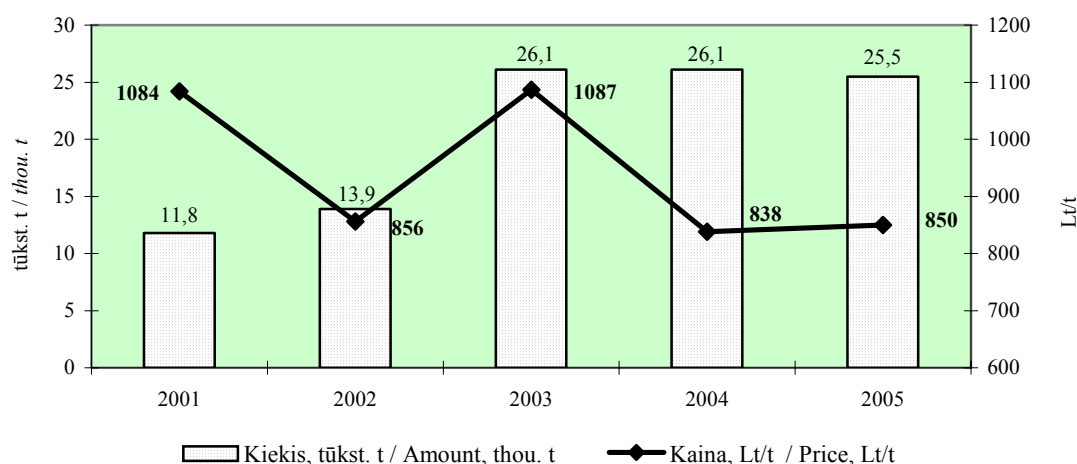
Table 2.51. Amounts of vegetables purchased in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Bendras parduotas daržovių kiekis, tūkst. t <i>Total sales of vegetables, thou. t</i>	22,0	24,7	36,0	33,6	...
Parduota tiesiogiai vartotojams (savose parduotuvėse, turguje), tūkst. t <i>Sales directly to consumers (in own shops, markets, thou. t</i>	10,2	10,8	9,8	7,5	...
Parduota supirkimo įmonėms, iš viso, tūkst. t <i>Sales to purchase enterprises, total, thou. t</i>	11,8	13,9	26,1	26,1	25,5
iš jų: / of which:					
kopūstų, t / <i>cabbages, t</i>	3489	3361	6103	8272	7392
svogūnų, t / <i>onions, t</i>	1091	1085	2093	1652	2223
česnakų, t / <i>garlic, t</i>	8	19	47	33	23
agurkų, t / <i>cucumbers, t</i>	3062	3600	4913	4036	4256
burokėlių, t / <i>beetroot, t</i>	1185	2327	3244	3139	3390
morkų, t / <i>carrots, t</i>	1278	1950	3660	4955	4818
pomidorų, t / <i>tomatoes, t</i>	1297	1113	2313	2252	2072

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Nepaisant daržovių supirkimo kainų padidėjimo 2003 metais, per 2001–2004 metus jos mažėjo, o 2005 metais vėl matomas padidėjimas (2.41 pav.). Vidutinė daržovių supirkimo kaina 2005 metais, palyginti su 2004-iaisiais, išaugo 2,4 proc.

2.41 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2001–2005 metais

Fig. 2.41. Amounts purchased and average purchase prices of vegetables in 2001–2005

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Palyginus 2005 metų vidutines metines mažmenines daržovių kainas su 2004-ųjų, matyti, kad daugelio daržovių kainos padidėjo: burokėlių – net 51 proc., morkų ir česnakų – po 43 proc., kopūstų – 42 proc., pomidorų – 15 proc. Sumažėjo tik svogūnų (31 proc.) ir agurkų (12 proc.) kainos.

2.52 lentelė. Kai kurių daržovių vidutinės mažmeninės kainos 2001–2005 metais, Lt/kg

Table 2.52. Average retail prices of selected vegetables in 2001–2005, in Litass per kg

Daržovės / Vegetables	2001	2002	2003	2004	2005
Kopūstai / Cabbages	0,68	1,28	0,93	0,62	0,88
Morkos / Carrots	1,58	1,16	1,20	0,87	1,24
Burokėliai / Beetroot	0,64	0,73	0,89	0,57	0,86
Svogūnai / Onions	1,09	1,37	1,32	1,31	0,91
Česnakai / Garlic	5,13	4,58	4,24	4,82	6,90
Agurkai / Cucumbers	5,95	5,57	4,89	4,54	3,98
Pomidorai / Tomatoes	4,66	4,82	4,24	3,74	4,30

Šaltiniai: ŽŪMPRIS.

Perdirbimas. 2005 metais Lietuvoje veikė 35 vaisių ir daržovių perdirbimo įmonės. Jose gaminamas platus daržovių asortimentas: konservuotos ir marinuotos daržovės, pomidorų kečupai, padažai, sultys ir kiti produktai, turintys paklausą vidaus ir užsienio rinkose. Didžiausi daržovės perdirbantys subjektai: UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ ir UAB „Gerovės konservų fabrikas“. Produktų iš daržovių ir vaisių gaminama vis daugiau. 2005 metais, palyginti su 2001-aisiais, pagaminta 1,7 karto daugiau gaminių iš daržovių ir vaisių. Vaisių ir daržovių sulčių gamyba 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 2 kartus, pavyzdžiui, pomidorų sulčių gamyba – 48 proc. Pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų taip pat kasmet pagaminama vis daugiau (2.53 lentelė).

**2.53 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių perdirbtų produktų gamyba
2001–2005 metais**

Table 2.53. Production of selected fruit and vegetable products in 2001–2005

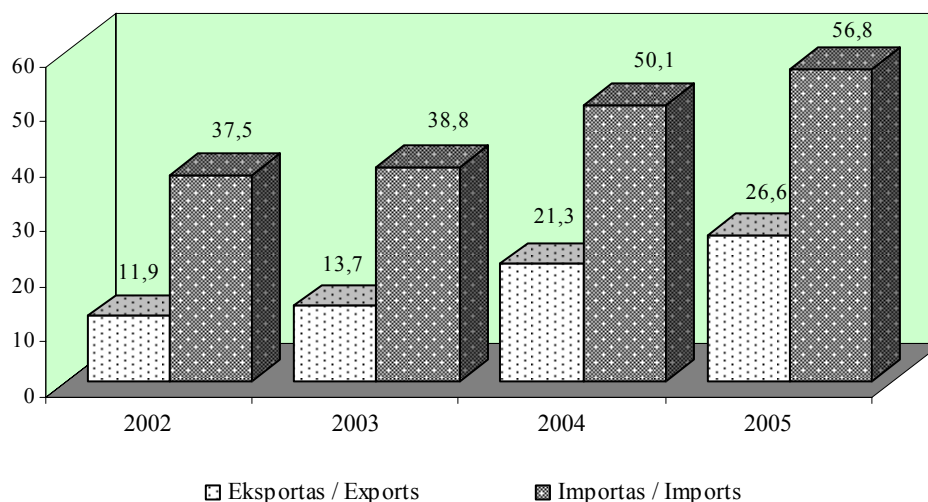
Produktas / Product	2001	2002	2003	2004	2005
Paruošti arba konservuoti produktai iš daržovių ir vaisių (be sulčių), tūkst. t <i>Prepared or preserved fruit and vegetable products (juice excl.), thou. t</i>	12,3	14,4	14,7	13,4	22,6
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit and vegetable juice, mill. l</i>	12,9	11,1	13,9	7,9	16,4
iš jų pomidorų sultys, mln. l <i>of which tomato juice, mill. l</i>	1,8	2,6	2,5	2,3	3,4
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t <i>Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t</i>	9,4	10,1	11,3	12,5	12,8

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Lietuvos statistikos metraštis 2005. – Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Tarp augintojų ir perdirbėjų trūksta integracijos, kuri perdirbėjams užtikrintų pakankamą kiekį geros kokybės žaliavų, o daržovių augintojams – tinkamą kainą ir tikrumą dėl užaugintos produkcijos realizavimo.

Užsienio prekyba. Daržovių eksportas 2005 metais padidėjo, tačiau prekybos balansas buvo neigiamas – daržovių importuota 2,1 karto daugiau negu eksportuota. Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais Lietuva eksportavo 25 proc. daugiau daržovių negu 2004 metais (2.42 pav.). Bendroji eksporto vertė – 131,9 mln. Lt (5 proc. didesnė negu 2004 m.).

Bendroji daržovių importo vertė 2005 metais sudarė 162,8 mln. Lt, buvo 13 proc. didesnė negu 2004-aisiais. Tiek pat padidėjo ir importuoti kiekiai.

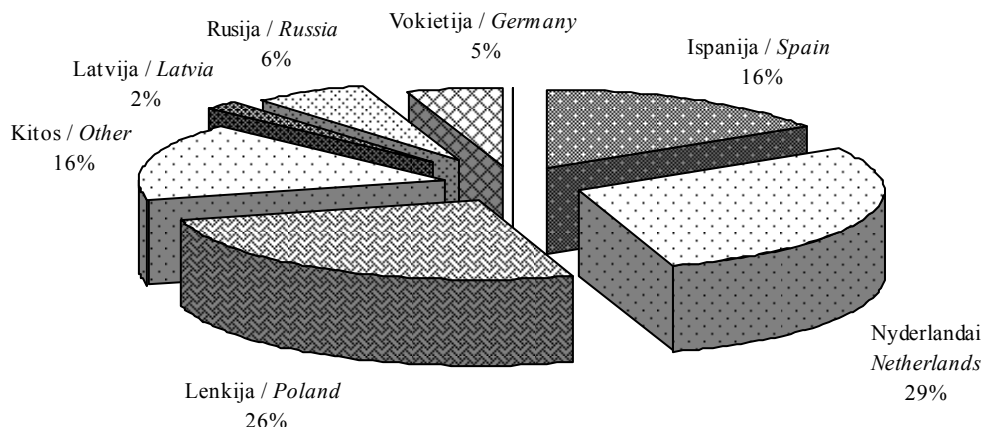

2.42 pav. Daržovių eksportas ir importas 2002–2005 metais, tūkst. t
Fig. 2.42. Exports and imports of vegetables in 2002–2005, in thou. tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, kopūstų ir morkų, burokėlių įvežta apie 2 kartus, agurkų – 1,5 karto daugiau, pomidorų beveik tiek pat, o svogūnų – 19 proc. mažiau negu 2004 metais.

Daugiausia daržovių 2005 metais importuota iš Nyderlandų – 17,1 tūkst. t (daugiausia pomidorų, svogūnų), Lenkijos – 14,7 tūkst. t (daugiausia svogūnų, kopūstų, pomidorų), Ispanijos – 8,8 tūkst. t (daugiausia pomidorų, agurkų).

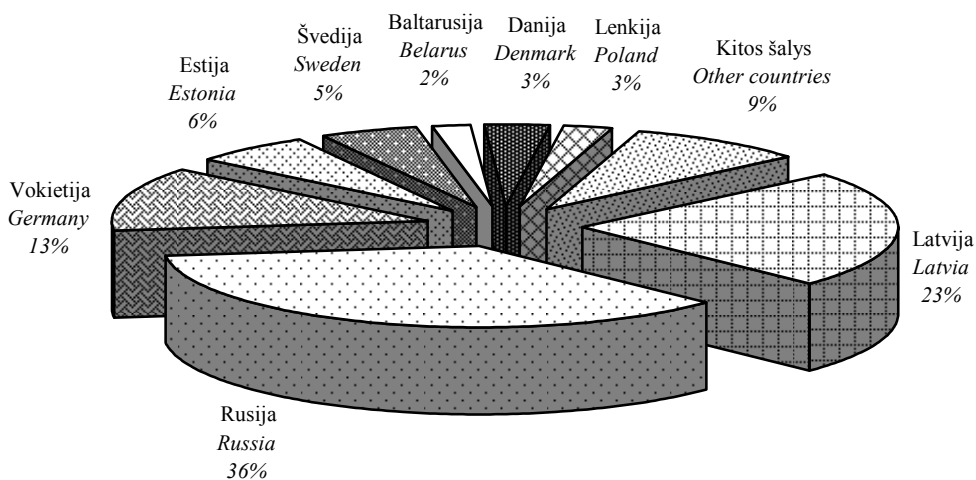
2.43 pav. Daržovių importo struktūra pagal šalis 2005 metais

Fig. 2.43. Structure of vegetable imports by country in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Didžiausios šviežių daržovių importuotojos yra JAV ir Vokietija. JAV importas sparčiai auga, o Vokietijos importo apimtys beveik nekinta jau labai ilgai. JAV daugiausia įsiveža pomidorų, Vokietija – salotų, kopūstų ir šakninių daržovių.

Iš Lietuvos 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, pomidorų eksportuota 30 proc., svogūnų – daugiau negu 2 kartus, kopūstų – 6,8 karto, morkų ir burokėlių – 50 proc. daugiau, agurkų – 17 proc. mažiau.

2.44 pav. Daržovių eksporto struktūra pagal šalis 2005 metais

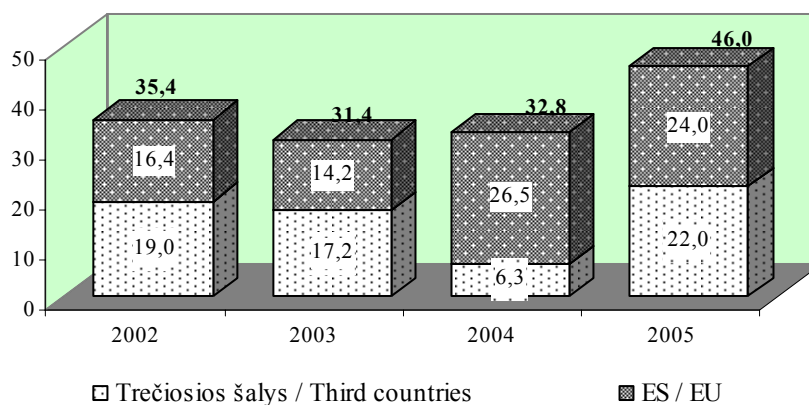
Fig. 2.44. Structure of vegetable exports by country in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2005 metais daugiausia daržovių eksportuota į Rusiją – 9,6 tūkst. t (daugiausia morkų, burokėlių ir pomidorų), Latviją – 6,2 tūkst. t (daugiausia pomidorų, agurkų ir ankštinių daržovių), Vokietiją – 3,4 tūkst. t.

Pasaulyje stambiausi šviežių daržovių eksportuotojai yra Ispanija ir Nyderlandai, truputį mažiau eksportuoja Kinija. Ispanijos ir Nyderlandų daržovių eksporto apimtys panašios, tačiau Nyderlandai didelę dalį produkcijos reeksportuoja. Abi šalys daugiausia išveža pomidorų. Tuo tarpu Kinija daugiausia eksportuoja svogūnų ir česnakų, jie sudaro apie 55 proc. viso šios šalies eksportuojamų daržovių kiekio.

Nors Lietuvos užsienio prekybos daržovių gaminiais apimtys 2002–2005 metų laikotarpiu didėjo, bendras prekybos balansas buvo neigiamas. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, daržovių gaminių eksportas išaugo apie 40 proc. (2.45 pav.). 2005 metais daugiausia daržovių gaminių eksportuota į Rusiją (45 proc.), Latviją (32 proc.). Prekybos su trečiosiomis šalimis balansas teigiamas

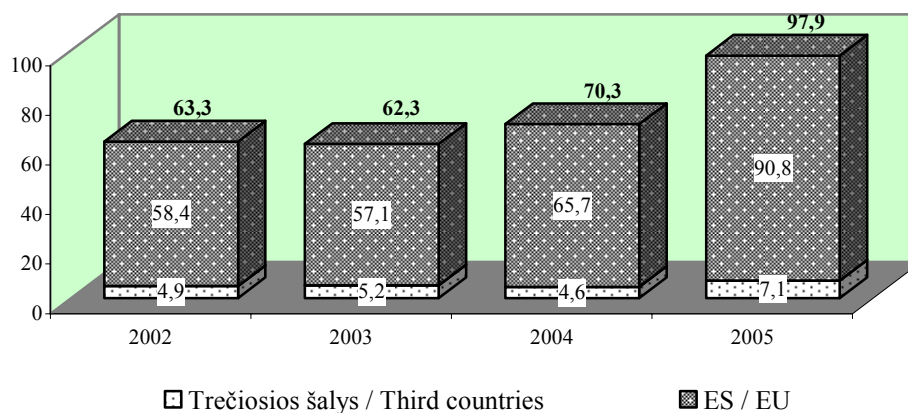

2.45 pav. Lietuviškų daržovių gaminių eksportas 2002–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.45. Structure of vegetable products exported in 2002–2005, in mill. Lit

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Beveik tiek pat išaugo ir daržovių importas (2.46 pav.). 2005 metais daugiausia jų įsivežta iš Lenkijos (27 proc.), Vengrijos (21 proc.) ir Latvijos (13 proc.).

2.46 pav. Lietuviškų daržovių gaminių importas 2002–2005 metais, mln. Lt

Fig. 2.46. Structure of vegetable products imported in 2002–2005, in mill. Lt

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

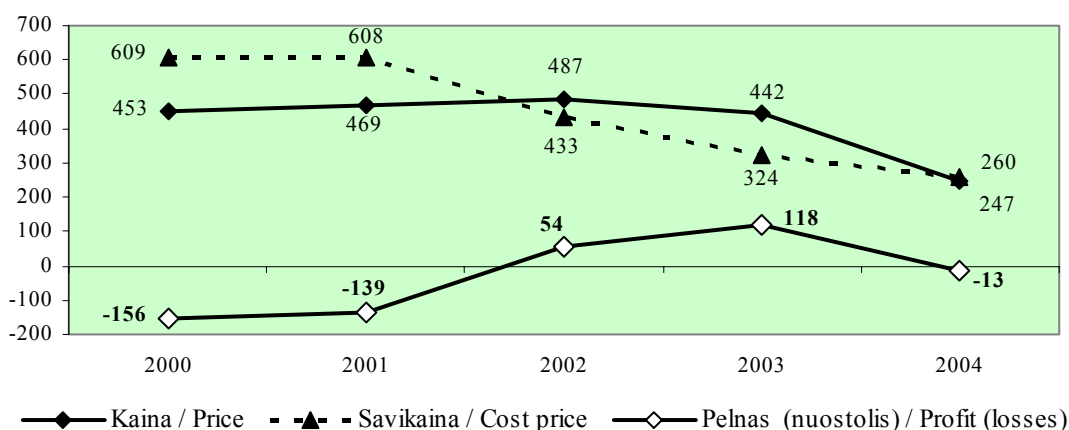
Parama. Atsižvelgiant į didelę dauginamosios medžiagos kokybės reikšmę žemės ūkio augalų derlingumui ir produkcijos konkurencingumui, šios medžiagos išauginimo sudėtingumą, remiami augalų sertifikuotos dauginamosios medžiagos naudotojai. Už įsigytą ir pasodintą sertifikuotą sėklą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 3D-152 nustatyta parama: už elitinės sėklos/sertifikuotos sėklos kilogramą: agurkų – 500/80 Lt, raudonųjų burokėlių – 30/8 Lt, kopūstų – 500/50 Lt, paprastųjų morkų – 600/100 Lt, pomidorų – 2400/800 Lt, daržinių pupelių – 12/4 Lt, ridikėlių – 35/10 Lt, svogūnų – 460/80 Lt, vienmečių paprikų – 1200/300 Lt. Parama teikiama pirkėjams, įsigijusiems sertifikuotos sėklos iš šalies atestuotų augalų dauginamosios medžiagos tiekėjų ar iš ES valstybių narių tiekėjų, tiekiančių sertifikuotą sėklą, bei 2006 metais deklaravusiems ŽŪB ir pasėlius pagal augalų rūšis. Parama gali būti teikiama tik už veislių, kurios įrašytos į Nacionalinį augalų veislių 2006 metų sąrašą, sertifikuotą dauginamąją medžiagą.

Už daržovių pasėlių hektarą 2005 metais Lietuvoje buvo nustatyta 139,95 Lt išmoka.

Ekonominiai rodikliai. Lauko daržovių gamybos savikainą nulemia sėklinės medžiagos, kuro, elektros energijos (laikymo metu), mineralinių trąšų, pesticidų ir darbo jėgos sąnaudos. ŽŪB lauko daržovių savikainos struktūroje didžiausią dalį sudaro darbo užmokesčio išlaidos. Darbo jėgai pirkti sunaudojama apie 30 proc. visų išlaidų, sėklai ir sodinamajai medžiagai – 17 proc., 12 proc. – trąšoms ir dirvos gerinimo medžiagoms. Darbo užmokesčio išlaidų mažinimui didelės įtakos turi modernios technikos naudojimas.

Gamybos išlaidos per metus pasiskirsčiusios netolygiai. Pavasarį perkamos sėklos, trąšos, dirva ruošama sėjai. Tada išnaudojama daugiau kaip 30 proc. visų išlaidų. Vasaros metu pasėlių priežiūros darbams tenka per 10 proc. visų išlaidų, rudenį derliaus nuėmimui – daugiau kaip 20 proc., o laikymui ir realizavimui – dar apie 30 proc. išlaidų.

ŽŪB ir įmonių lauko daržovių pasėliai tesudaro apie 1 proc. visų lauko daržovių pasėlių. Daržovių auginimo ŽŪB ir įmonėse 2002 ir 2003 metais pelningumas atitinkamai buvo 12,5 proc. ir 36,4 proc., o 2004-aisiais daržovių pardavimo pajamos gamybos sąnaudų nepadengė – nuostolingumas buvo 5 proc. (2.47 pav.).

2.47 pav. Lauko daržovių vidutinė supirkimo kaina, savikaina ir pelnas žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2000–2004 metais, Lt/t

Fig. 2.47. Average purchase price, cost price and profit of vegetables grown in the open field in agricultural companies and enterprises in 2000–2004, in Litai per ton

Šaltinis: Žemės ūkio bendrovių ir įmonių metinių oficialiųjų statistikos formų suvestinės.

Pagal respondentinių ūkių duomenis 2004 metais vidutinis daržininkystės ūkis buvo 13,33 ha. Daržininkystės ūkis, vidutiniškai realizuodamas bendrosios produkcijos už 68,87 tūkst. Lt, vienam hektarui gavo 2371 Lt pelno ir subsidijų.

3.1.9. Vaisiai ir uogos

3.1.9. Fruit and berries

Lietuva puoselėja galias sodininkystės tradicijas. Augintojai naudoja mažiau augalų apsaugos priemonių nei šiltesnio klimato kraštuose, todėl rinkoje įgyjamas pranašumas. 2005 metais 73 proc. visų iš Lietuvos eksportuotų vaisių ir uogų parduota ES šalyse. Plėtojama vaisių ir uogų perdirbimo pramonė. 2005-aisiais įmonės 56 proc. pardavimo pajamų gavo už eksportuotus gaminius. Antrieji narystės ES metai – naujų galimybių ir iššūkių bendrojoje rinkoje įvertinimo laikotarpis. Teko patirti didesnę konkurencinį atviros rinkos spaudimą, atsižvelgti į aukštesnius reikalavimus ir daugiau dėmesio skirti vaisių ir uogų rūšiavimui, pakavimui, prekinei išvaizdai, kokybei.

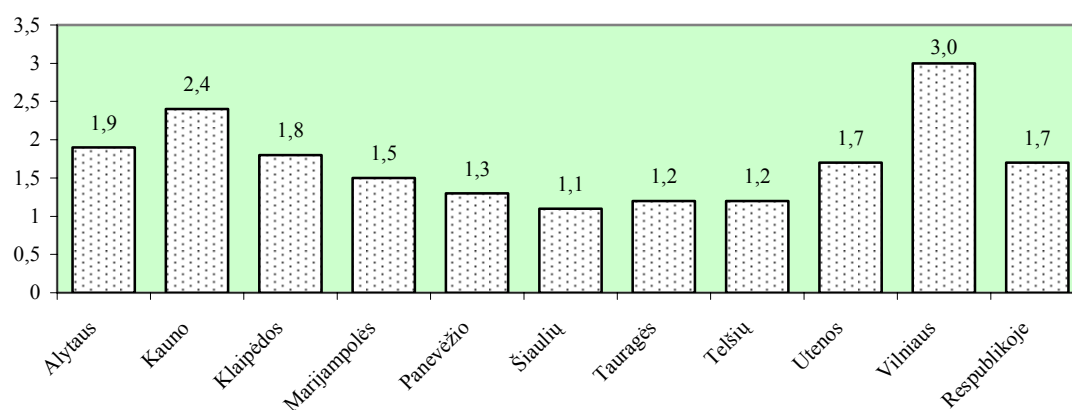
2005 metais Lietuvos vaisių ir uogų sektoriui remti skirta 12,8 mln. Lt nacionalinių ir ES lėšų, beveik baigtos įsisavinti SAPARD lėšos – 4,7 mln. Lt.

Auginimas. 2005 metais sodai ir uogynai Lietuvoje užėmė 43,7 tūkst. ha, tai sudarė 1,3 proc. ŽŪN ploto. Labiausiai paplitę mėgėjiški, iki 0,5 ha, dydžio sodai ir uogynai. Verslinius sodus ir uogynus augina ūkininkai ir specializuotos sodininkystės bendrovės. Vertinant penkerių metų vidurkį, vidutinis verslinio sodo ir uogyno plotas Lietuvoje – po 4,4 ha. 2005 metais didesni negu 10 ha sodai užėmė 73 proc. verslinių sodų ploto, didesni nei 10 ha uogynai – 57 proc. verslinių uogynų ploto. Stambieji augintojai labiau atitinka rinkos poreikius, nes gali tiekti didesnius vienaarūšės produkcijos kiekius, tinkamai juos paruošti realizavimui.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, bendras verslinių sodų ir uogynų plotas šalyje padidėjo 14 proc. ir siekė 9,4 tūkst. ha. Obelys užėmė 43 proc., juodieji serbentai – 36 proc., braškės – 8 proc. verslinių sodų ir uogynų ploto. Likusioji dalis – kriaušių, slyvų, vyšnių, trešnių, raudonųjų serbentų, aviečių ir aronijų sodiniai.

Siekdami išlikti konkurencingi, gerai prižiūrimų verslinių sodų ir uogynų augintojai taiko pažangias auginimo technologijas, gerina produkcijos kokybę. Įveisiami serbentynai, populiarėja perspektyvių veislių žemaūgių sodų auginimas. Plinta 'Auksio', 'Ligol', 'Delikates', 'Šampion', kitų vertingų veislių obelys. Augintojai jau ima pasigesti naujų nacionalinių veislių, pritaikytų vietos sąlygoms, obelių.

Verslinių sodų plotai didėja Kauno, Panevėžio, Vilniaus ir Šiaulių apskrityse, didžiausi – Panevėžio ir Šiaulių apskrityse. Mėgėjiški sodai auginami visoje šalyje. Skaičiuojant vienam ŽŪN hektarui, 2005 metais daugiausia sodų ir uogynų buvo Alytaus, Kauno, Vilniaus apskrityse, mažiausia – Tauragės, Telšių ir Šiaulių apskrityse (2.48 pav.).

2.48 pav. Sodų ir uogynų dalis apskričių žemės ūkio naudmenose 2005 metais, proc.

Fig. 2.48. Share of orchards and berry plantations in agricultural area by counties in 2005, in per cent

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Lietuvos ūkiuose gana didelius plotus užima seni ir naujai įveisti sodai. Derančių sodinių plotas 2005 metais buvo 23 proc. mažesnis nei 2001-aisiais. 2005 metais surinktas 2,5 karto didesnis vaisių ir uogų derlius negu 2004-aisiais. Per pastaruosius penkerius metus derlingiausi buvo 2001 metai, mažiausiai derlingi – 2004-ieji (2.54 lentelė). 2005 metais obuoliai sudarė 87 proc. (96,5 tūkst. t) šalyje surinkto vaisių ir uogų derliaus, vidutinis šalies obelų sodų derlingumas – 4,6 t/ha, bendrovių obelų sodai davė 1,8 karto didesnę derlių (8,2 t/ha).

2.54 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas ūkiuose 2001–2005 metais

Table 2.54. Area under orchards and berry plantations, harvest and yield in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Sodinių plotas, tūkst. ha Total area of orchards and berry plantations, thou. ha	41,5	41,8	32,3	32,2	38,6
iš jų derantis / of which fruit-bearing	38,4	35,9	27,5	27,3	29,5
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	167,5	92,5	112,2	44,6	110,8
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	4,4	2,6	4,1	1,6	3,8

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Lietuvoje sodinių plotai nėra vieni mažiausių ES, tačiau dar neišnaudotos derlingumo didinimo, kokybės gerinimo galimybės. Jungtinės Karalystės ir Austrijos vaisių ir uogų augintojų pasiekti rezultatai rodo pažangiausių sodininkystės metodų svarbą. 2005 metų Eurostato duomenimis, Jungtinėje Karalystėje sodinių plotas buvo 25,2 tūkst. ha, gautas derlius – 461,7 tūkst. t, derlingumas – 18,4 t/ha. Austrijoje sodinių plotas – tik 9,2 tūkst. ha, gautas derlius siekė 1175,3 tūkst. t, o derlingumas net – 127,5 t/ha.

Rinka ir supirkimas. 2004 metais dėl prasto derliaus augintojai pateikė rinkai palyginti nedidelius obuolių, serbentų kiekius. 2005 metais obuolių ir ypač juodųjų serbentų, aviečių, kriaušių derlius ir supirkimo kiekiai buvo didesni už 2001–2004 metų vidurkį (2.55 lentelė).

2.55 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2001–2005 metais

Table 2.55. Purchase of fruit and berries in 2001–2005

Vaisiai ir uogos <i>Fruit & berries</i>		2001	2002	2003	2004	2005	2005, palyginti su <i>compared to</i> 2001–2004, %
Vaisiai ir uogos, iš viso <i>Fruit & berries, total</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	67519	37605	75389	12752	73235	152
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	138	140	151	287	230	128
iš jų: / <i>of which:</i>							
vyšnios / <i>cherries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	1	15	3	4	0,1	2
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1307	1666	3229	1224	4174	2,3 k.*
slyvos / <i>plums</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	22	4	26	10	15	97
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	402	945	392	675	603	100
obuoliai / <i>apples</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	67244	37033	74707	12339	72092	151
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	92	123	138	254	222	146
kriaušės / <i>pears</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	–	3	1	1	16	12,8 k.*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	-	1235	2386	2953	915	56
braškės <i>strawberries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	34	9	89	137	35	52
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1852	2390	3600	1830	1472	61
avietės <i>raspberries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	3	15	14	15	20	170
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	4391	3628	4203	3881	4004	99
juodieji serbentai <i>black currants</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	83	294	281	60	918	5,1 k.*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1795	1254	1120	558	652	55
kiti serbentai <i>other currants</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	123	199	142	40	34	27
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	831	1128	1998	1723	945	67
kitos uogos <i>other berries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	9	33	107	140	101	140
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	220	814	598	685	625	108

* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2005 metais 98 proc. supirkto vaisių ir uogų kiekio sudarė obuoliai. Jų supirkimo kaina – 13 proc. mažesnė negu 2004-aisiais. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, didesnėmis kainomis buvo superkamos vyšnios (3,4 karto), avietės (3,2 proc.), juodieji serbentai (17 proc.).

Obuoliai Lietuvoje superkami pigiau negu ES šalyse, kuriose augintojai rinkai pateikia daugiau desertinės produkcijos. Kriaušių supirkimo kaina Lietuvoje 6,2 proc. mažesnė negu Vengrijoje, tačiau didesnė negu Lenkijoje (2,2 karto), kai kuriose kitose ES šalyse. Braškės Lietuvoje superkamos mažesnėmis kainomis nei Belgijoje (8,8 karto), Nyderlanduose (7,8 karto), Jungtinėje Karalystėje (6,8 karto), Italijoje (5,3 karto), Portugalijoje (3,3 karto), Ispanijoje (2,3 karto) (2.56 lentelė). Dėl neaukštų kainų šalyje auginami obuoliai ir braškės rinkoje įgyja privalumų.

**2.56 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų rūšių supirkimo kainos ES šalyse
2004–2005 derliaus metais, Lt/t**

*Table 2.56. Purchase prices of selected fruit and berries in EU countries
in 2004–2005, in Litas per ton*

ES šalis / EU country	Obuoliai <i>Apples</i>	Kriaušės <i>Pears</i>	Braškės <i>Strawberries</i>
Jungtinė Karalystė / UK	...	...	12468
Lietuva / Lithuania	254	2953	1830
Graikija / Greece	947	1957	...
Lenkija / Poland	988	1324	...
Čekija / Czech Republic	1117	...	...
Vokietija / Germany	1154	...	...
Nyderlandai / Netherlands	1316	1909	14208
Vengrija / Hungary	1525	3147	...
Belgija / Belgium	1802	2043	16082
Ispanija / Spain	1886	2195	4138
Portugalija / Portugal	2106	1996	6104
Prancūzija / France	2342	1259	...
Italija / Italy	2356	2466	9650

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Agriculture in the European Union – Statistical and economic information, 2005.

Mažmeninės vaisių ir uogų kainos, ilgą laiką labai priklausiusios nuo gamtinių sąlygų ir išauginto derliaus Lietuvoje, vis plačiau atsiveriant rinkoms, tapo stabilesnės ir vis daugiau priklausomos nuo pasaulinių rinkos kainų. 2001–2003 metais vidutinės mažmeninės obuolių kainos Lietuvoje buvo gana stabilios, 2004-aisiais jos kilo, o 2005-aisiais sumažėjo. Per 2001–2005 metų laikotarpį kriaušių kainos sumažėjo 12 proc., bananai pabrango 79 proc., citrinos atpigo 1 proc. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, kai kurių vaisių kainos sumažėjo: rūšinių obuolių – 26,0 proc., kriaušių – 3,9 proc., apelsinų – 3,2 proc. (2.57 lentelė).

**2.57 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų vidutinės mažmeninės kainos
2001–2005 derliaus metais, Lt/kg**

*Table 2.57. Average retail prices of selected fruit and berries in Lithuania
in 2001–2005, in Lit as per kg*

Vaisiai ir uogos / <i>Fruit and berries</i>	2001	2002	2003	2004	2005
Rūšiniai obuoliai / <i>Varietal apples</i>	2,98	2,81	2,81	3,75	2,79
Kriaušės / <i>Pears</i>	3,71	3,86	3,58	3,38	3,25
Bananai / <i>Bananas</i>	2,84	3,44	2,98	3,67	5,07
Apelsinai / <i>Oranges</i>	3,43	3,16	2,98	3,18	3,08
Citrinos / <i>Lemons</i>	4,04	3,74	3,88	3,62	4,00
Žaliosios vynuogės / <i>Green grapes</i>	8,56	7,93	7,17	6,82	7,07
Braškės / <i>Strawberries</i>	4,46	4,74	6,36	5,51	5,96

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Perdirbimas ir pardavimas. Iš visų šalyje auginamų vaisių ir uogų rūšių perdirbimui daugiausia naudojami obuoliai. Gaminiai iš lietuviškų obuolių yra išskirtinio skonio, vertingų maistinių savybių. Lietuvoje sukaupia ilgametė obuolių perdirbimo patirtis.

AB „Anykščių vynas“ – viena stambiausių šviežių vaisių ir uogų supirkėjų ir perdirbėjų Lietuvoje. Šalyje išplėtotą koncentruotų sulčių gamybą, įmonės yra įsigijusios modernią įrangą. Vaisių ir uogų sultis gamina KB „Vaisių sultys“, UAB „Vaiskona“, KB „Varėnos konservai“, ŽŪK „Šiaurės Lietuvos uogynai“, ŽŪK „Šilauogė“, kitos įmonės. Džemo, marmelado, tyrių rinkoje žinomi UAB „Vilroka“, UAB „Gerovė“, Klausučių ŽŪB, KB „Varėnos konservai“, UAB „Telsoda“, UAB „Rivona“, Tauragės vaisių ir daržovių perdirbimo kombinatas, Kėdainių konservų fabrikas. Šiuolaikinius standartus atitinkančią uogų užšaldymo įrangą, saugyklas-šaldytuvus turi UAB „Vėtrija“, ŽŪKB „Litbera“, ŽŪK „Šilauogė“. Lietuvos įmonės ir kooperatinės bendrovės pajėgios užšaldyti per 10 tūkst. t uogų per sezoną. Norint pasiekti dar geresnių rezultatų, būtinas glaudesnis augintojų ir perdirbėjų bendradarbiavimas.

Lietuvoje gaminama vis daugiau džemų, drebučių, marmeladų, tyrių ir pastų. 2005 metais, palyginti su 2001-aisiais, šių produktų gamybos apimtys išaugo 62 proc. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, koncentruotų sulčių pagaminta 7,4 karto, šaldytų vaisių ir uogų – 1,4 karto daugiau (2.58 lentelė).

2.58 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba 2001–2005 metais

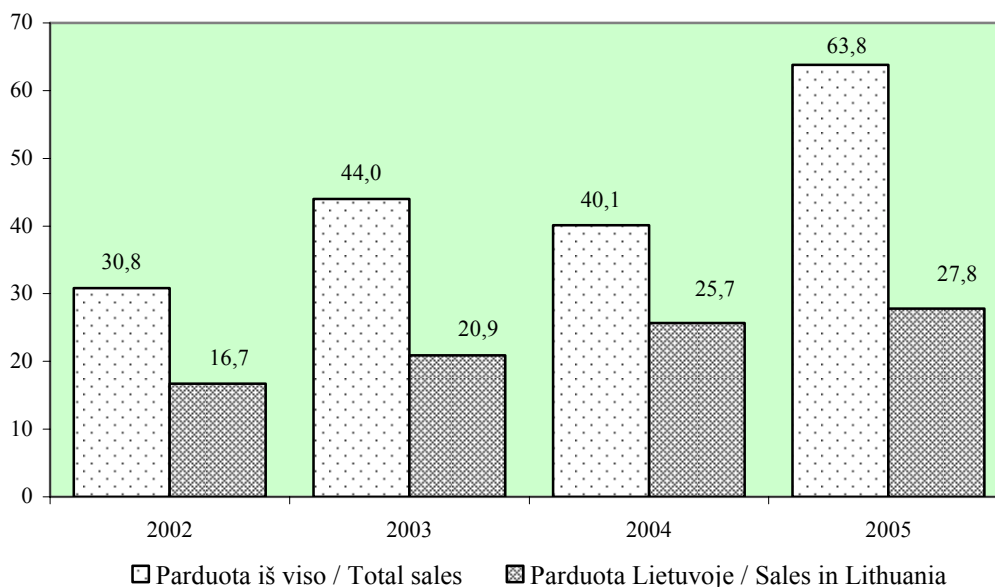
Table 2.58. Production of selected fruit and berry products in 2001–2005

Produktas / <i>Product</i>	2001	2002	2003	2004	2005
Džemai, vaisių drebučiai (želė), marmeladai, vaisių arba riešutų tyrelės (piurė) ir pastos, tūkst. t <i>Jams, fruit jellies, marmalades, fruit and nut puree and fruit or nut pastes, thou. t</i>	2,6	3,0	3,5	3,7	4,2

Produktas / Product	2001	2002	2003	2004	2005
Obuolių sūriai, t / <i>Apple cheese, t</i>	2	14	13	8	3
Koncentruotos sultys, mln. l <i>Concentrated juice, mill. l</i>	5,3	3,0	6,5	0,9	6,7
Nekoncentruotos obuolių sultys, mln. l <i>Not concentrated apple juice, mill. l</i>	0,8	1,2	1,2	0,8	1,0
Šaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, t</i>	38	39	20	1350	1819

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2001–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2002–2005 metais Lietuvos rinkoje parduodamų šalyje pagamintų vaisių ir uogų produktų vertė kasmet buvo vis didesnė. Didėjo ir eksporto apimtys. 2002 metais už eksportuotus gaminius gauta 46 proc., 2003-iaisiais – 52 proc., 2004-iaisiais – 36 proc., 2005-iaisiais – 56 proc. visų pardavimo pajamų. Apskritai 2005 metais, palyginti su 2004-iaisiais, vaisių ir uogų gaminių parduota už 1,6 karto didesnę sumą (2.49 pav.).

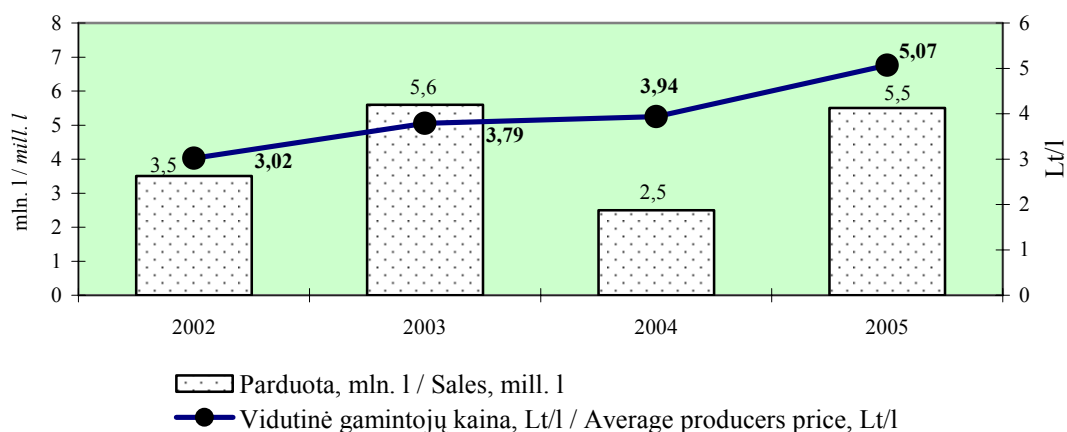

2.49 pav. Vaisių ir uogų gaminių pardavimas 2002–2005 metais, mln. Lt

Fig 2.49. Sales of fruit and berry products in 2002–2005, in mill. Litas

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2002–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Nuo 2002 metų iki 2005-ųjų didžiausias koncentruotų sulčių, įskaitant vaisių, uogų ir daržovių sulčių mišinius, kiekis buvo parduotas 2003 metais. Vidutinė pardavimo kaina analizuojamu laikotarpiu padidėjo 1,7 karto (2.50 pav.).

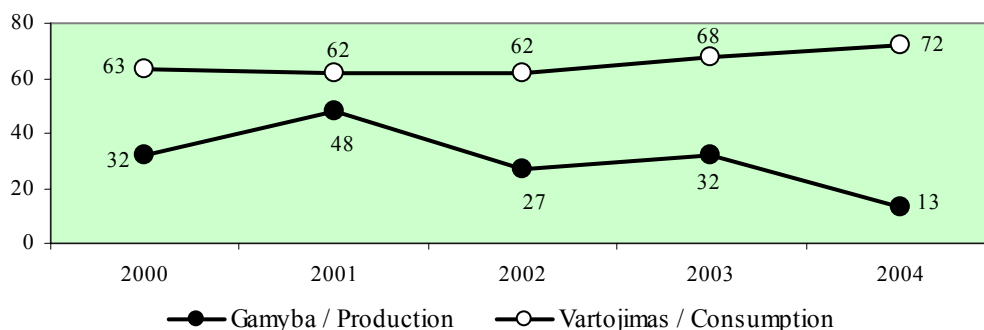

2.50 pav. Koncentruotų sulčių pardavimas 2002–2005 metais

Fig. 2.50. Sales of concentrated juices in 2002–2005

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2002–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Vartojimas. 2000–2004 metais Lietuvoje vienas žmogus vidutiniškai suvartojo 65,4 kg vaisių ir uogų per metus. Jų suvartojimas palaipsniui didėja ir nepriklauso nuo gamybos apimčių svyravimų (2.51 pav.).

2.51 pav. Vaisių ir uogų gamyba bei vartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2000–2004 metais, kg

Fig. 2.51. Per capita production and consumption of fruit and berries in Lithuania in 2000–2004, in kg

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Rekomenduojama fiziologinė šviežių vaisių ir uogų vartojimo norma (kartu su bananais, citrusiniais vaisiais ir vynuogėmis) Lietuvoje – 90 kg per metus vienam gyventojui. Numatoma, kad Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose ES šalyse narėse, šviežių vaisių ir uogų bus suvartojama daugiau. 2003 metais Nyderlanduose vienas gyventojas suvartojo vidutiniškai 93 kg šviežių vaisių ir uogų per metus, Vokietijoje – 83 kg, Prancūzijoje – 81 kg. Lietuvoje yra galimybės pasiekti neblogą apsirūpinimo šalyje išaugintais vaisiais ir uogomis lygį – apie 70 proc. Toks apsirūpinimo lygis šalyje

buvo 2001-aisiais, kai derlius siekė beveik 170 tūkst. Didėjanti paklausa skatina importą, o apsirūpinimo savos gamybos produktais lygis mažėja (2.59 lentelė). Tokios tendencijos nepalankios vartotojams, augintojams, perdirbėjams.

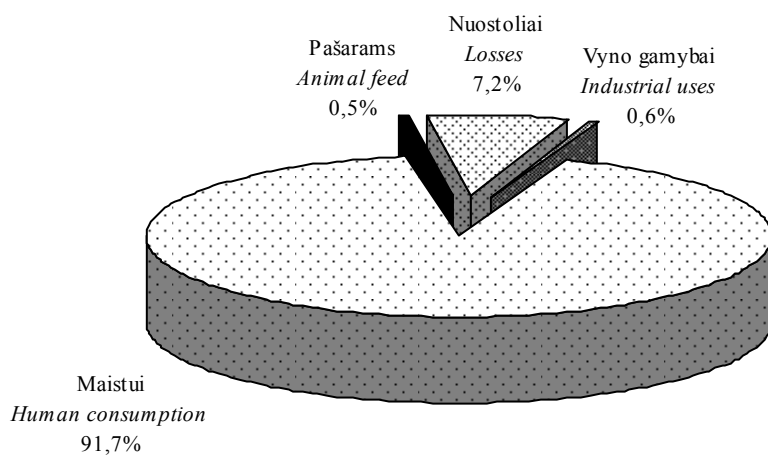
2.59 lentelė. Vaisių ir uogų išteklių balansas 2001–2004 metais, tūkst. t

Table 2.59. Balances of fruit and berries in 2001–2004, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004
Atsargos metų pradžioje / Initial stocks	30,5	61,9	52,0	48,4
Išauginta / Production	169,9	94,5	115,2	47,4
Importas / Import	180,2	182,7	217,5	286,8
Visi ištekliai / Total supply	380,6	339,1	384,7	382,6
Eksportas / Export	75,2	46,0	71,3	59,6
Suvargota vidaus reikmėms / Total domestic uses	243,5	241,1	265,0	267,5
pašarams / animal feed	2,8	1,9	2,2	1,3
nuostoliai / losses	15,6	14,0	16,5	19,2
sunaudota pramonėje / industrial uses	8,4	10,1	12,1	1,7
gyventojų vartojimo fondas / human consumption	216,7	215,1	234,2	245,3
Suvargota vienam gyventojui, kg Consumption per capita, kg	62	62	68	72
Atsargos metų pabaigoje / Final stocks	61,9	52,0	48,4	55,5
Apsirūpinimas, proc. / Self-sufficiency level, %	70	39	43	18

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2003, 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2004 metais iš vidaus reikmėms skirtų vaisių ir uogų maistui suvargota beveik 92 proc., vyno gamybai – 0,6 proc., o pašarams – 0,5 proc. Nuostoliai 2004 metais sudarė 7,2 proc. (2.52 pav.). Didžioji dalis suvartojama maistui – ši tendencija yra pastovi.

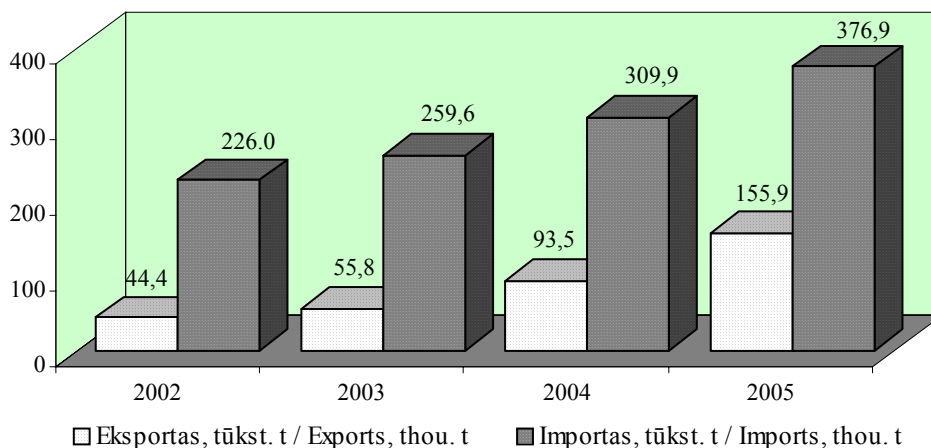

2.52 pav. Vaisių ir uogų vartojimas vidaus reikmėms 2004 metais

Fig. 2.52. Total domestic uses of fruit and berries in 2004

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Užsienio prekyba. 2005 metų vaisių ir uogų užsienio prekybos balansas išliko neigiamas. 2002–2005 metais vaisių ir uogų eksporto vertė didėjo kasmet. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, ji išaugo 67 proc. (2.53 pav.). 2005 metais iš Lietuvos eksportuota 55,4 tūkst. t vaisių ir uogų, importuota – 172,6 tūkst. t. 73 proc. eksporto kiekio teko ES šalims. Didžioji dalis importuotų vaisių ir uogų kiekio (60 proc.) įvežta taip pat iš ES šalių.

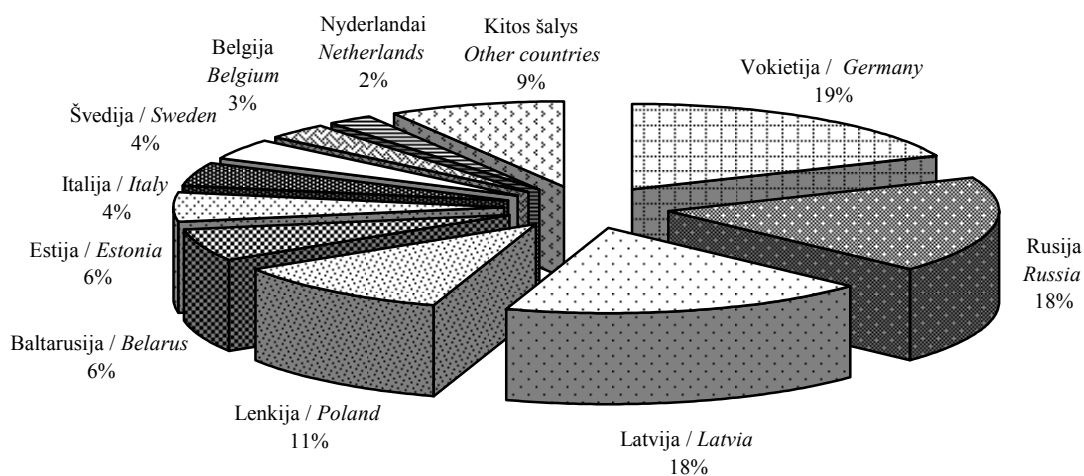

2.53 pav. Vaisių ir uogų eksportas ir importas 2002–2005 metais, mln. Lt
 Fig. 2.53. Exports and imports of fruit and berries in 2002–2005, in mill. Litas

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Užsienio prekyba šaldytais vaisiais ir uogomis plėtojama sėkmingiausiai: teigiamas prekybos balansas buvo 2004 ir 2005 metais, pastaraisiais eksportuota už 47,6 mln. Lt, t. y. 21 proc. daugiau nei 2004-aisiais.

2005 metais vaisius ir uogas Lietuva eksportavo į 32 šalis. Didžioji dalis eksporto teko Vokietijai, Rusijai, Latvijai ir Lenkijai (2.54 pav.). 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, eksporto į Lenkiją vertė išaugo 4,8 karto, į Rusiją – 2,6 karto, į Vokietiją – 1,3 karto, į Latviją – 23 proc.

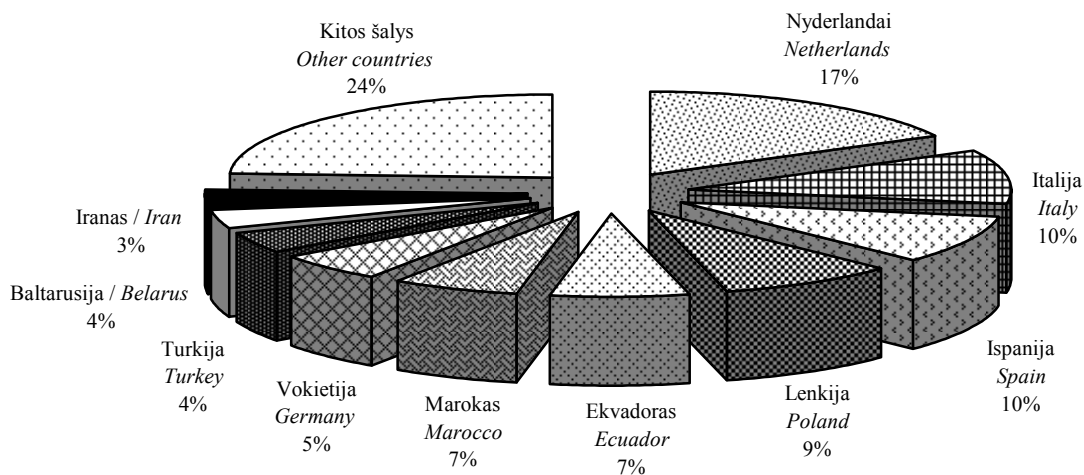

2.54 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2005 metais
 Fig. 2.54. Structure of exports of fruit and berries by country in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Nuo 2002-ųjų kasmet didėjo vidutinės eksportuotų šaldytų vaisių ir uogų, nefermentuotų sulčių kainos. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, 36 proc. nukrito iš Lietuvos eksportuotų obuolių kainos, tačiau uogų kainos pakilo, labiausiai – braškių ir žemuogių (2,2 karto). 2005 metais obuolių pasiūla viršijo paklausą pasauliniu mastu, mažėjo šių vaisių vartojimas, todėl krito jų kainos.

2005 metais į Lietuvą vaisių ir uogų įvežta iš 50 šalių. ES šalys, didžiosios vaisių ir uogų augintojos, įsitvirtina Lietuvos rinkoje, tačiau jos konkuruoja tarpusavyje, užimamos rinkos dalys nėra pastovios. 2005 metais daugiausia importuota iš Nyderlandų, Italijos, Ispanijos, Lenkijos (2.55 pav.). 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, importo iš Ispanijos vertė padidėjo 48 proc., iš Italijos – 45 proc., iš Nyderlandų – 14 proc., iš Lenkijos – 9 proc. Vidutinės importuotų vaisių ir uogų kainos per metus išaugo 17 proc.

2.55 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2005 metais

Fig. 2.55. Structure of imports of fruit and berries by country in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Parama ir ekonomika. Lietuvoje remiamas kokybiškos ir sertifikuotos vaismedžių ir uogakrūmių sodinamosios medžiagos įsigijimas. Parama skiriama ir už savo medelynuose užaugintus sertifikuotus sodo augalus. 2005 metais už vaismedžių ir uogakrūmių sodinamosios medžiagos įsigijimą iš Kaimo rėmimo programos lėšų išmokėta 1,3 mln. Lt.

Už deklaruotus intensyviai prižiūrimus sodų ir uogynų plotus skiriamos tiesioginės išmokos, jos kasmet padidėja apie 24 proc. Tiesioginės išmokos už 2005 metais deklaruotus sodų ir uogynų plotus siekė 140,51 Lt/ha, augintojams išmokėta 1,3 mln. Lt.

2005 metais iš Kaimo rėmimo programos lėšų išmokėta 1,7 mln. Lt už verslinius sodus ir uogynus 2004 metais nukentėjusius nuo pavasario šalnų. Parama paskirstyta 474 ūkiams. Daugiausia nacionalinės programos lėšų teko Pasvalio (15,6 proc.), Panevėžio (9,3 proc.), Biržų (8,1 proc.), Prienų (7,1 proc.) Kretingos (6,7 proc.) rajonų vaisių ir uogų augintojams.

Sodininkystės ūkių modernizavimui iš ES paramos programos SAPARD sodininkystės ir uogininkystės sektoriuje bus panaudota 4,7 mln. Lt. 2005 metais

6,2 mln. Lt skirta pareiškėjams, laimėjusiems BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto projektų atranką, 2,3 mln. Lt – pareiškėjams, atitikusiems Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano reikalavimus.

Siekdami gauti didesnę pelną, intensyviai prižiūrimų verslinių sodų ir uogynų augintojai pirmiausia ieško savikainos mažinimo būdų. Serbentynuose, kur derlius nuimamas kombainais, tai padaryti pavyksta. ŽŪB penkerių metų duomenys patvirtina, kad didžiausią vaisių ir uogų auginimo savikainos išlaidų dalį sudaro darbo užmokestis. Svarbu pasiekti, kad perdirbimui skirti obuoliai nebūtų auginami už tokia pat savikainą kaip ir desertiniai.

Ekonominiai rodikliai gerėja, kai išigyjami perspektyvių veislių sodiniai, gerinamas ūkių specializacijos lygis. Bendrojoje rinkoje išliks gebantieji integruotis. Nedidelėms vartotojų grupėms išskirtinę produkciją tiekiantys Lietuvos vaisių ir uogų augintojai bei perdirbėjai įrodė, kad gali lanksčiai prisitaikyti prie rinkos pokyčių. Didėjant konkurencijai globalioje rinkoje, jie turės įveikti naujus iššūkius.

3.1.10. Kiti produktai

3.1.10. Other products

Kiaušiniai / Eggs

ES šalyse žmogus vidutiniškai per metus suvartoja apie 14 kg kiaušinių. Daugiausia jų suvartojama Ispanijoje (19,3 kg), Danijoje (16 kg) ir Prancūzijoje (15,8 kg), mažiausiai – Portugalijoje ir Suomijoje – po 9,2 kg per metus. Lietuvoje – apie 13 kg kiaušinių.

Vištų dedeklių skaičius 2004 metais ES šalyse buvo 336,2 mln. Daugiausia jų auginta Prancūzijoje (50 mln.), Italijoje (45 mln.), Vokietijoje ir Ispanijoje (po 41 mln.). Lietuvoje 2001–2005 metų laikotarpiu vištų dedeklių buvo beveik 4 mln. 2004 metais iš viso ES šalyse buvo surinkta 6,9 mln. t kiaušinių, daugiausia – Prancūzijoje, Ispanijoje ir Vokietijoje. Lietuvos paukštininkystės ūkiai, 2004 metais surinkę apie 50 tūkst. t kiaušinių, tarp ES gamintojų užėmė 18 vietą.

ES-15 šalyse apsirūpinimas kiaušiniais siekia 101 proc., daugiausia apsirūpinę Nyderlandai (200 proc.), mažiausia – Austrija (73 proc.). Lietuvoje 2004 metais apsirūpinimas kiaušiniais siekė 112 proc.

Gavyba ir vidaus rinka. 2005 metais visuose šalies ūkiuose buvo laikoma 4,2 mln. vištų dedeklių (6,4 proc. daugiau nei 2004 m.), iš kurių – 40 proc. ūkininkų ūkiuose, 60 proc. – ŽŪB ir paukštynuose. Nors dedeklių skaičius šalies ūkiuose didėja, dėl sumažėjusio vištų dėslumo 2005 metais surinkta 2 proc. mažiau kiaušinių nei 2004-aisiais.

2005 metais Lietuvoje supirktas 487 mln. vnt. kiaušinių – 5 proc. daugiau nei 2003 metais (2.60 lentelė). 2004 metais buvo supirktas panašus kiaušinių kiekis. Tai lėmė auganti kiaušinių rinka bei eksporto plėtra. Iš viso Lietuvoje superkama apie 50–57 proc. visų surinktų kiaušinių.

2.60 lentelė. Kiaušinių gavyba ir suvartojimas 2001–2005 metais, mln. vnt.*Table 2.60. Production and consumption of eggs in 2001–2005, in mill. pieces*

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Gamyba / Production	742,3	799,1	810,7	853,0	863,0
Supirkimas / Purchase	480,8	521,2	466,3	485,7	487,4
Importas / Import	34,4	43,3	52,3	70,0	72,9
Eksportas / Export	6,6	44,3	100,6	120,0	181,5
Gyventojų vartojimo fondas <i>Human consumption</i>	709,0	748,2	729,6	727,1	...
Suvartojimas vienam gyventojui, vnt. <i>Consumption per capita, pieces</i>	204	216	211	212	...
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	97,0	99,8	105	112,0	...

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2005 metais vidutinė didmeninė kiaušinių kaina Lietuvoje buvo 1,68 Lt/10 vnt., palyginti su 2004-aisiais, 12 proc. mažesnė. Labiausiai ji nukrito, kai mūsų šalies kiaušinių rinka tapo atvira ir kitų ES šalių gamintojams.

Vidutinės kiaušinių kainos 2004 metais Lietuvoje buvo vienos žemiausių, lyginant su kitomis ES šalimis (2.61 lentelė). Tai sudaro palankias galimybes plėtoti eksportą į naujas rinkas. 2004 metais, palyginti su 2003-aisiais, kiaušinių kainos kitose šalyse vidutiniškai sumažėjo apie 20 proc.

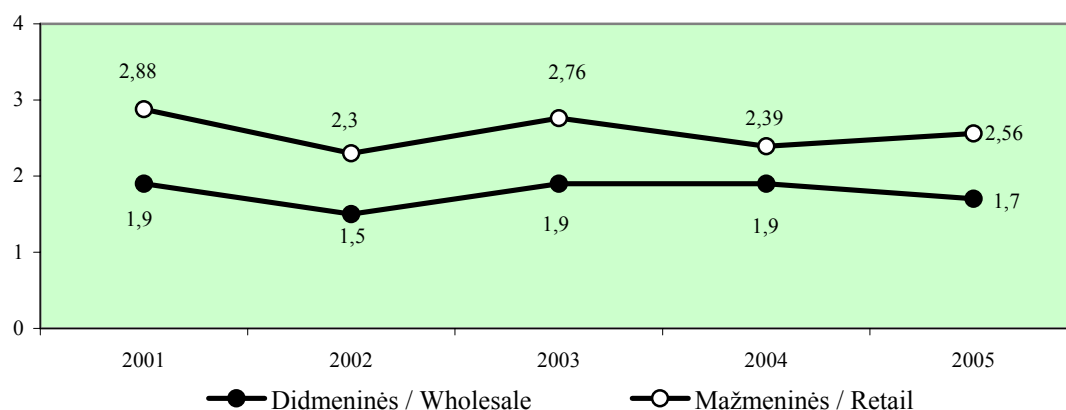
2.61 lentelė. Vidutinės kiaušinių kainos ES šalyse 2000–2004 metais, Lt/100 vnt.*Table 2.61. Average prices of eggs in EU countries in 2000–2004, in Lt/100 pieces*

Šalis / Country	2000	2001	2002	2003	2004
Danija / Denmark	28,8	30,5	30,9	30,5	27,4
Italija / Italy	26,7	24,9	25,3	27,5	25,1
Latvija / Latvia	–	–	19,5	20,6	19,5
Estija / Estonia	–	23,4	22,8	22,8	19,1
Vokietija / Germany	20,6	19,5	19,5	25,1	16,3
Prancūzija / France	17,9	16,6	16,7	20,8	14,9
Ispanija / Spain	–	–	16,1	19,6	14,4
Lietuva / Lithuania	12,8	13,7	13,2	13,6	13,8

Šaltinis: www.zmp.de

2005 metais nuo rugsėjo mėnesio didmeninės kainos didėjo ir metų pabaigoje buvo 1,94 Lt/10 vnt. Tam įtakos turėjo apie 7 proc. ES šalyse padidėjusios didmeninės kainos. Mažmeninė kiaušinių kaina nagrinėjamu laikotarpiu buvo 2,56 Lt/10 vnt., t. y. 7 proc. didesnė.

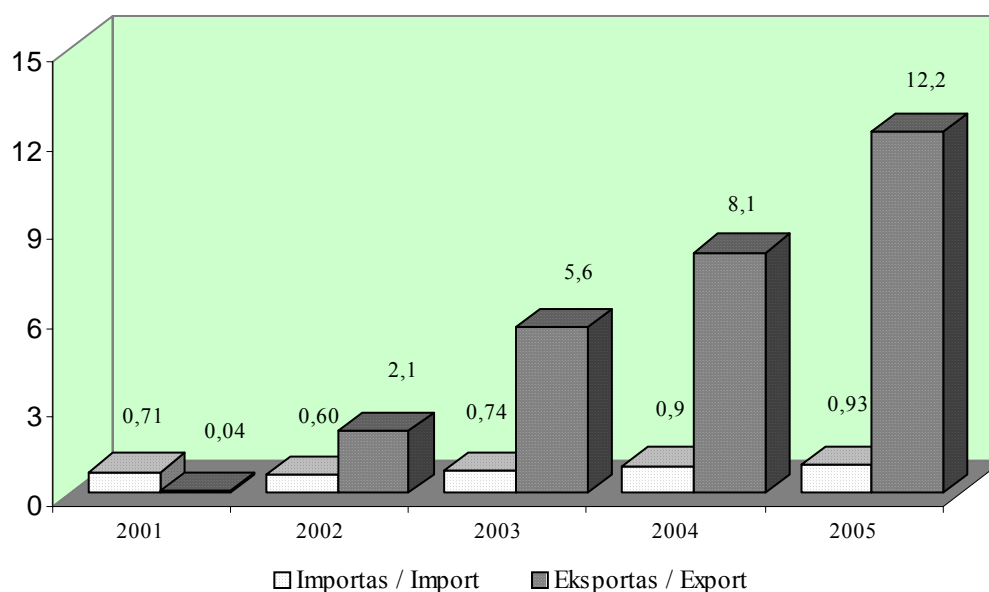

2.56 pav. Kiaušinių vidutinės didmeninės ir mažmeninės kainos 2001–2005 metais, Lt/10 vnt.

Fig. 2.56. Average wholesale and retail prices of eggs in 2001–2005, in Lt/10 pieces

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos socialinė ir ekonominė raida 2000–2004 m. – Nr. 1–12. – V.: Statistikos departamentas prie LRV; ŽŪMPRIS duomenys.

Užsienio prekyba. 2003–2005 metais kiaušinių importo ir eksporto apimtys didėjo. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, eksportas išaugo 51 proc. – iki 12,2 tūkst. t (181,5 mln. vnt.), o importas – 4,2 proc. (2.57 pav.) Augantis eksportas rodo, kad didieji paukštiniai, pasinaudoję ES struktūrine parama ir modernizavę technologijas, sugebėjo įsilieti į bendrąją ES rinką ir sėkmingai joje konkuruoti. Labiausiai išaugo eksportas į Daniją, Čekiją bei kaimynines šalis Latviją, Estiją ir Lenkiją. 2005 metais daugiausia kiaušinių išvežta į Čekiją (48 proc.), Latviją (15 proc.) ir Vokietiją (12 proc.).

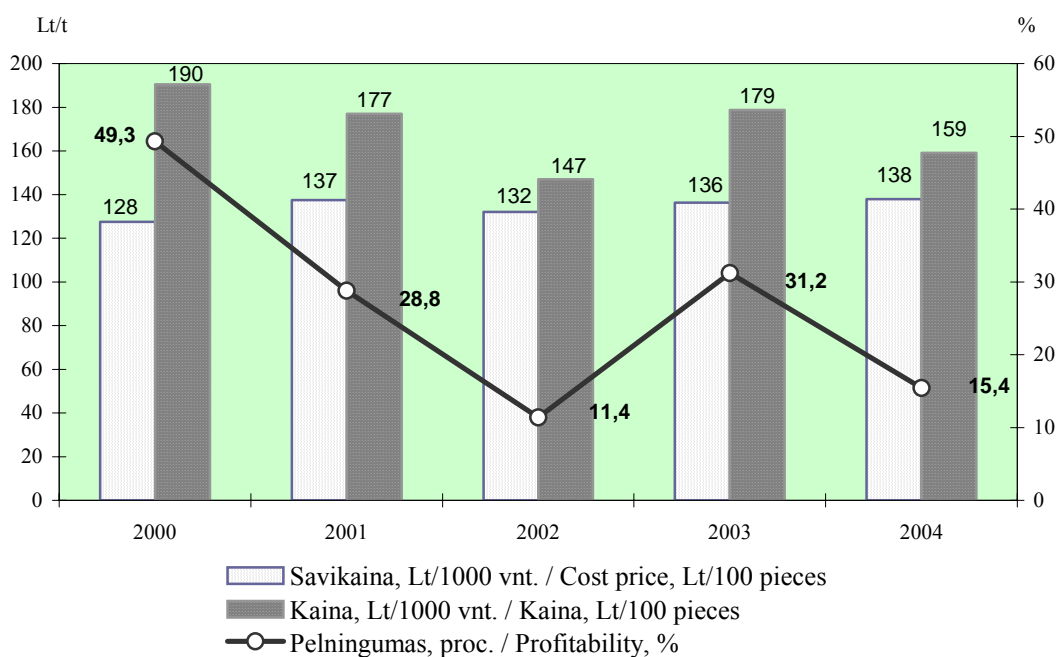
2.57 pav. Kiaušinių importas ir eksportas 2001–2005 metais, tūkst. t

Fig. 2.57. Import and export of eggs in 2001–2005, in thou. tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Per 2001–2005 metus į Lietuvą importuota 930 t kiaušinių už beveik 5 mln. Lt. Daugiausia jų įvežta iš Lenkijos (41 proc.), Danijos (15 proc.) ir Latvijos (13 proc.). Į Lietuvą kiaušinių importuojama kur kas mažiau nei eksportuojama. Didžioji dalis įvežtų kiaušinių panaudojama vištoms veisti.

Ekonominiai rodikliai. Per 2000–2004 metų laikotarpį kiaušinių gavybos sąnaudos paukštynuose ir ŽŪB nežymiai padidėjo, o pelningumas dėl pardavimo kainų svyravimų kito nuo 11 iki 49 proc. (2.58 pav.). 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, kiaušinių gavybos sąnaudos padidėjo 1,5 proc., o pelningumas dėl 11 proc. sumažėjusių pardavimo kainų krito perpus – iki 15 proc.

2.58 pav. Vidutinė kiaušinių savikaina, pardavimo kaina ir pelningumas paukštynuose ir žemės ūkio bendrovėse 2000–2004 metais, Lt/1000 vnt.

Fig. 2.58. Average cost price, sale price and profitability of eggs in poultry farms and agricultural companies in 2000–2004, in Lt/1000 pieces

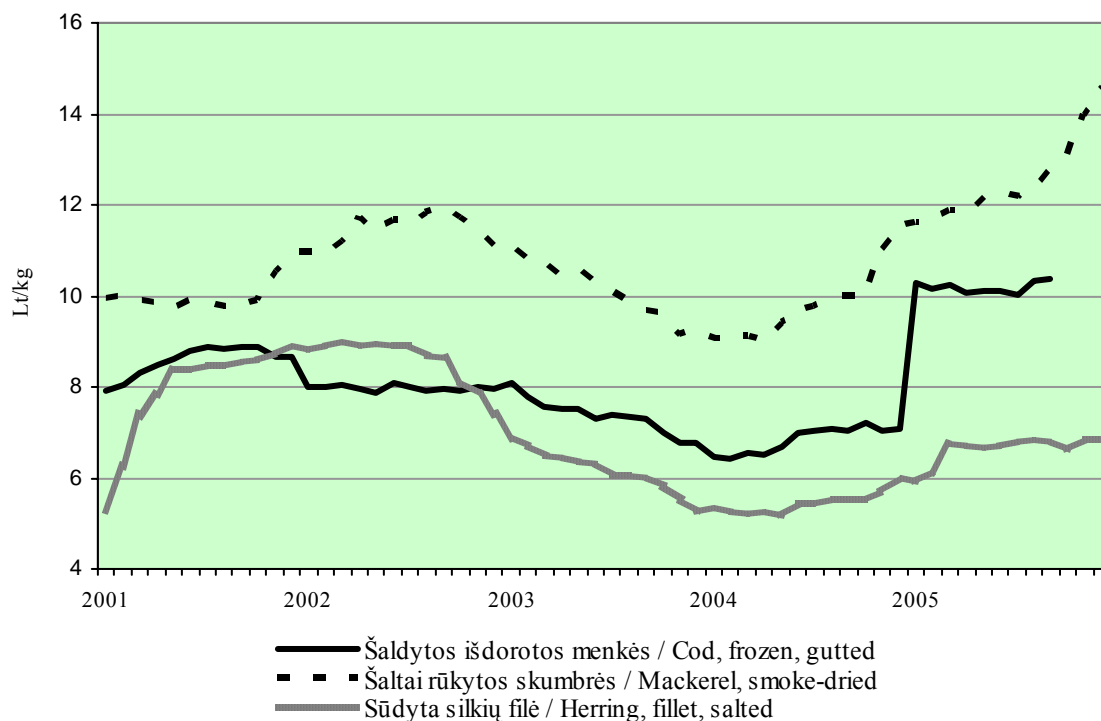
Šaltinis: Žemės ūkio bendrovių ir įmonių oficialiosios statistikos formos respublikos suvestinės.

Žuvis ir žuvų produktai / Fish and fish products

2001 metais Lietuvoje buvo net 90 žuvų perdirbimo įmonių, tačiau tik pusė jų veikė. Per penkerius metus jų skaičius sumažėjo beveik trigubai. 2005 metais šalyje veikė 35 žuvų perdirbimo įmonės, iš jų 29 turėjo Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos patvirtintą sertifikatą gaminti, laikyti ir tiekti žuvų produktus į vietinę ir bendrąją ES rinką, 5 įmonės turėjo patvirtintą teisę gaminti, laikyti ir tiekti žuvų produktus tik į vietinę rinką, 1 įmonei suteiktas pereinamasis laikotarpis, per kurį ji privalo pasirengti gaminti žuvų produktus, atitinkančius ES reikalavimus. Be to, 2005 metais 12 žvejybos laivų turėjo sertifikatus, suteikiančius teisę produktus parduoti kitoms valstybėms.

Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais šalies žuvų perdirbimo įmonėse (neskaitant perdirbimo laivuose) buvo pagaminta 75,5 tūkst. t produkcijos, kurios vertė – 536,4 mln. Lt. Perdirbimo pramonės gamybą per 2001–2005 metų laikotarpį padidino nuo 57,5 tūkst. t iki 75,5 tūkst. t.

Žuvų perdirbamoji pramonė gamina ir pateikia vartotojams plataus asortimento produkciją: atšaldytus, sušaldytus, tarp jų išdarinėtus, sūdytus ir marinuotus, rūkytus, džiovintus ir vytintus, aromatizuotus žuvų produktus, kulinarinius žuvų gaminius, įvairiai paruoštus žuvų konservus. Gaminami vis įvairesnio asortimento produktai. Didelę dalį perdirbtų žuvų produktų užima delikatesiniai surimio produktai – krabų lazdelės, žuvų piršteliai, vėžių uodegėlės ir kiti gaminiai. Pagrindinį eksportuojamų produktų asortimentą sudaro surimio produktai, vakuume įpakuotų šaldytų žuvų filė. Kitų grupių produktai – atšaldytos ir sušaldytos, sūdytos, rūkytos žuvys bei kulinariniai gaminiai iš silkių ir skumbrių daugiausia parduodami vidaus rinkoje.

2.59 pav. Kai kurių žuvų produktų kainos 2001–2005 metais, Lt/kg

Fig. 2.59. Prices of selected fish products in 2001–2005, in Litai per kg

Per 2001–2005 metų laikotarpį šaltai rūkytų skumbrių filė kaina išaugo apie 40 proc., sūdytų silkių, vieno iš labiausiai paplitusių perdirbimo produktų, kaina padidėjo apie 30 proc. Vartojimo kainų pokyčiams didžiausios reikšmės turi didėjanti žuvų produktų paklausa, susijusi su gyventojų perkamosios galios ir mitybos pokyčiais. Kainų pokyčiai rinkoje mažiau susiję su gamybos sąnaudomis. Antai 2005 metais atliktas tyrimas parodė, kad kuro kainų pokyčiai labai mažai koreliuoja su žuvų produktų kainomis ir nedaro joms esminės įtakos.

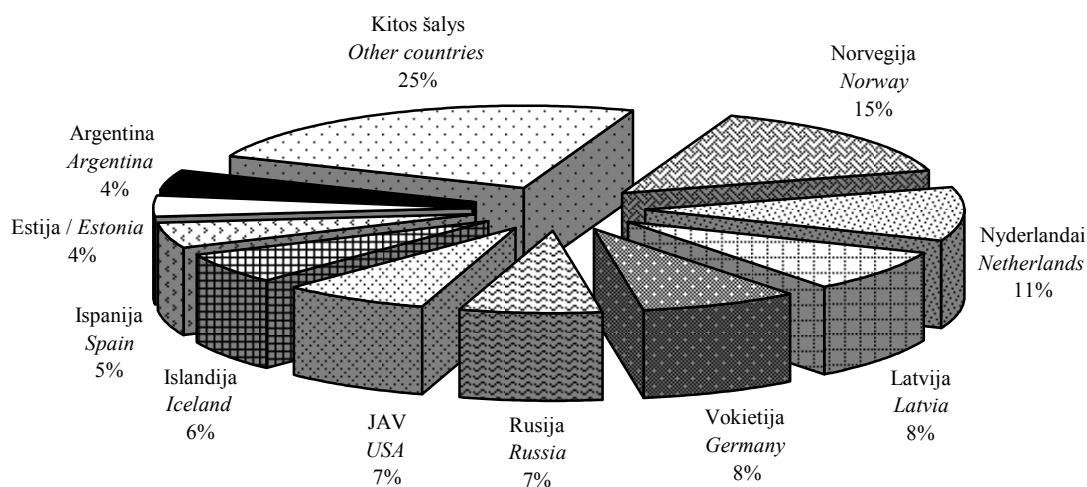
2.62 lentelė. Žuvų produktų gamyba, importas ir eksportas 2001–2005 metais
Table 2.62. Production, import and export of fish products in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Pagaminta žuvų produktų (be konservų), tūkst. t <i>Production of fish products (preserved fish excl.), thou. tons</i>	57,5	65,1	50,6	55,7	75,5*
Pagaminta žuvų ir kitų jūrų produktų konservų, tūkst. t <i>Preserved fish and other sea products, thou. tons</i>	7,8	7,9	1,8	0,7	...
Žuvų ir jų produktų importas: <i>Imports of fish and fish products:</i>					
tūkst. t / thou. tons	79,1	71,7	75,4	69,8	89,7
mln. Lt / mill. Lit	322,8	298,7	300,5	295,3	452,5
Žuvų ir jų produktų eksportas: <i>Exports of fish and fish products:</i>					
tūkst. t / thou. tons	56,4	63,8	78,4	65,9	91,0
mln. Lt / mill. Lit	228,7	276,8	334,3	331,8	500,4
Žuvų ir jų produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, kg / Annual consumption of fish and fish products per capita, kg	14,4	12,0	...	...	...

* Su konservais / Preserved fish included.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;
 Statistikos departamento prie LRV, Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

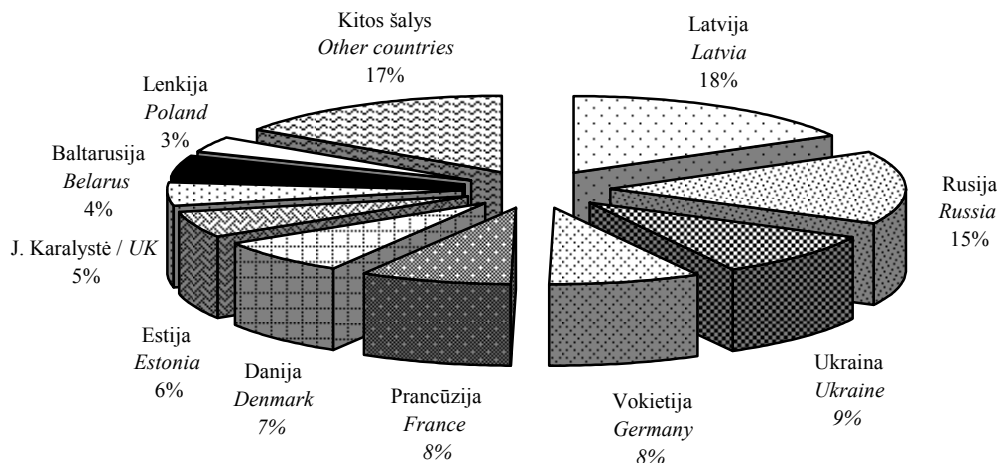
Lietuvos įmonių sužvegotų žuvų (Baltijos jūroje ir vidaus vandenyse), tiekiamų šalies įmonėms perdirbti ir tiesiogiai vartoti vidaus rinkoje, kiekiai kasmet sudaro apie 11–15 tūkst. t, t. y. tik 20–25 proc. poreikio. Lietuvos įmonės žuvų produktus daugiausia gamina iš importuojamos žaliavos. 2005 metais bendras žuvų ir jų produktų importas siekė 89,7 tūkst. t, jo vertė – 452,5 mln. Lt. Pagrindinės šalys, iš kurių į Lietuvą 2005 metais buvo importuojamos žuvis: Norvegija, Nyderlandai, Latvija, Vokietija, JAV, Rusija (2.60 pav.).

2.60 pav. Žuvų ir jų produktų importo struktūra pagal šalis 2005 metais
Fig.2.60. Import structure of fish and fish products by country in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Žuvų ir jų produktų eksportas 2005 metais siekė 91,0 tūkst. t, jo vertė – 500,4 mln. Lt. Daugiausia žuvų ir jų produktų buvo eksportuota į Latviją, Rusiją, Ukrainą, Vokietiją, Prancūziją, Daniją, Estiją, Jungtinę Karalystę, Baltarusiją, Lenkiją (2.61 pav.).

2.61 pav. Žuvų ir jų produktų eksporto struktūra pagal šalis 2005 metais
 Fig. 2.61. Export structure of fish and fish products by country in 2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Iš viso 2005 metais prekyba buvo vystoma su 67 pasaulio šalimis. Prekybos balansas buvo teigiamas, eksportas viršijo importą 46,6 mln. Lt (natūrinė išraiška – 1,138 tūkst. t).

Šalies gyventojai vidutiniškai per metus suvartoja apie 14,5 kg žuvų ir jų produktų, o ES-15 šalių vidurkis – apie 26 kg. Šviežių Baltijos jūros ir vidaus vandenų žuvų pasiūla dar netenkina šalies vartotojų poreikio. Didžioji dalis žuvų ir jų produktų, skirtų vidaus rinkai, realizuojama didžiuosiuose prekybos centruose. Iš žuvų ir jų produktų pagaminti patiekalų siūloma viešojo maitinimo įstaigose. Dalis perdirbimo pramonės atliekų panaudojama gyvuliams šerti.

Žuvų perdirbimo pramonės įmonėse dirba daugiau kaip 6 tūkst. darbuotojų. Dalis įmonių yra kaimo vietovėse – tai iš dalies padeda spręsti kaimo gyventojų užimtumo problemą.

3.2. Netradiciniai žemės ūkio ir maisto produktai

3.2. Non-traditional agricultural and food products

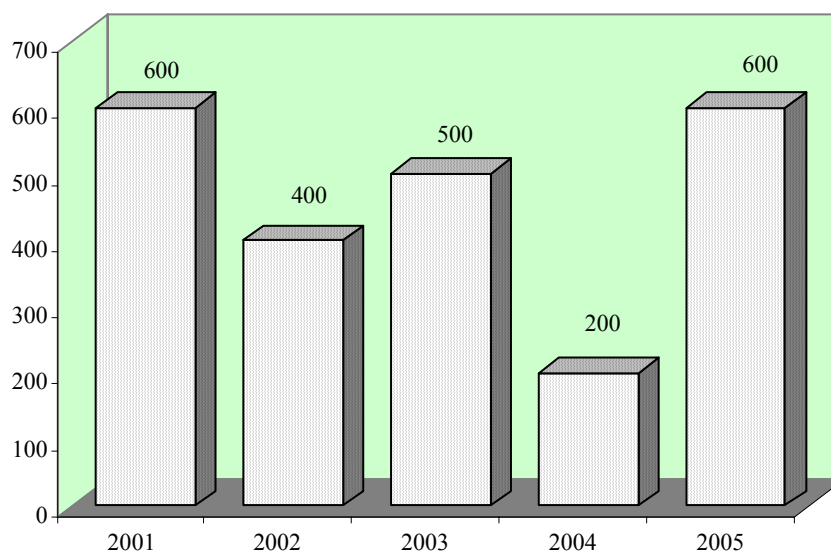
Netradicinis žemės ūkis, kaip verslas, yra gana naujas Lietuvoje. Verslo laisvė, atkūrus nepriklausomybę, skatino plėtoti netradicinių žemės ūkio produktų gamybą. Šalies politinė situacija, atvėrusi sienas ir kelius į Europą ir padidinusi konkurenciją tradicinių žemės ūkio produktų rinkoje, dar labiau skatino kaimo žmones ieškoti alternatyvių verslų žemės ūkyje.

Netradicinis žemės ūkis suteikia kaimo žmonėms naujų galimybių. Daugumai netradicinių žemės ūkio produktų gaminti Lietuvos klimatinės, gamtinės, ekologinės ir kitos sąlygos yra tinkamos. Siekiant vartotojus sudominti sveikesniais žemės ūkio ir maisto produktais, ieškant aplinkos taršos mažinimo būdų, vis dažniau ir mūsų šalyje kuriasi vaistažolių, pievagrybių, sraigių, stručių, šilauogių, žilvičių ir kitų netradicinių žemės ūkio produktų ūkiai.

Vaistažolės ir prieskoniniai augalai. Lietuvos, panašiai kaip ir kitų šalių, gyventojams persiorientuojant į natūralių, vadinamųjų homeopatinių vaistų vartojimą, išaugo vaistažolių poreikis. Nuolat plečiasi vaistažolių naudojimo galimybės maisto produktų, jų papildų bei alkoholinių ir nealkoholinių gėrimų, kosmetikos pramonėje. Vaistažolių auginimas ir rinkimas tampa svarbia žemės ūkio ir kaimo plėtros grandimi. Vaistažolių auginimo perspektyvumą Lietuvoje lemia geros agroklimatinės sąlygos, neužterštas dirvožemis, vanduo bei oras, turintys įtakos švariai ir saugiai produkcijai, vertinamai vidaus bei užsienio rinkose. Šalyje išauginti ir paruošti prieskoniniai daugeliu atvejų yra vertingesni už importinius.

Natūraliose augimvietėse ES šalyse renkama apie tūkstantį rūšių augalų ir 170 tūkst. ha plote auginama 120–130 rūšių. Lietuvoje žinomos 189 vaistinių augalų rūšys, tačiau dažniausiai renkama vos 15–20, 600 ha plote auginama 30 rūšių.

Nuo 2001 metų daugiausia vaistažolių ir prieskonių auginama ūkininkų ir šeimos ūkiuose. Visuotinio 2003 metų žemės ūkio surašymo duomenimis, aromatinių, medicininių ir kitų aliejinių augalų auginimu užsiėmė 230 ūkių: iš jų 226 ūkininkai ūkiai ir 4 ŽŪB ir įmonės 500 ha plote. Dėl žemo pelningumo vaistažolių ir prieskoninių augalų plotai 2004 metais sumažėjo iki 200 ha. Tačiau 2005 metais gamyba vėl padidėjo ir pasiekė 600 ha (2.62 pav.). Tam įtakos turėjo palankesnės prekybos sąlygos, Lietuvai įstojus į ES.

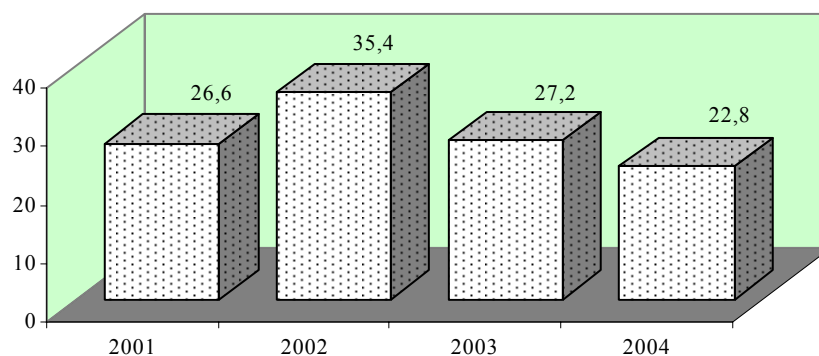
2.62 pav. Vaistinių ir prieskoninių augalų pasėliai 2001–2005 metais, ha
Fig. 2.62. Area under herbs and spices in 2001–2005, in ha

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2004. – V, Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

2005 metais 8 fabrikai vaistams gaminti naudojo vaistažoles. Deja, joms vaistų gamybos tikslams net 90 proc. vaistažolių teko įsivežti iš užsienio.

Didžiulę perspektyvą turi seniausias Europoje vaistažolių fabrikas UAB „Švenčionių vaistažolės“. Šios įmonės modernizuota gamyba atitinka pasaulinius farmacijos pramonės reikalavimus, yra didžiulis gamybos pajėgumo potencialas gaminti vaistinius preparatus bei maisto papildus. Per metus įmonė pagamina kelis šimtus tonų vienaarūšių ir maišytų žolių arbatų rinkinių. Ji turi 2 supirkimo punktus Švenčionyse ir Varėnoje, kuriuose vaistažolės superkamos iš ūkininkų, vaistažolių rinkėjų, kooperatyvų. Vaistinės žaliavos supirkimas iš augintojų nebetenkina didėjančių poreikių, todėl fabriko dukterinė įmonė „Herbitum Balticum“ būtiną žaliavą augina pati. Tikroji ūkinė bendrija „Mėta“ vienintelė Lietuvoje gamina eterinius aliejus. Ši įmonė iš vietinės žaliavos per metus pagamina 20–25 t eterinių aliejų ekstraktų. Vaistinius augalus taip pat superka farmacijos įmonės: „Endokrininiai preparatai“, „Bakteriniai preparatai“, „Pharmcos“, „Apiflora“, „Acorus Caliamus“. Jos plečia ne tik vaistų, bet ir arbatų bei maisto papildų iš vietinių vaistinių augalų gamybą.

Natūraliose augimvietėse užaugusių vaistažolių kiekiai nedideli, sudaro vos 8 proc. bendro supirkto kiekio ir turi tendenciją mažėti (2.63 pav). 2004 metais buvo supirkta 22,8 t vaistinių augalų, surinktų jų augimvietėse, palyginti su 2000-aisiais, 14 proc. mažiau.

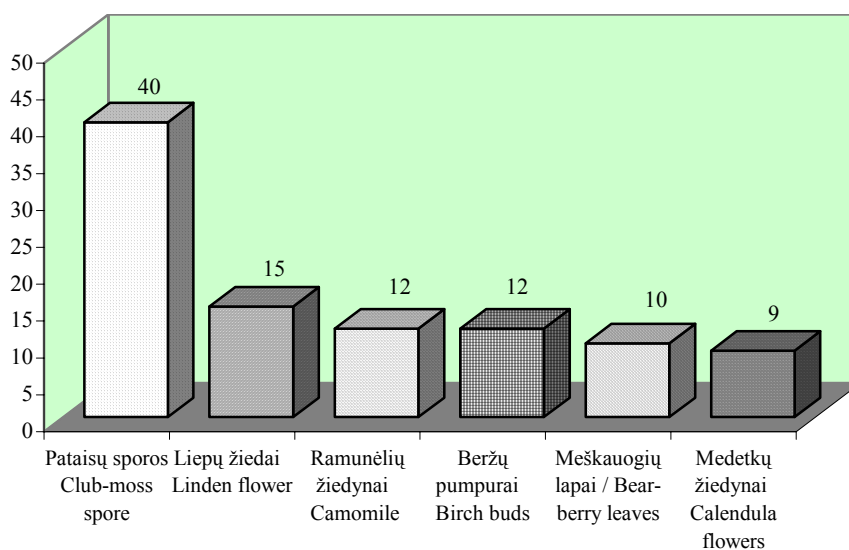
2.63 pav. Vaistinių augalų, renkamų natūraliose augimvietėse, supirkimas 2001–2004 metais, t

Fig. 2.63. Purchase of herbs growing in natural areas in 2001–2004, in tons

Šaltinis: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos duomenys.

Vaistažolių ir prieskonių supirkimo kainų lygis Lietuvoje, kaip ir užsienyje, daugiausia priklauso nuo šių augalų paplitimo teritorijoje ir jų gydomųjų savybių aktyvumo. Vaistažolių supirkimo kainos 2000–2005 metais Lietuvoje didėjo. Stambiausio vaistažolių supirkėjo UAB „Švenčionių vaistažolės“ duomenimis, 2005 metais mūsų šalyje daugiausia buvo perkami kmynų vaisiai, meškauogių ir pipirmėčių lapai, linų sėklos, apynių spurgai. Daugiausia buvo mokama už pataisų sporas (40 Lt/kg) ir liepžiedžius (15 Lt/kg) (2.64 pav.).

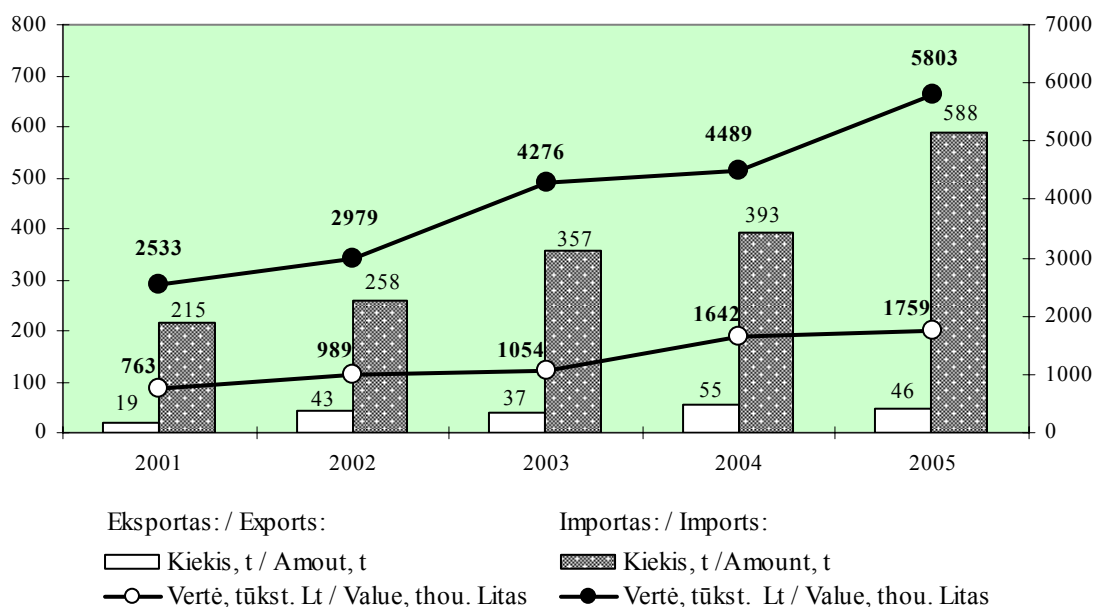
Kol kas supirkimo punktuose už ekologiškas ir neekologiškas vaistažoles mokama vienoda kaina, tačiau už 1 ha ekologiškų vaistažolių auginimą mokama 1600 Lt išmoka, o už neekologiškų – tik 125 Lt.

2.64 pav. Kai kurių vaistažolių ir prieskonių supirkimo kainos 2005 metais, Lt/kg
 Fig. 2.64. Purchase prices of selected herbs and spices in 2005, in Litai per kg

Šaltinis: www.svenherbs.com.

Statistikos departamento duomenimis, vaistinių ir prieskoninių augalų užsienio prekybos balansas 2001–2005 metų laikotarpiu buvo neigiamas (2.65 pav.). 2005 metais iš Lietuvos eksportuota 46 t vaistažolių ir prieskoninių augalų, t. y. pustučio karto daugiau nei 2001-aisiais. Tačiau vaistažolių ir prieskonių importas per pastaruosius penkerius metus augo sparčiau nei eksportas ir 2005-aisiais siekė 588 t, beveik 3 kartus daugiau nei 2001 metais. Didėjantis importas rodo apsirūpinimo problemą, kadangi didėja vartojimas. Tai susiję su aromatinių, medicininių, prieskoninių ir kitų aliejinių augalų pasėlių plotų mažėjimu ir aktyvesne prekyba, Lietuvai tapus ES nare.

2.65 pav. Vaistinių ir prieskoninių augalų importas ir eksportas 2001–2005 metais, t
 Fig. 2.65. Imports and exports of herbs and spices in 2001–2005, in tons

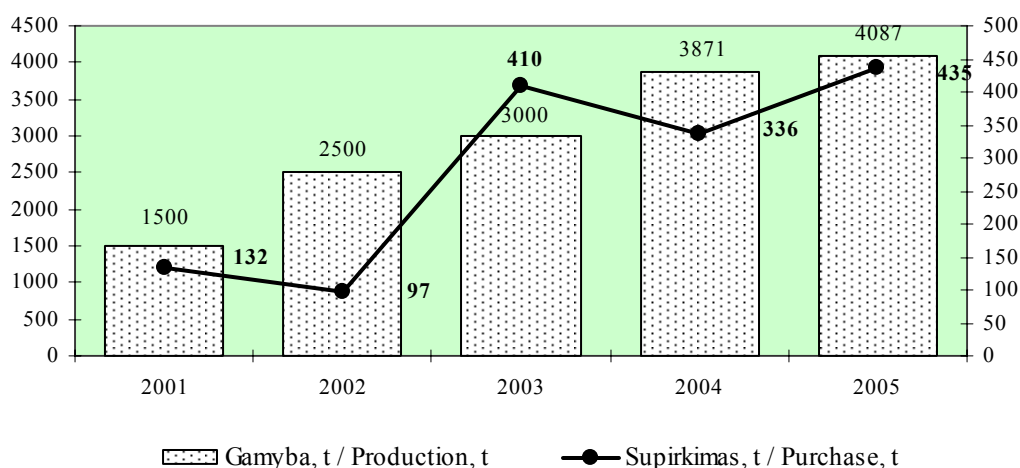
Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Palyginus vidutines importuotų ir eksportuotų vaistinių bei prieskoninių augalų kainas, galima teigti, kad išvežta produkcija buvo apie 4 kartus brangesnė nei atsivežtinė.

2005 metais Lietuvos vaistažolių ir prieskoninių augalų užsienio prekybos geografija buvo labai plati, tačiau pagrindinės partnerės išliko Prancūzija, Lenkija ir Latvija. Į pastarąją buvo eksportuota beveik pusė (47 proc.) Lietuvoje užaugintų vaistažolių ir prieskonių. Daug produkcijos išvežta į Lenkiją (20 proc.) ir Prancūziją (11 proc.), nes šiose šalyse didžiausia vaistažolių ir prieskoninių augalų paklausa vaistų, kosmetikos ir maisto pramonėje. Siekiant ateityje didinti vaistažolių ir prieskonių eksportą, būtina vaistažolių augintojų kooperacija. Tada būtų galima tiekti dideles vaistažolių ir prieskonių apimtis, kurių pageidauja užsienio šalių prekybos ir vaistažolių perdirbimo įmonės. 2005 metais į Lietuvą vaistažolių ir prieskonių buvo įsivežta iš 25 valstybių, daugiausia iš Lenkijos (47 proc.), Vokietijos (18 proc.), Prancūzijos (14 proc.) ir Latvijos (10 proc.).

Pievagrybiai. Kitas netradicinis žemės ūkio verslas, sėkmingai plėtojamas mūsų šalyje – pievagrybių auginimas. Pievagrybiai Lietuvoje pradėti auginti 1967 metais Tauralaukio (Klaipėdos r.) ir Panerio (Vilniaus r.) daržininkystės ūkiuose. Pievagrybių gamybos apimtys per 2001–2005 metus išaugo beveik trigubai ir viršijo 4 tūkst. t (2.66 pav.).

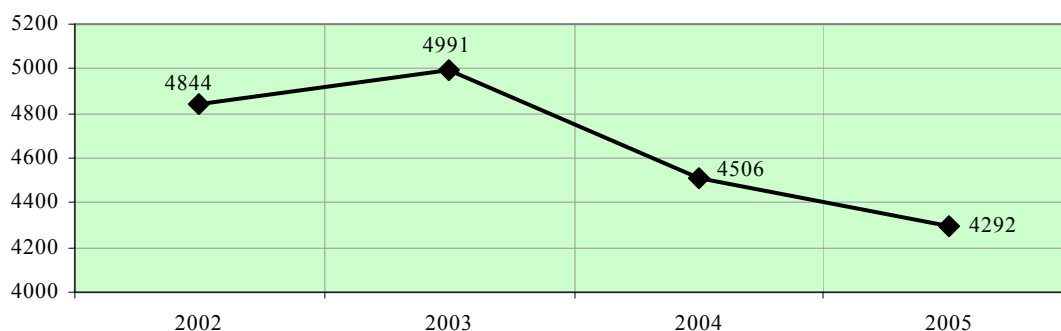

2.66 pav. Pievagrybių gamyba ir supirkimas 2001–2005 metais, t

Fig. 2.66. Production and purchase of champignons in 2001–2005, in tons

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuvos grybų augintojų ir perdirbėjų asociacijos duomenimis, 2003 metais auginimo plotams padidėjus iki 30 tūkst. kv. bei pagerėjus substrato kokybei, labai išaugo derlingumas ir bendras derlius viršijo 3 tūkst. t. Išaugo ir supirkimo apimtys – nuo 132 t 2001 metais iki 435 t 2005-aisiais. Sparčiai besiplėtojantis ūkis ir padidėjusi pievagrybių pasiūla turėjo įtakos grybų supirkimo kainų mažėjimui (2.67 pav.). Prieš dešimtmetį pievagrybiai buvo superkami po 8 tūkst. Lt/t, o 2005 metais – tik po 4292 Lt/t.

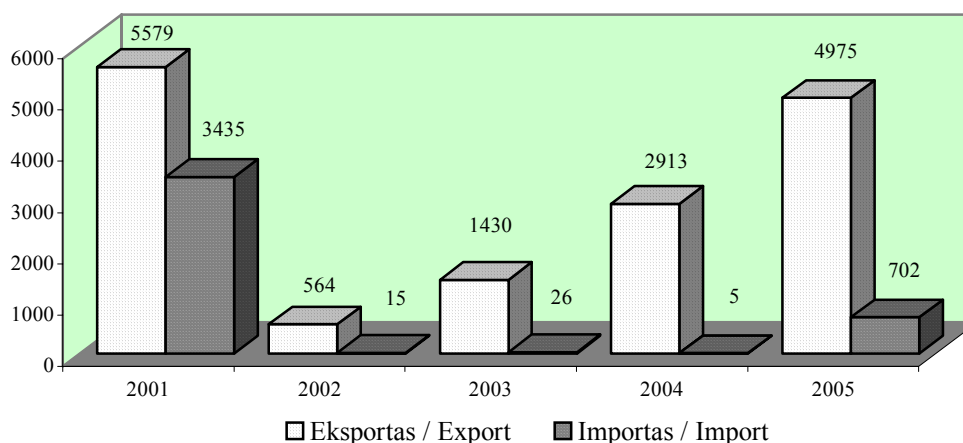

2.67 pav. Pievagrybių vidutinės supirkimo kainos 2002–2005 metais, Lt/t

Fig. 2.67. Average purchase prices of champignons in 2002–2005, in Litass per ton

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Atpigus pievagrybiams, gerokai sumažėjo ir grybų augintojų skaičius. Rinkoje išliko tik tie augintojai, kurie turėjo ne mažesnius kaip 1000 kv. m grybų auginimo plotus. 2005 metais šalyje grybus auginio apie 15 augintojų. Jie tiekė pievagrybius ne tik vidaus, bet ir užsienio rinkai. Lietuvoje išaugintų išvežamų ir įsivežamų pievagrybių balansas iki 1999 metų buvo neigiamas, o 2000-aisiais grybų buvo eksportuota 146 t daugiau nei įvežta. Teigiamas balansas išliko iki 2005 metų (2.68 pav.). Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais pievagrybių eksportas, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 70 proc. ir siekė beveik 5 tūkst. t. Eksportuotų pievagrybių vertė viršijo 18 mln. Lt. Daugiausia prekiaujama šviežiais ar šaldytais pievagrybiais. Konservuoti ar džiovinti bei malti grybai sudaro mažiau nei 1 proc.

2.68 pav. Pievagrybių eksportas ir importas 2001–2005 metais, t

Fig. 2.68. Export and import of champignons in 2001–2005, in tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamentas prie LRV).

Pagrindinė pievagrybių eksporto iš Lietuvos šalis – Rusija. Į ją išvežama daugiau nei pusę eksportuotos produkcijos. Į Švediją eksportuota 20 proc. Latviją – 10 proc., Daniją – 7 proc., Estiją ir Norvegiją – po 4 proc. visų eksportuotų pievagrybių. Tokia šių grybų eksporto struktūra nesikeičia jau trejus metus, tik didėja prekybos apimtys.

Pievagrybių importas 2005 metais labai išaugo. Į mūsų šalį buvo įvežta 700 t pievagrybių už 1,7 mln. Lt. 99 proc. pievagrybių atkeliauja iš kaimyninės Lenkijos, daugiausia švieži arba atšaldyti. Tik iš Kinijos ir Jungtinės Karalystės atvežami džiovinti ar malti grybai.

Didėjant mūsų šalyje pievagrybių gamybos apimtims, didėja ir jų suvartojimas. 2001 metais vienas gyventojas vidutiniškai suvartojo po 0,5 kg grybų, o 2004-aisiais – apie 2,0 kg. Nepaisant to, Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio, kur suvartojama po 3–5 kg. Tačiau grybų poreikis didėja dėl gerų jų maistinių savybių bei sveikos mitybos propagavimo.

Sraigės. Jau nuo seno Vakarų Europos kraštuose vynuoginės sraigės ir kitos valgomųjų sraigių rūšys vartojamos maistui. Ir Lietuvoje vis daugiau žemdirbių domisi sraigių auginimu. Lietuvos klimato sąlygos palankios vynuoginėms sraigėms veisti, o jų mėsa vertinga dėl profilaktinių ir gydomųjų medžiagų nuo vėžio.

Vis labiau senkant vynuoginių sraigių gamtiniais ištekliams dėl taršos bei intensyvaus rinkimo eksportui (2005 m. iš Lietuvos išvežta 443 t sraigių), susirūpinta jų dirbtiniu veisimu ir auginimu. Šiuo metu sraigės augina apie 170 ūkininkų ir kaimo žmonių. Auginti sraigės skatina palankios kainos ir garantuotas supirkimas. Jas auginti paprasta. Sraigės ėda vos ne viską, kas auga žemės paviršiuje. 1 kv. m ganyklos galima užauginti apie 2 kg sraigių, o hektare – apie 20 t. Šiltnamiuose „derlius“ bus dvigubai didesnis, bet ir sraigių auginimo sąnaudos didesnės.

Investicijos šiam verslui nėra didelės – 15 a sraigynui įrengti reikia 1 tūkst. Lt, o po trejų metų už jame surinktas sraigės galima gauti per 3 tūkst. Lt pajamų. Registruoti augintojai už produkciją gauna daugiau; už laukinių surinktų sraigių kilogramą supirkėjai moka 1 Lt, o už užaugintų registruotame ūkyje – apie 2 Lt. Iš 3 kg gyvų sraigių gaunama apie 1 kg mėsos, tačiau gerokai brangesni už mėsą sraigių kiautukai. ES šalyse senbuvėse 1 kg sraigienos kainuoja apie 3 eurus (apie 10 Lt/kg), o kiautukų kaina siekia net 14 eurų (apie 48 Lt/kg).

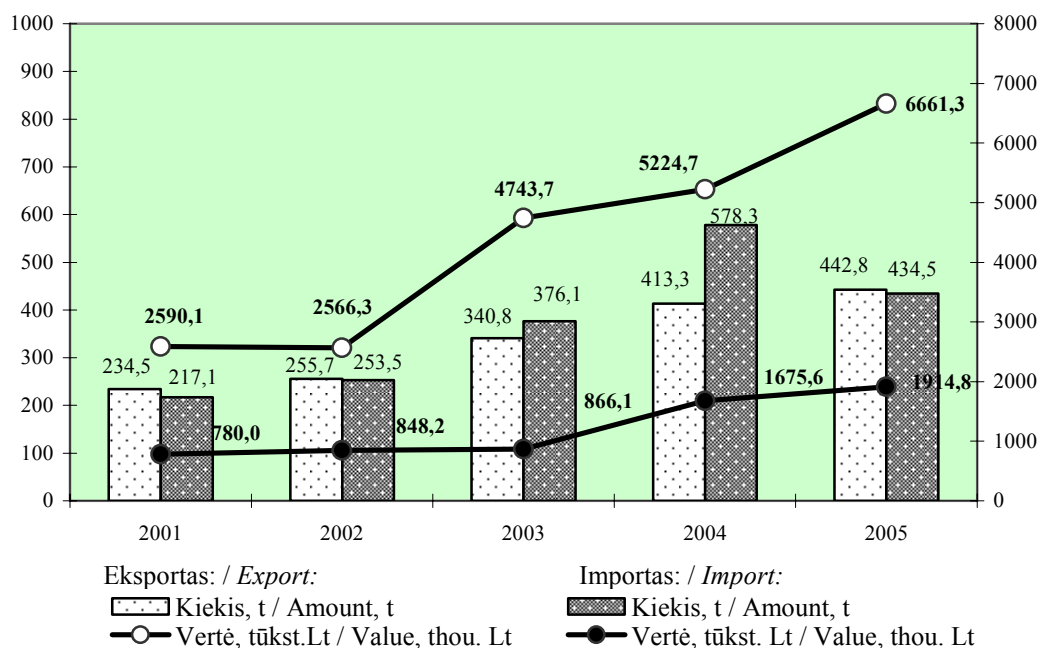
Sraigių paklausa užsienio rinkose viršija pasiūlą, todėl parduoti produkciją nesunku. Eksporto apimtys auga. 2005 metais išvežta 443 t sraigių, palyginti su 2001-aisiais, 88 proc. daugiau (2.69 pav.). Užsienio prekybos sraigėmis balansas teigiamas.

Pagrindinė prekybos sraigėmis partnerė – Prancūzija. Į ją 2005 metais buvo nukreipta net 80 proc. viso sraigių eksporto. Į Graikiją išvežta 9 proc., į Latviją – 6 proc., į Italiją – 4 proc. visų eksportuotų sraigių.

Perdirbti į Lietuvą iš Latvijos pernai atvežta 165 t sraigių – 38 proc. viso sraigių importo. Nemažai sraigių perdirbimui įvežta ir iš Moldavos ir Ukrainos (po 16 proc.), Lenkijos (12 proc.) bei Prancūzijos (11 proc.).

Nuo 1993 metų sraigių išteklių naudojimas limituojamas skiriant metines kvotas. Kasmet sraigių supirkimo kvota išnaudojama, nuo 150 t 1998 metais ji padidėjo iki 650 t 2005-aisiais. Be to, yra nustatyti natūraliai gamtoje augančių ir renkamų sraigių surinkimo kiekių bei rinkimo laikas – nuo gegužės 1 d. iki liepos 1 d.

Pagal Aplinkos ministerijos paskirstytas kvotas šalyje užaugintas ar iš gamtos surinktas sraigės superka 5 perdirbimo įmonės, atitinkančios ES reikalavimus: „Balžuva ir Ko“, „Hesona“, „Gudukas“, „Arčia“ ir „Camargo“. Siekiant išsaugoti sraigių išteklius, šalyje leidimai supirkti ir perdirbti sraigės išduodami tik įmonėms, įsirengusioms stacionarias sraigių veisyklas.

2.69 pav. Sraigių eksportas ir importas 2001–2005 metais

Fig. 2.69. Export and import of snails in 2001–2005

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamentas prie LRV).

Vakaruose yra mažai sraigių auginimu besiverčiančių ūkininkų, natūralioje gamtoje jų vis mažėja, o kai kuriuose regionuose jos tapo netinkamos maistui dėl pernelyg didelio gamtos užterštumo. Kadangi Vakaruose didžioji sraigių dalis auginama uždaro tipo fermose, jų savikaina yra gana didelė. Lietuvoje sraigės dažniausiai auginamos atviro tipo voljeruose, jų auginimo savikaina nedidelė, todėl produkcija konkurencinga Europos rinkoje.

Šalyje susikūrusi Nacionalinė vynuoginių sraigių augintojų asociacija, jungianti augintojus ir perdirbėjus. Ji teikia metodinę ir konsultacinę pagalbą, dalyvauja derybose dėl pardavimo kainų.

Stručiai. Netradicinė paukštininkystė – stručių auginimas. Strutiena – tai ypatinga mėsa, vienas sveikiausių ir naudingiausių maisto produktų žmogaus organizmui. Šio didžiausio pasaulyje paukščio mėsa laikoma alternatyva jautienai ir yra labai populiarūs daugelyje šalių, o jos paklausa vis didėja.

Lietuvoje stručius augina 63 ūkiai. Kadangi užsienio rinkoms reikalingi dideli produkcijos kiekiai, stručių augintojai stambina stručių fermas. Antai žemės ūkio kooperatyvas „Stručių genetikos centras“, pasinaudojęs SAPARD lėšomis, 2005 metais pastatė stručių fermą, kurioje kasmet bus užauginama 1000 stručių. Tai didžiausia ferma ne tik Lietuvoje, bet ir Rytų Europoje. Čia, kryžminant įvairių rūšių stručius, bus bandoma išvesti Lietuvos sąlygoms pritaikytus mišrūnus, kurie būtų mėsingesni ir dėtų daugiau kiaušinių. Veisiami stručiai bus parduodami ir kitiems verslininkams.

Stručių produkcijos rinkos kaina aukšta. 2005 metais pjausnio ar filė kilogramas kainavo apie 62 Lt, kiaušinis – apie 100 Lt, vienos dienos strutis – apie 400 Lt, pusės metų – apie 1500 Lt, 4 metų – apie 6 tūkst. Lt. Stručių auginimas yra vienas iš pelningiausių žemės ūkio verslų Lietuvoje.

Gluosniniai žilvičiai. Populiarėja techniniai augalai biokuro gamybai. Vienas jų – gluosninis žilvitis. Ekonominė šių augalų nauda prilyginama kviečių auginimui, o „sėti“ juos reikia kartą per keturiasdešimt metų. Po 3 metų derliaus siektų apie 60 t/ha biomasės, o derliaus vertė – 600 Lt/ha per metus. Biokuro rinka ES atvira ir konkurencinga, todėl tikėtina, kad biokuro kaina ateityje padidės.

Lietuvos biokuro gamintojai susibūrę į Lietuvos biokuro gamintojų ir tiekėjų asociaciją. Įmonės suinteresuotos biokuro gamybą išplėsti ir yra priėmusios sprendimus įsigyti visą reikalingą techniką biokuro gaminti ir transportuoti. Todėl tolesnį rūpestį iš žilvičių augintojų perims tam tikra įmonė, jeigu su ja augintojas sudarys ilgalaikę (iki 15 m.) bendradarbiavimo sutartį.

Lietuvoje mediena kūrenamų katilinių yra beveik kiekviename miestelyje, kasmet rekonstruojamos ar statomos naujos biokuro katilinės. 2005 metais šalyje veikė apie 200 biokurą deginančių katilinių, kuriose buvo pagaminta 11 proc. centralizuotai tiekiamos šilumos energijos. Brangstant naftai, biokuro poreikis augs. Lietuvos biokuro gamintojų ir tiekėjų asociacija tikisi, kad po 10 metų gluosnių plantacijos šalyje užims apie 50 tūkst. ha žemės ir leis pagaminti iki 750 tūkst. t biomasės per metus. 2004–2006 metams ES Lietuvai skyrė 93 mln. Lt paramą energetinėms plantacijoms įvesti. Strateginėse šilumos ūkio vystymo kryptyse numatyta, kad naudojant atsinaujinančios energijos šaltinius, iki 2010 metų Lietuvoje turėtų būti pagaminama 17 proc., o 2020-aisiais – 23 proc. šilumos energijos.

Topinambai. Patraukliausi netradiciniai augalai, kuriuos galima auginti pūdymuose, o jų produkciją panaudoti atsinaujinančios energijos gamybai, yra topinambai. Lietuvoje jie vartojami maistui. Bandyta auginti topinambus silosui bei žaliajam pašarui. Tačiau dėl informacijos apie jų ūkines savybes bei augimo technologijas trūkumo jie nepaplito. Vakarų Europos šalyse topinambai taip pat dar nėra plačiai auginami. Pagrindinė topinambų panaudojimo sritis – etanolio gamyba. Lietuvos klimato bei dirvožemių sąlygos topinambams auginti puikiai tinka.

Šilauogės. Dėl vertingų savybių ir gero skonio šilauogių rinka yra labai perspektyvi. Prancūzai neturi tinkamų žemių šilauogėms auginti. Ispanijoje klimatas per karštas, Norvegijoje per daug atšiaurus. Taip pat ir Švedijoje, kur šilauogių vartojimo tradicijos yra gilios, šilauogynų plotai maži. Įvertinus rinkos situaciją, galima teigti, jog šilauogių plotai Lietuvoje turėtų sparčiai plėstis, nes yra tinkamos rinkos sąlygos, o Europos rinka neužpildyta. Nors Lenkijos ūkininkai sparčiai plečia savo uogynus, mūsų šalies šilauogių augintojai dar turi galimybių.

Elnių auginimas. Lietuvoje jau yra susikūrę keli elnių auginimo ūkiai. Tai visiškai nauja ūkio šaka Lietuvoje. Didžiojoje Britanijoje, Škotijoje, Airijoje jau galima regėti pramoniniu būdu auginamas elnių kaimenes. Čia vystoma ir selekcija. Vis labiau Lietuvoje populiarėja ne tik elnių, bet ir šernų, kitų laukinių gyvūnų auginimas pramoginei medžioklei.

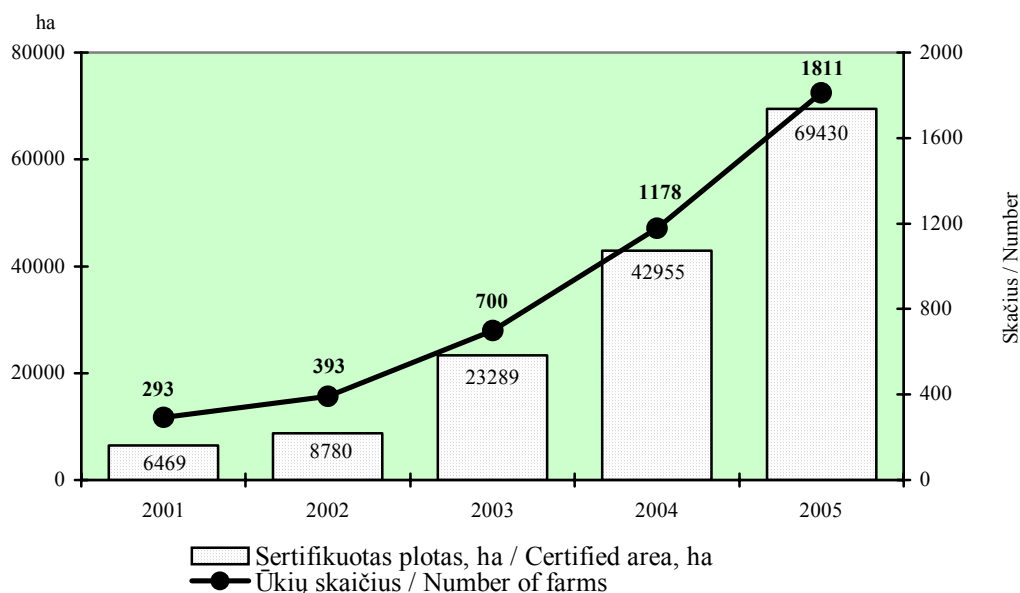
Netradicinių žemės ūkio produktų potencialas nuolatos pildosi. Vieni greičiau įsitvirtina rinkoje, kiti – lėčiau. Tačiau galima teigti, kad netradicinių žemės ūkio augalų ir gyvulių auginimas besiplečiančiai rinkai – perspektyvi alternatyva tradiciniam žemės ūkiui. Smulkūs Lietuvos ūkininkai ir kiti kaimo gyventojai turi palankias galimybes nutraukti ne itin pelningos tradicinės žemės ūkio produkcijos gamybą savo nedideliuose ūkiuose, pasinaudoti ES teikiama finansine parama ir, įdėjus šiek tiek pastangų, rasti patrauklų ir pelningą verslą, pateikti rinkai naują žemės ūkio produktą. Tai galimybes spręsti užimtumo ir mažų pajamų problemas.

3.3 Ekologinis žemės ūkis ir ekologiški maisto produktai

3.3. Organic agriculture and ecological food products

Ekologinio žemės ūkio plėtros pradžia Lietuvoje laikomi 1990 metai, kai buvo įkurta Lietuvos ekologinės žemdirbystės bendrija „Gaja“, kuri 2005 metais tapo asociacija, vienijančia ekologinės gamybos ūkininkus. Nuo 1997 metų pradėtos mokėti tiesioginės išmokos iš šalies biudžeto už sertifikuotų pasėlių hektarą ir kompensuoti 75 proc. sertifikavimo mokesčio. Tai iš esmės lėmė, kad jau 1998 metais ekologinių pasėlių plotai išaugo 2,5 karto.

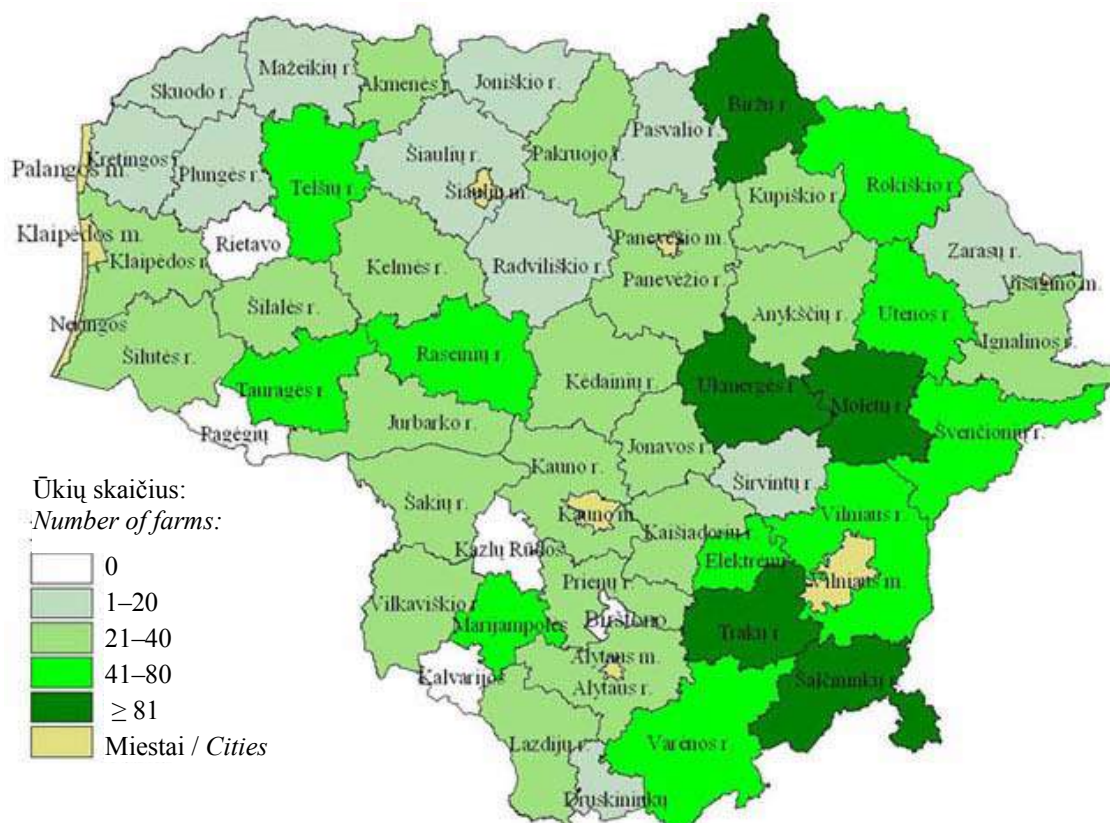
ES ir nacionalinės paramos priemonių taikymas ekologinės gamybos ūkiams ypač paskatino šio gamybos būdo plėtrą: 2005 metais sertifikuoto ploto buvo beveik 70 tūkst. ha, arba 2,8 proc. ŽŪN (2.70 pav.).

2.70 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas 2001–2005 metais
Fig. 2.70. Number of organic farms and certified area in 2001–2005

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Geografiniu požiūriu ekologiškai ūkininkaujančiųjų daugiau yra pietrytinėje šalies dalyje, mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, tarp jų ir karstiniame regione, kuris apima dalį Biržų ir Pasvalio savivaldybių (2.71 pav.). Toks išsidėstymas iš dalies pagrindžiamas aplinkosauginiais ekologinio ūkininkavimo motyvais, neįvertinant valstybės ekonominių politikos prioritetų.

2.71 pav. Ekologinės gamybos ūkių išsidėstymas šalyje 2005 metais

Fig. 2.71. Distribution of organic farms in Lithuania in 2005

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2005 metais įvyko šio ūkininkavimo būdo „pasislinkimas“ į palankias ūkininkauti vietas – ekologinių ŽNŪ plotas šiose vietovėse padidėjo 2,2 karto, o nepalankiose – 1,4 karto (2.63 lentelė).

2.63 lentelė. Sertifikuotų žemės ūkio naudmenų pokyčiai 2004–2005 metais regionuose

Table 2.63. Changes in agricultural certified area by regions in 2004–2005

Rodikliai Indicators	Ekologinių ŽNŪ plotas, tūkst. ha Area of organic agricultural area, thou. ha		Pokytis per metus, kartais Change per year, times	Pasiskirstymas pagal regionus, proc. Distribution by regions, %	
	2004	2005		2004	2005
MPŪV* / LFA	32,4	46,4	1,4	76	67
PŪV **/ FA	10,5	23,0	2,2	24	33
Iš viso / Total	42,9	69,4	1,6	100	100

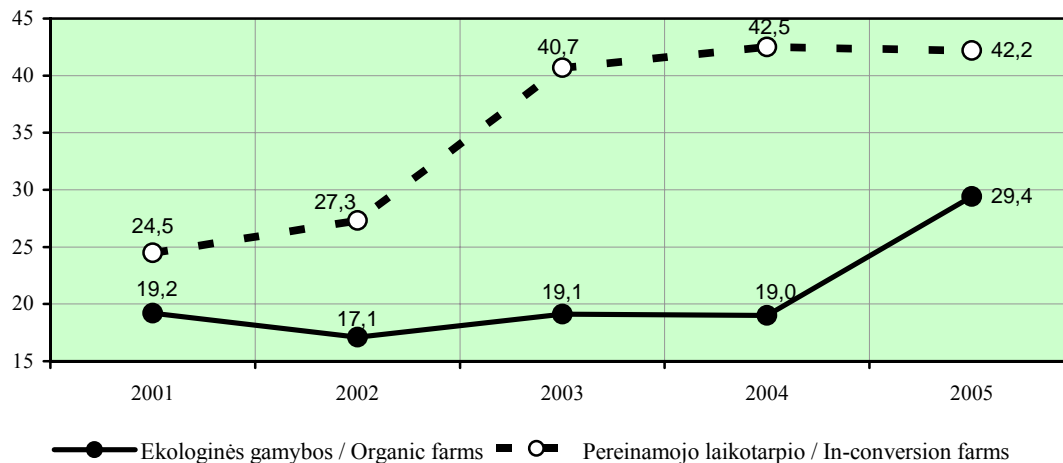
* Mažiau palankios ūkininkauti vietovės / Less favoured areas.

** Palankios ūkininkauti vietovės / Favoured areas.

Šaltinis: skaičiavimai atlikti remiantis VŠĮ „Ekoagros“ duomenimis.

Per 2001–2005 metus šalyje didėjo ir sertifikuotų ir pereinamojo laikotarpio ekologiškų ūkių vidutinis plotas. 2005 metų duomenimis, pereinamojo laikotarpio ūkių dydis tik beveik trečdaliu buvo didesnis nei ekologinės gamybos ūkių (2.72 pav.). Tai rodo, kad ateityje dar turėtų didėti ir sertifikuotas ekologinis ūkis.

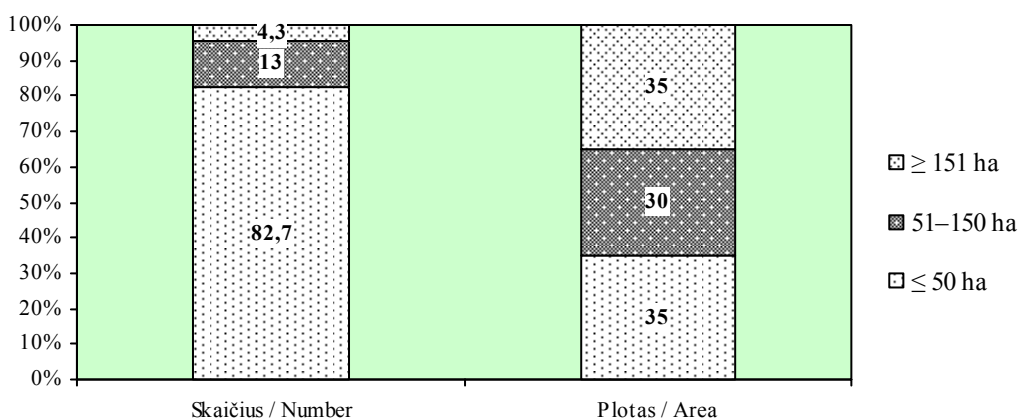

2.72 pav. Sertifikuotų ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkių vidutinis dydis 2001–2005 metais, ha

Fig. 2.72. Average size of certified organic farms and in-conversion farms in 2001–2005, ha

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinių ūkių pasiskirstymas pagal jų dydį ir naudojamos žemės plotą yra nevienareikšmis. Ūkiai, kurių plotas – iki 50 ha, sudaro 83 proc. ekologiškai ūkininkaujančių skaičiaus, o jų dirbamos žemės plotas – 35 proc. bendro šalies sertifikuoto ekologinio ploto. Analogišką ploto dalį dirba ir 4,3 proc. ūkių, kurių dydis yra 151 ha ir daugiau (2.73 pav.). Ekologinių ūkių stambėjimo tendencijos, siekiant didesnės išmokų sumos, kai neribojama maksimali išmokų suma, dažnai iškreipia ekologinio ūkininkavimo esmę ir prasmę.

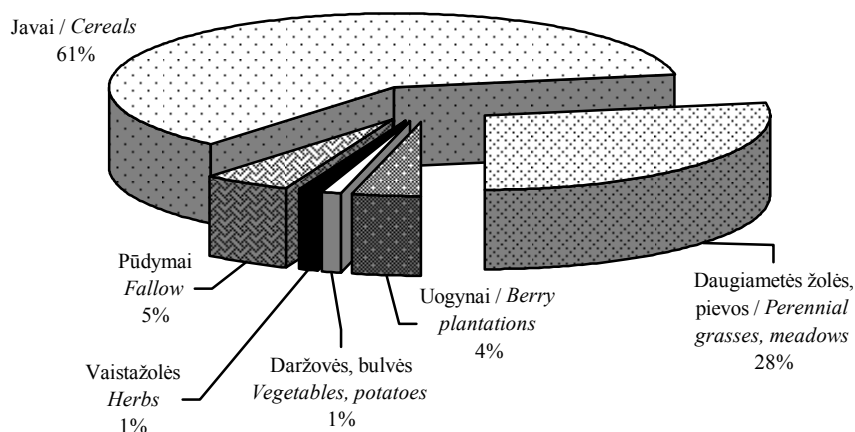
2.73 pav. Ekologiniai ūkiai pagal naudojamos žemės plotą 2005 metais, proc.

Fig. 2.73. Organic farms by used agricultural area in 2005, in per cent

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Šalies ekologinių pasėlių struktūroje dominavo javai (2.74 pav.), todėl galima daryti prielaidą, kad tokia pasėlių struktūra neužtikrina tausojančio gamtinių išteklių naudojimo ir neatitinka ekologinio ūkininkavimo koncepcijos – atitinkamų sėjomainos reikalavimų.

2.74 pav. Ekologinių augalų plotų (įskaitant pūdymus) struktūra 2005 metais, proc.

Fig. 2.74. Structure of organic crop area (fallow incl.) in 2005, in per cent

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2005 metais didžiausi buvo grikių plotai (14 proc. sertifikuoto ploto), antroje vietoje – miežiai bei ankštinių ir varpinių augalų mišiniai (po 7,8 proc.), toliau – rugiai (6,6 proc.), kurių plotas per metus išaugo 2 kartus, ir kviečiai (6 proc.), kurių plotas padidėjo net 3 kartus. Lubinų, žirnių ir pupų pasėliai sudarė 7,2 proc. minėto ploto.

Ekologinio ūkininkavimo augimo tempai Lietuvoje yra vieni didžiausių visoje ES. Tai skatina kompensacinės išmokos, kurios mūsų šalyje yra bene didžiausios ES. Austrija – šalis, pirmaujanti ES ekologinio ūkininkavimo srityje. Kai kurių Austrijos ir Lietuvos ekologinio ūkininkavimo rodiklių palyginimas ne tik įdomus, bet ir keliantis diskusijų dėl Lietuvos ekologinio ūkio dydžio ir specializacijos (2.64 lentelė).

2.64 lentelė. Svarbiausi ekologinio ūkininkavimo plėtrą apibūdinantys rodikliai Lietuvoje ir Austrijoje

Table 2.64. Main indicators of organic farming development in Lithuania and Austria

Rodikliai / Indicators	Lietuva <i>Lithuania</i>	Austrija <i>Austria</i>
Ekologinių naudmenų dalis ŽŪN, proc. <i>Share of organic area in agricultural land, %</i>	2,8	11
Vidutinis ekologinio ūkio dydis, ha <i>Average size of organic farm, ha</i>	38,3	17,7
Gyvulius laikančių ūkių dalis ekologinių ūkių skaičiuje, proc. <i>Share of livestock farms in total number of organic farms, %</i>	32	88
Vidutiniškai ekologiniame ūkyje laikoma sąlyginių gyvulių <i>Average number of livestock units in organic farms</i>	4,8	16,1

Rodikliai / Indicators	Lietuva Lithuania	Austrija Austria
Išmokos ekologiškai ūkininkaujantiems 2004–2006 m., eurai/ha <i>Payments for organic farming in 2004–2006, EUR/ha</i>		
varpiniai javai / <i>cereals</i>	416	327
žaliosios / <i>grasslands</i>	118	250
daržovės, bulvės / <i>vegetables, potatoes</i>	760	654
uogynai / <i>berry plantations</i>	734	654
sodai / <i>orchards</i>	752	800

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys;
Griuner Bericht. Wien, 2005 (2004 m. rodikliai)

Ekologinės gamybos plotų augimas šalyje labai ženklus. Tačiau ekologiškų produktų rinkos tendencijos yra nevienareikšmės. Daugiausia informacijos yra apie ekologiškų grūdų rinką. Ekologiškų grūdų daugiausia perka sertifikuotos grūdų perdirbimo įmonės ir žuvininkystės ūkiai, auginantys ekologiškas žuvis. 2005 metais šios įmonės supirko 1211 t ekologiškų grūdų. Kita dalis ekologiškų grūdų buvo parduota kaip įprastinė produkcija arba sunaudota pašarams.

2.65 lentelė. Supirktų ekologiškų grūdų kiekis ir kainos 2005 metais

Table 2.65. Amounts and prices of organic grains purchased in 2005

Grūdų rūšys <i>Cereals</i>	Kiekis, t / <i>Amounts, t</i>			Kaina / <i>Price,</i> Lt/t
	maistinių <i>for food</i>	pašarinių <i>for fodder</i>	iš viso <i>total</i>	
Kviečiai / <i>Wheat</i>	86	372	458	324–600
Rugiai / <i>Rye</i>	334	46	380	330–510
Avižos / <i>Oats</i>	7	31	38	283–500
Miežiai / <i>Barley</i>	8	92	100	300–600
Kvietrugiai / <i>Triticale</i>	0	141	141	305–380
Žirniai / <i>Peas</i>	12	40	52	350–400
Lubinai / <i>Lupine</i>	–	42	42	260–430

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Įvertinant tai, kad ekologiški produktai turi sveiką tausojančių savybių ir yra geresnės kokybės nei tradiciniai, natūralu, kad jų pardavimo kainos yra aukštesnės nei tradicinių. Antai 2005 metų gruodžio mėnesį šalies mažmeninės prekybos centruose ekologiškų burokėlių kaina buvo 25 proc. didesnė nei įprastiniu būdu užaugintų, raudongūžių kopūstų – 32 proc., bulvių – 36 proc., baltagūžių kopūstų – 90 proc. Ekologiškų produktų kainos nėra nusistovėjusios, kiekvieną mėnesį įvyksta didesnių vieno ar kito produkto kainos pokyčių. Šalies turgavietėse parduodamų ekologiškų produktų kainos taip pat buvo didesnės nei įprastinių, tačiau skirtumai tarp jų mažesni.

2.66 lentelė. Kai kurių ekologiškų daržovių kainos 2005 metų gruodžio mėnesį*Table 2.66. Prices of selected organic vegetables in December 2005*

Rodikliai / Indicators	Bulvės <i>Potatoes</i>	Burokėliai <i>Beetroot</i>	Baltagūžiai kopūstai <i>White cabbage</i>	Raudongūžiai kopūstai <i>Red cabbage</i>
Kaina prekybos centruose, Lt/kg <i>Prices in supermarkets, Lt/kg</i>	1,69	1,49	1,29	2,49
Kainos skirtumas, palyginti su įprastu produktu, proc. / <i>Price difference compared to traditional product, %</i>	36	25	90	32
Kaina šalies turgavietėse, Lt/kg <i>Prices in local markets, Lt/kg</i>	0,80	0,80	1,00	–
Kainos skirtumas, palyginti su įprastu produktu, proc. / <i>Price difference compared to traditional product, %</i>	–	–	43	–

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, ir įprastinių, ir ekologiškų, perdirbtų grūdų produktų (kruopų ir miltų) kainos mažėjo, išskyrus grikių kruopas, kurių kaina išliko stabili. Tačiau skirtumas tarp įprastinių ir ekologiškų perdirbtų grūdų produktų, ypač kruopų, buvo žymus. 2005 metų lapkričio mėnesį Lietuvos mažmeninės prekybos centruose ekologiškų grikių kruopų kaina buvo 36 proc. didesnė nei įprastinių, kvietinių – 102 proc., perlinių – 169 proc., miežinių – 186 proc., o kvietinių miltų – 17 proc.

2.67 lentelė. Ekologiškų produktų kainos mažmeninės prekybos centruose 2004 ir 2005 metų lapkričio mėnesį, Lt/kg*Table 2.67. Retail prices of organic products in supermarkets in November 2004 & 2005, Lt/kg*

Rodikliai / Indicators	Kruopos / <i>Groats</i>				Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>
	kvietinės <i>wheat</i>	miežinės <i>barley</i>	grikių <i>buckwheat</i>	perlinės <i>pearl-barley</i>	
2004					
ekologiškos / <i>organic</i>	1,61	2,49	2,86	2,06	1,50
įprastinės / <i>traditional</i>	0,90	0,93	1,99	0,93	1,27
kainos skirtumas, proc. <i>price difference, %</i>	79	169	44	123	18
2005					
ekologiškos / <i>organic</i>	1,49	2,11	2,86	1,99	1,35
įprastinės / <i>traditional</i>	0,74	0,74	2,11	0,74	1,15
kainos skirtumas, proc. <i>price difference, %</i>	102	186	36	169	17

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

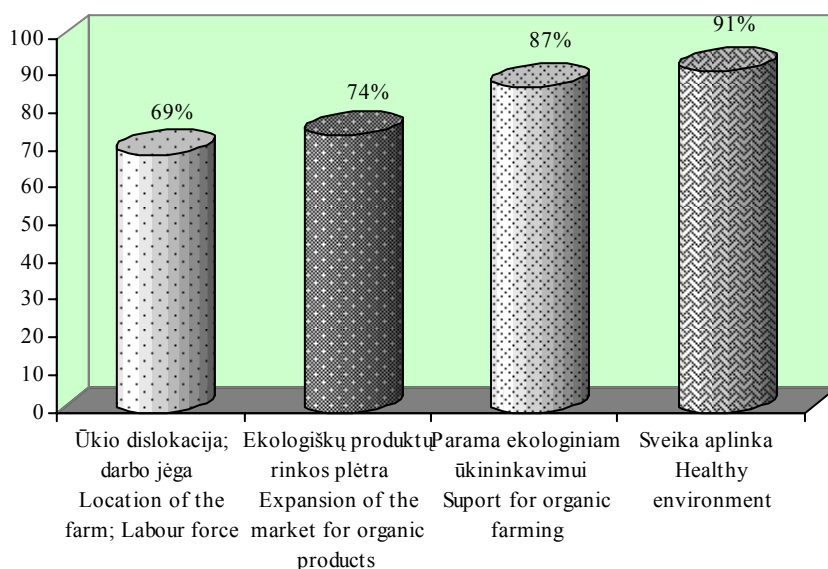
Šalyje ekologiniam žemės ūkiui 2005 metais buvo skiriamas ypač didelis dėmesys. Jis laikomas viena iš Lietuvos žemės ūkio stipriųjų pusių išsiplėtusioje ES. Tokio dėmesio išraiška tapo dalyvavimas tradicinėje tarptautinėje maisto pramonės, žemės ūkio ir sodininkystės parodoje-mugėje „Žalioji savaitė 2006“ („Grüne Woche 2006“). Lietuvoje taip pat populiarios ekologiškų produktų mugės, rengiamos Vingio parke, Jono Basanavičiaus vidurinėje mokykloje, Vilniuje, Daukanto gatvėje, Kaune. Ekologiškų produktų buvo galima įsigyti ir mažesniuose mažmeninės prekybos centruose.

Tačiau daugeliui pirkėjų nepakanka informacijos apie ekologiškus produktus, reklama yra fragmentiška, tam tikslui sukurtų interneto tinklalapių lankomumas nėra didelis.

Praėjusiais metais didesnis dėmesys buvo skiriamas vartotojų informavimui apie ekologiškų produktų ženklimą, kurio paskirtis – informuoti vartotoją apie specifines produkto savybes. Lietuvoje sertifikuoti ekologiški produktai privalo būti paženklinėti užrašu „Ekologiškas produktas“ ir ženklu „Ekoagros“. Šie užrašai patvirtina, kad produktų savybes lemia ekologinis ūkininkavimo būdas, o gamybos procesas yra griežtai kontroliuojamas. Prekių ženklus kuria produktų gamintojai, juos registruoja Valstybinis patentų biuras. Šalyje ekologinių gamybos procesų sertifikavimu užsiimančiai VŠĮ „Ekoagros“ Nacionalinis akreditacijos biuras prie Aplinkos ministerijos suteikė akreditaciją pagal LST EN 45011:2000.

Nagrinėjant ekologinio ūkininkavimo tolesnę plėtrą, svarbi ūkininkaujančiųjų nuomonė. Todėl 2005 metų pavasarį–vasarą LAEI darbuotojai atliko nuomonių tyrimą. Apklausoje dalyvavo ir ekologiškai, ir tradiciškai ūkininkaujantys respondentai (per 200).

Nagrinėjant tradiciškai ūkininkaujančių respondentų nuostatas dėl ekologinio ūkininkavimo ir perėjimo prie ekologinio gamybos būdo, buvo nustatyta, kad 40 proc. niekada neįsivaizdavo galintys pradėti ekologiškai ūkininkauti. 37 proc. buvo kilusi mintis pereiti prie tokio ūkininkavimo būdo. Bandydami įvertinti atskirų veiksnių įtaką galimam perėjimui į ekologinį ūkininkavimą, respondentai neakcentavo nei ūkio dydžio, nei tipo, nei struktūros. Žymiai svarbesne jie laikė ūkio dislokacijos vietą, apsirūpinimą darbo jėga ir ekologiškų produktų rinkos plėtrą (69–74 proc. respondentų). Kaip paskatą pereiti prie ekologinio ūkininkavimo respondentai labiausiai akcentavo paramą ekologiniam ūkininkavimui (87 proc.) ir sveiką aplinką savo šeimai (91 proc.) (2.75 pav.).

2.75 pav. Respondentų nuomonė apie atskirų veiksnių svarbą ekologiniam ūkininkavimui

Fig. 2.75. Opinion of respondents about the importance of individual factors on the development of organic farming

Tyrimo rezultatai parodė, kad paramos svarba yra didelė: nutraukus ekologinių ūkių rėmimo programą, tik 52 proc. ekologiškai ūkininkaujančių subjektų ir toliau vystytų tokį gamybos būdą, ketvirtadalis – mažintų apimtį, likę tokio ūkininkavimo atsisakytų.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI

III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Žemės ūkio gamybos struktūra

1. Structure of agricultural production

1.1. Bendroji žemės ūkio produkcija

1.1. Gross agricultural output

2005 metais, kaip rodo makroekonominiai rodikliai, žemės ir maisto ūkyje pasiekta teigiamų rezultatų. Bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis sudarė 5,137 mlrd. Lt, arba 7,2 proc. šalies BVP, palyginti su 2004 metais, padidėjo 14 proc. Bendrosios žemės ūkio produkcijos didėjimą skatino auganti žemės ūkio ir maisto produktų paklausa vidaus rinkose bei didėjančios užsienio prekybos apimtys. Jos teigiamus poslinkius lėmė ir išaugusi ES parama.

Žemės ūkyje ir maisto pramonėje 2005 metais sukurta 9,1 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės, iš jų žemės ūkyje sukurta dalis – 5,1 proc. (3,28 mlrd. Lt), maisto pramonėje – 4 proc. (2,57 mlrd. Lt).

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, pasikeitė žemės ūkio gamybos šakų plėtros tendencijos. 2005 metais sparčiau didėjo augalininkystės produkcijos vertės apimtys (15 proc.), šiek tiek lėčiau – 13 proc. – gyvulininkystės produkcija. Gyvulininkystės sektoriuje augimą lėmė padidėjusios gamybos apimtys ir padidėjusios pieno bei galvijų supirkimo kainos. Augalininkystės sektoriuje gamybos kiekiai sumažėjo, o pagrindinių produktų supirkimo kainos kito netolygiai. Augalininkystės bendrosios produkcijos vertės padidėjimą nulėmė išaugusi parama.

Augalininkystės sektoriuje 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, daugiau užauginta vasarinių javų (13 proc.) ir žieminių rapsų (11 proc.). Kitų augalininkystės produktų derlius sumažėjo: žieminių javų, bulvių ir cukrinių runkelių – po 12 proc. Gyvulininkystės sektoriuje 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, pagaminta: jautienos ir veršienos – 1 proc. mažiau, kiaulienos ir paukštienos – atitinkamai 9 ir 15 proc. daugiau (skerdienos svoriu), primelžta 0,7 proc. daugiau pieno ir surinkta 0,2 proc. daugiau kiaušinių.

Tokios tendencijos lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos šakų struktūrinius pokyčius. 2004 metais gyvulininkystės produkcija sudarė 49,4 proc., o 2005-aisiais ji sumažėjo 0,5 procentinio punkto ir sudarė 48,9 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos.

Žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Žemės ūkio atskirų produktų supirkimų apimtys per pastaruosius penkerius metus kito netolygiai (3.1 lentelė).

3.1 lentelė. Žemės ūkio produkcijos supirkimo apimtys 2001–2005 metais, tūkst. t
Table 3.1. Quantities of agricultural products purchased in 2001–2005 in thou. tons

Produktai / Products	2001	2002	2003	2004	2005
Grūdai / Grain	696,9	715,3	1112,8	1390,4	1782,4
Linų pluoštas / Flax fibre	4,0	6,2	10,0	4,6	2,0
Cukriniai runkeliai / Sugar beet	880,4	994,4	977,4	904,9	798,5
Rapsai / Rape	41,4	96,3	109,9	172,6	215,1
Daržovės / Vegetables	22,0	24,7	26,1	26,1	34,8
Vaisiai ir uogos / Fruit and berries	73,2	39,9	75,4	12,8	74,3
Gyvuliai ir paukščiai (gyvuoju svoriu) <i>Livestock and poultry (live weight)</i>	127,1	139,7	186,7	196,8	213,2
Pienas (perskaičiuotas į bazinį riebumą) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1152,8	1140,8	1225,2	1370,3	1432,8
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill.	480,8	521,2	466,3	485,7	487,4

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2005 metais 27 proc. daugiau nei 2004-aisiais supirkta grūdų, 25 proc. – rapsų, 4 proc. – pieno. Vaisių ir uogų supirkta 1,5 proc. daugiau negu 2001-aisiais. Per visą analizuojamąjį 2001–2005 metų laikotarpį daugiausia padidėjo grūdų ir rapsų supirkimas – atitinkamai 2,6 ir 5,2 karto.

Kainų indeksų kitimo tendencijos per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo skirtingos. 2001 metais ir augalininkystės, ir gyvulininkystės produktų vidutinių kainų indeksas didėjo, o 2003 metais, atvirkščiai, mažėjo. 2002 metais didėjo augalininkystės, mažėjo gyvulininkystės produktų supirkimo kainų indeksai, o 2004-aisiais augalininkystės produktų kainos sumažėjo 6,9 proc., gyvulininkystės padidėjo 12,7 proc. Žemės ūkio produktų vidutinės supirkimo kainos 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, išaugo 12,4 proc.

Pastarųjų penkerių metų analizės duomenys rodo, kad disproporcija („kainų žirkklės“) tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų atskirais metais nevienoda (3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai 2001–2005 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Table 3.2. Price indices of agricultural products and inputs in 2001–2005 (compared to previous year), in per cent

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
„Kainų žirkklės“ / „Price scissors“	118,4	110,5	92,1	102,4	118,9
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai: <i>Purchase price indices of agricultural products:</i>					
bendras / total	114,7	99,6	89,2	101,0	112,4
augalininkystės / crop products	113,3	112,6	90,0	93,1	111,5
gyvulininkystės / livestock products	116,3	85,4	88,1	112,7	113,5
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	96,9	90,1	96,8	98,6	94,5

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006; Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Nepalankiausi žemės ūkio produkcijos gamintojams buvo 2003 metai. Jie nebuvo palankūs nei augalininkystei, nei gyvulininkystei, o 2004-aisiais „kainų žirklys“ buvo palankios tik gyvulininkystės produkcijos gamintojams. Jų produkcijos kainoms padidėjus 13 proc., materialinių išteklių vidutinė kaina sumažėjo 1,4 proc. Augalininkystės produkcijos kainos mažėjo sparčiau nei vidutinės materialinių išteklių kainos. Ypač pabrango mineralinės trąšos (20 proc.). Nepalankų augalininkystės produktų gamintojams „kainų žirklių“ poveikį kompensavo žymiai padidėjusios tiesioginės išmokos, Lietuvai tapus ES nare. Palankiausi žemdirbiams buvo 2001 ir 2005 metai. Už parduotą žemės ūkio produkciją jos gamintojai galėjo įsigyti daugiau materialinių išteklių, nes jų kainų didėjimo tempai buvo mažesni už žemės ūkio produktų supirkimo kainų augimo tempus.

1.2. Bendroji pridėtinė vertė ir pajamos žemės ūkyje

1.2. Gross value added and income in agriculture

Žemės ūkio makroekonominės analizės tikslams yra sukurta žemės ūkio ekonominių sąskaitų sistema. Pagrindinė jų paskirtis – analizuoti žemės ūkio produkcijos gamybos procesą, sukurtą pridėtinę vertę ir apskaičiuoti žemės ūkio subjektų iš žemės ūkio veiklos gaunamas pajamas. Vienas svarbiausių apibendrinančių rodiklių – bendroji pridėtinė vertė pagal sektorius ir visos ekonomikos mastu.

Pagrindiniai rodikliai, rodantys žemės ūkio pajamų pokyčių tendenciją:

- žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija;
- tarpinis vartojimas;
- subsidijos produktams ir gamybai;
- vidutinis sąlyginis darbuotojų (SD) skaičius.

Lietuvoje žemės ūkio ekonominės sąskaitos skaičiuojamos nuo 1995 metų. Atliekant šiuos skaičiavimus, vadovaujamosi Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu, Europos Bendrijos statistikos tarnybos (Eurostato) metodologiniais apibrėžimais ir paaiškinimais.

Žemės ūkis išlieka svarbus ekonomikos sektorius Lietuvoje. 2005 metais buvo sukurta 5,1 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės, jame dirbo 13,2 proc. darbuotojų. 2004 metais – atitinkamai 5,2 proc. ir 15,2 proc., 2003-aisiais – 5,7 proc. ir 17,2 proc., 2002 metais – 6,2 proc. ir 17,2 proc., 2001-aisiais – 6,2 proc. ir 16,3 proc. Žemės ūkio reikšmė, palyginti su kitomis veiklos rūšimis, išliko stabili ir užėmė šeštąją vietą 2001, 2003–2005 metais (po apdirbamosios gamybos; didmeninės ir mažmeninės prekybos; transporto, sandėliavimo ir ryšių; nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos; statybos), o 2002-aisiais buvo penktoje vietoje. Išankstiniais vertinimais, 2005 metais žemės ūkio veiklos subjektų pajamos išaugo 24,6 proc. Norint palyginti ES šalis, grynoji pridėtinė vertė perskaiciuojama, taikant kainų indeksą (defliatorių), ir gaunamos realiosios žemės ūkio veiklos pajamos.

Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija bazinėmis einamųjų metų kainomis (įskaitant subsidijas produktams ir atėmus mokesčius) 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 8,6 proc., augalininkystės – 0,4 proc., gyvulininkystės – 18 proc. Žemės ūkio produktų kainos 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, išaugo 4,9 proc.,

augalininkystės produktų kainos sumažėjo 1,1 proc., gyvulininkystės – padidėjo 11 proc. Subsidijos produktams ir gamybai 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, išaugo 27 proc.

3.3 lentelė. Žemės ūkio bendroji produkcija, tarpinis vartojimas ir pridėtinė vertė veikusiomis kainomis 2001–2005 metais, mln. Lt

Table 3.3. Agricultural output, intermediate consumption and gross value added, at current prices, in mill. Litas

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005	2005, palyginti su 2001, %	2005, palyginti su 2004, %
Žemės ūkio produkcija: <i>Agricultural output:</i>	4472,9	4188,0	4123,2	4608,3	5020,2	112,2	108,9
augalininkystė / <i>crop output</i>	2027,4	2102,7	2312,6	2324,0	2333,6	115,1	100,4
gyvulininkystė / <i>animal output</i>	2019,8	1843,3	1778,0	2232,2	2634,5	130,4	118,0
aptarnaujanti veikla <i>agricultural services</i>	46,9	31,4	32,6	52,1	52,1	111,1	100,0
Papildoma veikla <i>Non-agricultural activity</i>	62,6	58,5	74,4	160,8	160,8	2,6 k.	100,0
Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija / <i>Output of the agricultural industry</i>	4156,7	4035,9	4197,6	4769,1	5181,0	124,6	108,6
Tarpinis vartojimas <i>Intermediate consumption</i>	2860,6	2808,4	2758,0	2989,0	3073,1	107,4	102,8
Bendroji pridėtinė vertė <i>Gross value added</i>	1296,1	1227,5	1439,6	1780,1	2107,9	162,6	118,4
Pagrindinio kapitalo panaudojimas <i>Consumption of fixed capital</i>	460,4	461,8	478,2	454,3	493,5	107,2	108,6
Grynoji pridėtinė vertė <i>Net value added</i>	857,6	802,3	966,7	1415,5	1730,0	2,0 k.	121,8
Vienam SD žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė, Lt <i>Nominal factor income per AWU, Litas</i>	5021	4442	5178	8999	11578	2,3 k.	128,7
Grynosios verslo pajamos <i>Net operating surplus</i>	553,2	468,1	486,2	936,8	1180,0	2,1 k.	126,0
Subsidijos (tiesioginės išmokos) <i>Subsidies (direct payments)</i>	110,0	128,3	119,4	621,1	788,8	7,2 k.	127,0

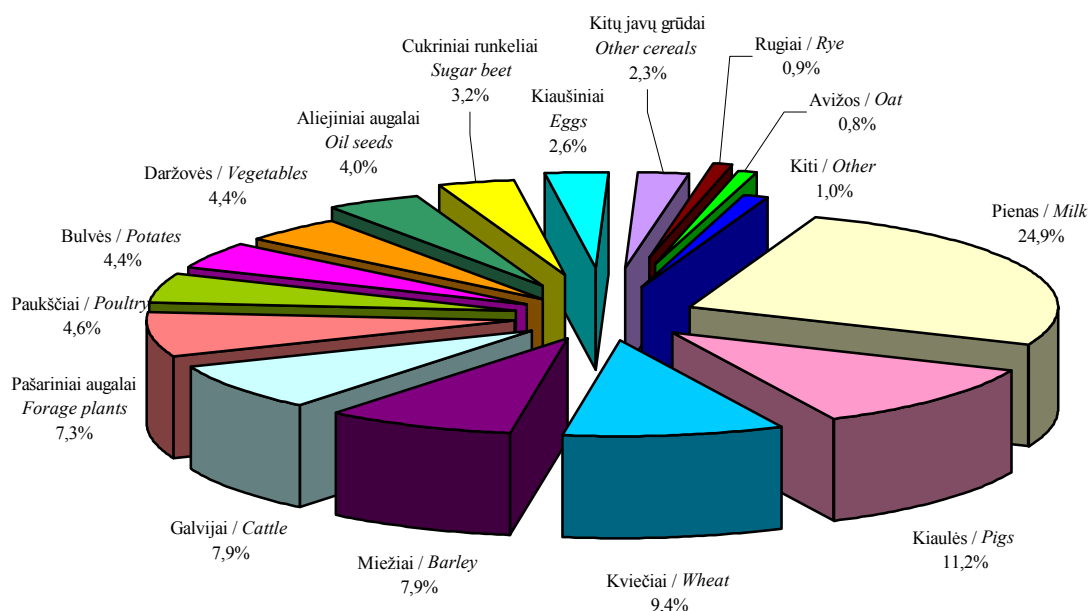
Šaltinis: Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertės augimą lėmė 18 proc. išaugusios subsidijos produktams, nors mažėjo produkcijos gamybos apimtys ir supirkimo kainos. Didžiausią dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės 2005 metais sudarė javai (21 proc.), jų vertė, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 7,8 proc. Tam turėjo įtakos gautas mažesnis atskirų grūdinių augalų derlius (kviečių – 3,5 proc., rugių – 23 proc., avižų – 2,8 proc.), mažesnės supirkimo kainos (kviečių – 23 proc., rugių – 17 proc., miežių – 6,7 proc., avižų – 15 proc.). Techninių augalų produkcijos vertė išaugo 11 proc. Jų dalis sudarė 7,9 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Didėjo ir gamybos apimtys (5,8 proc.), ir supirkimo kainos (2,3 proc.). Aliejinių augalų produkcijos vertė išaugo 17 proc. (dėl 17 proc. didesnio derliaus), cukrinių runkelių – 12 proc. (dėl 9,6 proc. didesnių supirkimo kainų), o ankštinių augalų produkcijos vertė sumažėjo 13 proc. (dėl 16 proc.

mažesnių supirkimo kainų). Pašarinių augalų dalis sudarė 7,3 proc. bendrosios produkcijos vertės (nežymiai sumažėjo). Kitų augalų produkcijos vertė padidėjo: daržovių – 12 proc., bulvių – 21 proc., vaisių – 67 proc. Didesnės buvo supirkimo kainos: daržovių – 25 proc., bulvių – 53 proc., o vaisių derlius – 20 proc. didesnis.

Gyvulininkystės produkcijos vertė 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, išaugo 18 proc. dėl didesnių subsidijų (padidėjo 50 proc.), gamybos apimties (4,9 proc.) ir supirkimo kainų (11 proc.). Pieno gamyba užėmė pirmąją vietą, jos dalis sudarė 25 proc. visos bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės, 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 22 proc. dėl 2,5 proc. išaugusios gamybos apimties ir 18 proc. didesnės supirkimo kainos. Gyvulių auginimas atitinkamai sudarė 24 proc., padidėjo 17 proc. dėl gamybos apimties augimo (8,7 proc.) ir didesnių supirkimo kainų (5,3 proc.), iš jų: galvijų produkcijos vertė padidėjo 36 proc., kiaulių – 7,6 proc., paukščių – 14 proc., o avių ir ožkų sumažėjo 12 proc.

3.1 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2005 metais

Fig. 3.1. Structure of gross agricultural production in 2005

2001–2002 metais žemės ūkio produkcija turėjo tendenciją mažėti, o nuo 2003 metų pastebimas augimas. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, ji padidėjo 8,6 proc., palyginti su 2003 metais – 23 proc., palyginti su 2002-aisiais – 28 proc., 2001-aisiais – 25 proc. Produkcijos augimui turėjo įtakos subsidijos (tiesioginės išmokos), kurios, įstojus į ES (nuo 2004 m.), buvo mokamos didesnės. Per nagrinėjamąjį laikotarpį augalininkystės produkcijos gamybos sumažėjimą lėmė pasėlių plotų ir pagrindinių žemės ūkio augalų derlingumo mažėjimas. Negatyvią įtaką darė augalininkystės produkcijos supirkimo kainos. Gyvulininkystės produkcijos gamyba per nagrinėjamąjį laikotarpį taip pat turėjo tendenciją mažėti, išskyrus 2001 metus, ir, palyginti su 2000-aisiais, padidėjo 12 proc. 2002 ir 2003 metais gyvulininkystės produkcijos gamyba mažėjo dėl mažesnių supirkimo kainų. 2004–2005 metais žemdirbiams buvo skiriamos didesnės tiesioginės išmokos,

kurios paskatino didinti gamybą. Palyginti su 2003-aisiais, gyvulininkystės produkcijos vertė išaugo 25 proc., 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, – 18 proc.

Tarpinio vartojimo, arba išlaidų žemės ūkio produkcijai pagaminti, dalis 2005 metais sudarė 59 proc., 2004-aisiais – 64 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Didžiausią tarpinio vartojimo dalį sudarė išlaidos pašarams – 37 proc., energijai – 19 proc., trašoms – 17 proc. 2005 metais tarpinio vartojimo išlaidos, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 2,8 proc., iš jų: energija (elektra, dujos, kiti kietieji ir skystieji degalai bei kuras) – 21 proc., augalų apsaugos priemonės – 27 proc., trašos – 26 proc., žemės ūkio pastatų priežiūra ir remontas – 7,1 proc.

Iš žemės ūkio produkcijos vertės bazinėmis kainomis atėmus tarpinį vartojimą, gaunama bendroji pridėtinė vertė. 2005 metais ji sudarė 2107,9 mln. Lt, padidėjo, palyginti su 2004-aisiais, 18 proc., grynoji pridėtinė vertė (iš bendrosios pridėtinės vertės atėmus pagrindinio kapitalo nusidėvėjimą ir pridėjus kitas subsidijas gamybai) – atitinkamai 1730 mln. Lt ir 22 proc. Žemės ūkio subjektų gautos grynosios žemės ūkio subjektų pajamos (iš grynosios pridėtinės vertės atėmus samdomų darbuotojų darbo užmokestį, sumokėtą nuomą ir palūkanas bei pridėjus gautas palūkanas) 2005 metais sudarė 1180,0 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, 26 proc. daugiau.

2005 metais Lietuvos žemės ūkio gamyboje buvo užimta 194,3 tūkst. žmonių. Vienam užimtam žemės ūkyje darbuotojui 2005 metais buvo sukurta 8904 Lt grynosios pridėtinės vertės, 2004 metais – atitinkamai 218,2 tūkst. ir 6487 Lt, 2003 metais – 247,3 tūkst. ir 3909 Lt.

Palyginimui pateikiami trijų Baltijos šalių 2004 ir 2005 metų žemės ūkio ekonominių sąskaitų rezultatai veikusiomis kainomis. Žemės ūkio produkcija 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, išaugo visose Baltijos šalyse: Lietuvoje – 8,6 proc., Estijoje – 7,0 proc., Latvijoje – 15 proc. Atitinkamai padidėjo ir pridėtinė vertė – 18 proc., 9,0 proc., 13 proc. (3.4 lentelė). Produkcijos vertės augimą lėmė visų trijų Baltijos šalių žemės ūkio produktų gamybos apimtys (Lietuvoje – 1,4 proc., Estijoje – 5,7 proc., Latvijoje – 4,0 proc.) ir aukštesnės supirkimo kainos (Lietuvoje – 4,9 proc., Estijoje – 2,5 proc., Latvijoje – 4,9 proc.).

Augalininkystės produkcijos gamybos apimtis 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, Lietuvoje sumažėjo 2,3 proc., Estijoje ir Latvijoje atitinkamai padidėjo 20 proc. ir 15 proc. Supirkimo kainos sumažėjo visose Baltijos šalyse: Lietuvoje – 1,1 proc., Estijoje – 2,0 proc. ir Latvijoje – 1,6 proc. Gyvulininkystės produkcijos apimtis išaugo Lietuvoje ir Latvijoje, atitinkamai 4,9 proc. ir 3,7 proc., Estijoje sumažėjo 0,2 proc. Gyvulininkystės supirkimo kainos padidėjo visose trijose šalyse: Lietuvoje – 11 proc., Estijoje – 4,5 proc., Latvijoje – 16 proc.

Tarpinio vartojimo išlaidų dalis – rodiklis, nusakantis žemės ūkio produkcijos gamybos efektyvumo ir konkurencingumo lygį. Mažiausia tarpinio vartojimo išlaidų dalis 2005 metais buvo Estijoje – 57 proc., Lietuvoje – 59 proc., Latvijoje – 60 proc.

Bendroji pridėtinė vertė 2005 metais Lietuvoje sudarė 2108,0 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, 18 proc. daugiau. Latvijoje – atitinkamai 1074,4 mln. Lt ir 13 proc., Estijoje – 750,2 mln. Lt ir 9,0 proc. Žemės ūkio subjektų gautos pajamos (iš grynosios pridėtinės vertės atėmus kitus produkcijos mokesčius ir pridėjus kitas subsidijas gamybai) Lietuvoje sudarė 1730,0 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, 22 proc. daugiau, Latvijoje – atitinkamai 1245,2 mln. Lt ir 19 proc., Estijoje – 818,2 mln. Lt ir 16 proc. Vienam SD žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė Estijoje buvo 20558 Lt, Lietuvoje – 11578 Lt, Latvijoje – 9187 Lt.

3.4 lentelė. Žemės ūkio bendroji produkcija, tarpinis vartojimas ir pridėtinė vertė Baltijos šalyse veikusiomis kainomis 2004–2005 metais

Table 3.4. Agricultural output, intermediate consumption and gross value added in the Baltic States in 2004–2005, at current prices

Rodikliai / Indicators	Lietuva / Lithuania			Estija / Estonia			Latvija / Latvia		
	2004	2005	2005, palyginti su 2004,%	2004	2005	2005, palyginti su 2004,%	2004	2005	2005, palyginti su 2004,%
Mln. Lt / Mill. Litas									
Žemės ūkio ir papildomos veiklos produkcija / Output of the agricultural industry	4769,1	5181,0	108,6	1634,1	1749,0	107,0	2339,8	2697,6	115,3
augalininkystė / crop output	2324,0	2333,6	100,4	575,4	655,9	114,0	1065,0	1192,6	112,0
gyvulininkystė / animal output	2232,2	2634,5	118,0	897,3	934,0	104,1	953,4	1134,2	119,0
Tarpinis vartojimas / Intermediate consumption	2989,0	3073,1	102,8	946,0	998,8	105,6	1390,4	1623,2	116,7
Bendroji pridėtinė vertė / Gross value added	1780,1	2107,9	118,4	688,1	750,2	109,0	949,4	1074,4	113,2
Vienam SD žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė, Lt / Nominal factor income per AWU, Litas	8999	11578	128,7	19303	20558	106,5	7644	9187	112,3
Proc. / Per cent									
Tarpinio vartojimo išlaidų dalis / Share of intermediate consumption in the output of the agricultural industry	62,7	59,3	x	57,9	57,1	x	59,4	60,2	x
Bendrosios pridėtinės vertės dalis / Share of gross value added in the output of the agricultural industry	37,3	40,7	x	42,1	42,9	x	40,6	39,8	x

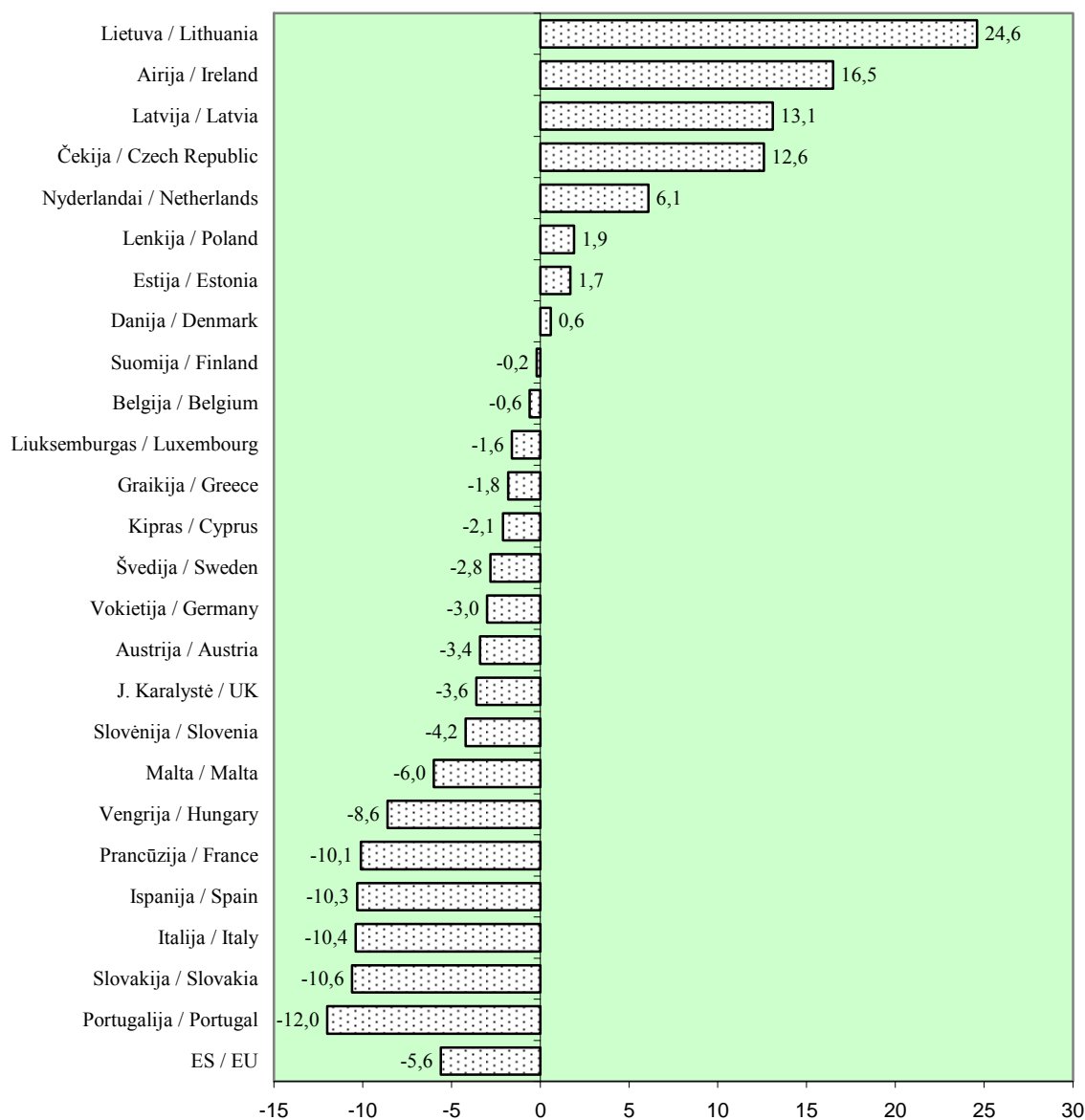
Šaltiniai: Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto, Estijos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Latvijos valstybinio agrarinės ekonomikos instituto duomenys.

Bendroji pridėtinė vertė 2005 metais Lietuvoje sudarė 2108,0 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 18 proc. Latvijoje – atitinkamai 1074,4 mln. Lt ir 13 proc., Estijoje – 750,2 mln. Lt ir 9,0 proc. Žemės ūkio subjektų gautos pajamos (iš grynosios pridėtinės vertės atėmus kitus produkcijos mokesčius ir pridėjus kitas subsidijas gamybai) Lietuvoje sudarė 1730,0 mln. Lt, palyginti su 2004-aisiais, 22 proc. daugiau, Latvijoje – atitinkamai 1245,2 mln. Lt ir 19 proc., Estijoje – 818,2 mln. Lt ir 16 proc. Vienam SD žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė Estijoje sudarė 20558 Lt, Lietuvoje – 11578 Lt, Latvijoje – 9187 Lt.

2005 metais Lietuvos žemdirbiams buvo skirta 789 mln. Lt subsidijų (tiesioginių išmokų), palyginti su 2004-aisiais, 27,0 proc. daugiau. Latvijoje – atitinkamai 675 mln. Lt ir 23,6 proc., Estijoje – 323 mln. Lt ir 20,3 proc.

Išankstiniais Eurostato skaičiavimais, ES šalyse 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, 7,9 proc., sumažėjo žemės ūkio pajamos, 2,4 proc. – žemės ūkio darbuotojų skaičius – tai lėmė vidutinių pajamų iš žemės ūkio veiklos vienam darbuotojui mažėjimą. Naujųjų ES šalių padidėjo 0,6 proc., senbuvių sumažėjo 6,4 proc.

Tarp ES šalių žemės ūkio pajamos vienam darbuotojui išaugo skirtingai. Didžiausias augimas buvo Lietuvoje – 25 proc., Airijoje – 17 proc., Latvijoje ir Čekijoje – po 13 proc. Pajamos sumažėjo Portugalijoje – 12 proc., Slovakijoje – 11 proc., Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje – po 10 proc. Vidutinių pajamų iš žemės ūkio veiklos vienam darbuotojui pokyčiai 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, pagal ES šalis pateikiami 3.2 paveiksle.

3.2 pav. Vidutinės pajamos iš žemės ūkio veiklos vienam sąlyginiam darbuotojui 2005 metais, proc.

Fig. 3.2. Average agricultural income per AWU in 2005, in per cent

2005 metais ES šalių žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija (gamintojo kainomis) sumažėjo 4,8 proc., tarpinio vartojimo išlaidos – 1,9 proc., subsidijos (tiesioginės išmokos) produktams ir gamybai padidėjo 1,6 proc.

3.5 lentelė. Žemės ūkio bendrosios produkcijos, tarpinio vartojimo ir pridėtinės vertės pokyčiai kai kuriose ES šalyse veikusiomis kainomis (2005 m., palyginti su 2004 m.), proc.

Table 3.5. Changes in agricultural output, intermediate consumption and gross value added in selected EU countries, at current prices (2005 compared to 2004), in per cent

Rodikliai / Indicators	Airija / Ireland	Austrija / Austria	Belgija / Belgium	Čekija / Czech Republic	Danija / Denmark	Estija / Estonia	Graikija / Greece	Ispanija / Spain	Italija / Italy	Latvija / Latvia	Lenkija / Poland	Lietuva / Lithuania
Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija <i>Output of the agricultural industry</i>	-12,0	-8,5	-3,3	-12,9	-12,3	2,2	-1,7	-8,6	-12,0	8,5	-3,3	5,2
Augalininkystės produkcija <i>Crop output</i>	-14,8	-18,7	-4,6	-19,4	-23,2	8,8	-1,7	-12,0	-14,4	5,4	-10,5	-2,7
Gyvulininkystės produkcija <i>Animal output</i>	-11,6	-0,2	-2,4	-6,3	-6,3	-0,6	-2,7	-1,7	-8,6	12,0	4,5	14,3
Tarpinis vartojimas <i>Intermediate consumption</i>	-3,4	-1,3	-0,9	-6,5	-3,4	0,8	2,3	-3,2	-3,9	9,9	-2,9	-0,4
Bendroji pridėtinė vertė <i>Gross value added</i>	-23,0	-16,4	-7,2	-25,0	-26,6	4,1	-3,6	-11,5	-16,1	6,5	-3,7	14,7
Grynoji pridėtinė vertė <i>Net value added</i>	15,5	-4,6	-3,8	3,1	-2,5	10,7	-2,8	-12,6	-12,2	11,9	-0,3	18,4
Vidutinis SD skaičius <i>Average working unit</i>	0,0	-1,3	-3,2	-8,5	-3,0	8,8	-1,1	-2,6	-2,0	-1,1	-2,2	-5,0
Žemės ūkio pajamos vienam SD <i>Agricultural income per AWU</i>	16,5	-3,4	-0,6	12,6	0,6	1,7	-1,8	-10,3	-10,4	13,1	1,9	24,6
Tarpinio vartojimo dalis / Share of intermediate consumption in the output of the agricultural industry	62	56	63	70	68	57	34	37	37	60	58	59
Bendrosios pridėtinės vertės dalis / Share of gross value added in the output of the agricultural industry	38	44	37	30	32	43	66	63	63	40	42	41

Rodikliai / Indicators	Nyderlandai / Netherlands	Prancūzija / France	Suomija / Finland	Slovėnija / Slovenia	Slovakija / Slovakia	Švedija / Sweden	Vengrija / Hungary	Vokietija / Germany	ES-15 / EU-15	ES-10 / EU-10	Iš viso / Total
Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija <i>Output of the agricultural industry</i>	1,6	-4,1	-2,7	-2,2	-9,9	-12,8	-13,3	-12,9	-8,5	-6,2	-8,3
Augalininkystės produkcija <i>Crop output</i>	1,4	-7,3	0,5	-4,1	-17,4	-23,3	-19,4	-20,3	-12,0	-13,1	-12,1
Gyvulininkystės produkcija <i>Animal output</i>	2,2	-0,1	-6,3	-0,2	-7,9	-5,7	-4,9	-5,5	-4,8	1,2	-4,2
Tarpinis vartojimas <i>Intermediate consumption</i>	0,1	0,1	1,1	-1,0	-8,5	-1,9	-9,5	-1,5	-1,5	-4,6	-1,9
Bendroji pridėtinė vertė <i>Gross value added</i>	3,7	-8,6	-10,1	-3,5	-13,1	-35,1	-19,5	-27,8	-15,1	-8,5	-14,6
Grynoji pridėtinė vertė <i>Net value added</i>	4,6	-11,6	-2,7	-4,2	-12,3	-4,1	-14,1	-5,8	-8,3	-2,4	-7,9
Vidutinis SD skaičius <i>Average working unit</i>	-1,5	-1,7	-2,5	0,0	-1,9	-1,4	-6,0	-2,9	-2,1	-3,0	-2,4
Žemės ūkio pajamos vienam SD <i>Agricultural income per AWU</i>	6,1	-10,1	-0,2	-4,2	-10,6	-2,8	-8,6	-3,0	-6,4	0,6	-5,6

Rodikliai / Indicators	Nyderlandai Netherlands	Prancūzija / France	Suomija / Finland	Slovėnija/ Slovenia	Slovakija / Slovakia	Švedija / Sweden	Vengrija / Hungary	Vokietija / Germany	ES-15 / EU-15	ES-10 / EU-10	Iš viso / Total
Tarpinio vartojimo išlaidų dalis Share of intermediate consumption in the output of the agricultural industry	59	54	69	55	70	75	64	64	x	x	x
Bendroji pridėtinės vertės dalis Share of gross value added in the output of the agricultural industry	41	46	31	45	30	25	36	36	x	x	x

Šaltinis: Europos Bendrijos statistikos organizacijos informacija „Statistics in focus“. – 2006.

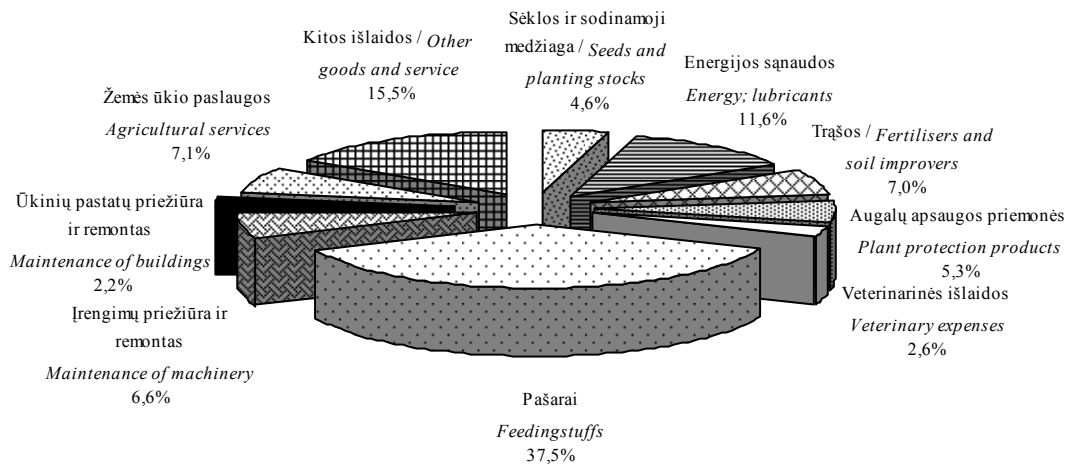
2005 metais ES šalių žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcijos vertė (gamintojo kainomis) sumažėjo dėl augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos vertės mažėjimo, atitinkamai 8,0 proc. ir 1,3 proc. Augalininkystės produkcijos gamybos apimtis sumažėjo 5,3 proc., supirkimo kainos – 2,9 proc. Labai sumažėjo alyvų aliejaus produkcijos gamybos apimtis – 16 proc., javų grūdų – 11 proc., vyno – 10 proc. Labiausiai grūdų gamybos apimtis sumažėjo Ispanijoje – 42 proc. ir Portugalijoje – 39 proc. Nukrito visų grūdinių javų supirkimo kainos – 9,5 proc., aliejinių augalų – 3,8 proc., bulvių – 5,0 proc., vaisių – 7,7 proc. Grūdų supirkimo kainos sumažėjo visose ES šalyse, išskyrus Airiją, Liuksemburgą, Nyderlandus, Portugaliją, Švediją, o ypač ryškiai – Italijoje – 21 proc., Čekijoje – 20 proc., Lenkijoje – 17 proc. Aliejinių augalų supirkimo kaina nukrito beveik visose ES šalyse, išskyrus Prancūziją ir Suomiją, bulvių – daugumoje ES šalyse, išskyrus Belgiją, Estiją, Prancūziją, Airiją, Latviją, Lietuvą, Nyderlandus, Lenkiją, vaisių – daugumoje ES šalių, išskyrus Airiją, Liuksemburgą, Vengriją, Lenkiją, Slovėniją, Švediją, Jungtinę Karalystę.

Gyvulininkystės produkcijos gamybos apimtys 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo nežymiai – 0,1 proc., supirkimo kainos – 1,2 proc.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, daugiau nei pusė ES šalių (14) sumažino gyvulininkystės produkcijos gamybą, iš jų: Slovakija – 9,6 proc., Vengrija – 5,3 proc., Graikija – 3,5 proc. Labiausiai gyvulininkystės produkcijos gamyba augo Lenkijoje – 5,2 proc., Lietuvoje – 4,9 proc., Liuksemburge – 3,9 proc., Latvijoje – 3,7 proc.

Tarpinis suvartojimas (visų prekių ir paslaugų, naudojamų gamybos procese, sąnaudos) 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 1,9 proc. Tai 1,2 proc. lėmė mažesnės prekių ir paslaugų kainos, iš jų: pašarų – 7,0 proc., kurių dalis sudaro didžiausią tarpinio vartojimo dalį – 38 proc., atitinkamai sėklų – 3,8 proc. ir 4,6 proc., augalų apsaugos priemonės – 2,4 proc. ir 4,6 proc. Didėjo energijos sąnaudų kainos (elektra, dujos, kiti kietieji ir skystieji degalai bei kuras) – 11 proc., jų dalis sudaro 12 proc. tarpinio vartojimo, trąšų – atitinkamai 0,8 proc. ir 7,0 proc. (3.6 pav.)

Bendroji pridėtinė vertė ES šalyse sumažėjo 15 proc., grynoji pridėtinė vertė – 7,9 proc. Žemės ūkio bendroji pridėtinė vertė 2005 metais sumažėjo beveik visose ES šalyse, išaugo tik Lietuvoje – 15 proc., Latvijoje – 6,5 proc., Estijoje – 4,1 proc., Nyderlanduose – 3,7 proc. Labiausiai bendroji pridėtinė vertė krito Švedijoje – 35 proc., Jungtinėje Karalystėje – 33 proc., Vokietijoje – 28 proc.

3.3 pav. Tarpinio vartojimo struktūra 2005 metais
 Fig. 3.3. Structure of intermediate consumption in 2005

Žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičius turi tendenciją mažėti visose ES šalyse, išskyrus Airiją, Estiją, Liuksemburgą, Malta, Slovėniją. Labiausiai jų sumažėjo Čekijoje – 8,5 proc., Vengrijoje – 6,0 proc., Lietuvoje – 5,0 proc., Portugalijoje – 4,4 proc. Visose ES šalyse SD skaičius sumažėjo 2,4 proc.

2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra

2. Structure of entities of agriculture and processing industry

Žemės ūkio subjektai. Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2001–2005 metus kito netolygiai: 2005 metais, palyginti su 2001-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius padidėjo beveik 3 kartus. Per minėtą laikotarpį ŽŪB ir įmonių sumažėjo 22 proc., o gyventojų asmeninių ūkių – trečdaliu (3.6 lentelė).

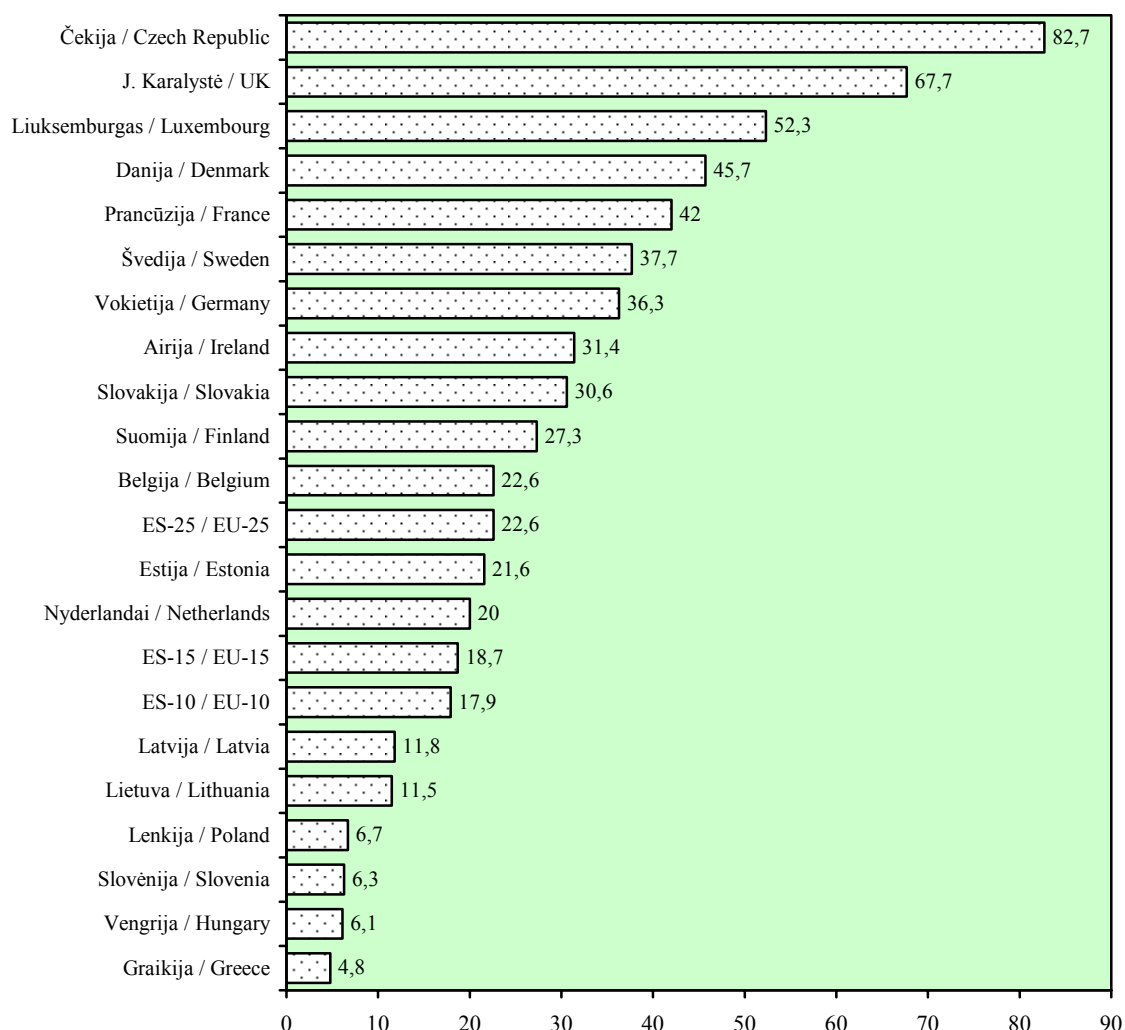
3.6 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius 2001–2005 metais
 Table 3.6. Number of agricultural entities in 2001–2005

Žemės ūkio subjektai / Agricultural entities	2001	2002	2003	2004	2005
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. Registered farmer farms, thou.	29,6	39,7	45,0	76,5	85,9
ŽŪB ir įmonės / Agricultural companies and enterprises	697	657	579	536	543
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. Households, thou.	244,0	230,8	200,7	163,9	153,1

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos žemės fondas 2001–2006 m. sausio 1 d. – V.: Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, VĮ Registrų centras; Lietuvos žemės ūkis 2001. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2002; VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

Pagal visų žemės ūkio subjektų 2005 metais deklaruotus žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus, vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 11,5 ha ŽŪN – 2 kartus mažesnis už vidutinį ES šalių ūkį (3.4 pav.).

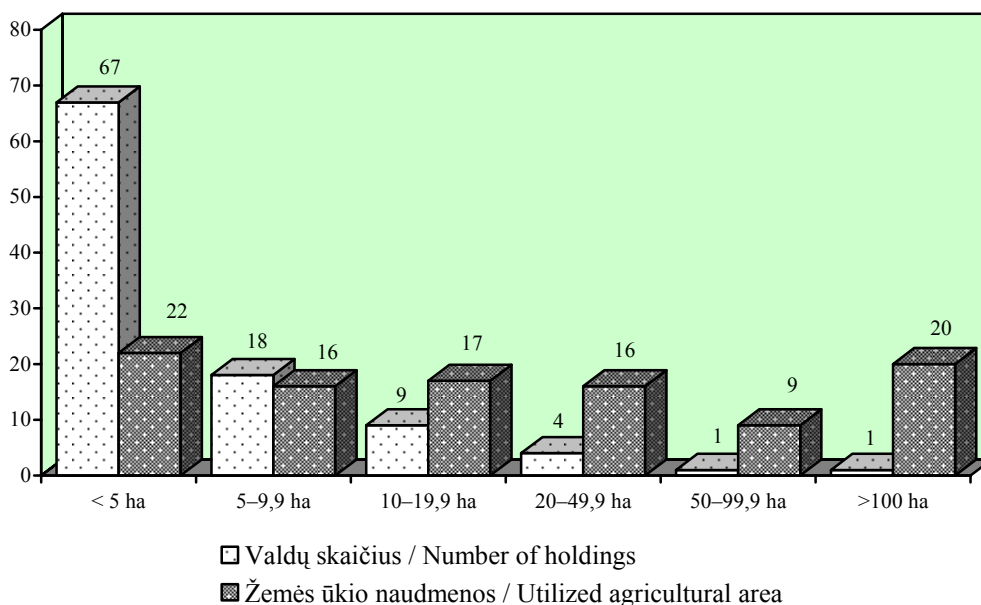

3.4 pav. Vidutinis ūkio dydis Lietuvoje (2005 m.) ir kai kuriose ES šalyse (2003 m.), ha
Fig. 3.4. Average farm size in Lithuania (2005) and selected EU countries (2003), in ha

Šaltiniai: Eurostato, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, įgyvendindamas valstybės ir ES bendrosios žemės ūkio politikos priemones, registruoja žemės ūkio ir kaimo valdas bei kaupia pasėlių deklaravimo duomenis. 2005 metų pabaigoje valdų registre buvo įregistruota 330,2 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų, kurie valdė 2,5 mln. ha ŽŪN. Vidutinis valdos dydis 2005 metais buvo 7,5 ha, palyginti su 2004-aisiais, 0,3 ha mažesnis. Galima daryti prielaidą, kad sumažėjimą lėmė aktyvus žemės ūkio ir kaimo valdų registravimas, siekiant ES paramos. Valdos iki 5 ha sudaro 67 proc. visų valdų (užima 22 proc. ŽŪN), didesnės nei 50 ha – 2 proc. (užima apie 29 proc. ŽŪN) (3.5 pav.). 87 proc. deklaruotų ŽŪN valdo fiziniai, 13 proc. – juridiniai asmenys.

3.5 pav. Skirtingo dydžio valdų grupių ir jų žemės ūkio naudmenų dalis 2005 metais, proc.

Fig 3.5. Shares of different size holdings and their utilized agricultural area in 2005, in per cent

Šaltinis: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių deklaruotų žemės plotų duomenys rodo neracionalią ūkių struktūrą. 2005 metais Lietuvoje buvo tik 3 proc. ūkių, valdančių per 50 ha. Jie sudarė 42 proc. visų deklaruotų ŽŪN ploto. Palyginus kai kurių ES šalių atitinkamus duomenis, matyti, kad santykinai blogesnė situacija yra Vengrijoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje. ES-15 šalyse ūkių struktūra racionali, nes vyrauja didesnė dalis ūkių, kurių žemėnauda stambesnė (3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių struktūra 2003 metais

Table 3.7. Farm structure in Lithuania and EU countries in 2003

Valstybė / Country	Ūkiai ≥ 50 ha, proc. / Farms ≥ 50 ha, %	
	pagal skaičių according to number	pagal plotą according to area
Danija / Denmark	35	77
Prancūzija / France	33	79
Švedija / Sweden	28	72
Airija / Ireland	18	47
Suomija / Finland	17	44
Jungtinė Karalystė / UK	27	86
Belgija / Belgium	15	49
Vokietija / Germany	20	71
Austrija / Austria	6	39
Čekija / Czech Republic	14	93
Estija / Estonia	6	66

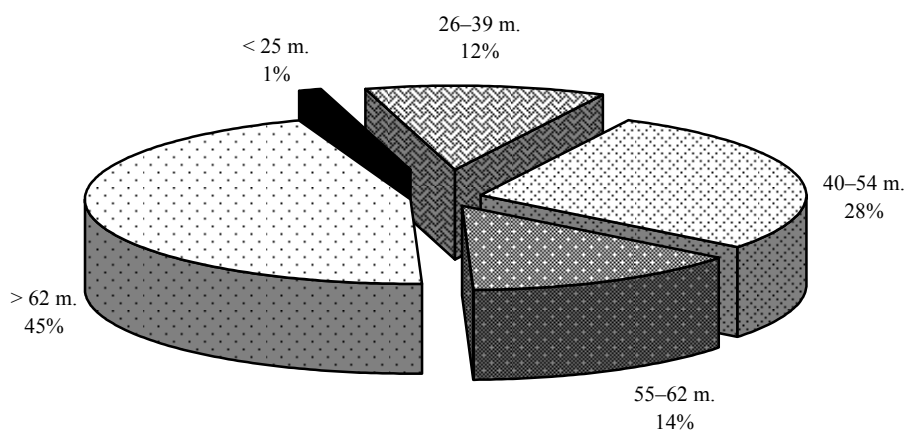
Valstybė / Country	Ūkiai ≥ 50 ha, proc. / Farms ≥ 50 ha, %	
	pagal skaičių <i>according to number</i>	pagal plotą <i>according to area</i>
Latvija / Latvia	3	40
Lietuva* / Lithuania*	3	42
Slovėnija / Slovenia	0,3	8
Slovakija / Slovakia	3	95
Lenkija / Poland	0,8	24
Vengrija / Hungary	1	68

* 2005 m.

Šaltiniai: Eurostato, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

Didžiausios fizinių asmenų valdos – derlingų žemių vietovėse – Joniškio, Biržų ir Pakruojo savivaldybėse, mažiausios – nenašių žemių vietovėse – Vilniaus, Elektrėnų, ir Švenčionių savivaldybėse.

60 proc. valdų savininkų yra 55 metų ir vyresni ir tik 14 proc. – iki 40 metų (3.6 pav.).

3.6 pav. Valdų savininkų struktūra pagal amžių 2005 metais

Fig. 3.6. Structure of holding owners by age in 2005

Šaltinis: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

Beveik trečdalį ŽŪN valdo 85,9 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių savininkų. Jų skaičius per 2005 metus padidėjo 12 proc. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis 2005 metais pasėlius deklaravo 71,6 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių. Jų vidutinis ūkio dydis siekė 22 ha. Didžiausi registruoti ūkininkų ūkiai yra Šiaulių, Panevėžio, Utenos, mažiausi – Klaipėdos, Alytaus, Vilniaus apskrityse.

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES bendrosios žemės ūkio politikos priemonės. Pagal Kaimo plėtros planą 2004–2006 metams vyresniems žemdirbiams sudaromos sąlygos nutraukti prekinę žemės ūkio gamybą ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniais ūkiams, persitvarkantiems į prekinius. Be to, teikiama parama žemės ūkio subjektams įgyvendinantiems ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtosaugos reikalavimus.

Pagal BPD 2004–2006 metais įgyvendinama investicijų į žemės ūkio valdas programa, kurios pagrindinis tikslas – gerinti ūkių struktūrą ir didinti jų konkurencingumą. Siekiant didinti jaunųjų ūkininkų skaičių, teikiama parama jiems įsikurti (3.8 lentelė).

3.8 lentelė. Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų aktyvumas, siekiant ES paramos, 2004–2005 metais

Table 3.8. Number of agricultural holding owners and number of applications for EU support in 2004–2005

Rodikliai / Indicators	Skaičius Number	Pateikusiųjų paraiškas gyventojų dalis, proc. Share of applicants, %	Apskritis, kuriose pateikta daugiausia paraiškų Counties of the most number of applications
Žemės ūkio ir kaimo valdos savininkų, kurių valda didesnė nei 20 ha <i>Owners of agricultural holdings of > 20 ha</i>	18813	4,4	Šiaulių Panevėžio Kauno
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ / <i>Applications under „Investments into agricultural holdings“</i>	824		
Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų, jaunesnių kaip 40 m. <i>Owners of agricultural holdings under 40 years</i>	30315	2,5	Kauno Šiaulių Marijampolės
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ / <i>Applications under „Settlement of young farmers“</i>	753		
Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų, 55–62 m. amžiaus <i>Owners of agricultural holdings of 55–62 years</i>	32822	42,7	Kauno Šiaulių Panevėžio
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ / <i>Applications under „Early retirement“</i>	14031		
Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų, kurių valda – 5–20 ha <i>Owners of agricultural holdings of 5–20 ha</i>	88134	2,5	Tauragės Marijampolės Klaipėdos
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Parama pusiau natūriniais restruktūrizuojamiems ūkiams“ / <i>Applications under „Support for semi-subsistence farms undergoing restructuring“</i>	2179		
Ūkių, turinčių daugiau negu 5 karves <i>Farms with more than 5 cows</i>	11127	36,7	Telšių Marijampolės Tauragės
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Standartų laikymasis“ / <i>Applications under „Meeting standards“</i>	4084		

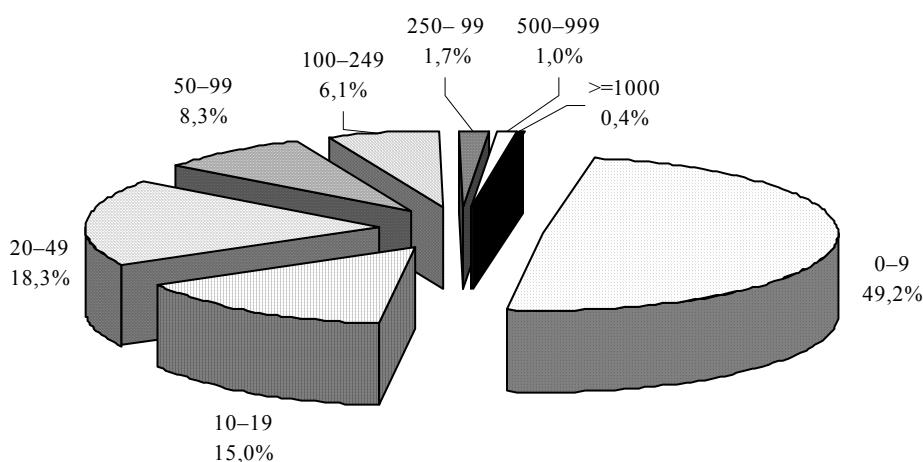
Šaltiniai: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, NMA duomenys.

2005 metais ES paramai gauti NMA surinko ketvirtadaliu daugiau paraiškų nei 2004-aisiais. 2004–2005 metų laikotarpiu labiausiai kaimo žmonės domino dvi priemonės

„Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ ir „Standartų laikymasis“. Pagal Kaimo plėtros plano 2004–2006 metams priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ 2004–2005 metais pateikta per 14 tūkst. 55–62 metų amžiaus žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų paraiškų (43 proc. potencialių pareiškėjų). Priemonė „Standartų laikymasis“ 2005 metais sulaukė dvigubai daugiau ūkininkų dėmesio nei 2004-aisiais. Iš viso per dvejus metus NMA gavo 4084 paraiškas. Mažiau dėmesio sulaukė investicinė priemonė, skirta smulkiems valdų savininkams, siekiantiems išplėsti savo pusiau natūrinius ūkius iki prekinųjų. Tačiau ir pagal priemonę „Parama pusiau natūraliems restruktūrizuojamiems ūkiams“ 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, buvo pateikta dvigubai daugiau paraiškų, o iš viso per dvejus metus – 2179. Tai rodo vis didėjantį žemdirbių aktyvumą siekiant ES paramos, kuri padeda gerinti ūkių struktūrą ir didinti konkurencingumą.

Pagal BPD priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ 2005 metais paraiškas pateikė dvigubai daugiau ūkininkų negu 2004 metais. Iš viso 2004–2005 metais paraiškų pagal šią priemonę pateikta daugiau, negu numatyta BPD. Pageidaujančių paramos „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ aktyvumas taip pat išliko didelis. Taip spartėja ūkių modernizavimo procesas, kurį vykdo ir naujai įsikūrę, ir patyrę ūkininkai.

Maisto pramonės įmonės. 2005 metais Lietuvoje veikė 1141 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonė, iš jų apie 45 proc. – individualios. Beveik pusė visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių priskirtinos prie mikroįmonių (turinčių mažiau kaip dešimt darbuotojų), per 33 proc. – prie mažų ir 14 proc. – prie vidutinių (3.7 pav.).

3.7 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2005 metais

Fig. 3.7. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in 2005

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Įmonės, turinčios daugiau kaip 250 darbuotojų, 2005 metais sudarė tik 3,1 proc., tačiau jose dirbo beveik 45 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų. Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriuje, skirtingai negu daugelyje ES šalių, santykinai didelę dalį (pagal darbuotojų skaičių) sudaro vidutinės ir didelės įmonės (3.9 lentelė).

3.9 lentelė. Lietuvos ir kai kurių ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2003 metais, proc.

Table 3.9. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in Lithuania and selected EU countries in 2003, in per cent

Šalis / Country	0–9	10–19	20–49	50–249	≥ 250	Iš viso
ES-25 / EU-25	78,5	11,4	5,6	3,6	0,9	100
Čekija / Czech Republic	70,1	12,4	9,6	6,3	1,6	100
Danija / Denmark	52,1	24,6	13,6	6,9	2,7	100
Estija / Estonia	45,8	18,4	17,9	14,4	3,5	100
Prancūzija / France	88,8	5,9	3,1	1,7	0,5	100
Italija / Italy	90,2	6,1	2,5	1,1	0,2	100
Latvija / Latvia	48,3	15,0	17,1	16,1	3,5	100
Lietuva* / Lithuania	49,3	14,9	18,3	14,5	3,1	100
Nyderlandai / Netherlands	64,7	17,5	8,9	7,1	1,8	100
Austrija / Austria	63,9	20,7	9,9	4,8	0,8	100
Lenkija / Poland	71,7	9,7	9,8	7,2	1,6	100
Slovėnija / Slovenia	72,9	10,4	7,0	7,1	2,6	100
Suomija / Finland	45,2	42,9	6,4	4,2	1,3	100

* 2005 m.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2005 metais daugiausia įmonių veikė mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuje, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės. Vidutiniškai vienoje maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonėje dirbo 45 darbuotojai, o mėsos ir jos produktų gamybos įmonėje – 38. Didžiausios pagal darbuotojų skaičių buvo pieno ir jo produktų gamybos įmonės. Vidutiniškai vienoje šio sektoriaus įmonėje 2005 metais dirbo 316 darbuotojų. Įmonių skaičius per analizuojamąjį laikotarpį visuose maisto produktų gamybos sektoriuose mažėjo (3.10 lentelė).

3.10 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2000–2004 metais

Table 3.10. Entities of the food industry in 2000–2004

Rodikliai / Indicators	2000	2001	2002	2003	2004
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	1665	1681	1585	1374	1190
Darbuotojų skaičius / Number of employees	56031	55065	52474	54043	52909
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	3685,0	4186,6	4270,6	4312,9	4691,7
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	1100,7	1517,2	1484,9	1660,6	2078,4
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	134	111	94	83	69
Darbuotojų skaičius / Number of employees	1980	1922	1598	1359	1314

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2000	2001	2002	2003	2004
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	186,3	196,3	138,1	136,0	162,8
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	11,9	11,9	10,2	18,7	31,5
<i>Mėsos ir jos produktų gamyba / Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	367	355	357	312	264
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	9826	9189	8924	9878	9758
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	769,6	758,0	699,2	821,1	1001,6
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export, mill. Lt</i>	83,6	33,2	48,6	70,4	90,7
<i>Pieno ir jo produktų gamyba / Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	63	62	51	39	32
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	11462	10615	10116	10472	10877
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	742,6	782,9	817,4	816,3	815,2
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	516,0	571,6	501,0	544,2	862,2
<i>Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	101	96	91	89	67
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	3632	4243	4294	4527	4743
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	186,1	152,3	164,2	191,6	226,7
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	161,8	312,0	285,7	281,5	354,6
<i>Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	43	46	40	41	37
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	798	714	740	832	843
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	31,8	25,0	34,8	66,9	76,2
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	4,2	14,3	15,0	29,5	23,4

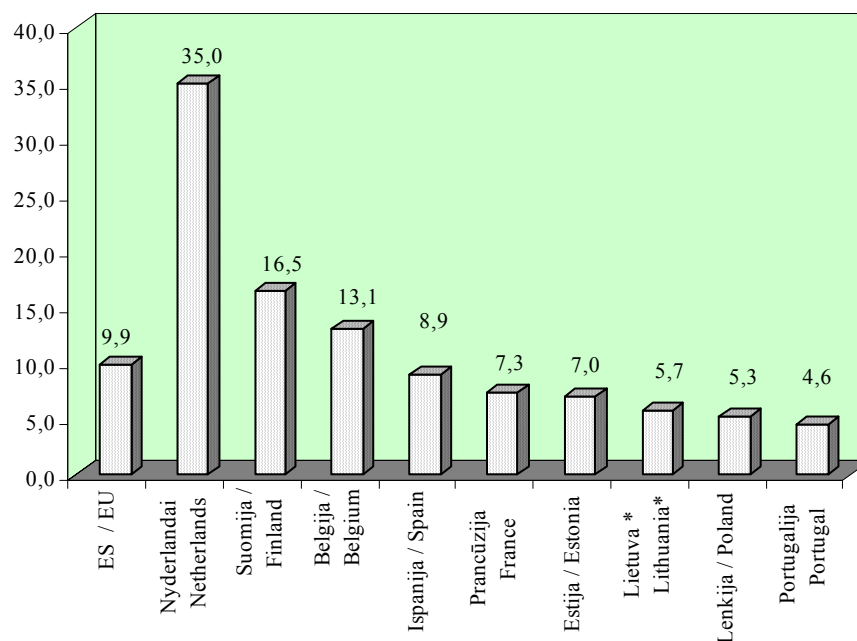
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Per 2001–2005 metus mažėjo įmonių skaičius, suaktyvėjo koncentracijos procesas, bendram darbuotojų skaičiui maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonėse per penkerių metų laikotarpį sumažėjus daugiau kaip 6 proc., vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius padidėjo 36 proc. (nuo 33 iki 45). Atskiruose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo sektoriuje (vidutiniškai 21), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos (316) bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo sektoriuose (69).

Gamybos koncentracijos pokyčius ir lygį ypač aiškiai parodo įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2000 metais vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimai siekė 3,7 mln. Lt, o 2004-aisiais – 5,7 mln. Lt.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo (vidutinė sektoriaus įmonės gamybos apimtis per penkerių metų laikotarpį išaugo beveik trigubai), pieno ir jo produktų (atitinkamai 2,4 karto), grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos (2,2 karto) ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo (2 kartus) sektoriuose. Nors vaisių, uogų ir daržovių paruošimo sektoriuje gamyba augo sparčiai, perdirbimo ir konservavimo sektoriuje gamybos koncentracijos lygis išlieka labai žemas. Vidutiniškai viena įmonė per 2004 metus realizavo produkcijos tik už 2,8 mln. Lt. Didžiausia gamybos koncentracija yra pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2004 metais sudarė 54 mln. Lt, o penkios stambiausios įmonės pagamino 95 proc. visos sektoriaus produkcijos. Beveik 40 proc. didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimų apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje, kur trys stambios įmonės pagamino 60 proc. produkcijos.

Nors maisto produktų gamybos koncentracijos lygis sparčiai didėja, palyginti su kitų ES šalių atitinkamais sektoriais, išlieka žemas (3.8 pav.).

* 2004 m.

3.8 pav. Vidutinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pajamos Lietuvoje ir kai kuriose ES šalyse 2003 metais, mln. Lt

Fig. 3.8. Average income of manufacture of food and beverages per enterprise in Lithuania and selected EU countries in 2003, in mill. Litas

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV, Eurostato duomenys.

Beveik 70 proc. pagamintų produktų Lietuvos maisto produktų ir gėrimų įmonės realizuoja vidaus rinkoje. Į kitas šalis išvežama daugiausia pieno ir žuvų produktų. Šių produktų dalis 2004 metais sudarė atitinkamai 42 proc. ir 17 proc. bendrosios maisto produktų ir gėrimų eksporto apimtys. Iš viso į užsienio šalis 2004 metais buvo išvežta 61 proc. Lietuvoje pagamintų žuvų produktų ir per 51 proc. pieno produktų.

Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimai užsienio rinkose ypač padidėjo Lietuvai tapus ES nare. 2004 metais jie išaugo 25 proc., o per 2000–2004 metų laikotarpį – 89 proc. Daugiausia pardavimus užsienio rinkose pirmaisiais integracijos į ES metais padidino grūdų malimo produktų ir pieno perdirbimo įmonės, atitinkamai 68 proc. ir 58 proc.

3. Ūkių veiklos tyrimo (Ūkių apskaitos duomenų tinklo) rezultatai

3. *Results of farm business survey (FADN)*

Respondentai. 2004 metais šalies ūkių veiklos apskaitos rezultatų tyrimuose dalyvavo 1335 ūkininkų ūkiai ir 38 ŽŪB. Kaip ir ankstesniais metais, didžiąją Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) respondentinių ūkininkų ūkių dalį (po 27 proc.) jų struktūroje sudarė ūkiai iš 50–100 ha ir didesnio nei 150 ha bendrojo ploto ūkių grupių, o mažesniems nei 30 ha, 30–50 ha ir 100–150 ha ploto ūkiams teko atitinkamai 15, 17 ir 14 proc. Nederlingų žemių (<35 balai) ūkiai sudarė 21 proc., vidutinio derlingumo (35–45 balai) – 44 proc., kita – ūkiai, kurių žemės našumas didesnis kaip 45 balai. Nepalankių ūkininkauti vietovių respondentinių ūkių skaičius 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, sumažėjo beveik 8 proc. ir struktūroje sudarė 38 proc. Šių ūkių plotas 15 proc. mažesnis nei vidutiniškai šalyje ir trečdaliu – nei palankių ūkininkauti vietovių ūkių.

Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra (3.11 lentelė) pagal ūkininkavimo tipus šiek tiek keitėsi: javų, rapsų ir pienininkystės dar padaugėjo, o daržininkystės, sodininkystės, kai kurių mišrios gamybos sumažėjo. Jau keletą metų tyrimuose vyrauja keturių ūkininkavimo tipų ūkiai: javų, rapsų, ankštinių augalų, pienininkystės, augalininkystės ir mišrūs augalininkystės – žolėdžių gyvulių.

Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra pagal ekonominį dydį, palyginti su 2003-iaisiais, keitėsi nedaug. Stambiausi ūkiai ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį, kaip ir ankstesniais metais – javų ir augalininkystės specializacijos. Smulkiausi pagal bendrą žemės plotą – daržininkystės, sodininkystės, o pagal ekonominį dydį – mišrūs, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkiai.

2004 metais ŪADT tyrime dalyvavusių ūkininkų vidutinis amžius buvo 46 metai. Jauniausi buvo ūkininkai, atstovaujantys daržininkystės, sodininkystės specializacijos ūkiams, vyriausi ūkininkavo augalininkystės ir mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių ūkiuose. Stambiausius (pagal plotą) ūkius turėjo 50–54 metų, o smulkiausius – 55–59 metų amžiaus ūkininkai. Jaunesnio amžiaus ūkininkai, palyginti su vyresniais, gerokai didesnę žemės dalį nuomojo. Respondentinių ūkių ūkininkų vidutinis amžius mažiausias (40 m.) buvo Marijampolės, o didžiausias (51 m.) – Vilniaus apskrityje.

3.11 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2004 metais

Table 3.11. Structure of selected family farms in 2004

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / Type of farming Pavadinimas / Description	Kodas Code	Ekonominis dydis, EDV / Economic size, ESU								Iš viso Total	%
			0-<2	2-<4	4-<6	6-<8	8-<12	12-<16	16-<40	>=40		
1	Javų, rapsų, ankštinių augalų <i>Specialist cereals, oilseeds and protein crops</i>	13	16	37	39	39	89	53	163	93	529	39,6
2	Augalininkystės <i>General field cropping</i>	14	4	13	16	9	31	22	69	56	220	16,5
3	Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	20, 34	–	4	4	1	4	3	3	2	21	1,6
4	Pienininkystės <i>Specialist dairying</i>	41	8	35	50	43	55	24	40	–	255	19,1
5	Mišrus, vyraujant augalininkystei <i>Mixed cropping</i>	60	4	19	5	10	1	5	8	4	56	4,2
6	Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams / <i>Mixed livestock, mainly grazing livestock</i>	43, 71	6	23	7	3	5	2	1	1	48	3,6
7	Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių / <i>Field crops – grazing livestock, combined</i>	81	11	37	31	24	23	19	40	–	185	13,8
8	Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės ir kt. / <i>Field crops and granivores, combined</i>	72, 82	–	4	3	4	1	1	5	3	21	1,6
Iš viso / Total			49	172	155	133	209	129	329	159	1335	100
%			3,7	12,9	11,6	10,0	15,6	9,7	24,6	11,9	100	

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių ūkių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Apskaičiavus, keliems apskrities ūkininkams atstovauja vienas respondentas, pasirodė, kad geriausiai savo apskrities ūkininkams atstovauja Vilniaus (13 ūkių) ir Utenos (15 ūkių), o prasčiausiai – Telšių (31 ūkis) ir Alytaus (30 ūkių) apskričių respondentiniai ūkiai (3.12 lentelė).

3.12 lentelė. Šalies ir respondentinių ūkininkų ūkių pasiskirstymas pagal apskritis, vnt.

Table 3.12. Distribution of all and FADN sample farms by counties, numbers

Apskritis County	Visi ūkiai* All farms*	Respondentiniai ūkiai Sample farms	Vienam respondentui tenka ūkių Farms represented by the sample
Alytaus	1647	55	30
Kauno	4361	162	27
Klaipėdos	3237	120	27
Marijampolės	3974	140	28
Panevėžio	3686	168	22
Šiaulių	4335	235	18
Tauragės	2766	126	22
Telšių	2283	74	31
Utenos	1668	110	15
Vilniaus	1871	145	13
Iš viso / Total	29828	1335	22

* Žemės ūkio surašymo duomenys / Agricultural census data.

Vienas respondentinis ūkis vidutiniškai atstovavo 22 šalies prekiniam ūkiams, tačiau pagal atskiras ūkių ekonominio dydžio klases atstovavimas buvo nevienodas (3.13 lentelė). VIII–IX ekonominio dydžio klasės ūkių grupėje vienas respondentas atstovavo 3 ūkiams, VII – 4, o II – net 112. Pastarosios ekonominio dydžio klasės respondentinių ūkių turėtų būti 1,8 karto daugiau.

3.13 lentelė. Šalies ir respondentinių ūkininkų ūkių pasiskirstymas pagal ekonominio dydžio klases, vnt.

Table 3.13. Distribution of all and FADN sample farms by economic size class, numbers

Ekonominio dydžio klasė <i>Economic size class</i>	Visi ūkiai* <i>All farms*</i>	Respondentiniai ūkiai <i>Sample farms</i>	Vienam respondentui tenka ūkių <i>Farms represented by the sample</i>
II	19227	172	112
III	4500	155	29
IV	1934	133	15
V	1719	209	8
VI	811	129	6
VII	1236	329	4
VIII–IX	401	159	3
Iš viso / Total	29828	1335	22

* Žemės ūkio surašymo duomenys / *Agricultural census data.*

ŪADT tyrime dalyvavo beveik dešimtadalis Lietuvoje veikusių ŽŪB. Respondentinių ŽŪB ūkininkavimo tipai panašūs į respondentinių ūkininkų ūkių (3.14 lentelė). 2004 metai daugiau buvo sodininkystės ir daržininkystės bendrovių, jos išskirtos į atskirą grupę. Struktūroje, kaip ir ankstesniais metais, didžiausias lyginamasis svoris teko 40–250 EDV ekonominio dydžio bendrovėms.

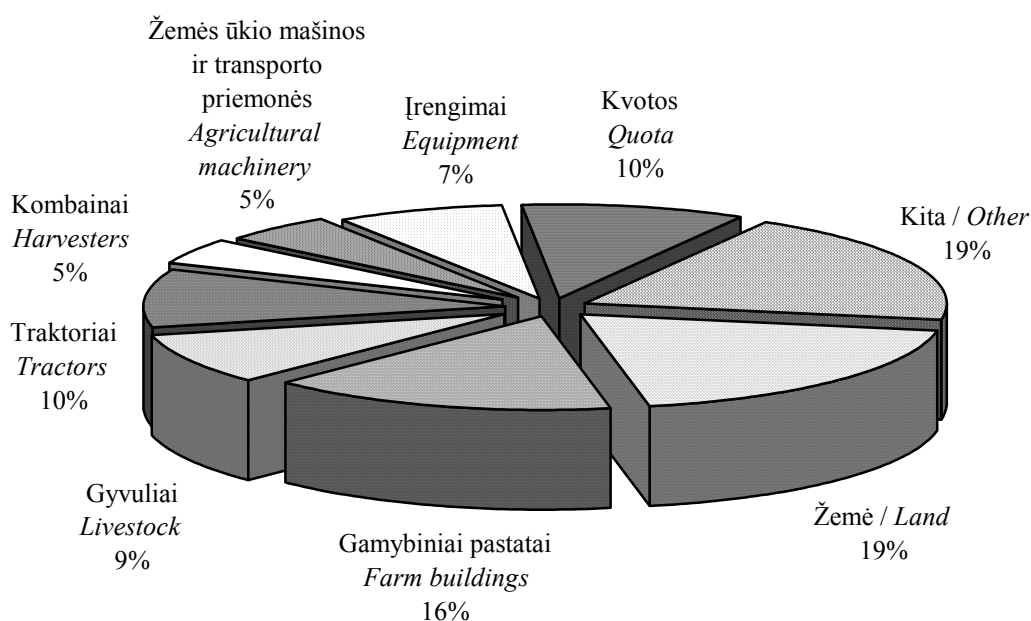
3.14 lentelė. Respondentinių žemės ūkio bendrovių struktūra 2004 metais

Table 3.14. Structure of selected agricultural companies in 2004

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / <i>Type of farming</i> Pavadinimas / <i>Description</i>	Kodas <i>Code</i>	Ekonominis dydis, EDV <i>Economic size, ESU</i>					Iš viso <i>Total</i>	%
			0–<16	16–<40	40–<100	100–<250	≥250		
1	Javų, rapsų, ankštinių augalų <i>Specialist cereals, oilseeds, protein crops</i>	13	–	1	4	5	3	13	34,2
2	Augalininkystės <i>General field cropping</i>	14	–	–	2	3	5	10	26,3
3	Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	20, 34	–	1	2	3	–	6	15,8
3	Pienininkystės, mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių <i>Specialist dairying, field crops – grazing livestock, combined</i>	41, 60, 81	–	–	1	5	3	9	23,7
Iš viso / Total			–	2	9	16	11	38	100
%			–	5,3	23,7	42,1	28,9	100	

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Turtas. 2004 metais į ūkių turto vertę pirmą kartą buvo įtraukta gamybos kvotų (pieno, cukrinių runkelių ir kt.) vertė, todėl turtas, palyginti su 2003-iaisiais, padidėjo. Kvota didžiausią turto dalį sudarė pienininkystės (22,5 proc.) ir mišriuose, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (14,5 proc.), ūkininkų ūkiuose bei augalininkystės (23,6 proc.) ir mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių (20 proc.) ŽŪB. Tačiau įtraukus į turtą kvotos vertę, ūkininko ūkio žemės ūkio turto struktūra, palyginti su 2003 metais, keitėsi nedaug: žemės lyginamasis svoris sumažėjo 3, gamybinių pastatų – 5, traktorių, kombainų, žemės ūkio mašinų ir transporto priemonių – 4 procentiniais punktais. Kaip ir ankstesniais metais, didžiausia dalis turto struktūroje (3.9 pav.) teko traktorių, kombainų, žemės ūkio mašinų ir transporto priemonių vertei (20 proc.), žemei (19 proc.) ir gamybiniam pastatams (16 proc.).

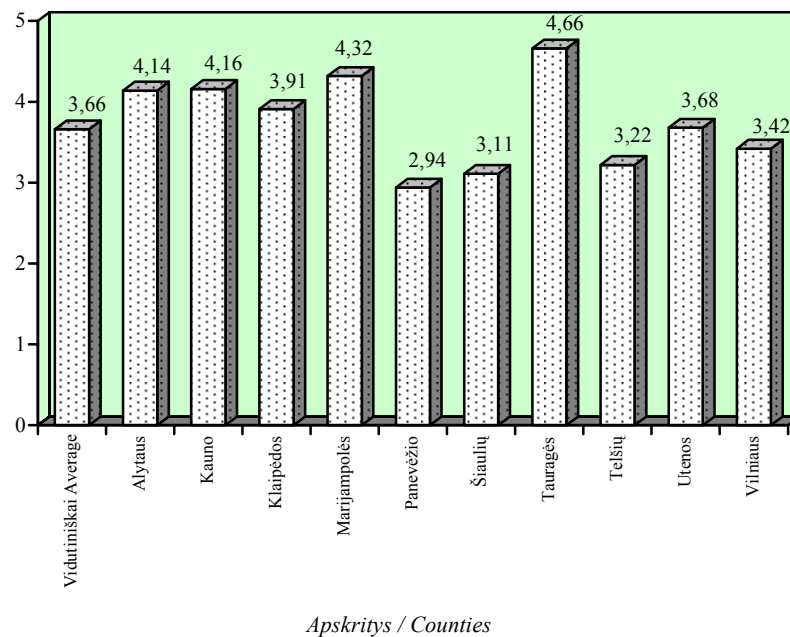
3.9 pav. Ūkininko nuosavo žemės ūkio turto struktūra

Fig. 3.9. Structure of agricultural assets of family farm

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

ŽŪB žemės ūkio turto struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį, kaip ir ankstesniais metais, sudarė technika ir įrengimai, tačiau jis sumažėjo, palyginti su 2003 metais, 10 procentinių punktų. Tiek pat sumažėjo gyvulių vertės lyginamasis svoris ir sudarė 14 proc., o gamybinių pastatų dalis išaugo iki 19 proc.

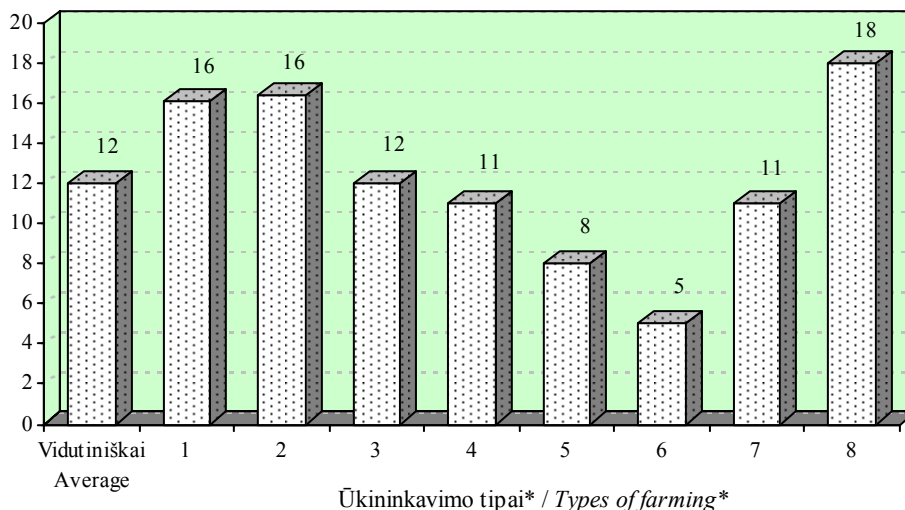
Per 2004 metus ūkininko turtas vidutiniškai padidėjo dešimtadaliu, arba beveik du kartus daugiau nei 2003-iaisiais. Daugiausia išaugo kombainų (26 proc.), gyvulių (12 proc.) ir traktorių (10 proc.) vertė. Ūkio turto (be kvotų) vertė, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2004 metų pabaigoje siekė 3297 Lt. Kaip ir 2002–2003 metais, šis rodiklis didžiausias daržininkystės, sodininkystės (3 kartus viršija vidurkį), o mažiausias – javų, rapsų (beveik ketvirtadaliu mažesnis už vidurkį) specializacijos ūkiuose. Į turto vertę įskaičiavus kvotas, ji gerokai padidėjo, tačiau ūkių išsidėstymas iš esmės nesikeitė.

3.10 pav. Ūkininkų nuosavo žemės ūkio turto vertė 1 ha ŽŪN, tūkst. Lt
Fig. 3.10. Agricultural assets in family farms per 1 ha UAA, in thou. Litas

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Ūkininkų finansinis turtas 2004 metais padidėjo beveik 59 proc. (2003 m. – beveik penktadaliu, 2002 m. – trečdaliu), skolos – beveik dvigubai, o nuosavo kapitalo vertė – 12 proc. Didžiausias nuosavo kapitalo vertės metinis prieaugis buvo mišrių augalininkystės – kiaulininkystės ūkių (18 proc.), o mažiausias – mišrių, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkių (5 proc.) grupėje (3.11 pav.).

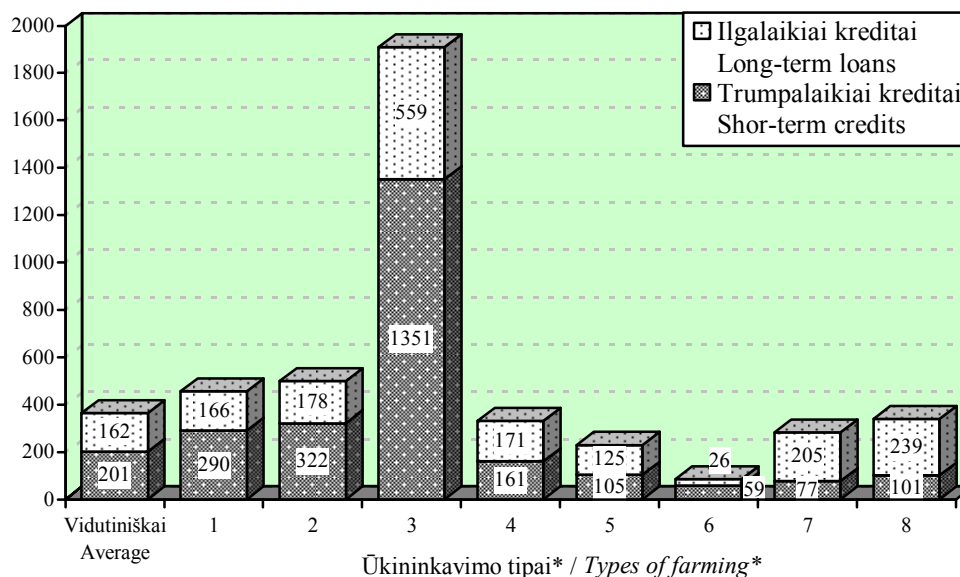

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.11 pav. Ūkininko nuosavo kapitalo metinis prieaugis, proc.
Fig. 3.11. Annual change in net worth, in per cent

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Skolos, vidutiniškai tenkančios vienam ūkininko ūkiui, per metus padvigubėjo. Stambesni ar ūkininkaujantys aukštesnės kokybės žemėse ūkininkai yra pajėgūs daugiau skolintis ir modernizuoti gamybą. Ūkininkų ūkių, įsikūrusių nepalankiose ūkininkauti vietovėse, skolos 1 ha ŽŪN 1,9 karto mažesnės nei palankių ūkininkauti vietovių ūkių. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia skolų 1 ha ŽŪN turi daržininkystės, sodininkystės, o mažiausiai – mišrūs ūkiai, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (3.12 pav.).

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.12 pav. Ūkininko ūkio trumpalaikiai ir ilgalaikiai kreditai 1 ha ŽŪN, Lt

Fig. 3.12. Short- and long-term loans per 1 ha UAA in family farms, in Litua

Šaltiniai: Žemės ūkio respondentinių ūmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Kauno apskrities ūkių skolos 1 ha ŽŪN yra didžiausios ir viršija šalies vidurkį beveik du kartus, o finansinio turto prieaugis per metus – mažiausias (31 proc. mažesnis už šalies vidurkį), mažiausios skolos yra Telšių, Utenos ir Vilniaus apskrities ūkiuose ir tesiekia atitinkamai 30, 46 ir 47 proc. vidutinio lygio, bet pastarųjų dviejų apskričių ūkių finansinio turto metinis prieaugis beveik dvigubai didesnis už vidutinį.

ŽŪB finansinis turtas per 2004 metus padidėjo penktadaliu (2003 m. – 10 proc.), nuosavas kapitalas – 15 proc. (2003 m. – 2 proc.), o skolos – 1,9 karto (2003 m. – 2,8 karto). Nuosavas kapitalas mažėjo tik mažesnėse kaip 500 ha ir sodininkystės, daržininkystės ŽŪB.

Produkcija. 2004 metais vidutiniškai viename ūkininko ūkyje bendrosios produkcijos pagaminta už 63,3 tūkst. Lt, arba 4 proc. daugiau nei 2003-iaisiais: gyvulininkystės produkcijos – 13 proc. daugiau, augalininkystės – 0,2 proc. mažiau, kitos produkcijos – 8 proc. daugiau. Gyvulininkystės produkcijos lyginamasis svoris bendrosios produkcijos struktūroje padidėjo 2 procentiniais punktais ir sudarė 32 proc., augalininkystės produkcija – 66 proc., 2 proc. sudarė paslaugų, miškininkystės, kitos veiklos pajamos.

ŽŪB bendrosios produkcijos gamyba, palyginti su 2003 metais, padidėjo tik 1,3 proc., tačiau augalininkystės produkcijos, priešingai nei ūkininkų ūkiuose, pagaminta net 10 proc. daugiau. Gyvulininkystės ir augalininkystės produkcijos dalys bendrosios produkcijos struktūroje labai panašios į ūkininkų ūkių, atitinkamai 34 ir 64 proc.

Bendrosios produkcijos struktūra palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose gerokai skiriasi. Pirmuosiuose ūkiuose augalininkystės produkcija sudarė 75 proc., gyvulininkystės – 24 proc., o nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose – atitinkamai 54 ir 44 proc.

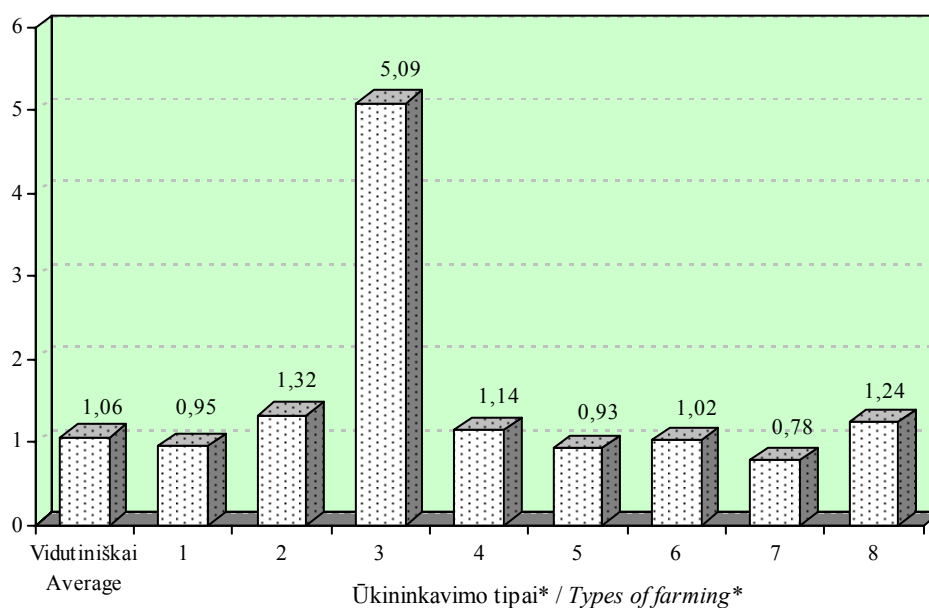
Produkcijos struktūros analizė apskričių lygmeniu rodo, kad beveik visose apskrityse (išskyrus Telšių) augalininkystės produkcijos dalis viršijo gyvulininkystės dalį. Kaip ir 2003 metais, labiausiai tai pasireiškė Marijampolės apskrityje, kur gyvulininkystei teko tik 10 proc. Kita produkcija šiek tiek didesnę dalį užėmė tik Utenos ir Vilniaus apskričių ūkiuose, atitinkamai 5,6 ir 3,1 proc. Kitose apskrityse jai teko tik 0,4–2 proc.

Bendrosios produkcijos, skaičiuojant 1 ha ŽŪN, daugiausia pagaminta Marijampolės apskrities, o 1 EDV – Klaipėdos apskrities ūkiuose. Nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrę ūkininkų ūkiai bendrosios produkcijos 1 EDV pagamino 9 proc. daugiau nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiai. Jaunų ūkininkų (iki 40 m.) ūkiuose produkcijos 1 ha ŽŪN ir 1 EDV pagaminta atitinkamai 12 ir 5 proc. daugiau nei ūkininkų, vyresnių kaip 60 metų, ūkiuose. Taigi savo potencines galimybes geriau panaudoja jauni ir mažiau palankių ūkininkauti vietovių ūkininkai.

Pajamos. Pajamos ūkininkų ūkiuose 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, padidėjo 7,9 proc., už augalininkystės produkciją – 2,5 proc., o gyvulininkystės – 16,6 proc. Daugiausia padidėjo pieno pardavimo pajamos. Vidutiniškai 1 ha ŽŪN gauta 1065 Lt pajamų, arba 9 proc. daugiau nei 2003 metais.

Daugiau pajamų, skaičiuojant 1 ha ŽŪN, gavo augalininkystės, daržininkystės, sodininkystės, pienininkystės, mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės ūkiai. Daržininkystės, sodininkystės ūkiuose šis rodiklis aukščiausias (beveik 5 kartus viršija vidurkį), mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių – tesiekė apie 74 proc., o mišriuose, vyraujant augalininkystei, – 87 proc. vidurkio (3.13 pav.). Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose pajamos 19 proc. mažesnės, o palankių vietovių – 21 proc. didesnės nei vidutiniškai šalyje.

Alytaus, Klaipėdos, Tauragės, Telšių ir Utenos apskričių ūkininkų ūkiai daugiausia pajamų gavo iš gyvulininkystės. Pienininkystės ūkiai 84 proc. jų gavo iš pieno ir 12 proc. – iš galvijienos pardavimų, o daržininkystės, sodininkystės – iš gyvulininkystės gavo tik 3,7 proc. pajamų. Didesnę dalį pajamų iš augalininkystės nei iš gyvulininkystės sukaupė didesni kaip 50 ha, javų, augalininkystės ir daržininkystės, sodininkystės specializacijų ūkiai. Iš daržovių, bulvių, uogų ir vaisių auginimo daugiausia pragyvena ir smulkūs (mažesni kaip 10 ha) ūkiai.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.13 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN, tūkst. Lt

Fig. 3.13. Income from agricultural activity per 1 ha UAA, thou. Litas

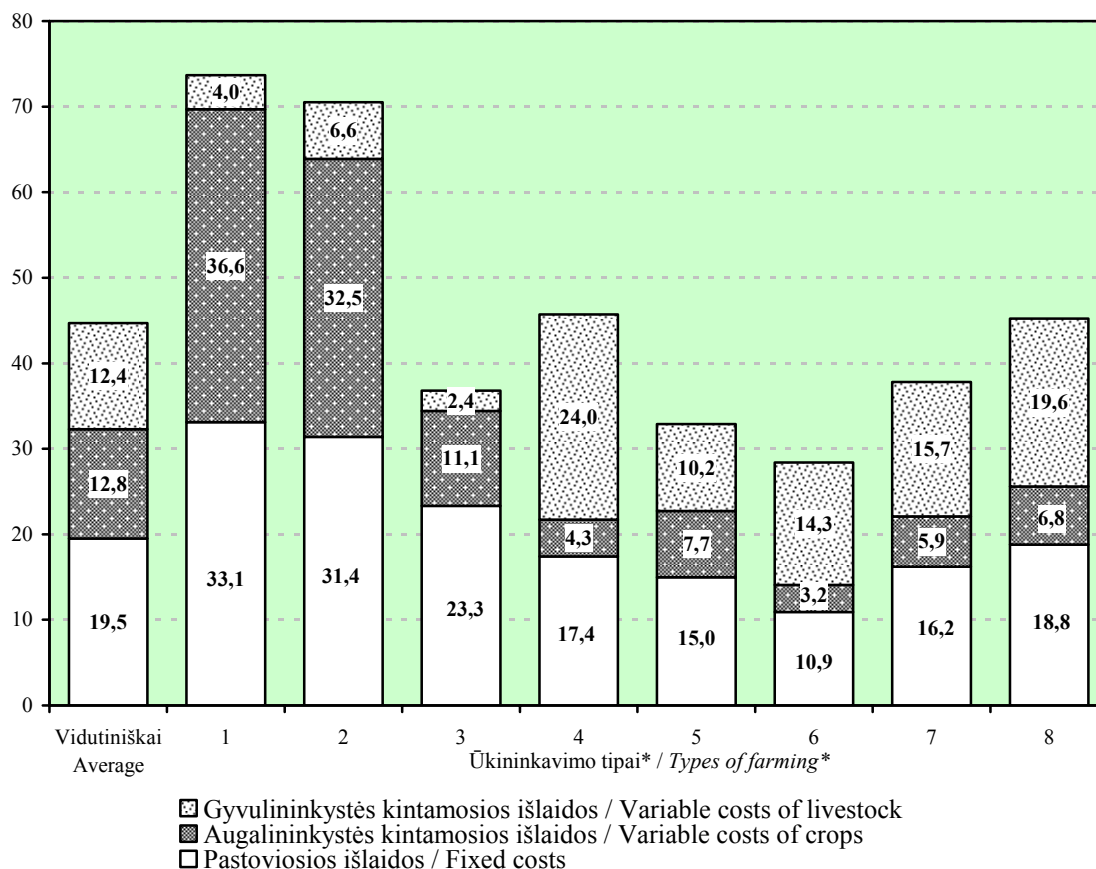
Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

ŽŪB pajamos 1 ha ŽŪN 2004 metais vidutiniškai siekė 1397 Lt, arba beveik tiek pat kaip ir 2003-iaisiais. Padidėjo pajamos už augalininkystės produkciją, galvijieną, piena, o sumažėjo už kiaulieną.

Išlaidos. Gamybos išlaidos ūkininkų ūkiuose 2004 metais vidutiniškai buvo beveik 5 proc. mažesnės nei 2003-iaisiais. Nors jų suma, tenkanti vienam ūkiui, kaip ir ankstesniais metais, didžiausia buvo javų specializacijos ūkiuose (3.14 pav.), tačiau, skaičiuojant išlaidas 1 ha ŽŪN, šio ūkininkavimo tipo ūkiuose išlaidos buvo net 18 proc. mažesnės nei vidutiniškai – 869 Lt. Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN padaryta daržininkystės, sodininkystės (2898 Lt) ir mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės ūkiuose (1691 Lt).

Vidutiniškai pastoviosios išlaidos sudarė 44 proc., o kintamosios – 56 proc. ūkininkų ūkių išlaidų. Visų ūkių (išskyrus mažesnius nei 10 ha ir 2 EDV bei daržininkystės, sodininkystės specializacijos) pastoviosios išlaidos mažesnės nei kintamosios. Pastoviųjų išlaidų struktūroje, kaip ir ankstesniais metais, pagrindinė dalis teko ilgalaikio turto nusidėvėjimui (33,6 proc.).

Degalų 1 ha ŽŪN 2004 metais vidutiniškai buvo sunaudota už 122 Lt. Daugumoje ūkių grupių nedaug tebuvo nukrypta nuo šios ribos. Analizuojant šį rodiklį apskričių lygmeniu, pasirodė, kad jis svyravo nuo 113 iki 133 Lt. Tarp ūkių, atstovaujančių įvairiems ūkininkavimo tipams, svyravimas buvo panašus (118–125 Lt), išskyrus daržininkystės, sodininkystės (184 Lt) ir mišrius augalininkystės – kiaulininkystės ūkius (140 Lt).

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.14 pav. Išlaidos ūkininkų ūkiuose, tūkst. Lt

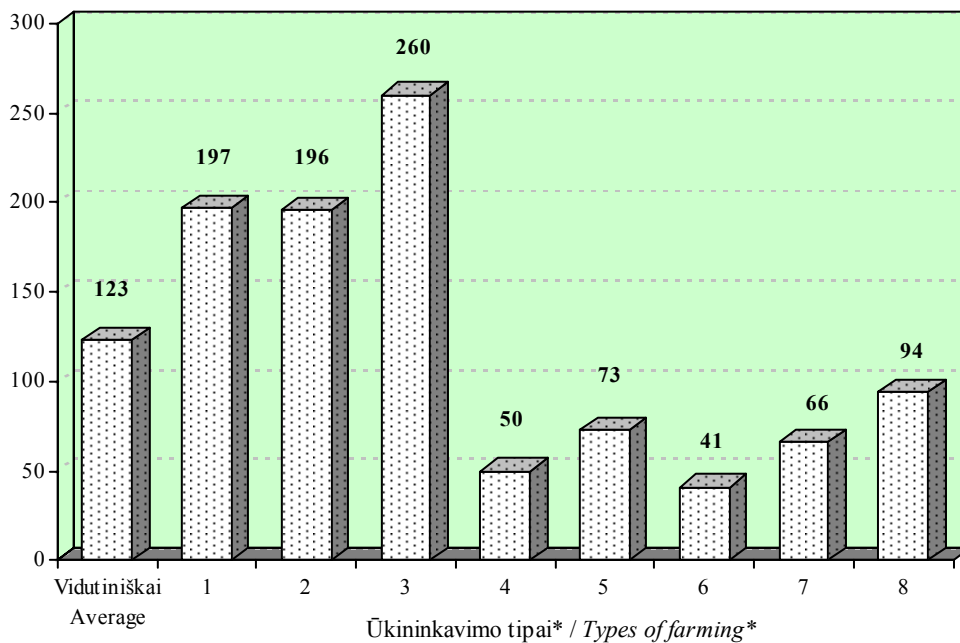
Fig. 3.14. Production costs in family farms, in thou. Litas

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Vidutinės augalininkystės kintamosios išlaidos 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, beveik nepasikeitė. Jų struktūroje vyrauja išlaidos sėklai, mineralinėms trąšoms ir augalų apsaugos produktams. Mineralinių trąšų išlaidos 2004 metais šiek tiek padidėjo – iki 123 Lt 1 ha ŽŪN. Maždaug tiek trąšoms išleido mažesni nei 10 ha ūkiai, o ūkiai nuo 10 iki 100 ha – gerokai mažiau. Ūkiuose, didesniuose kaip 150 ha, jų sąnaudos beveik du kartus didesnės. Panašaus lygio išlaidos mineralinėms trąšoms buvo ir daržininkystės, sodininkystės ūkiuose (260 Lt). Mažiausiai trąšų sunaudota mišriuose ūkiuose, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (41 Lt), ir pienininkystės ūkiuose (50 Lt) (3.15 pav.). Gerokai mažesnės nei vidutiniškai šalyje trąšų sąnaudos buvo Vilniaus (64 Lt), Utenos (42 Lt) ir Telšių (39 Lt) apskričių ūkiuose.

Pašarai vidutiniškai sudaro 94 proc. kintamųjų gyvulininkystės išlaidų. Ši dalis ir palankių, ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose beveik nesiskiria. Pašarų struktūroje dominuoja savos gamybos pašarai (88 proc.).

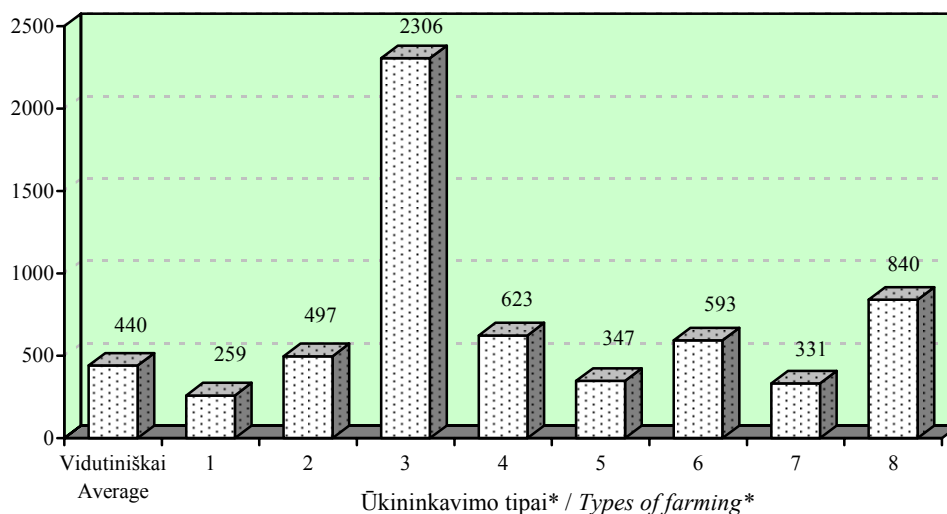
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.15 pav. Trašų sąnaudos 1 ha ŽŪN įvairių ūkininkavimo tipų ūkiuose, Lt
Fig. 3.15. Costs of fertilizers per 1 ha UAA in farms of various type, in Lt

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Išlaidos ŽŪB per metus vidutiniškai sumažėjo 6 proc., iš jų kintamosios – dešimtadaliu, degalų – daugiau nei penktadaliu, tačiau padidėjo išlaidos darbo užmokesčiui (38 proc.), elektros energijai (22 proc.).

Pelnas. Vidutinis ūkininko ūkio bendrasis gamybinis pelnas 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, buvo 11 proc. (38,1 tūkst. Lt), o bendrasis pelnas – net 32 proc. didesnis. Didžiausias bendrasis pelnas buvo augalininkystės specializacijos ūkiuose ir viršijo vidutinį šalies lygį net 73 proc., o mažiausias, kaip ir 2003 metais, – mišriuose ūkiuose, vyraujant augalininkystei (tesiekė 59 proc. šalies vidurkio). Bendrasis pelnas sumažėjo smulkiuosiuose (iki 10 ha) ir stambiausiuose (daugiau kaip 150 ha), ūkininkaujančiuose gerose (per 48 žemės našumo balus) žemėse ir javų, augalininkystės bei daržininkystės, sodininkystės specializacijos ūkiuose. Pagal bendrojo pelno, tenkančio 1 ha ŽŪN, rodiklį geriausi buvo daržininkystės, sodininkystės ūkiai (2306 Lt) (3.16 pav.). Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose šis rodiklis tesiekė 82 proc., o Vilniaus apskrities – tik 50 proc. vidutinio lygio. 2004 metais, palyginti su 2002 ir 2003-iaisiais, sumažėjo bendrojo pelno, tenkančio 1 ha ŽŪN, santykis tarp palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkių nuo 1,8 iki 1,4 karto.

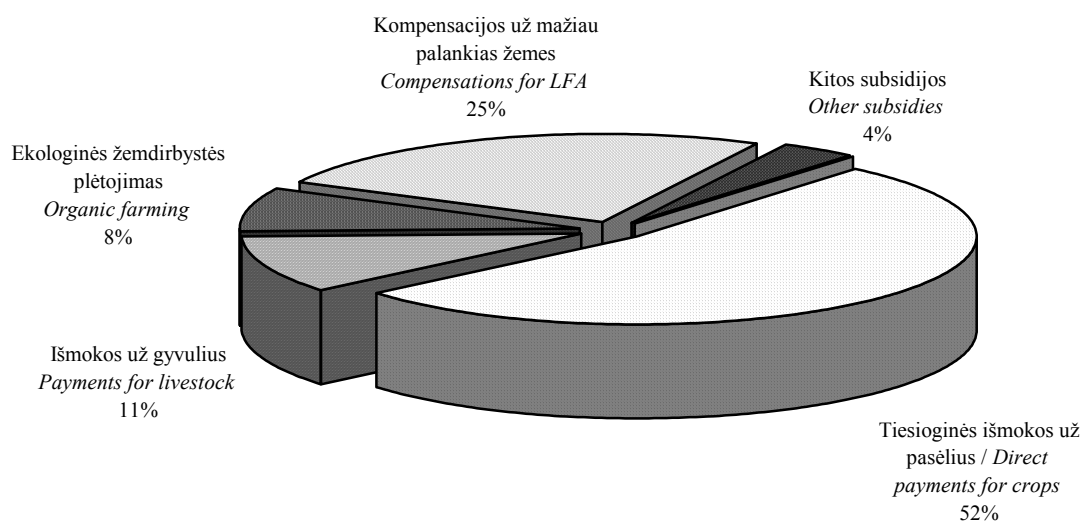
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.16 pav. Ūkio bendrasis pelnas 1 ha ŽŪN, Lt

Fig. 3.16. Gross profit per 1 ha UAA, in Litas

Šaltiniai: Žemės ūkio respondentinių ūmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Subsidijos. Vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2004 metais teko 16,6 tūkst. Lt (2,6 karto daugiau nei 2003 m.) gamybos subsidijų, 52 proc. jų sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius, 25 proc. – kompensacijos ūkininkaujantiems mažiau palankiose vietovėse, 11 proc. – parama gyvulininkystei, 8 proc. – ekologiinei žemdirbystei (3.17 pav.).

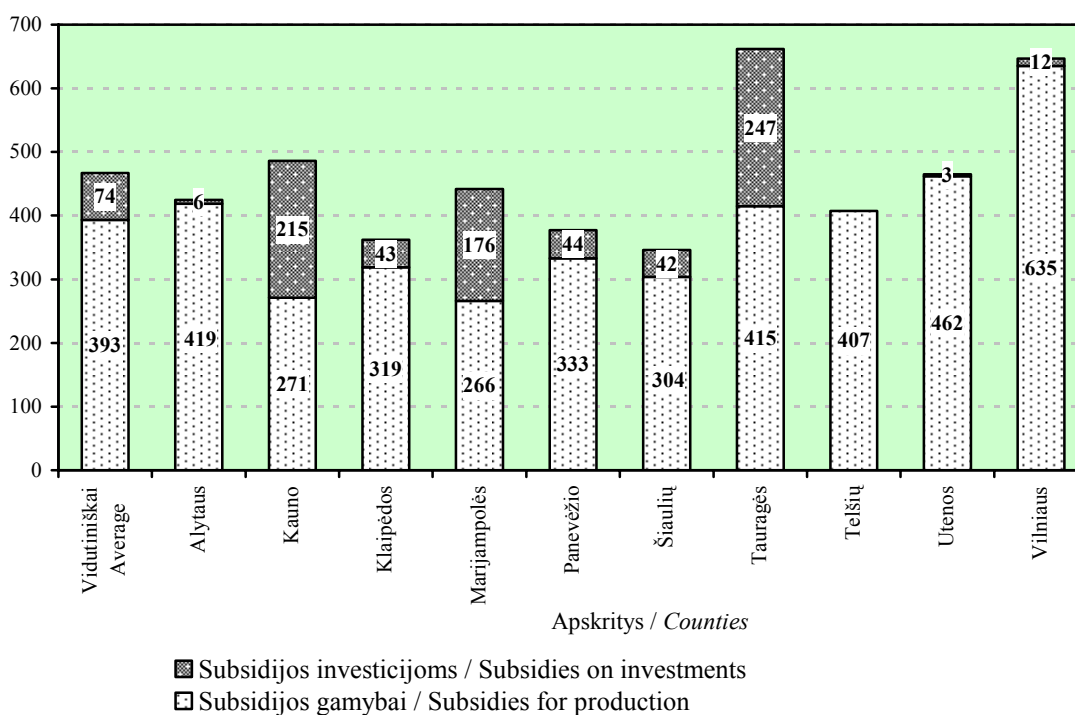
3.17 pav. Ūkininkų ūkių gamybos subsidijų struktūra

Fig. 3.17. Structure of subsidies for production in family farms

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių ūmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN daugiausia gavo nedidelio ploto ir nederlingose žemėse įsikūrę ūkiai. Subsidijos ūkiams, įsikūrusiems nepalankiose ūkininkauti vietose, 1,9 karto didesnės nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiams. Priešingai nei 2003 metais, daržininkystės, sodininkystės ūkiai 2004 metais subsidijų 1 ha ŽŪN gavo mažiausiai iš visų ūkininkavimo tipų ūkių (3.18 pav.).

2004 metais apskričių lygmeniu gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN diferenciacija, palyginti su 2003-iaisiais, daug didesnė. Jų reikšmės kinta nuo 635Lt (Vilniaus) iki 266 Lt (Marijampolės aps.).

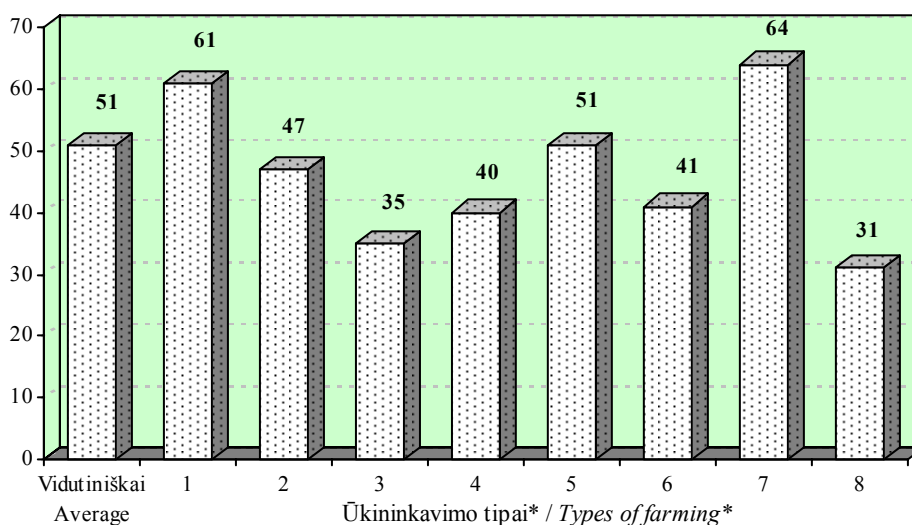
3.18 pav. Valstybės parama 1 ha ŽŪN, Lt
 Fig. 3.18. Subsidies per 1 ha UAA, in Litas

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Investicinė parama ūkininkų ūkiams 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, vidutiniškai padidėjo 1,9 karto. Ūkiai, įsikūrę nepalankiose ūkininkauti vietovėse, investicinės paramos gavo 2,7 karto mažiau nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiai. Daugiausia paramos skirta Kauno, Marijampolės ir Tauragės apskričių bei daržininkystės, sodininkystės ūkiams. Labai menka investicinė parama teko Telšių, Utenos, Alytaus apskričių bei mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkiams.

Gamybos subsidijų ŽŪB vidutiniškai gavo 1,8 karto daugiau nei 2003 metais. Didžiąją jų dalį (75 proc.), kaip ir ūkininkų ūkiuose, sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius. Investicinė parama padidėjo 30 proc. 1 ha ŽŪN 2004 metais ŽŪB vidutiniškai gavo 334 Lt gamybos subsidijų ir 67 Lt investicinės paramos.

Bendrasis pelnas, įskaitant subsidijas, vidutiniškai tekęs vienam ūkininko ūkiui 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, buvo 1,8 karto didesnė ir siekė 37,7 tūkst. Lt. Subsidijų lyginamasis svoris bendrajame pelne (su subsidijomis) didėjo. 2004 metais subsidijų dalis buvo trečdaliu didesnė nei 2002–2003 metais. Nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrusių ūkininkų ūkiuose ji siekė 60,5 proc. (20 punktų didesnė nei 2003 m., 10 – nei 2002 m.), o palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose – 41 proc. (13,5 punkto didesnė nei 2003 m. ir 15 – nei 2002 m.). Mažiausias subsidijų lyginamasis svoris bendrajame pelne – mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės (31 proc.), o didžiausias – mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių (64 proc.) ir javų, rapsų (61 proc.) ūkiuose (3.19 pav.).

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

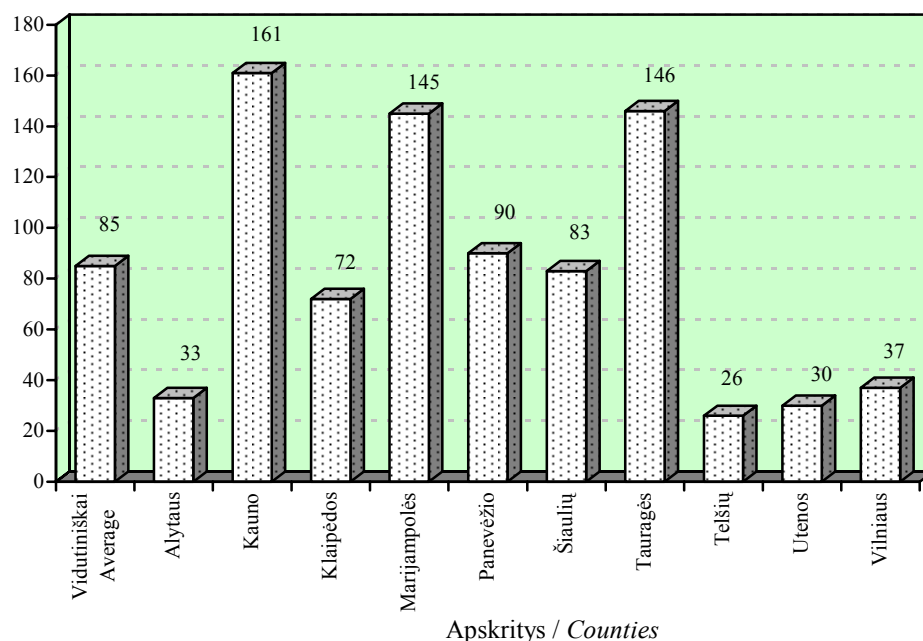
3.19 pav. Subsidijų dalis bendrajame pelne, proc.

Fig. 3.19. Share of subsidies in family farm income, in per cent

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių ūmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Investicijos. 2004 metais ūkininkas investicijoms vidutiniškai skyrė 13,2 tūkst. Lt, arba beveik 1,5 karto daugiau lėšų negu 2003-iaisiais. Investicijos nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose padidėjo net 74 proc., o palankių – 24 proc. Todėl skirtumas tarp įvairaus palankumo ūkininkauti vietovėse įsikūrusių ūkininkų investicijų per metus sumažėjo (nuo 4 iki 2,8 karto).

Didėjant ūkio plotui ir ekonominiam dydžiui, investicijų suma beveik nuosekliai didėja. Daugiausia investuoja augalininkystės produkciją gaminantys ūkiai. Marijampolės ir Kauno apskričių ūkių investicijos buvo beveik 3 kartus didesnės, o Telšių – 4,3 karto mažesnės nei vidutiniškai šalyje. 1 tūkst. Lt nuosavo žemės ūkio turto Kauno apskrityje investuota 161 Lt, Marijampolės ir Tauragės – 145–146 Lt, o Telšių, Utenos ir Alytaus – atitinkamai 26, 30 ir 33 Lt (3.20 pav.). Pastarosiose apskrityse investicijos yra mažesnės už ilgalaikio turto nusidėvėjimo sumą.

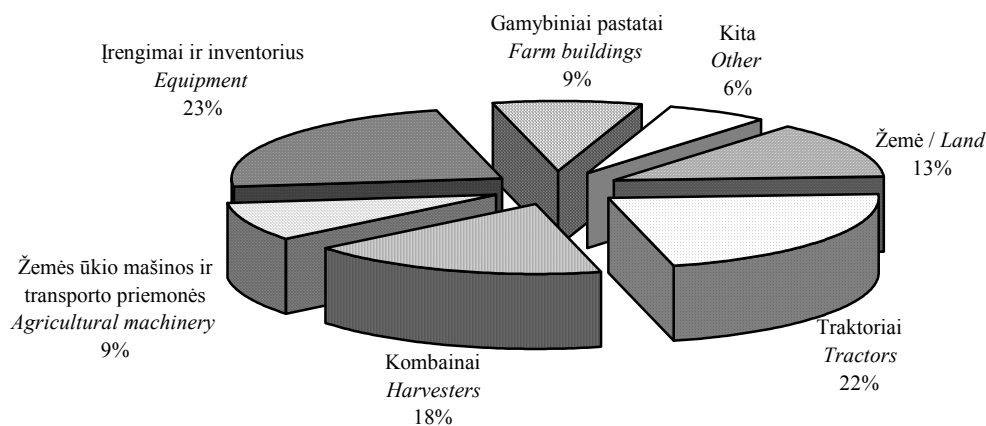

3.20 pav. Ūkio investicijos 1000 Lt nuosavo žemės ūkio turto, Lt

Fig. 3.20. Farm investments per 1000 Litas of agricultural assets, in Lit

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Investicijų struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį sudarė lėšos, skirtos traktoriams ir įrengimams (po 23 proc.) bei kombainams (18 proc.) įsigyti (3.21 pav.). 2004 metais traktorių ir kombainų parkui atnaujinti vidutiniškai skirta 43 proc. lėšų daugiau nei 2003-iaisiais. Investicijos į žemę per tą patį laikotarpį padidėjo daugiau nei 2 kartus. Žemei pirkti daugiausia lėšų (6,9 tūkst. Lt) skyrė Marijampolės ūkininkai (4 kartus daugiau nei vidutiniškai), traktoriams (10,8 tūkst. Lt) – Tauragės (3,5 karto daugiau), kombainams (7,6 tūkst. Lt) – Marijampolės (3,3 karto daugiau), pastatams (8,2 tūkst. Lt) – Kauno (beveik 7 kartus daugiau). Tuo tarpu Telšių apskrityje ūkininkas kombainams pirkti vidutiniškai teskyrė 47 Lt, o pastatams – 66 Lt.

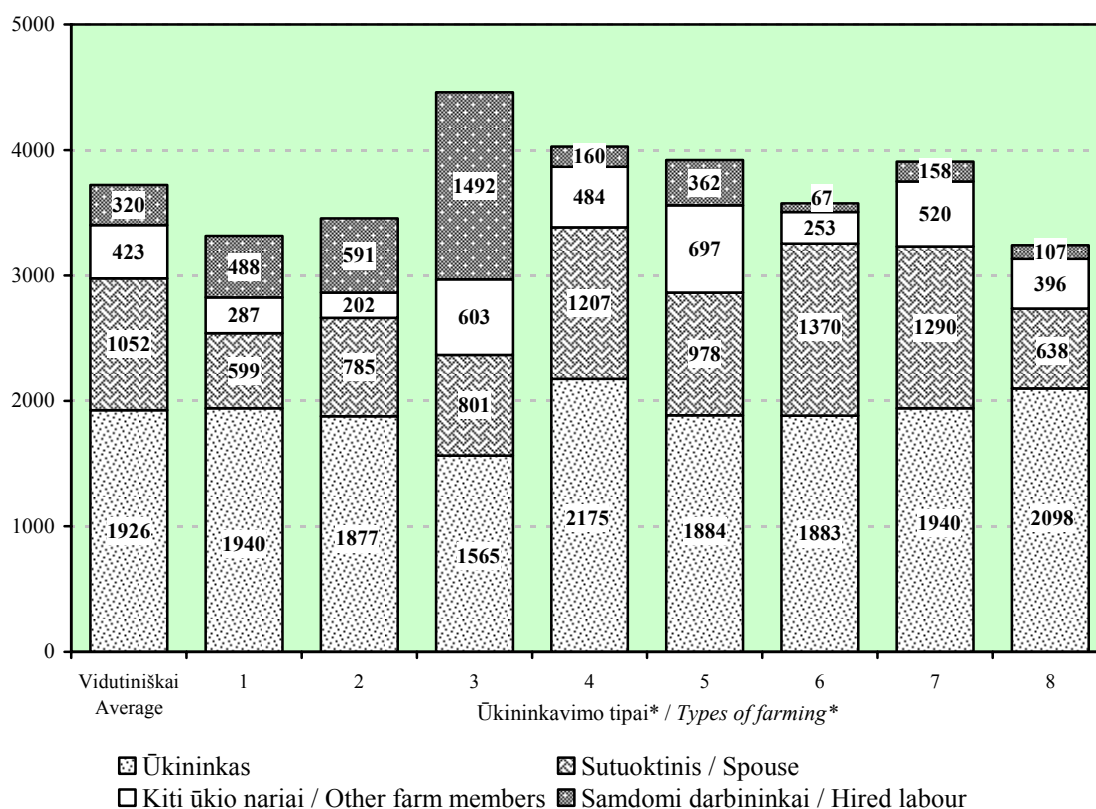
3.21 pav. Ūkininko ūkio investicijų struktūra

Fig. 3.21. Structure of investments in family farms

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

ŽŪB investicijos 1 tūkst. Lt nuosavo žemės ūkio turto viršijo šį rodiklį ūkininkų ūkiuose ir sudarė 126 Lt. Didžioji investicijų dalis buvo skirta žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms (35 proc.), traktoriams ir kombainams (26 proc.) pirkti bei gamybiniam pastatams (23 proc.) statyti.

Darbas. 2004 metais vidutiniškai vieno ūkininko ūkio žemės ūkio veikloje buvo užimta 1,83 SD (5,2 proc. mažiau nei 2003 m.), išdirbta 3721 valanda, tik 8,6 proc. šio laiko teko samdomiems darbininkams. Mažiausiai SD buvo užimta stambiausiuose pagal plotą, javų, rapsų ir augalininkystės specializacijos bei augalininkystės – kiaulininkystės ūkiuose (3.22 pav.). Pirmuosiuose dviejuose samdomi darbininkai dirbo 14,6–17 proc. ūkyje dirbto laiko. Daržininkystės, sodininkystės ūkiuose samdinių darbas sudarė 33 proc., ūkiuose, turinčiuose daugiau nei 150 ha žemės, – 45 proc., o ūkiuose, kurių ekonominis dydis didesnis nei 40 EDV, – 69 proc. žemės ūkyje dirbto laiko. 20–30 ha ūkiuose ūkininko šeimos nariams teko daugiau nei 99 proc. žemės ūkyje dirbto laiko, o mažesnio nei 2 EDV ekonominio dydžio ūkiuose – 97,5 proc.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.11 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.11.

3.22 pav. Darbo laiko sąnaudos žemės ūkio veikloje, val.

Fig. 3.22. Labour input in agriculture, in hours

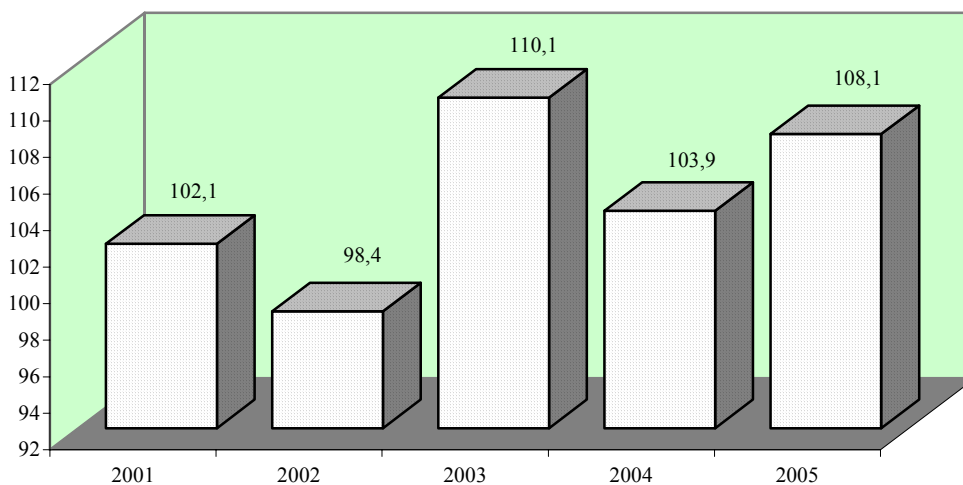
Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių ūkių duomenys 2004. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005.

Vidutiniškai vienoje ŽŪB buvo užimta 34,3 SD, arba 7 proc. daugiau nei 2003 metais.

4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonės ir jų veiklos rezultatai

4. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonė yra viena didžiausių apdirbamosios pramonės šakų Lietuvoje. 2005 metais parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė veikusiomis kainomis siekė 6,3 mlrd. Lt. Palyginti su 2004 metais, pardavimų apimtis padidėjo 8,1 proc. (3.23 pav.).

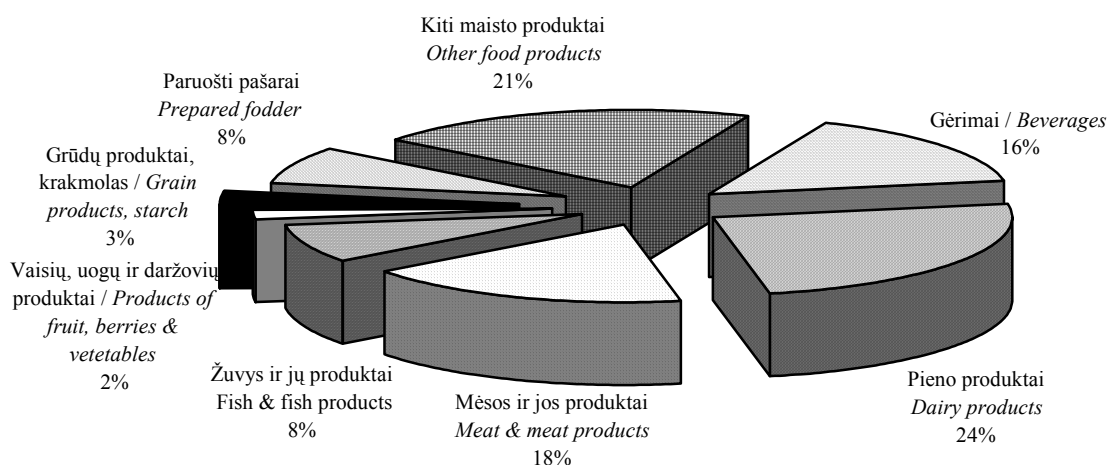
3.23 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos indeksai 2001–2005 metais (palyginti su ankstesniaisiais metais), proc.

Fig. 3.23. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2001–2005 (previous period = 100%)

Šaltinis: Pramonės darbo rezultatai 2005 m. gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Statistikos departamento duomenimis, 2005 metais augo beveik visų rūšių maisto produktų gamyba. Per sausio–gruodžio mėnesius labiausiai padidėjo mineralinio ir aeruoto vandens (nuo 5,9 iki 13,1 mln. l), vaisių ir daržovių sulčių (nuo 7,9 iki 16,4 mln. l), javų kruopų (nuo 19,4 iki 32,3 tūkst. t), paruoštų arba konservuotų produktų iš daržovių ir vaisių (nuo 9,2 iki 15,7 tūkst. t), mėsos ir mėsos subproduktų (nuo 112,7 iki 155,9 tūkst. t), o sumažėjo majonezo, margarino, jogurto, cukraus, miltų gamyba.

Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės produkcijos struktūros 2005 metais sudarė pienas, mėsa ir jos produktai bei gėrimai (3.24 pav.).

3.24 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos struktūra 2005 metais

Fig. 3.24. Structure of sales of manufacture of food products and beverages in 2005

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

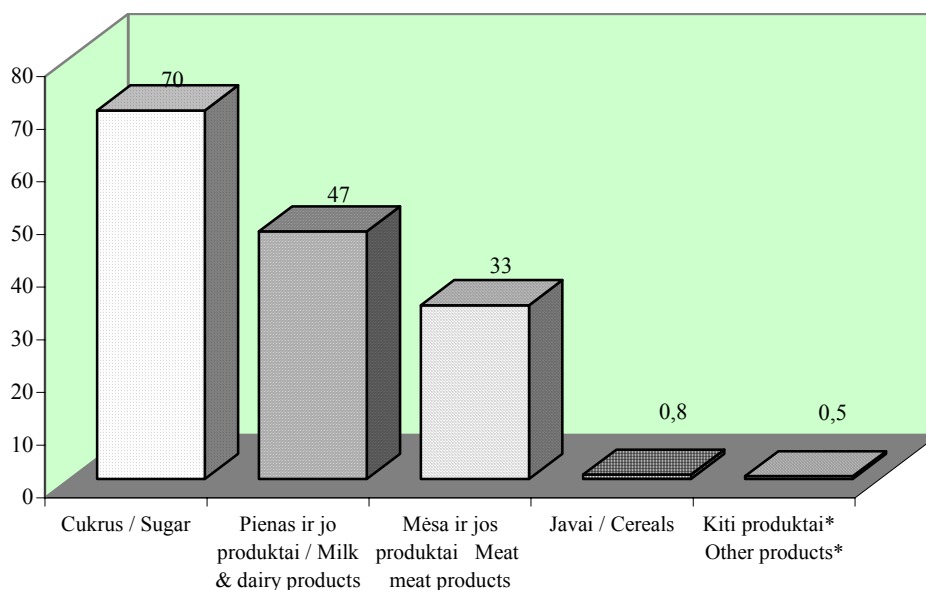
2005 metais maisto produktų ir gėrimų įmonių produkcijos dalis sudarė 17,7 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos apimties. Tai 1,5 procentinio punkto mažiau nei 2004 metais. Struktūrinius pokyčius lėmė lėtesni maisto produktų ir gėrimų produkcijos bei spartesni kitų apdirbamosios pramonės šakų pardavimų plėtros tempai. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, maisto produktų ir gėrimų pardavimai buvo 0,5 procentinio punkto mažesni nei apdirbamosios pramonės visos produkcijos pardavimai.

Lėtesniems maisto produktų ir gėrimų pramonės produkcijos pardavimų augimo tempams įtakos turėjo ir santykinai mažesni kainų augimo tempai. Per metus (2005 m. gruodžio mėn., palyginti su 2004 m. gruodžio mėn.) visos apdirbamosios pramonės produkcijos vidutinėms gamintojų kainoms padidėjus 15,2 proc., maisto produktų ir gėrimų kainos išaugo tik 4,4 proc.

Po Lietuvos integracijos į ES pagerėjus prekybos su užsienio šalimis sąlygoms, lietuviškų maisto produktų ir gėrimų pardavimų užsienio rinkose plėtra buvo spartesnė nei vidaus rinkoje. Maisto produktų ir gėrimų eksporto plėtra 2005 metais lėmė apie 60 proc. sektoriaus produkcijos pardavimų prieaugio. Per 2004–2005 metus bendroje parduotų maisto produktų ir gėrimų struktūroje produktų užsienio rinkos dalis padidėjo 5,7 procentinio punkto – iki 33,5 proc. Kainų kitimo tendencijos 2005 metais buvo adekvačios – užsienio rinkose parduodamų maisto produktų ir gėrimų kainų augimo tempai buvo spartesni nei parduodamų vidaus rinkoje. Per 2005 metus visos parduotos produkcijos kainoms padidėjus 4,4 proc. vidaus rinkoje parduotų maisto produktų ir gėrimų kainos išaugo 4,2 proc.

Pardavimus užsienio rinkose skatino ir barjerų prekyboje su ES šalimis panaikinimas, ir mokamos už maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis subsidijos. NMA duomenimis, 2005 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams teko 151 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų. Didžiausia jų dalis išmokėta už cukraus ir pieno produktų eksportą (3.25 pav.).

* Neįtraukti į Romos sutarties I priedą / Not included into Annex 1 of the Rome Treaty.

3.25 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2005 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.25. Export subsidies for agricultural and food products in 2005, in mill. Litas

Šaltinis: NMA 2005 metų veiklos ataskaita.

Prielaidas maisto produktų ir gėrimų įmonių gamybos plėtrai sudarė ir sparti įmonių rekonstrukcija, modernizavimas, naujos technologijos, ES reikalavimų įgyvendinimas. Per pastaruosius penkerius metus į materialųjį maisto produktų ir gėrimų įmonių turtą investuota 2048 mln. Lt, tačiau jų apimtis 2005 metais buvo 11 proc. mažesnė nei 2004-aisiais (3.15 lentelė).

3.15 lentelė. Materialinės investicijos 2001–2005 metais

Table 3.15. Capital investments in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Apdirbamoji pramonė, mln.Lt Manufacturing, mill. Lt	1531,9	1540,9	1643,9	1648,8	1999,0
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln.Lt Manufacture of food products and beverages, mill. Lt	434,0	400,7	389,7	436,0	388,0
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. share in manufacturing,	28,3	26,0	23,7	26,4	19,4

Šaltinis: Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2006 m. Dnb Nord banko apžvalga;
Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Investicijos į atskirus maisto produktų ir gėrimų sektorius labai skirtingos. Statistikos departamento duomenimis, daugiausia investuojama į pieno produktų gamybą. Vidutinės metinės investicijos į pieno pramonės įmonę buvo 7–10 kartų didesnės nei vidutinės investicijos į vieną maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonę. Apie 2 kartus didesnės nei vidutinės buvo ir investicijos į mėsos produktų gamybos bendrovę. Vaisių ir daržovių perdirbimo bendrovių vidutinės investicijos į materialųjį

turtą, ilgą laiką buvusios mažesnės už visos maisto produktų ir gėrimų pramonės vidurkį, 2004 metais žymiai išaugo ir viršijo jį daugiau kaip 2,5 karto.

Didelės užsienio kapitalo lėšos investuotos į 62 maisto pramonės įmones. Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2005 metų pabaigoje jos sudarė per 24 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų į apdirbamąją pramonę.

Svarios įtakos investicijų į maisto pramonę augimui turėjo ES parama, tačiau ja pasinaudojo tik apie 4 proc. įmonių, nes investicijos į naujas gamybos technologijas daugeliui mažų įmonių yra per brangios. Duomenų apie SAPARD paramą analizė rodo, kad pagrindinės paramos lėšos susikoncentravo mėsos produktų gamybos įmonėse (3.16 lentelė).

3.16 lentelė. SAPARD parama maisto pramonei pagal „Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir marketingo tobulinimo“ kryptį, mln. Lt
Table 3.16. SAPARD support for the food industry under the measure „Improving processing and marketing of agricultural and fishery products“, in mill. Lit

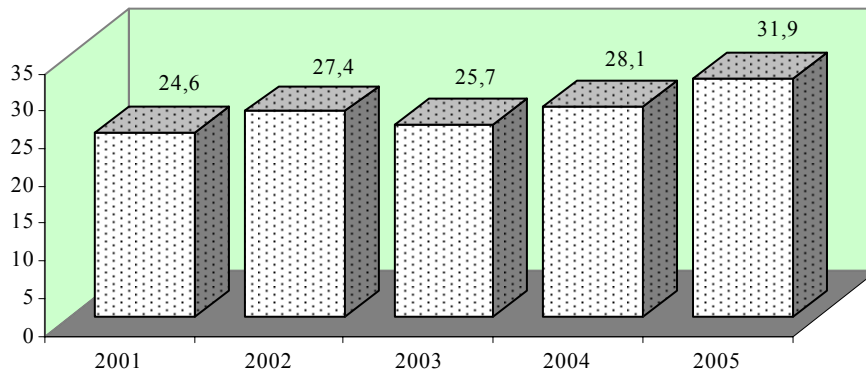
Maisto pramonės sektoriai <i>Sectors of the food industry</i>	Pasirašyta sutarčių, vnt. <i>Number of agreements approved</i>	Išmokėta paramos suma <i>Subsidies paid</i>	Išmokėta vidutiniškai pagal vieną sutartį <i>Average subsidy per agreement</i>
Pieno ir pieno produktų <i>Milk and dairy products</i>	3	30,4	10,1
Mėsos ir mėsos produktų <i>Meat and meat products</i>	26	142,9	5,5
Žuvininkystės produktų <i>Fishery products</i>	8	22,9	2,9
Vaisių ir daržovių perdirbimo <i>Processing of fruit and vegetables</i>	3	7,8	2,6
Grūdų ir linų perdirbimo <i>Processing of grains and flax</i>	6	30,7	5,1
Iš viso / <i>Total</i>	46	234,6	5,1

Šaltinis: <http://www.nma.lt/index.php?1738296167>.

Mėsos produktų gamybos įmonėms teko daugiau kaip 60 proc. visos SAPARD paramos, skirtos maisto produktų gamintojams pagal „Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir marketingo tobulinimo“ kryptį, tačiau vidutinis vieno paramos gavėjo finansavimas buvo didžiausias pieno produktų gamybos sektoriuje. Jis du kartus viršijo vidutinę SAPARD paramą, skirtą vienai remiamai maisto produktų gamybos įmonei.

Investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turi ir turės Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo teikiama parama pagal Lietuvos 2004–2006 metų BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“. Paramos lėšos šiai priemonei – 104 mln. Lt. 2004–2005 metais pasirašyta 18 sutarčių, pagal kurias paramos gavėjams atiteks apie 50 proc. visų paramai skirtų lėšų. Tarp paramos gavėjų – po 5 mėsos ir pieno, 1 vaisių bei daržovių perdirbimo įmonė.

2005 metais vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė siekė 31,9 Lt. Palyginti su 2004-aisiais, ji padidėjo 13,5 proc., palyginti su 2001-aisiais – beveik 30 proc. (3.26 pav.).

3.26 pav. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė veikusiomis kainomis 2001–2005 metais, Lt
 Fig. 3.26. Value added created per 1 hour in manufacture of food products, beverages and tobacco in 2001–2005, in Litas (at current prices)

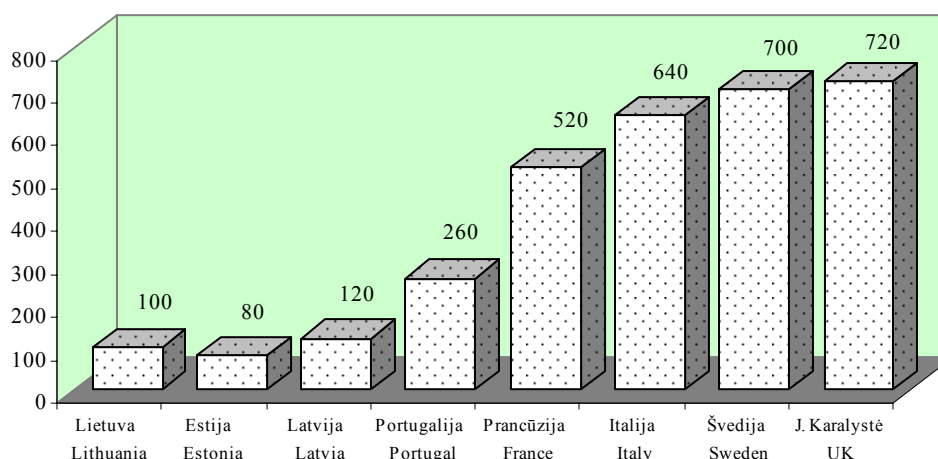
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Darbo našumo didėjimą lėmė įmonių modernizavimas ir darbuotojų skaičiaus pokyčiai. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės 2005 metais Lietuvos žmonėms suteikė 51,7 tūkst. darbo vietų. Tai 56 vietomis daugiau negu 2004 metais, tačiau per 5 tūkst. mažiau negu 2001-aisiais. Tyrimai rodo, kad iš dalies darbo vietų mažėjimą lėmė geresnis darbo laiko panaudojimas. Statistikos departamento atlikto atrankinio tyrimo duomenimis, 2005 metais, palyginti su 2001-aisiais, SD skaičius ne mažėjo, bet 2 proc. padidėjo. SD skaičiaus lėtesnis nei produkcijos ir sukurtos pridėtinės vertės didėjimas rodo darbo našumo augimą.

Nepaisant 2005 metais išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per valandą sukuria kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei ES-15 šalys. Pagal Eurostato pateiktus kai kurių ES šalių duomenis Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje vieno maisto pramonės darbuotojo per valandą sukurta pridėtinė vertė yra septynis, Italijoje – šešis, Prancūzijoje – penkis kartus didesnė (3.27 pav.).

Pelno (prieš apmokestinimą) maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės 2005 metais uždirbo beveik 20 proc. daugiau nei 2004-aisiais, tačiau pelningumo rodikliai buvo kiek mažesni nei ankstesniais metais (3.17 lentelė). Net 3 procentiniais punktais sumažėjusio pelningumo priežastis – išaugę gamybos išlaidos. Statistinių duomenų analizė rodo, kad 2005 metais beveik 5 procentiniais punktais sparčiau nei pardavimai augo išlaidos žaliavoms, medžiagoms ir kurui.

2005 metų pabaigoje žymiai išaugo įmonių įsiskolinimai, o įsiskolinimo koeficientas pasiekė kritinį pagal įmonių bankroto įstatymą lygį – 0,5.

3.27 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (per valandą sukurtos pridėtinės vertės) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2003 metais, proc.

Fig. 3.27. Comparison of labour productivity (value added created per 1 hour) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2003, in per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

3.17 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2001–2005 metais

Table 3.17. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Pelningumo rodikliai / Profitability					
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno santykis su pajamomis) / <i>Gross profitability</i>	21,9	22,1	24,9	25,2	22,2
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą santykis su pardavimo pajamomis) / <i>Profitability</i>	0,73	0,19	5,1	5,4	5,4
Mokumo rodikliai / Solvency					
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto santykis su trumpalaikiais įsipareigojimais) / <i>Current solvency</i>	1,70	1,80	1,90	1,93	1,48
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto atėmus atsargas santykis su trumpalaikiais įsipareigojimais) / <i>Critical solvency</i>	1,0	1,10	1,10	1,21	0,92
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo santykis su įsipareigojimais) / <i>Gross solvency</i>	1,80	1,90	1,70	1,47	1,00
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / Indebtedness and mobility					
Įsiskolinimas (įsipareigojimų santykis su turtu) / <i>Indebtedness</i>	0,36	0,34	0,40	0,40	0,50
Manevringumas (trumpalaikio turto santykis su nuosavu kapitalu) / <i>Mobility</i>	0,70	0,70	0,80	0,81	0,94

Šaltiniai: Įmonių finansiniai rodikliai 2001–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Ekspertų teigimu, perspektyvoje ir žaliavų, ir kuro kainos dar didės. Todėl maisto pramonės įmonės turės aktyviau ieškoti būdų produkcijos konkurencingumui didinti.

5. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga

5. An overview of fisheries

5.1. Jūrų žuvininkystė

5.1. Marine fishery

Pagrindiniai Lietuvos žvejų žūklės rajonai – Atlanto vandenynas ir Baltijos jūra. Tačiau 2005 metais sugavimai Atlanto vandenyne ir Baltijos jūroje sumažėjo (3.18 lentelė)

3.18. lentelė. Žuvų sugavimas (gyvuoju svoriu) Atlanto vandenyne ir Baltijos jūroje 2001–2005 metais, t

Table 3.18. Fish catches (live weight) in the Atlantic Ocean and Baltic Sea in 2001–2005, in tons

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Atlanto vandenyne ir Baltijos jūroje, iš viso <i>Atlantic Ocean and Baltic Sea, total</i>	150077	148071	155100	156373	138154
Atlanto vandenyne, iš viso <i>Atlantic Ocean, total</i>	140053	139480	145690	143748	124687
iš jų: / <i>of which:</i>					
ančiuviai / <i>anchovy</i>	...	22390	26590	27627	20707
jūrų ešeriai / <i>red-fish</i>	20182	21853	21631	7136	2358
krevetės / <i>shrimps</i>	5414	6707	5538	7057	5860
sardinėlės / <i>sardinella</i>	...	22205	31332	35141	19293
skumbrės / <i>mackerel</i>	1949	13719	21846	14493	14876
stauridės / <i>jack/horse mackerels</i>	...	46282	32439	47706	55831
kitos / <i>other</i>	...	6324	6314	4588	5762
Baltijos jūroje, iš viso <i>Baltic Sea, total</i>	10024	8591	9410	12625	13467
iš jų: / <i>of which:</i>					
menkės / <i>cod</i>	3852	2964	2895	3382	2988
strimelės / <i>Baltic herring</i>	1639	1537	2098	1845	749
bretlingiai / <i>sprat</i>	3135	2800	3043	6185	8560
plekšnės / <i>flounder</i>	1137	1081	1103	901	949
kitos / <i>other</i>	261	209	271	352	221

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005; Žuvininkystės departamento prie Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Atlanto vandenyne daugiausiai sužvejojama stauridžių, ančiuvių ir sardinėlių, Baltijos jūroje – bertlingių.

Žvejyba Atlanto vandenyne. 2005 metais Atlanto vandenyne sugauta apie 90 proc. viso žuvų ir kitų jūrų gyvūnų kiekio. Ši proporcija laikosi nuo 2001 metų. Tarp Atlanto vandenyne sugaunamų žuvų vyrauja stauridės, sardinėlės, ančiuviai, skumbės, jūrų ešeriai. Lietuva – viena iš nedaugelio šiaurinės Europos šalių, turinti stiprų ir gana didelį žvejybos tolimosiose jūrose laivyną.

Lietuvai įstojus į ES, Šiaurės Atlanto žvejybos organizacija (angl. *NAFO*) žvejybą regione smarkiai sumažino. Sugavimai šiame regione mažėjo nuo 17,8 tūkst. t 2003 metais iki 7,4 tūkst. t 2004 metais ir iki 5,3 tūkst. t 2005-aisiais. Daugiausia žvejojamos krevetės ir jūrų ešeriai.

Jūrų žuvų sugavimų sumažėjimui 2005 metais įtakos turėjo ir iškilusios problemos dėl žvejybos sutarties pratęsimo Mauritanijos žvejybos zonoje. 2004 metais pasirašius tarpvalstybinę sutartį su Mauritanijos Islamo Respublika, Lietuvos žvejybos įmonės įgavo teisę žvejoti Mauritanijos vandenyse Lietuvos valstybės vardu. 2004 metais juose buvo sugauta beveik 119,0 tūkst. t pelaginių žuvų (76 proc. visų sužvejotų žuvų). 2005 metais dėl žvejybos apribojimų sugavimai šiame regione sumažėjo daugiau nei 30 proc., iki 78,3 tūkst. t.

Lietuvos žvejybos įmonėms teko ieškoti kitų žvejybos plotų. Apribojus žvejybą Mauritanijos žvejybos rajone 2005 metais sugavimai gretimame Maroko žvejybos rajone išaugo daugiau nei 4 kartus ir siekė 36,6 tūkst. t (2004 m. – 8,6 tūkst. t). Lietuvos laivai pradėjo žvejybą šiame regione nuo 2004 metų rudens (žvejoja skumbės, stauridės ir ančiuvius).

Žvejyba Baltijos jūroje. Žvejybos tvarką ir taisykles bei leistinų sužvejoti žuvų apimtis Baltijos jūroje iki 2005 metų nustatė Tarptautinė žvejybos Baltijos jūroje komisija narių sutarimu. Tačiau Lietuvai, Latvijai, Lenkijai bei Estijai tapus ES narėmis, šioje organizacijoje faktiškai liko tik 2 narės – ES ir Rusijos Federacija. Todėl nuo 2006 metų Tarptautinės žvejybos Baltijos jūroje komisijos veikla sustabdyta, o leistinas žvejybos Baltijos jūroje kvotas Lietuvai skiria ES.

2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, Lietuvos žvejai Baltijos jūroje sugavo apie 7 proc. daugiau žuvų – 13,5 tūkst. t (2004 m. – 12,6 tūkst. t, 2003 m. – 9,4 tūkst. t, 2002 m. – 8,6 tūkst. t). 2005 metais atviruose Baltijos jūros žvejybos plotuose sužvejota 13,1 tūkst. t, o priekrantėje – tik 0,4 tūkst. t žuvų. Priekrantėje sugauta beveik trečdaliu mažiau.

2005 metais sugauta 38 proc. daugiau bretlingių, tačiau jų kvota liko neišnaudota. Kaip ir 2004 metais, 2005-aisiais dalis bretlingių žvejybos kvotos buvo pakeista į menkių žvejybos kvotą.

Laivynas. ES žvejybos laivų rejestro duomenimis, 2005 metų pabaigoje Lietuvoje buvo įregistruoti 276 žvejybos laivai ir valtys. Dauguma – 204 vnt. yra mažos valtys bei žvejybiniai botai iki 12 m ilgio, pritaikyti žvejoti arčiau kranto.

Svarbiausią žvejybos laivyno potencialą sudaro didelės talpos laivai galingais varikliais. Tai 18 tolimosios žvejybos laivų, kurių bendra talpa – 91,1 proc. Lietuvos laivyno pajėgumų, o bendras variklių galingumas – 78,1 proc. Lietuvos laivyno galingumo. Šie laivai yra ilgesni nei 40 m. Tokie galingi laivai žvejoja Atlanto vandenyne (3.19 lentelė).

3.19 lentelė. Lietuvos jūrų žvejojimo laivynas 2005 metų pabaigoje

Table 3.19. Lithuanian marine fishing fleet at the end of 2005

Laivyno segmentas <i>Fleet segment</i>	Laivų techniniai duomenys / <i>Technical characteristics of vessels</i>							Vidutinis amžius, metai <i>Average age, years</i>
	Ilgis, m <i>Length, m</i>	Skaičius <i>Number</i>		Talpa <i>Capacity</i>		Variklio galingumas <i>Engine capacity</i>		
		vnt. units	%	tūkst. BT <i>thou. GT</i>	%	tūkst. kW <i>thou. kW</i>	%	
Tolimosios žvejojimo <i>Distant fishing vessels</i>	> 40	18	6,5	61,3	91,1	56,5	78,1	27
Atvirosios Baltijos jūros <i>Baltic Sea vessels</i>	24–<40	45	16,3	5,3	7,9	10,1	13,9	26
	12–<24	9	3,3	0,2	0,3	0,9	1,2	38
Baltijos jūros priekrantės <i>Baltic Sea coastal vessels</i>	< 12	204	73,9	0,5	0,7	4,9	6,7	21
Iš viso / Total		276	100,0	67,3	100,0	72,3	100,0	24

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Vidutinis Lietuvos žvejojimo laivyno amžius 2005-aisiais buvo 24 metai. Didesnių (daugiau nei 12 m ilgio) laivų vidutinis amžius – 29 metai. Kai kurie laivai statyti daugiau kaip prieš 30 metų. Žvejojimo įmonėms nepakanka nuosavų lėšų modernizuoti žvejojimo laivus ar įsigyti naujus.

2003 metais Klaipėdos uoste, Smiltelės upės žiotyse, buvo užbaigtas statyti žvejų uostas, įrengtos krantinės ir inžineriniai tinklai, pastatyta ledo gamykla ir saugykla. Šiame uoste numatoma įrengti ir žuvų aukciono patalpas. 2004 metais buvo įsteigta UAB „Klaipėdos žuvininkystės produktų aukcionas“. Visos bendrovės akcijos priklauso valstybei. Aukciono pastato statybai numatoma panaudoti ES struktūrinių fondų paramos lėšas.

Jūrų žvejojimo ekonomika. Atviroje Baltijos jūroje pajamingiausia išlieka menkių žvejojimas. Ji žvejų įmonėms užtikrina 75–77 proc. pajamų. Žvejojant menkes, pasiekiamas didžiausias veiklos pelningumas – 22–25 proc.

2005 metais menkių sugauta 12 proc. mažiau, išnaudota visa jų žvejojimo kvota. Dėl žvejojimo laivų nurašymo vidutiniai menkių sugavimai, tenkantys vienam laivui, padidėjo nuo 52 iki 70 t. Rytų Baltijos menkių išteklių biomasė labai sumažėjusi, tačiau pastaraisiais metais pastebimas jaunikių gausėjimas. Dėl pagerėjusios situacijos menkių žvejojimo kvotą 2006 metais numatoma padidinti. 2005 metais sugauta mažiau strimelių ir plekšnių.

2004 metų rudenį buvo pateiktos 34 paraiškos 54,2 mln. Lt finansinei paramai iš ES Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento finansinių išteklių gauti. 2005 metų pradžioje buvo pasirašyta 20 sutarčių dėl žvejojimo laivų nurašymo į metalo laužą. Šiai priemonei įgyvendinti buvo panaudota 21,8 mln. Lt iš visos 59,3 mln. Lt paramos žuvininkystei, skirtos 2004–2006 metams. Vidutinis nurašytų laivų amžius – 35 metai. Po žvejojimo laivų nurašymo bendroji žvejojimo laivyno talpa sumažėjo 1576 BT, vidutinis variklių galingumas – 3104 kW.

5.2. Vidaus vandenų žuvininkystė

5.2. Inland fishery

Lietuvos vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. kv. km, 4 proc. šalies teritorijos. Šalyje yra 2827 ežerai (87,4 tūkst. ha), 1589 tvenkiniai (24,4 tūkst. ha), beveik 30 tūkst. upių, upelių, upokšnių ir kanalų, iš jų 733 upės, ilgesnės negu 10 km (32,6 tūkst. ha). Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatyme Kuršių marios priskirtos vidaus vandenų kategorijai.

2005 metais vidaus vandenyse buvo sugauta 3559 t žuvų – 14 proc. daugiau nei 2001-aisiais. Daugiau kaip pusė visų vidaus vandenų žuvų išauginama akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse buvo sugauta 1545 t žuvų, daugiausia Kuršių ir Kauno mariose. Kiti vidaus vandens telkiniai, ypač ežerai, svarbesni mėgėjiškai žūklei.

Natūralių vandens telkinių žuvininkystė. Didžiausio natūralaus vandens telkinio – Kuršių marių – plotas – 1584 kv. km (158,4 tūkst. ha). Lietuva naudojami jų šiaurinė 413 kv. km (41,3 tūkst. ha) akvatorijos dalimi (26 proc. bendrojo marių ploto). Kauno vandens talpykla (Kauno marios) – antrasis pagal dydį šalies vidaus vandens telkinys, jo plotas – 6350 ha. Žuvininkystei mažiau reikšmingos Elektrėnų (1290 ha) ir Antalieptės (1570 ha) vandens talpyklos.

3.20 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose sugautos verslinės žuvis 2001–2005 metais, t
Table 3.20. Commercial fish catches in inland waters in 2000–2005, in tons

Sugavimo vieta / <i>Place of catch</i>	2001	2002	2003	2004	2005
Vidaus vandens telkiniai: / <i>Inland waters:</i>	3433	3452	3977	4281	3559
Kuršių marios / <i>Curonian Lagoon</i>	1091	1311	1283	1237	1167
Kauno marios / <i>Kaunas reservoir</i>	105	142	137	230	150
ežerai / <i>lakes</i>	63	50	51	31	30
upės / <i>rivers</i>	167	197	157	75	182
polderiai / <i>polders</i>	6	2	1	19	8
verslo tvenkiniai / <i>commercial ponds</i>	2001	1750	2348	2689	2014*

* Be to, mažuose tvenkiniuose sugauta 8,1 t / *Additionally, 8,1 t were caught in small ponds.*

Šaltiniai: Aplinkos ministerijos ir Žemės ūkio ministerijos duomenys;
Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių, Kauno marios, Nemuno žemupy. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėslių žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei. Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (30–60 t), vyrauja rinkoje mažiau paklausios žuvis.

Kuršių marių baseino verslinės žuvis sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines „sėsliąsias“. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai syka, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterkai – didesniais kiekiais susitelkia Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, lynai, karosai. Šios žuvis nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose.

Nemuno žiotyse ir deltos atšakose yra pagrindinės daugelio vertingų žuvų nerštavietės, svarbios viso Nemuno baseino, ypač Kuršių marių, žuvų išteklių reprodukcijai.

Kuršių marių ichtiofauna įvairi. Svarbiausios yra kuojos, karšiai, sterikai, ešeriai, žiobriai, plakiai, stintos, unguriai, lydekos, vėgėlės. Vertingų žuvų išteklių Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija pastarųjų penkerių metų laikotarpiu sudarė 1100–1300 t (27–30,5 kg/ha).

Kauno mariose daugiausia sugaunama kuoju, karšių, sterkų, ešerių, karosų, upėse – stintų. Pastarųjų 2001–2005 metais (Nemuno žemupyje) buvo sugaunama po 124–161 t. Be to, upėse sugaunama ungurių, karšių, ešerių, ežeruose – kuoju, ungurių, ešerių, lydekų, sterkų ir kt. (3.21 lentelė).

**3.21 lentelė. Natūraliuose vidaus vandenyse sugautos verslinės žuvis
2001 ir 2005 metais*, t**

Table 3.21. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2001 and 2005*, t

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies					Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	
Kuojos Roach	2001	374,0	71,7	17,1	8,3	0,6	471,7
	2005	441,8	90,8	4,6	3,2	0,8	541,2
Karšiai Bream	2001	379,7	14,9	10,9	9,4	5,0	419,9
	2005	352,9	12,0	4,3	5,7	5,8	380,7
Sterkai Pikeperch	2001	79,4	2,7	0,8	0,6	9	83,5
	2005	101,3	7,7	1,4	0,4	0,1	110,9
Žiobriai Vimba	2001	39,9	–	–	0,0	–	39,9
	2005	75,8	–	–	0,1	–	75,9
Ešeriai Perch	2001	44,7	3,2	5,9	2,3	0,0	156,1
	2005	51,3	6,4	4,0	2,3	0,0	64,0
Karasai Goldfish	2001	12,3	0,8	1,6	0,0	0,1	14,8
	2005	12,4	5,6	0,5	0,0	0,3	18,8
Lydekos Pike	2001	6,6	0,5	3,9	0,4	0,1	11,5
	2005	12,3	0,7	2,8	0,2	0,7	16,7
Karpiai Carp	2001	0,0	0,2	1,7	–	–	1,9
	2005	0,2	1,3	0,7	0,0	0,0	2,0
Unguriai Eel	2001	9,2	–	1,0	1,3	–	11,5
	2005	12,4	–	3,5	5,7	–	21,6
Iš viso Total	2001	945,8	94,0	42,9	22,3	5,8	1110,8
	2005	1060,4	124,5	21,8	17,6	7,7	1231,8

* Pateikti sugavimai atspindi 77–89 proc. vidaus vandenyse sugautų žuvų / Presented catches cover 77–89 per cent of the total inland catches.

Vidaus vandenyse žvejoja apie 200 žvejybos laivų ir valčių, daugiausia – Kuršių mariose (apie 150). Jose pagal nustatytas kvotas 2005 metais žvejojo 73, Kauno mariose – 8 žvejybos įmonės. Be to, 2005 metais žvejojo ir KB „Kauno marių žuvis“, jungianti 6 žvejybos įmones. Ežeruose ir vandens talpyklose 2005 metais žvejojo 19, Nemune – 17, polderiuose – 11 įmonių. Be to, kelios dešimtys įmonių pagal kvotas upėse žvejoja neges, ungurius.

Natūraliuose vidaus vandenyse žuvų išteklių apsauga, sugaunamų žuvų kontrolė, žvejų mėgėjų sugautų žuvų apskaita turėtų būti efektyvesnė. Būtina optimizuoti žvejybos įmonių ir individualių žvejų skaičių, tvarkyti Kuršių marių žuvų iškrovimo vietas, prieplaukas.

Lietuva turtinga ežerų, upių, įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų, todėl yra sąlygos mėgėjiškai žvejybai. Daugelį metų vidaus vandenu žuvininkystėje prioritetas buvo teikiamas verslinei žvejybai ir akvakultūrai. 2004 metais priimtas Lietuvos Respublikos mėgėjiškos žūklės įstatymas. Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuojų, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpų, lynų, plakių, vėgėlių, aukšlių ir kt. žuvų. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai. Specialistai prognozuoja, kad vėžiai paplis daugumoje Lietuvos vandenu.

Žuvivaisa. Šalyje skiriamas vis didesnis dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Kasmet migracijos takų priežiūrai, nenuomojamų vandens telkinių įveisimams bei kitoms priemonėms valstybė skiria 7–9 mln. Lt. Žuvų išteklių atkūrimo, migracijos takų priežiūros darbus vykdo Lietuvos valstybinis žuvivaisos ir žuvininkystės tyrimų centras (LVŽŽTC), biudžetinė įstaiga „Laukystos žuvų veislynas“, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai. Apie 82 proc. žuvų įveisimui išleidžia LVŽŽTC ir Laukystos žuvų veislynas. LVŽŽTC veisia ir introdukuoja į vidaus vandenis laišių, šlakių, sykų, ungurių, lydekų, sterkų jauniklius bei vėžius, vykdo selekcijos, mokslinius ir eksperimentinius darbus.

LVŽŽTC veisiamos ir introdukuojamos pagal programas į valstybinės reikšmės vidaus vandens telkinius žuvis 2005 metais sudarė apie 17 proc. tų vandenu verslinių sugavimų. Siekiant dar labiau praturtinti vidaus vandenu telkinius, reikėtų didinti privataus sektoriaus, visų pirma vandens telkinių nuomininkų, indėlį į žuvivaisą, pritraukiant daugiau privačių lėšų.

Verslinė tvenkinių žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominę, socialinę ir rekreacinę reikšmę, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina 18 akvakultūros bendrovių ir apie 50 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių plotas – 10,5 tūkst. ha, projektinis pajėgumas – 5,5 tūkst. t prekinų žuvų per metus. Deja, dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama mažiau kaip pusė pajėgumų. 2005 metais akvakultūros tvenkinių žuvininkystėje dirbo 340 darbuotojų. Vyrauja mikro ir mažos įmonės, kuriose dirba iki 49 žmonių, metinės pajamos nesiekia 7 mln. Lt, turto balansinė vertė – iki 5 mln. Lt.

Tvenkinių žuvų metinė vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) padidėjo nuo 8,3 mln. Lt 2001 metais iki 13,4 mln. Lt 2005-aisiais. Apie 97 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Tačiau akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, lydekos, karosai, lynai. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje. Dalis jų eksportuojama. 2005 metais buvo eksportuota 14 proc. prekinų gyvų karpų.

Lietuvoje sukaupta vertingų verslinių laišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. LVŽŽTC Žeimenos filiale ir kituose objektuose auginami upėtakiai. Zarasų rajone AB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir erškėtinų žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Valstybė nereguliuoja ir nerėmė tvenkinių žuvininkystės produkcijos kainų, todėl rinkoje jos formavosi priklausomai nuo pasiūlos ir paklausos. 2001–2004 metais realizacinė prekinų žuvų kaina svyravo nuo 4,4 iki 5,0 tūkst. Lt/t, o vidutinė savikaina – nuo 3,7 iki 4,4 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvininkystės produkcijos savikainai įtakos turėjo materialinių išteklių kainos, įžuvinimo, darbo užmokesčio išlaidos. Sąnaudų struktūroje

pašarai sudarė vidutiniškai 32–35 proc., išuvinimo medžiaga – 16–28 proc., darbo užmokestis – 13–14 proc. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2005 metais buvo 13,4 mln. Lt.

3.22 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos 2001–2005 metais

Table 3.22. Quantities and prices of fish sold by pond farms in 2001–2005

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Parduota žuvų, t / Fish sold, t	2001	1750	2348	2689	1998
vidaus rinkoje / domestic market	1372	1145	1245	1818	1715
eksportuota / exports	629	605	1103	871	283
Gyvų karpių vidutinė realizacinė kaina, Lt/t Average sale prices of live carp, Lt/t	4399	5028	4835	5036	6685
Gyvų karpių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	6,46	8,10	7,01	6,35	8,75

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005; Žuvininkystės departamento prie Žemės ūkio ministerijos duomenys; Žuvininkystės įmonių ataskaitos.

Didėjant darbo užmokesčiui, brangstant materialiniams ištekliams, 2005 metais vidutinė karpių savikaina padidėjo iki 4670 Lt/t. Užsienio rinkose (Lenkijoje) buvo parduota mažiau gyvų karpių. Bendrojoje ES rinkoje žuvininkystės įmonių veikla tampa sudėtingesnė, didėja konkurencija. Siekiant išsilaikyti rinkoje, būtina stiprinti tvenkinių potencialą, investuojant nuosavas ir paramos lėšas.

Valstybės parama. Valstybė teikia paramą vidaus vandens ūkio subjektams. 2005 metais akvakultūrai remti buvo skirta 1,2 mln. Lt, teikiama parama už ekologiškų žuvininkystės produktų gamybą.

3.23 lentelė. Nacionalinio biudžeto parama akvakultūrai 2003–2005 metais, tūkst. Lt

Table 3.23. Support from national budget for aquaculture in 2003–2005, thou. Lt

Paramos kryptis / Kind of support	2003	2004	2005
Vertingų žuvų ir vėžių jauniklių išauginimas ir įveisimas Nursing & introduction of valuable fish & crayfish juveniles	697	792	270
Žuvų profilaktikos programos vykdymas Fish preventive programme	887	797	1166
Kompensacija už sunaudotą elektros energiją Compensations for electricity	–	139	–
Iš viso / Total	1584	1728	1436

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Šalies vidaus vandenyse plečiasi ekologinė žuvininkystė. 2003 metais buvo sertifikuoti žuvų auginimo plotai 10 tvenkinių žuvininkystės bendrovių, 2004 ir 2005 metais – 14, jie atitinkamai sudarė 2977 ha, 3825 ha ir 4728 ha. 2003 metais sertifikuotų tvenkinių plotų prekinė produkcija sudarė 19,5 proc. (457 t), 2004-aisiais – 22,6 proc. (607 t), 2005-aisiais – 32 proc. (647 t) visų tvenkinių žuvų produkcijos. Parama už ekologiškų žuvininkystės produktų gamybą 2003 metais sudarė 297 tūkst. Lt, 2004-aisiais – 740 tūkst. Lt, 2005-aisiais – 923 tūkst. Lt.

REZIUMĖ

Žemės ūkis atlieka svarbią ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę funkciją. Daugiau kaip pusė šalies teritorijos – žemės ūkio paskirties žemė. Bendras ŽŪN plotas – 3,37 mln. ha. Kaime gyvena 33,1 proc. Lietuvos gyventojų. Šalyje palankios sąlygos plėtoti pieno ir mėsos ūkius, auginti javus, linus, cukrinius runkelius, vaisius ir daržoves, plėtoti ekologinį ūkį. 2005 metais žemės ūkio ir maisto pramonės dalis sudarė 9,1 proc. bendrosios pridėtinės vertės, 12,8 proc. eksporto. Žemės ūkyje dirbo apie 13,2 proc. visų šalies darbuotojų.

2005-ieji buvo pirmieji metai, kai Lietuva, būdama visateise ES nare, turėjo galimybę realiai pasinaudoti narystės pranašumais. Atsivėrusi bendroji rinka ir eksporto rėmimas sudarė prielaidas sparčiam eksporto augimui, o suaktyvėjusi prekyba ir padidėjusi finansinė parama – ūkio subjektų pajamų didėjimui.

Lietuviškų žemės ūkio ir maisto prekių eksportas per 2005 metus padidėjo 42 proc. ir sudarė 4,2 mlrd. Lt, importas – atitinkamai 25 proc. ir 3,7 mlrd. Lt. Teigiamas užsienio prekybos balansas viršijo pusę milijardo. Didžiausią eksporto dalį sudarė pieno produktai. Pagrindiniai užsienio prekybos partneriai – Vokietija, Latvija, Lenkija, kitos ES valstybės bei Rusija.

Aktyvesnė rinka skatino žemės ūkio produkcijos gamybos ir supirkimo apimčių augimą. Bendroji žemės ūkio produkcija galiojusiomis kainomis 2005 metais pasiekė 5,1 mlrd. Lt, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 14 proc. Buvo supirkta daugiau pieno ir galvijų, žymiai išaugo jų supirkimo kainos.

Lietuvai tapus ES nare, padidėjo parama žemės ir maisto ūkiui bei kaimo plėtrai. 2005 metais ŽŪM vykdomoms programoms finansuoti skirta per 1,5 mlrd. Lt. Pagal SAPARD, BPD ir Kaimo plėtros plano priemones ūkio subjektams, vykdžiusiems remiamus projektus, išmokėta daugiau kaip 566 mln. Lt, o už deklaruotus ŽŪN plotus ir gyvulius žemdirbiams skirta 788 mln. Lt tiesioginių išmokų.

Dėl žemės ūkio produkcijos pardavimo apimčių ir kainų augimo bei didesnės finansinės paramos vieno žemės ūkio sektoriaus SD realiosios pajamos padidėjo beveik ketvirtadaliu. Atsiranda realios galimybės daugiau investuoti į ūkius ir įmones, taikyti modernesnes technologijas.

2005 metais Lietuvoje buvo 85,9 tūkst. įregistruotų ūkininkų ūkių. Šalyje veikė 543 ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės. Iš viso deklaruota daugiau kaip 225 tūkst. valdų, jų vidutinis plotas – 11,5 ha. Didelė smulkių pusiau natūrinių ūkių dalis – viena didžiausių kliūčių siekiant žemės ūkio gamybos konkurencingumo šalyje. Kita problema – garbus ūkininkų amžius: daugiau kaip 60 proc. ūkininkų – vyresni kaip 55 metų, tik 14 proc. – iki 40 metų. Aktyvus ūkininkų dalyvavimas Kaimo plėtros plano priemonėje „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, jaunųjų ūkininkų rėmimas ir kitos struktūrinės priemonės teikia vilčių pozityvioms permainoms.

Gerų rezultatų pasiekta žemės ūkio produkcijos ir maisto produktų kokybės tobulinimo srityje. Lietuvos maisto pramonės įmonės, pasinaudojusios SAPARD ir BPD struktūrine parama, pertvarkė gamybą pagal ES standartus ir jau 2005 metais didžioji dalis mėsos, pieno, žuvų perdirbimo ir kitų maisto pramonės įmonių turėjo teisę tiekti maisto produktus bendrajai ES rinkai. Žemdirbiai, sutvarkę fermas, pasiekė, kad 93 proc. viso supirkto pieno atitiko ES kokybės standartus. Diegiama ES reikalavimus atitinkanti kiaulių ir galvijų skerdenų kokybės ir atsiskaitymo už skerdenas sistema. Sertifikuota 1,8 tūkst. ekologinių ūkių, sertifikuotas plotas – 69,4 tūkst. ha, beveik 3 proc. visų deklaruotų ŽŪN.

Ugdant sektoriaus dirbančių žmonių kvalifikacinius gebėjimus, buvo suorganizuoti 378 tęstinio profesinio mokymo kursai, 1697 seminarai ir konferencijos, suteikta per 70 tūkst. konsultacijų. Žmogiškųjų išteklių ugdymas – vienas žemės ir maisto ūkio plėtros prioritetų.

SUMMARY

Agriculture in Lithuania performs a significant economic, social and environmental function. More than a half of the total land resources are suitable for agricultural activities. Total area of agricultural land covers 3.37 mill. ha. Rural population make up 33.1% of the total population. There are favourable conditions for the development of milk and meat farms, cultivation of cereals, flax, sugar beet, fruit and vegetables as well as for the development of organic agriculture. In 2005, the share of agricultural and food sector accounted for 9.1% in the total value added and amounted to 12.8% in total exports. The share of population engaged in agriculture made up 13.2% of the total employed population.

The year 2005 was the first year when Lithuania as a full EU member had a possibility realistically to take advantages of the membership. An open single market and export subsidies made preconditions for a rapid growth of exports, while more active market and increased support enlarged income of economic entities.

Over 2005, the exports of Lithuanian agricultural and food products went up by 42% and made up 4.2 bill. Lt; the imports went up by 25% and came to 3.7 bill. Lt. The positive foreign trade balance exceeded a half billion Lit. Dairy products made up the largest share in the structure of total exports of agricultural products. Germany, Poland, Latvia, Netherlands and other EU countries as well as Russia were the major partners of Lithuania's foreign trade.

More active market encouraged the growth of production and purchase of agricultural products. Gross agricultural output at current prices in 2005 came to 5.1 bill. Lt and compared to the previous year went up by 14%. The purchased amounts of milk and cattle increased and purchase prices significantly went up.

After Lithuania has become a member of the EU support to agricultural and rural development increased. In 2005, from the national budget over 1.5 bill. Lt was allocated for the implementation of programmes of the Ministry of Agriculture: 566 mill. Lt made up structural support under the measures of SAPARD, SPD and RDP and direct payments for the declared agricultural area and livestock amounted to 788 mill. Lt.

Due to the growth of sales and prices of agricultural products and due to increased financial support, real income per AWU went up nearly by a quarter. There are real conditions to invest more into farms and enterprises, to use up-to-date technologies.

In 2005, there were 85.9 thousands of family farms recorded in the Register and operated 543 agricultural companies and enterprises. 225 thousands of holdings were declared with the average size 11.5 ha. A large share of small semi-substance farms is one of the main obstacles impeding competitiveness in agricultural production. The other problem is the age of farmers: more than 60% of farmers are older than 55 years and only 14% are under 40. Active farmers' application under RDP measure Early Retirement, support of young farmers and other structural measures promise positive changes.

Good results are reached in the field of quality of agricultural and food products. In 2005, the majority of Lithuanian food enterprises met EU standards and had licences to supply products into the single EU market. 93% of total milk purchased met EU standards. A system of pigs and cattle carcasses quality and settlement in compliance with EU standards is being implemented. In 2005, 1.8 thousands farms were certified as organic; certified area accounted for 69.4 thou. ha or nearly 3% of the total declared agricultural area.

In 2005 farmers had a possibility to raise their qualification skills at 378 continuing vocational training courses, participated in 1697 seminars and conferences, over 70 thousands of consultations were provided. Training of human resources is a priority of the development of agriculture and food sector.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
BPD (*SPD*)– Bendrasis programavimo dokumentas
BT (*GT*) – bruto tona
BVP – bendrasis vidaus produktas
EDV (*ESU*) – europinis dydžio vienetas
ELPA – Europos laisvosios prekybos asociacija
ES (*EU*) – Europos Sąjunga
ES-10 – šalys, į ES įstojusios 2004 m. gegužės 1 d.
ES-15 – senbuvės ES šalys
IĮ – individualioji įmonė
JAV – Jungtinės Amerikos valstijos
KB – kooperatinė bendrovė
KN – kombinuotoji nomenklatūra
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė
LVŽŽTC – Lietuvos valstybinis žuvininkystės tyrimų centras
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
NVS – Nepriklausomų Valstybių Sandrauga
PVM – pridėtinės vertės mokestis
SAPARD – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
SD (*AWU*) – sąlyginis darbuotojas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT (*FADN*) – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪK – žemės ūkio kooperatyvas
ŽŪKB – žemės ūkio kooperatinė bendrovė
ŽŪN – žemės ūkio naudmenos
ŽŪM – Žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪPGF (*RCGF*)– Žemės ūkio paskolų garantijų fondas

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2005. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė...
[et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2006. – 192 p.: iliustr., lent.,
reziumė (angl.).

ISSN 1822-5101

Pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio praėjusių metų analitinė apžvalga.
Leidinyi skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams,
visiems, kas domisi žemės ūkio ir kaimo reikalais.

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Atsakingas už leidinį V. Skulskis
Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė
Maketavo ir vertė į anglų kalbą V. Girgždienė
Viršelio dizainas: dizaino studija DABA

2006 06 30 12,5 sp. l. Užsakymo Nr.
Leido Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
V. Kudirkos g. 18, LT-03105 Vilnius
Spausdino UAB „Pozicija“